

Вера Стојчевска - Антиќ

МАКЕДОНИСТИКАТА ВО СТРАНСКАТА СЛАВИСТИКА

ИНТЕРВЈУ СО ПОЛСКИОТ СЛАВИСТ ЈАН СОКОЛОВСКИ

Јан Соколовски е еден од најпознатите полски слависти кои се занимаваат задлабочено со македонскиот јазик. Роден е во 1944 година во Тарногура, во Полска, а важниот пат од своето научно скалило го остварил на Вроцлавскиот универзитет, каде што работи од 1970 година. Уредник и член е на неколку редакции на списанија и асоцијации, главен редактор на едно од најстарите славистички списанија – „Речник славистички“. Во 2011 година професорот Соколовски го збогати Меѓународниот научен собир посветен на 90-годишнината од смртта на академик Блаже Конески, на кој го реализиравме и овој важен разговор, на 16 декември на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

- Професоре Соколовски, Вие немате пауза во овој Ваш престој на Научниот собир. Имате безброј ангажмани и разговори. Меѓу Вашите обврски е договорена и оваа средба. Со што предизвикавте интерес на Собирот, која е Вашата најнова преокупација со македонскиот јазик?

– Јас предам на Вроцлавскиот универзитет споредбена граматика на словенските јазици и македонски јазик. Врз основа на книгата од Зузана Тополнињска и Божидар Видоески, која е посветена на граматичката конфронтација, јас го обработив насловот на мојот реферат „Од проблематиката на конфронтативниот опис на зборообразувачкиот систем на македонскиот и полскиот јазик“. Оваа тема ме привлеке и обврза да ги набележам заклучоците и состојбите.

- Вашиот колега Емил Хорак на овој собир дословно ми ја даде оваа изјава: „Македонскиот јазик како книжевен јазик е ист како и сите други словенски јазици, без оглед на тоа кога и каде е кодифициран и не гледам никаква разлика спореден со другите словенски јазици“. Каков е Вашиот став во однос на овој заклучок?

– Разбирливо и мојот став спореден со неговиот нема разлика. Мислам дека и моите публикации го покажуваат тоа. Јас имам објавено над 60 трудови. Дванаесет од нив се однесуваат на македонскиот јазик, а сум објавил околу петнаесет текстови во кои е вклучена и македонистиката, покрај други словенски прашања. А со оглед на тоа што во Полска предам македонски јазик, јас сум перманентно преокупиран

со проблематиката на овој јазик. Во мојата книга „Словенски именски деривати со предлогот на негација во зборообразувачката основа“, која е објавена во Вроцлав во 2000 година, ги застапувам разбирливо и македонските примери.

- Очеvidно е дека покрај јазикот ја запознавте и Македонија. Кога дојдовте кај нас првпат?

– Во 1978 година присуствував за првпат на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид. По две години бев три месеца на научен престој во Скопје. Во 1988 година повторно бев на научен престој три месеца, а мои ментори беа Блаже Конески и Божидар Видоески. Потоа повеќепати учествував во работата на Семинарот во Охрид. Оваа 2011 година доаѓам веќе третпат. Бев присутен на Семинарот, потоа, во „Домот на Уранија“, МАНУ ми додели „Медал на Блаже Конески“, и еве присутен сум по третпат и на Научниот собир посветен на Блаже Конески.

- Што мислите, што најмногу Ви помогна во совладувањето на македонскиот јазик?

– Сите престои во Македонија придонесоа за сериозното изучување на македонскиот јазик. Многу ми значи доделениот медал од страната на МАНУ и тоа поттикнува и кон нови истраги. Многу ме радува и договорот со МАНУ за продолжување на Македонско-полскиот проект, сега со седишта во Вроцлав. Исто така, за мене е голема чест што во истата година добив и „Јубилеен медал“ од Вроцлавскиот универзитет.

- Каков е Вашиот впечаток од овој последен симпозиум?

— Станува очевидно дека предложените теми привлекоа голем број слависти. Јас со интерес слушав многу реферати, а посебно ме привлече темата на академик Зузана Тополињска. Со оглед на тоа што добив во Охрид високото признание со името на Блаже Конески, чест ми е што сум денес со сите вас и што нашата научна проблематика се проширува. Сигурно ќе се сретнеме вака заинтересирани и во Вроцлав, како и на други славистички и македонистички средби. Во Вроцлав ја водам веќе две години и Македонистичката работилница, каде што веќе премина и проектот „Полски-македонски – граматичка конфронтација“, на кој ќе работиме континуирано.

2011 г.

РАЗГОВОР СО ПОЛСКИОТ СЛАВИСТ ЛЕХ МИОДИЊСКИ

По повод триесетгодишниот јубилеј на Институтот за македонска литература, во ноември 2011 година во Скопје се одржа Меѓународен симпозиум за македонската книжевна и културна историја со централно прашање за нејзиниот идентитет. Одсивот беше голем, а пријавените реферати беа објавени во институтското списание „Спектар“.

На овој собир настапи и полскиот славист Лех Миодињски, кого го бев запознала пред повеќе години во Охрид, на Семинарот за македонски јазик, литература и култура. По подолг период, внимателно го слушав неговото излагање, беспрекорно говорење, еден совладан македонски јазик, говорен со апсолутна леснотија. Со оглед на тоа што Миодињски не беше чест посетител на Охридскиот семинар, си дозволив да го запрашам во едно кусо интервју за ваквиот успех.

- Каков е Вашиот развоен период во образовниот систем?

– Роден сум во саканиот мој град Катовице, во 1961 година. Своето основно образование го започнав во родниот град, но другиот дел од него го совладав во Москва, каде што живеам од 1972 до 1979 година и довршив неполно средно образование. Татко ми беше

дипломат и кога го назначија на должност во Полската амбасада во Москва, јас морав таму да го продолжам основното образование. Матурирав во Катовице, а Филолошки факултет, група словенска филологија – литература, завршив на Шлескиот универзитет во 1984 година. Од 1985 година до денес работам во Институтот за словенска филологија на Шлескиот универзитет. Последниве десетина години работам и во славистичкиот оддел во Познањ.

Кога започна Вашиот интерес за македонистиката?

– Овој мој интерес започна при Лекторатот за македонски јазик на Шлескиот универзитет во 1981 година. Во 1983 година го посетив вашиот Семинар во Охрид. На Шлескиот универзитет има постдипломски студии по македонски јазик. Сега таму предава македонски јазик како лектор Оливера Јовевска. Семинарот ми значеше многу. Доаѓав на студиски престои во Македонија. Контактирав со Комисијата за културни врски со странство, посебно со Матеја Матевски.

Како Ви изгледа овогодишниот јубилеј на Институтот за македонска литература?

– Јас сум посебно воодушевен, зашто паралелно со него јас го одбележувам и сопствениот 30-годишен јубилеј, зашто токму триесет години јас растам со македонистиката, од првобитното мое запознавање со неа. Јубилејот ни е заеднички.

Вие ни оставате и една богата книга за нас со наслов „Симболите за место во македонската култура и литература“ (Катовице, 2011). Како дојдовте до овој материјал?

– На неа работев четири-пет години, а ја напишав за една година. Во врска со неа можам да Ве

информирам дека со задоволство прочитав многу книги и трудови, мојата библиотека е полна со македонски книги, јас ги имам и Вашите „Меѓу книжевен текст и фолклор“, „Од ракописното наследство“, „Пораки од дамнаина“. Слушав многу предавања за македонската литература на моите постдипломски студии во Белград, кај професорот Воислав Илиќ. Исто така, слушав македонска литература и кај професорот Христо Георгиевски во Белград. Многу учев од нив.

Имавте други контакти со Македонија?

– Да. Сум учествувал на осум-девет научни собири. Притоа контактирав доследно со сите македонски слависти.

Постојат бројни прашања поврзани со интересите за македонскиот јазик. Што Вам најмногу Ви придонесе за успешното совладување на македонскиот јазик?

– Во мојот 30-годишен македонистички развој читав многу македонски книги. Покрај тоа, завршив класа клавир, што го олеснуваше побрзото совладување на јазиците: македонски, српски, хрватски, словенечки, руски итн.

2011 г.

РАЗГОВОР СО СЛАВИСТКАТА АЛА ШЕШКЕН ОД РУСИЈА

- Колешке Шешкен, Вие сте често меѓу нас. На Руско-македонската конференција во Охрид, оваа 2012 година, имавте вонредно прегледен пленарен реферат за македонската книжевност. Од нашето последно интервју изминаа шест години. Вие се занимавате и понатаму со компаративистика, југословенски книжевности, со литературата на руската емиграција, со историјата на македонската литература. Што беше битно за македонската литература?

– Во 2007 година се појави на руски јазик, во издание на Московскиот државен универзитет, мојата монографија: „Македонската литература на XX век. Генеза на етапите на развојот, националните особе-

ности“. И денес македонската книжевност е моја пре-окупација.

- Со оглед на настанатата ситуација со името и идентитетот на Р. Македонија, секако, дали Вие имате свое мислење?

– Македонија и македонскиот јазик се дел од мојата професија и мојата голема љубов и почит кон народот кој го зачувал јазикот и идентитетот под голем притисок на некорисните околности. Мислам дека немаат вистинска подлога (научна, културна итн.), наметнати се од страна на Грција и се дел од национализмот на Грците, кои сметаат дека се единствени наследници на античката култура, вклучувајќи ги и географските имиња итн. Забораваат дека старите Македонци (антички) не беа Грци.

27. 6. 2012 година, Охрид

РАЗГОВОР СО СЛАВИСТКАТА ОЛГА ПАНКИНА ОД РУСИЈА

Олга Панкина е руска славистка, родена москов-
јанка. Позната е како македонистка и преведувачка.
Студирала на Филолошкиот факултет на Московскиот
државен универзитет „Ломоносов“, каде што дипло-
мирала со одличен успех. Таа е филолог, специјалист
за словенски јазици и литератури. Подолго време била
на стаж во МАНУ. Дипломската теза ја одбранила под
менторство на академик Блаже Конески. Била главен
уредник и преведувач на Државниот комитет на Русија
за радио-телевизија. Од 1994 до 2011 година била пре-
ведувач во Амбасадата на Р. Македонија во Руската
Федерација. Од 2007 до 2011 година предавала маке-
донски јазик на Меѓународниот словенски институт во
Москва. Нејзин научен интерес е современиот маке-

донски јазик, лексикографија, теорија и практика на преведување од и на словенски јазици. Член е на Друштвото на писателите на Русија, член е на Сојузот на литературните преведувачи на Македонија. Како награди добила: „Кристално перо“ во Русија, „Златно перо“ во Македонија, медал „Чехов“, наградата „Григор Прличев“. Објавила многубројни преводи од руски на македонски и обратно.

- Колешке Олга, Вие сте составен дел од нашиот сеопшт живот во Македонија. Вие сте присутна во Скопје, во Охрид на Семинарот за македонски јазик, литература и култура, на нашите научни и приватни средби. Што ќе ни посочите како најнови Ваши активности за македонската проблематика во современиот миг?

— Во случајов можам да истакнам дека најнов мој труд се појави во руското списание „Московски лите- ратор“, во кое објавувам по повод 90-годишниот ју- билеј на Блаже Конески деветнаесет негови песни препеани на руски јазик, со посебен осврт за авторот. Статијата се појави во двобројот ноември-декември 2011 година. Но, посебно сакам да ја истакнам работата врз проектот што го започнав во 2009 година, „Библиотека на литературата на Македонија“. Од оваа „Библиотека“ излезени се веќе три тома: „Раскази“ во чиј склоп влегуваат 50 писатели, со предговор од Милан Ѓурчинов; „Современа македонска драма“ — осуммина автори и осум пиеси, а третата книга, која се појави во декември оваа година, насловена е „Совре- мена македонска поезија“ со 64 автори. Проектот го реализирам самостојно, без надомест од државата. Сите три тома се промовирани во Москва.

- *Навистина правите големи заложби за македонистиката. Што би ни одвоиле и од преостанатата Ваша активност?*

– Голема улога во популаризацијата на македонската култура во Москва и Русија игра **Македонскиот културен центар**, формиран во Москва во октомври 2010 година. Тоа е невладина организација, која обединува граѓани кои покажуваат интерес за македонската култура, историја, литература и јазик. Постои сајт „МКЦ“, кој информира за сите преземени активности, особено за македонско-руската соработка. На сајтот има информации за книги на македонски писатели преведени на руски. Во рубриката „Книжевна полица“ се изложени одбрани текстови за читање. Во рубриката „Македонски јазик и македонска литература“ се презентирани статии од руски македонисти: Рина Усикова, Ала Шешкен, Зоја Шанова, Наталија Бороникова и други материјали од македонски научници. Истакнуваме личности на месецот. Од програмата може да се види дека се организираат курсеви по македонски јазик, се формираше Библиотека на македонската литература. Се одржуваат промоции на важни изданија, потоа изложби на книги. МКЦ објави конкурс за најдобар превод на расказ и песна од македонски на руски јазик и обратно. Ова е поттик и за младите преведувачи. За победници беа прогласени четворица студенти од Државниот универзитет во Перм.

- *Во какви периоди се одвиваат овие интересни програмски цели?*

– Активностите на МКЦ се распоредени по месеци. Така, на пример, за јануари 2011 година е предви-

дена прослава на Новата година во ресторанот „Александар Македонски“, во февруари – Свечен концерт по повод 27-годишнината од воспоставувањето на дипломатските односи меѓу Р. Македонија и Руската Федерација. Во март ќе биде организирана изложбата „Македонската народна носија“, потоа „Балкански читања“- промоција на книги од македонски автори издадени во периодот од 2010 до 2011 година, во Институтот за славистика при Руската академија на науките. И, како што гледате, ни еден месец не е празен, изобилува со македонистички теми, кои може да се читаат навреме на сајтот.

- Кои други наслови предизвикале интерес во руската средина?

– Посебен интерес предизвикаа повеќе наслови, но јас ќе споменам неколку. Антологијата на современата македонска поезија „Гласови покрај водата“ во превод на Олга Панкина доби поголем одзив. На оваа промоција учествуваше и вашата министерка за култура, госпоѓата Канческа-Милевска. Потоа граѓаните ги заинтересира „Р“ од Јордан Плевнеш, поетската стихозбирка на Ристо Василевски – „Храм, сепак храм“, „Волшебното огледало“ од Јордан Горчев, „Пресврт“ од Бранко Цветковски, „Сончев круг“ од Матеја Матовски и други. Во руските литературни списанија се среќаваат и трудови од македонски научници и уметници. Но сакам посебно да нагласам дека романот „Папокот на светот“ од Венко Андоновски предизвика многу широк интерес. Овој роман го издаде издавачката куќа „Азбука“ од Санкт Петербург, една од најголемите и најреномираните издавачки куќи во Русија, во тираж од 7000 примероци. Предизвика многу одгласи и коментари.

- Очевидно имате многу успешни потфати да ни претставите. Што уште?

– Голема улога во промовирањето на македонската поезија му припаѓа на Меѓународниот фестивал на словенската поезија „Распеани букви“, кој оваа година се одржа по третпат во градот Твер, по иницијатива на Сергеј Гловјук, осведочен пријател на Македонија. Беше претставен портрет на Кочо Рацина, а јас таму ја добив наградата „Кристално перо“ за превод на македонска поезија. Годинашната награда „Животно дело“ му беше доделена постхумно на Гане Тодоровски.

- Верувам дека има уште новости за македонистиката?

– Да. Не ги споменав корисните помали речници руско-македонски и обратно за студентите во Москва. Тие ми требаа и за моите предавања по македонски јазик на Московскиот словенски институт. Таму од 2007 година го држев курсот „Македонија, јазик и култура“, во Државната академија за словенска култура.

- Вие овој месец, а и понатаму, сте присутна во Скопје, во Македонија. Сигурно сте сведок и на зачестените појави на написи за македонскиот јазик, и од страната на ЕУ, НАТО, и кај нас. Што би кажале за сите овие современи појави, кога ние сме наполно свесни за значењето и суштината на нашиот јазик, а и на нашиот идентитет?

– Познато Ви е дека јас сум голем почитувач на македонистиката. Тоа значи и на македонскиот јазик,

кој го предавам и од кој преведувам. Вложувам големи напори токму во популаризацијата на македонската култура, посебно на вашата литература во Русија. Разновидните несоодветни именувања на вашиот јазик за мене се чудни, за мене постои македонскиот јазик како неоспорен факт. Започнав да го учам како македонски и се повеќе се убедувам дека тој јазик не само што постои туку и се развива. Русија ја призна Р. Македонија под уставното име и, колку што знам, Русија нема намера да го менува ставот.

Очевидно е дека ова интервју е претесно за се она што има да ни го претстави колешката Олга Панкина за македонистиката и Македонија. Остануваат да се набројат многу нејзини извонредни преводи од македонската литература, многубројни нејзини објавени трудови, активности и програмирани дејности за афирмација на македонската култура, за што следувале значајни награди и признанија, кои верувам се малку во споредба со нејзините афинитети и реализации. Нив ги оставаме за наредно поопширно претставување. Овде ќе завршиме со нејзината поетска творба посветена на Македонија:

Моја Македонија

Малата земја во која сум сега,
Твоја убавина во срце ме стега.
Моите мисли поврзани со неа
Е Македонија, е Македонија.

Поле преполнето со афиони,
Во Перивлепта најстари икони.
Илјади луѓе покрстени во неа
Е Македонија, е Македонија.

**Бранови што по езерото јурат,
Оро што се вие на панаѓурот,
Солзи што мајки за јунаци ронеа
Е Македонија, е Македонија,**

**Инаква желба во душата немам
Освен во Москва неа да ја земам.
За и во снегот кој Север го сееше
Да гледам платно што Билјана белеше.**

2013, Скопје

РАЗГОВОР СО СЛАВИСТКАТА ЕЛЕНА ИВАНОВА-ЈУРИЕВНА ОД РУСИЈА

- На Семинарот за македонски јазик, литература и култура во Охрид, кој се одржува во оваа 2012 година, Вие сте еден од најредовните учесници, како и на научните конференции што се одржуваат во рамките на Семинарот, особено на Руско-македонската. Каде започна Вашето образование?

– Се родив и растев во Новгородската област во Русија. Своето образование го завршив на Санктпетербуршкиот државен универзитет, Филолошки факултет, Катедра за словенски филологии, студентка во Бугарското одделение. Таму ја завршив и аспирантурата (1984-1987). Во 1987 година ја заштитив кандидатската дисертација. Таму го завршив и докторатот (1999-2002), одбранет во 2003 година со две специјалности: руски јазик и словенски јазици.

- Вашата поширока научна област?

– Се занимавам со славистика, со граматика на словенските јазици. Во потесна смисла, работам на синтаксата на словенските јазици, предимно на бугарскиот и на македонскиот.

- Што посебно Ве привлеке во македонистиката?

– Полето на егзистенцијалност во рускиот и во македонскиот јазик. // Перифрастични конструкции со „ESSE“ и „HABERE“ во словенските и во балканските јазици / Уредник: акад. Зузана Тополињска, Скопје, МАНУ, 2011.

– Сентенцијалните критики во рускиот и во јужнословенските јазици // XV конгрес на славистите: Реферати на руските слависти, 2013 (во печат).

– Кон прашањето за функцијата и статусот на сочинителните сојузи во сложено предложение (врз материјалите од рускиот, македонскиот и бугарскиот јазик) // XXXVII научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура. Лингвистика. Скопје, 2011. С. 25-33.

– Синтакса на честичката ЛИ во македонскиот и во рускиот јазик, V македонско-руска научна конференција. Охрид, 17-19, 06. 2012 година (во печат).

– Словенските јазици од аспект типологија на предикатите, Филологија и човекот. 2012, 4.

- Вие визави Македонија и македонскиот јазик?

– За мене како граматичар македонскиот јазик е посебно интересен. Благодаревјќи на тоа што во македонскиот јазик има специфични граматички карактеристики, лингвистите го откриваат во македонскиот јазик пребогатиот материјал за истражувањата. Податоците од македонскиот јазик ги тера лингвистите теоретски да преосмислуваат јазични појави од другите јазици. Мене ми е посебно интересна споредбата на македонскиот јазик со други јужнословенски јазици, пред сè со бугарскиот и со српскиот јазик. Тоа е и годинашнава Летна школа за македонски јазик, каде што ги има сите услови не само за изучувањето на

македонскиот јазик туку и за неговите истражувања, тука се и научните конференции и помошта за лингвистичката литература и откритија за контакти и соработка со академиите и универзитетските институции.

Македонија е земја што неодамна ја открив за себеси и многу сум благодарна на запознавањето. Овде пресретнуваш гостопримство, добрина и благонаклонетост.

2013, Охрид

РАЗГОВОР СО СЛАВИСТКАТА НАТАЛИЈА ПРАСОЛОВА ОД РУСИЈА

- Наталија, Вие сте млад учесник на нашата Летна школа – Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура. Убаво напредувате во совладувањето на македонскиот јазик. Каде започна Вашиот развој во Русија?

– Родена сум во градот Ленинград, во 1982 година. Од 2000 до 2005 година јас сум веќе дипломиран филолог и предавач на Катедрата за словенска филологија на Санктпетербуршкиот државен универзитет, со специјалност бугарски јазик и литература. Од 2005 до 2009 година завршив постдипломски студии на Катедрата за словенска филологија на Санктпетербуршкиот државен универзитет. Во 2009 година ја одбранив дисертацијата на тема: „Биноминативни реченици во бугарскиот јазик“.

- Вие многу убаво зборувате македонски јазик. Каде го учевте?

– Македонскиот јазик почнав да го учам на Универзитетот како трет словенски јазик. Се заинтересирав повеќе за македонистиката по моето учество на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид во 2008 година.

Која научна област Ви е поширока?

– Работам на јужнословенските јазици (македонски, бугарски), лингвистика.

- *За која потесна област сега сте заинтересирана?*

– Сега работам на синтаксата на македонскиот јазик, синтаксата на бугарскиот јазик, на контактите меѓу Русија и Македонија.

- *Што посебно Ве окупира од македонистиката?*

– Работам како научен соработник на Библиотеката на Руската академија на науките и се интересирам за тоа како е претставена македонистиката во Библиотеката. Во 2011 година учествував на Руско-македонската конференција во Москва со реферат на тема: „Историја на соработката меѓу Македонија и Библиотеката на Руската академија на науките“. Во 2012 година учествував на Руско-македонската конференција во Охрид со реферат на тема: „Научните врски меѓу Македонија и Библиотеката на Руската академија на науките“.

- *Дали имате и други преокупации со нашиот јазик?*

– Предавам македонски јазик на Санктпетербуршкиот државен универзитет, на Катедрата за словенска филологија. Исто така, во 2010 година учествував на Меѓународната конференција со наслов: „Македонскиот јазик на Катедрата за словенска филологија на Санктпетербуршкиот универзитет“. Се занимавам

со истражувања од областа на синтаксата на македонскиот јазик. Во 2008 година учествував на Меѓународната конференција во рамките на Меѓународниот семинар за македонски јазик со рефератот: „Семантика на помошниот глагол *сум* во биноминативните реченици во македонскиот јазик“. Веќе во 2009 година учествував на Меѓународната конференција во рамките на Меѓународниот семинар за македонски јазик со наслов: „Моделите на егзистенцијалните реченици во дијалектите на македонскиот јазик“. Исто така, учествував во 2012 година на вашиот Семинар за македонски јазик со рефератот: „Речениците на идентификација во македонскиот јазик (во споредба со рускиот и бугарскиот јазик)“.

- Дали Ви се познати најновите полемики во врска со нашиот јазик?

– Нема сомнеж дека македонскиот јазик постои како самостоен јазик, тоа се гледа и во структурата на јазикот. Секако, можеме да пронајдеме и некои заеднички црти во граматиката и во лексиката со други словенски јазици, но мислам дека тоа е нормално за јазиците што се обединуваат во едно јазично семејство.

Вие денес визави Македонија и македонскиот јазик?

– Би сакала да ги продолжам своите истражувања во врска со синтаксата на македонскиот јазик. Исто така, имам намера да ја развијам македонистиката и на Катедрата за словенска филологија на Санктпетербуршкиот државен универзитет. Минатата година из-

лезе од печат мојата наставна програма по македонски јазик за студенти-додипломци: Македонскиот јазик како втор // „Бугарски јазик, англиски јазик“ – Одделение на бакалауреат, Катедра за словенска филологија: Методски рекомандации за студентите кон учебниот план. Спб: Филолошки факултет СПбГУ, 2011, стр. 115-122. Ја имам напишано и наставната програма по македонски јазик за студенти-магистри (уште не е публикувана), според која македонскиот јазик ќе го учат во текот на три семестри (претходно го учеа јазикот во текот само на еден семестар).

2013, Охрид

РАЗГОВОР СО СЛАВИСТОТ ВОЛФ ОШЛИС ОД ГЕРМАНИЈА

На 46. меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид, којзнае по кој пат, се сретнавме со колегата Волф Ошлис. Горека капитулиравме едногодишниот период од последната разделба. По овој повод го добив хронолошкиот развоен пат на колегата, разбирливо со нагласка на неговите врски со Семинарот и Македонија.

Волф Ошлис е роден на 29 септември 1941 година во Кенигсберг, Источна Прусија. Во 1959 година побегнал во Сојузна Република Германија. Од 1967 до 1968 работел во Институтот за политика и стопанство во Хамбург, а од 1968 до 2000 година во Сојузниот институт за истражувања во Источна Европа, во Келн. Првото негово учество на Семинарот се случува во 1975 година. Од таа година Волф Ошлис е еден од најредовните посетители на Семинарот и научните дискусии, до последниов во 2013 година. Од 1982 до 2006

година пројавува екстерна дејност на Универзитетот во Гисен, каде што држи предавања за Климент Охридски и македонската книжевност. Во 1984 и во 1986 година е еден од двајцата автори на „Учебник по македонски јазик“, првпат појавен во СФРЈ. Во 1992 година е прогласен за вонреден професор во Гисен. Во 1994 година е меѓународен набљудувач на изборите во Македонија. Во 2000 година води германски студенти на екскурзија во Македонија. Од 2001 до 2002 година работи во „Фондацијата за наука и политика“ во Берлин. Во 2003 година е прогласен за почесен доктор на науки на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Во 2004 година се појави неговата книга „Македонија 2001-2004 – воен дневник од една мирна земја“. Во 2007 година се појави „Учебникот на македонскиот јазик“, преработена верзија од споменатиот погоре Учебник. Во 2009 година излезе од печат новата книга: „Книга за младите години на скопјанката Мајка Тереза“.

Покрај наведените дејности и дела, овде влегуваат неговите чести пројави со реферати на Семинарот, во други институции во Р. Македонија и надвор од неа. Во издавачката куќа „Македонска реч“ го објави германскиот превод на книгата „За македонските работи“ од Крсте П. Мисирков и „ГерМакедонија“, која ги обработува македонско-германските врски. Истата година е прогласен за „Духовен воин“ во Струга и доби „Златно перо“ од Сојузот на македонските преведувачи.

Навистина импозантен редослед на дејности поврзани со Македонија. Во последниов разговор го замолив колегата да појасни некои од збиднувањата.

- Колега Ошлис, како ја прифатија Македонија студентите од Германија?

– Студентите што ги водев во Македонија беа од културолошкиот смер на Гисенскиот универзитет. Најмногу се задржавме во Охрид и во Скопје. Но ги посетивме и локалитетите во Хераклеја, струшките знаменитости. Во Скопје посетивме повеќе научни и културни институции, Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Институтот за национална историја, музеите во Скопје, црквата „Свети Спас“. Студентите првпат ја посетија Македонија и беа воодушевени од презентациите. Во Охрид беа занесени во сликите видени во Канео, а потоа слеговме во една крчма крај брегот. Една студентка стоеше крај брегот, кога еден човек во чун и се обрати со молба да го фати јажето од чулот. Тој и се обрати на македонски јазик: „Фати го јажето!“ Студентката се чудеше што треба да направи. Човекот се погоди хидробиолог од Хидробиолошкиот институт во Охрид и ни одржа едно прекрасно предавање. По крај тоа, ги научи моите студенти да ја пеат песната „Билјана платно белеше“. Студентите заминаа од Македонија со прекрасни впечатоци.

- Споменавте проширена верзија на „Учебникот за македонски јазик“?

– Многу сум задоволен со учебниците. Издавачот „Kubon Sagner“ од Минхен е уште повеќе задоволен. Тие ми рекоа: „Твојот учебник стана бестселер“. Во постарите изданија користев текстови од дневниот печат, додека во новиот учебник користам библиски примери, како, на пример, „Десетте божји заповеди“, молитвата „Оче наш“, бидејќи тие не стареат.

- Што беше повод да ја напишете книгата за Мајка Тереза?

– Јас ги прочитав речиси сите изданија за Мајка Тереза и се налутив дека ништо не пишуваа за нејзините млади години. Се знае дека била родена во Скопје во 1910 година, а во Индија отишла во 1928 година. Јас пишувам во мојата книга за тие осумнаесет пропуштени години. Таа имала сестра Ага и брат Лазар. Таа никогаш не била во Албанија, зашто и било забрането да влезе. Во Скопје дознав дека еден новинар од Приштина ја молел да прозбори албански, кога таа ја примила Нобеловата награда за мир, но таа само ги повторувала албанските зборови што и ги кажал новинарот. Татко и бил во Градскиот совет за влашките малцинства во Скопје. Многу податоци за неа се познати, но има и погрешни.

27 јуни 2013 година, Охрид

СРЕДБА СО ПРОФ. Д-Р ИВАН ДОРОВСКИ ОД СЛОВАЧКА

На 46. меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура се сретнавме со стариот и добар колега и пријател, академикот Иван Доровски. Разбирливо ги разменивме сите сознанија што беа во наш интерес, од минатата година до денес. Овде сакам да го нагласам неговиот голем придонес за чешко-македонските книжевни врски, кои авторот ги круниса со неговата најнова книга „Чешко-македонски книжевни врски“, во издание на книгоиздателството „Дијалог“ од Скопје.

Во оваа книжевна историја во однос на чешко-македонските книжевни врски обработува посебни поглавја: периодизација, карактеристика, резултати, Кирилometодиевската традиција во чешката и во словачката литература. Мошне значаен прилог претставува текстот за македонскиот јазик во Чешка и во Словакија. Потоа преоѓа кон перцепцијата на македонската литература во овие две земји. Посебно внимание е обрратено

на Коста Рацин во чешката и во словачката литература. Го разгледува периодот од Јосеф Добровски до Блаже Конески. Прегледот е дополнет со делото на Славко Јаневски во двете земји, како и со тоа на Живко Чинго.

Вториот дел од книгата се однесува на методологијата во компаративното изучување на народната и уметничката литература. Македонската литература во рамките на медитеранско-балканската меѓулитературна општост привлекува посебно внимание.

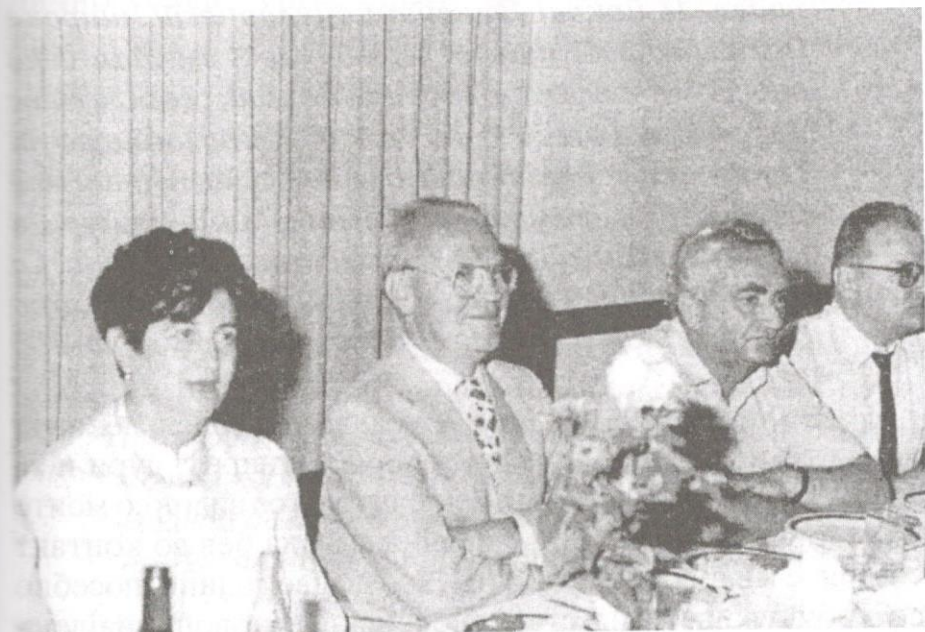
Во додатокот следуваат преводите на македонски јазик од Бистрица Миркуловска на две песни од Доровски: „Тајна“ и „Охридска ноќ“.

27 јуни 2013 година, Охрид

АКАДЕМИК Д-Р ФРАНТИШЕК ВАЦЛАВ МАРЕШ

ФРАНТИШЕК ВАЦЛАВ МАРЕШ е член на МАНУ надвор од работниот состав.

Акад. д-р Франтишек В. Мареш на Семинарој во Охрид

Роден е 1922 година во Бенешов, Чехословачка. Студиите по словенска филологија ги завршил во 1948 година на Карловиот универзитет во Прага, каде што во 1950 година одбрани и докторска дисертација.

Редовен професор по славистика е на Универзитетот во Виена. Дописен член е на Австриската академија на

науките. Од 1974 година е претседател на Меѓународната комисија за старословенски речници при Меѓународниот славистички комитет.

Како славист, посебен научен интерес пројавува кон компаративната граматика на словенските јазици и кон старословенската филологија.

– Во нашата средина сѐе ѓознаѓа личносѓи и како ценейѓи научник, и како ѓочийѓуван човек и ѓријател. И ѓокрај Вашата ѓоѓуларносѓи, широка ѓрифатеносѓи ширум Македонија, смеѓам дека овој разѓовор ѓовѓорно ќе биде инѓтересен за сийѓе нас, иако досеѓа сѓе дале бројни инѓтервјуа. Последниѓе две ѓодини Вие не бевѓе на нашиоѓи Семинар за македонски јазик, лиѓература и кулѓура. Вашето оѓсусѓиво беше забележано. Се ѓосѓавуваа ѓрашања за Вашето ѓовѓорно доаѓање. Како кај Вас се одрази ова ѓаузирање?

– Во летото 1991 година боледував од срце и лекарот не ми го препорача престојот на Семинарот, дури и за следната година. Тешко ми беше што не се видов со моите македонски пријатели; во научна смисла бев во контакт со моите македонски работи – во тие две години, посебно со проучувањето на старословенските новопронајдени глаголски ракописи во манастирот Св. Екатерина на брдото Синај.¹

¹ Sp.: I. C. Tarnanidis, *The Slavonic Manuscripts Discovered in 1975 at St Catherine's Monastery on Mount Sinai*, Solun 1988; – F. V. Mares, *Vyznam staroslovenskych rukopisu nove objevenych na hore Sinaj*, *Slavia* 60 (1991) 225–231; – istiot, *Vyznam staroslovenskych rukopisu nove objavenych na hore Sinaj. K hlaholskym rukopisum 3/N a 4/N*, *Slavia* 62 (1993) 125–130; – istiot, *Stipilegium etymologicum*, во печатот во зборникот во чест на Игор Њемец (Прага): – истиот, „Очениш“ во Синајскиоѓи ѓсалѓир, во печатот во зборникот на собирот „Светите Климент и Наум Охридски“ (МАНУ, Охрид, 12–15 септември 1993).

– *Како се чувствувате оваа година на нашиот Семинар?*

– Годинава (1993) повторно учествував на Семинарот и во Научната дискусија. Не го имав впечатокот што доаѓам по една пауза. Моите пријатели братски ме примија како секоја година, атмосферата беше здра, јасна и чиста – како површината на безвременото Охридско Езеро. Работата беше како секогаш; јас лично успеав уште еднаш да го проверам машинописниот текст на мојата македонска граматика за Чесите. – Само едно стварно ме изненади – и тоа не е шегата: сите мои македонски пријатели изгледаат изразито помлади отколку пред три години!

– *Кога со вас ги минуваме охридските улици, Вас Ве поздравуваат многу луѓе, нè зазираат. Еве, неодамна Ве заситана прејседателот на Собранието на градот – Благоја Силјановски, а веднаш по него келнерот од „Лејница“. И многу охридани сакаат да Ви ја ситенат раката? Како се одразува во Вас покажаната просрдечност?*

– Да не се сфати тоа како флоскула и клише, ако речам дека Охрид е и мој град. Охрид е историскиот град и има преубаво езеро. Но Охрид не е само камен и вода. Охрид се живи луѓе и жива крв во жилите, со душа и срце. Затоа природно ми е што охриданите ми се блиски – и во градот, и на неговите улици, и во ресторанот, и во градската општина, и во културните и научните установи. Секаде таму се луѓе, луѓе со коишто се разбираме во секојдневните радости и тешкотии, луѓето коишто имаат слични проблеми со себеси, со својата околина, какви што

го имам и јас. Ваквата свест е мост меѓу сите нас, мостот којшто ја издржува тежината на денот и на животната горештина.

– *Познајте ми е дека Охрид Ви значи многу. Веројатно го засакавте овој град?*

– Го почитувам охрид како свет град на светителите Климент и Наум. Кога тие не можеле понатаму да ја развиваат словенската христијанска култура во Велика Моравија, пронајдоа нова гостопримлива куќа на бреговите од Охридското Езеро, тука почиваат и нивните Свети мошти. Оттука зрачела словенската христијанска писменост на сите страни, како семињата на млечката врз крилата на ветарот. Високо го оценувам Охрид како град со непрекината голема традиција на македонската интелигенција. Го сакам Охрид како град во којшто сегашната убавина на природата и искреноста на човечките срца органски се надоврзуваат на блоагородното минато и го покажуваат патот кон славната иднина. – Што ми значи Охрид? Тој е еден од моите градови!

На крајот една сосема лична забелешка: Во Охрид имам две кумчиња, браќата Филип и Петар; еден се крсти во прекрасната старинска црквичка св. Јован Канео (над Езерото), вториот во милата, величествено скромна црквичка Св. Никола Геракомија, каде што тогаш уште почиваа Светите мошти на св. Климент Охридски.

– *Исшо така Ве ѝлени и градоѝ Биѝола. Шѝо ѝосебно Ве доближило и до овој наш град?*

– Битола е Ваш роден град, колешке Вера! Во август 1990 година се искачивме (Ваша заслуга!) до врвот на

Пелистер и така „славистиката ја достигна највисоката точка“². Инаку во градот Битола сум држел предавања, публиката е извонредна.

Македонските градови се браќа и сестри, Битола е сестра на Охрид. Во споредба со Охрид Битола била во некое време побогата и во некоја смисла позначајна. Битола со својата планина Пелистер е „гулабица“ (грчки перистера), Охрид е галеб над Езерото: и која од двете птици е поубава? Сродни се етимолошки („гулабица-галеб“), секоја има свој својствен карактер, своја убавина. Ја посакувате гулабицата или го посакувате галебот? Карактеристичниот растителен белег на Охрид е неговиот возвишен чинар. Полн животна енергија тој повторно се регенерира по ударот на невремето – чинар како Охрид, Охрид како чинар! Карактеристичното растение на Битолско е пелистерската молика. И што ни се бендисува повеќе – вели – чествениот јавор (чинар) или нежниот бор (молика). Нерешливо прашање! – Ја имам честа да бидам член на Друштвото за наука и уметност во Битола.

– А Скопје?

– Главниот град на Македонија, Скопје, беше првиот македонски центар којшто го посетив. Бев таму како студент веќе пред земјотресот во месец октомври 1947 година. Допатував на старата железничка станица, живеев во академската (студентска) куќа. Градот имаше тројна убавина: шармот на старинскиот живописен „турски“ град, уредноста на „европејскиот“ град и

² Сп.: В. Стојчевска-Антиќ, *Средби поврзани со нишки од македонистички и славистички сеќавања*, Прилеп 1993, 90–92 (Расказ: *Врвој на Пелистер*)

егзотиката на „циганскиот“ град; сето тоа денеска веќе му припаѓа на минатото. Градот на вардарските брегови го има карактерот на една современа столица (за жал без изразита доминанта – имајќи безброј доминантни точки...).

Во Скопје секогаш ми е добро – во МАНУ (имам чест да бидам нејзин член надвор од работниот состав), во угледниот универзитет „Св. Кирил и Методиј“ (којшто достоинствено ја продолжува културната дејност на тие словенски првоучители), добро ми е во Институтот за македонскиот јазик, добро ми е во католичката и православната црква. Добро ми е меѓу моите одамнешни пријатели...

Охрид е бисер, Битола е бесценет камен, Скопје е благороден сребрен украс – сето тоа на златната маса на Македонија.

– *Очевидно ја засакавме Македонија*

– Да, Македонија е златна маса во трпезаријата на гостољубивиот словенски конак. Кај неа се јаде лебот којшто ги наситува гладните, во неа се пие одбрано вино, виното што го весели срцето на човекот. Македонија е една од рајските градини на Словенството, градина на чиишто дрва живеат благогласни птици, градинка со мирисливо цвеќе. Конакот непрекинато е отворен, масата секогаш е покриена за секој; во градината е вечна пролет. Во Македонија можеш да ја пиеш мудроста од чешмите на старината и можеш да го чуеш пулсот на сегашноста. Во Македонија можеш да го чуеш старинскиот пулс на срцето на св. Наум, во Македонија можеш да го насетиш пулсот на живата сегашност; од богатото скровиште на таа земја вирее новото и старото. Во Македонија можеш да се поткрепиш, да се освежиш, да поработиш, да се одмориш, да се утешиш.

– Вашиот некогашен асистент Мартин Стегу, и наш учесник на Семинарот, на една свечена вечера ми рече: „Јас не можам да го препознам професорот Мареш во Охрид и професорот Мареш во Виена!“ Го запрашав во што ја гледа разликата. Тој одговори: „Овде ти е поставено расположен, а во Виена ти не се смее“. Имаше коментар на неговата духовна досејка?

– Мојот мил и добар ученик д-р Мартин Стегу беше неколку пати со мене на Семинарот во Охрид, добро го научи македонскиот јазик и надоврза трајни лични врски со македонските пријатели. Тој сигурно имал право констатирајќи дека во Охрид сум бил повесел и порадосен отколку во Виена. Мислам дека тоа е поредолу сфатливо и разбирливо: до тоа време во Виена со Мартин се видовме речиси само во атмосферата на универзитетот, којашто често е хектична; во Охрид имавме поголема можност да комуницираме на личен, пријателски начин. И освен тоа: во охридската средина јас полесно се отпуштам и се ослободувам од напнатоста. – По силата на приликите Мартин е асистент на романистика во виенскиот Трговски универзитет и таму ќе хабилитира во најблиско време. По свршувањето на хабилитацијата ќе пронајде повеќе време делумно да се врати и кон неговата омилена славистика и македонистика.

– Да се вратиме на Вашата научна работа, кон славистиката, која и Ве донесе кај нас. Кога зайочна Вашиот интерес за македонистиката?

– Мојот интерес за македонистиката започна во 1945 година кога дознав дека постои македонскиот

литературен јазик. Веќе во 1946 година ги слушав предавањата на прашкиот професор Антонин Фринта за македонското јазикознание. Тој беше првиот професор надвор од Југославија којашто одржа македонистички предавања. Тогаш ја набавив Македонската граматика на Круме Кепески (Скопје 1946), прирачникот со којшто се служеше и професорот Фринта. Еден од слушателите на професорот Фринта беше и мојот пријател Хорас Г. Лант, понатамошен професор по славистиката во Харвардскиот универзитет (САД). Веќе спомнав дека во октомври 1947 година првпат бев во Македонија, во Скопје; потоа дојде време кога нелесно, дури неможно ми беше да патувам во некои краишта... Во 1972 година – кога веќе бев во Виена – професорот Божидар Видоески ме покани да учествувам на Семинарот за македонски јазик, литература и култура во Скопје и Охрид; тука започнува сребрениот синџир на моите регуларни македонски средби.

– *Вие се зајознавите со многу наши слависти?*

– Се запознав со мнозинство од македонски слависти и македонисти – почнувајќи од најстарите (на пр. проф. Владимир А. Мошин) до помладите (на пр. проф. Људмил Спасов). Не е технички можно тука да ги наведам сите.

– *Со кои наши слависти остваривте и многу блиски, покрај научни и пријателски врски?*

– Да ми биде дозволено да ги наведам само имињата на мојот братски пријател Божо Видоески, на мојот татковски пријател Блаже Конески, и Вашето име,

колешке Вера. Од починатите да го спомнам на пр. уште Харалампие Поленаковиќ. Сакам да дополнам дека имам пријатели и меѓу специјалистите по другите гранки на науката, меѓу уметниците, меѓу службениците на културата и исто така на администрацијата. Одамна имам искрен контакт со православното и католичкото духовенство.

– *Со многу наши колеги сѐе блиски очевидно, но дали тоа Ви се случува и во други средини?*

– Со моите колеги се зближувам и приватно. Да, по мое мислење нема остра граница меѓу официјалниот и приватниот живот. Сè што правам во мојот стручен „занает“, сето го правам тоа не само со главата, но и со срцето: зашто и кон моите колеги по структурата имам искрен однос. Така мислам за сите колеги по структурата имам искрен однос. Така мислам за сите во светот.

– *Вие сѐе Чех, а тодолго живеете и работите во Виена. Каков е Вашиот однос кон Чешка како татковина и кон Виена како постојан центар? Дали носталгијата преговорува?*

– Од своите гимназиски години се декларирам како Словен и во рамки на тоа Чех. Освен тоа сум не само чешки, но и австриски државјанин. Со тоа човекот не се дели; токму обратно: се умножува! – И мојот однос кон Чешка и кон Виена? Луѓето често ми го поставуваат ова прашање; одговорот е едноставен: Чешка (Прага) е мојата мајка, Австрија (Виена) е мојата жена. (И мојата покојна мајка со мојата жена многу се сакаа, беа како мајка и ќерка!) – Носталгија немаше и нема: Виена е

средноевропски град со истите културни традиции, без било каква егзотика за човекот којшто се родил во Чешка.

– Виена е традиционално значаен славистички центар. Колку е тој за Вас важен?

– Виенската славистика има добра традиција. Големите имиња на виенските професори по словенската филологија. – Миклошич, Јагиќ, Вондрак, Трубецкој – јасно го илустрираат значењето на Виенскиот универзитет за светската славистика во минатото. Нашиот Институт ја има една од најбогатите славистички библиотеки во несловенските земји. Виенската славистика се ориентира на целиот словенски свет: таа не е русистика плус лекторски вежби на еден или два други словенски јазици. Во научните предавања се земаат предвид сите словенски јазици (и најмалубројни, како лужичко-српските или русинскиот во Војводина), старословенската филологија вклучувајќи ги црковнословенските, дури и ново-црковнословенските јазични редакции) и споредбената словенска лингвистика. Практичните (лекторски) вежби ги имаме за сите словенски литературни јазици освен белорускиот, долно-лужичкосрпскиот и русинскиот. Голема заслуга за македонскиот лекторат има нашиот знаменит библиотекар д-р Рудолф Прајнерсторфер (неговата жена Васка по потеклото е скопјанка); многу е заслужен и за македонистичкиот фонд на библиотеката. Тој регуларно ги одржува македонските лекторски вежби, почнувајќи веќе од 1978 година. (Доаѓаат и македонските лектори од Скопје, но нашиот „Руди“ го обезбедува континуитетот). Во функција на библиотекар сега се пензионира, но љубезно ни вети дека и понатаму ќе ја продолжува својата лекторска дејност.

Проф. д-р Франтишек Вацлав - Мареш

Слична е ситуацијата во областа на словенските литератури.

Во Виена доаѓаат студенти од сите пет континенти, за да студираат славистика (иако од економски причини бројот на странските студенти се смалува).

Од повеќе причини Виенскиот славистички центар претставува поле на коешто добро се работи.

– *Вие бевте иницијатор за отворањето на Лекторатот за македонски јазик во Виена. Какви се денес Вашиите согледувања за него, неговите сослојби?*

– Македонскиот лекторат е веќе еден стабилен, интегрален составен дел на програмот на Виенскиот славистички институт. Многу студенти добро го научија македонскиот јазик, најмалку седум од нив работат научно (сите тие и уште некои други учествуваа на охридските семинари, две студентки и еден студент користеа подолготрајни стипендии во Македонија). Беа прифатени две македонистички докторски дисертации (една по јазик, една по фолклор), и една знаменита дијалектолошка магистерска работа со материјал собран директно од теренот во Егејска Македонија (вториот дел на таа работа се приготвува за докторат).

– *Кое прашање Вие би ни го поставиле?*

– Досега зборувавме за фактите и проблемите како тие се реперкуираат во мене. Полезно би било, мислам, да чуеме и нешто за целата комплексна македонско-виенска проблематика, како таа се претставува од аспектот на Скопје... (?)

– Се наоѓаме во Брајислава, на Меѓународниот славистички конгрес. Како икусен славист како ти гледаш традиционалните меѓународни конгреси за славистика?

– Со XI меѓународен конгрес по славистите во Братислава наполно сум задоволен. Тој повторно беше еден велесаем на словенската филологија во широка смисла. Конгресиве се одржуваат секоја петта година во различни словенски земји. Присутни беа учесници од повеќе отколку четиресет земји, од целиот свет. Се разбира дека сите фирми на еден велесаем не ја нудат стоката со исти квалитет. И посетителите не можат да гледаат сè. Но во секој случај тоа е единствена прилика да добиеме една жива целосна слика на сето тоа што е актуелно во структурата. Освен тоа, конгресиве секогаш даваат можности повторно да се сретнеме со колегите, и нови да запознаеме, во личниот контакт да го размениме нашиот опит, заемно да се информираме за својата работа, за своите надежи и тешкотии, за своите лични, човечки новости, проблеми, радости и грижи. Не е ли токму тоа една од главните задачи на големите конгреси?

– Се радувам што на Конгресот во Братислава владееше коректна меѓусебна слога. И еве, го продолжуваме нашето интервју, започнато во Охрид на 6. VIII. 93 г., а завршено во Виена 19. X. 1993).

– По Семинарот во Охрид, Вие пријавивте учество и за научниот собир посветен на 1100 годишниот jubilee на светиите Климент и Наум Охридски во Охрид, организиран од МАНУ (12–15 септември 1993). Вие учествувавте и на сите наши значајни jubilee за светиите Кирил и Методиј, Климент Охридски. Какви се Вашите виечайоци?

– По Братиславскиот конгрес требаше да учествувам на научниот собир „Светите Климент и Наум Охридски“ којшто го организираше МАНУ во Охрид 12–15 септември 1993 год. За жал речиси веднаш по Конгресот се разболев од тежок бронхијален катар (сеуште сум реконвалесцент). Иеве по Вас, од Виена, ја испраќам мојата статија „Најстариот текст на словенскиот „Оче наш“ да биде прочитана на Собирот.

– *Имаѝе одржано ѝредавања и во Биѝола, во орѝанизација на Домоѝ на кулѝураѝа и на Друшѝивоѝо за наука и умеѝносѝ?*

– Да, во Битола настапив двапати. Првпат тоа беше во 1984 година на собирот „Јазичните појави во Битола и Битолско денеска и во минатото“, собирот беше организиран преку МАНУ во Домот на културата. Насловот на моето предавање беше: „Јанковско кирилско ливче“³. Вечерта пред предавањето дојдов во 11 часот во хотелот Епинал (кадешто тогаш уште беше незаборавниот перфектен келнер, деведесетгодишниот Харила...); требаше да вечерам. Кај професорката Вера Стојчевска-Антиќ професорот Мошин депонираше за мене порака, по вечерата да дојдам во неговата соба, за консултација. Проф. Антиќ ми рече прво мирно да вечерам, потоа да одам кај професорот. Во неговата соба стигнав веднаш по полноќ. Деведесетгодишниот професор беше добро расположен. Веднаш почна руски да ми ги појаснува своите погледи на некои прашања за старословенската графика.⁴

³ Сп.: Ф. В. Мареш, *Јанковскоѝо кирилско ливче. Јазичниѝе ѝојави во Биѝола и Биѝолско...* Скопје (МАНУ) 1988, 31–40.

⁴ Сп.: В. Мошин, *Надредни знаци сѝарословенских рукоѝиса архаичкоѝ раздобља, Јазичните појави...* (взб. 3), 21–29.

Зборуваше стоејќи, полн енергија, и заборави да ми понуди да седнам (дојдов тој ден од Охрид и мошне бев уморен). Јас си реков во себеси: Не можеш да седнеш ако професорот стои; тој прво е свештеник, второ -е скоро за триесет години постар од тебе... Кон крајот на предавањето интервјуата изгледаше горедолу вака:

Професорот (полн енергија): „Вот, Вячеслав Францевич, здесь точка!“ (со оветет глас): „Да, Отец Владимир, здесь точка...“; тој (бодро): „И посмотрите, чудное дело, здесь крюк...“ Приближно во 1,30 часот се простивме: професорот – молодец – легна свеж, јас се навлеков во мојата соба и наскоро заспав здраво...!

Кон завршетокот на Собирот секретарката ги прашуваше учесниците какви се нивните патни трошоци. Почувствував дека таа малку се плашеше што ќе речам јас – учесник од... Виена! Одговорив со насмевка: „Јас дојдов од Охрид – не е за муабет“. И нејзе ѝ падна камен од срце...

Вторпат во Битола настапив во 1990 година во салата на Друштвото за наука и уметност, неговиот секретар, мојот пријател Трајко Огненовски, го организира моето предавање за старословенскиот превод на Библијата (и тој нè придружи на нашата „експедиција“ на Пелистер; в. погоре точка 5 и забелешка 2)

– *Со што би го завршиле ова наше интервју?*

– Нелесно би било сето да го опишам што е релевантно за моите лични координати врз живата географска карта на Македонија. Дозволете ми вака да резимирам: Македонија за мене претставува земја во којашто имам многу добри, верни, искрени пријатели, паметни и мудри луѓе со голем животен опит – личен и

целонароден. Македонија е земја на добро развиена славистика, од моите колеги многу можам да научам. Таа е земја на старославна уметност, на убава, чиста, девојчинска природа. Ваква е – по моето мислење – целосната карактеристика на нашата и – дозволете ми така да се изразам – на мојата Македонија: на вардарските брегови лежи земја и живее народ со славно минато, со перспективна сегашност, со значајна, благословена иднина.

*(Охрид, Брајислава, Виена,
6. VII – 9 X. 1993)*

АКАД. Д-Р ВИКТОР ФРИДМАН

Проф. д-р ВИКТОР ФРИДМАН: роден е во Чикаго во 1949 година, каде што го завршил средното и факултетското образование. Дипломирал во Чикаго, во 1971 година. Ученик е на професорите Збигњев Голумб и Хорас Лант. Докторирал во Чикаго, во 1975 година. Како професор работел во Државниот Универзитет Северна Каролина во Чапел Хил, а од 1993 година е вработен во Чикашкиот универзитет. Професорот Виктор Фридман е познат и афирмиран славист, балканолог, македонист.

Проф. д-р Виктор Фридман на Македонско-северноамериканската конференција во Охрид

– *ПРОФЕСОРЕ ФРИДМАН, знаејте и самиот дека не прејзерувам кога ќе кажам дека сите еден од најмилениите слависти во македонската средина. Намерно не ја соомнувам само нашата научна средина, туку и пошироката, бидејќи Вие сите присуствувате кај нас повеќе години и пошироко. Вие го зајознавте и нашието мислење на живеење, а Вие сите меѓу нас секогаш добредојдени, и како научник и како човек, и како колега. Како Вие го чувствувате ова Ваше крайко прејсставување пред нашата јавност?*

– Мислам дека моите чувства може да се претстават со следнава „анегдота“, иако таа не се случуваше во Македонија, туку во Америка. Учествував на еден научен собир, Семинар за јазик и национално самоопределување, во „Државниот Охајо Универзитет“ во 1991 година. Таму зборував за македонскиот јазик и бев нападнат доста енергично од грчките студенти, но тоа беше повод да им кажам на слушателите за положбата на Македонците во Егејска Македонија. Една година потоа, бев во градот Колумбос во врска со Американската славистичка конференција при истиот универзитет, исто така, во МПЦ „Света Богородица“ (сигурно и вие се секавате бевме заедно таму), држев предавање за македонистиката, и го споменах претходниот случај. Во текот на говорењето почнав да зборувам за проблемите што тогаш ги правеше Грците, и спонтано сум рекол: „Ако, некако ќе издржиме“. Значи, толку ми е блиска Македонија.

– *Колега Виктор, кои беа пресудните моменти за да Ви сстане живојната преокуација македонистиката?*

– На Четвртиот семинар за македонски јазик, литература и култура, кога за првпат ја запознав

Македонија и македонскиот јазик, имав контакт со толку мили и добри луѓе, и жалам што во овој случај не можам сите нив да ги споменам. За мене беше многу значаен фактот дека сите со кои контактирав беа многу љубезни со мене. Можам да кажам дека тогаш за мене беше важно дека директорот на Семинарот, професорот Божо Видоевски, и авторот на Граматиката на македонскиот јазик, од која учев подготвувајќи се за Семинарот, професорот Блаже Конески, се однесуваа кон мене како кон помлад колега, иако тогаш бев 21 годишен пост-дипломец. Од голема помош ми беше токму тогаш Перо Бошковски, (работеше во некогашната Комисија за културни врски). И професорката Радмила Угринова ја запознав, што за мене значеше многу.

– *Вие одржувате посејани врски со колегите од Македонија?*

Моите пријатели во Македонија навистина се многубројни и не можам сите да ги споменам овде. Имам пријатели од сите јазични групи при Филолошкиот факултет во Скопје, особено од групите: македонски, албански, турски, ромски, влашки, српски и тоа е за мене многу важно.

– *Вие контактирате и соработувате и со многу странски слависти. Кои слависти-македонисти од нив посебно би ги издвоиле?*

– Од странските македонисти, балканисти, слависти, лингвисти, кои имаат пишувано за македонскиот јазик, многу ги ценам: Збигњев Голомб, Хорас Лант, Рина Ускова, Зузана Тополинска, Јоланта Миндак, Филфрид

Фидлер, Франтишек Мареш, Питер Хендрикс, Бен Хрон, Ирена Савицка, Кажимјез Фелешко, Влоцимјез Пјанка, Кристина Крејмер, Џосеф Шалерт, Јуми Накацима-Минегиси, Едуард Станкиевич, Ронел Александер, Маша Белјавски-Франк, Уејлз Браун, Бил Дарден, Хоуард Аронсон, Марк Елсон, Грејс Филдер, Брајан Џозеф, Костас Казазис, Стив Франкс, Арон Халперн, и многу други.

*Проф. д-р Викџор Фридман на ѓрием кај ѓрејседаџелот
Киро Глиџоров*

- *Од Вашиџте бројни доаџања во Македонија, сиџурно имаџте некои ѓосебни сиџомени или доживувања?*
- По моето прво учество на Семинарот во Охрид, стигнав во Скопје со автобус и требаше да контактирам со Перо Бошковски од Комисијата за културни врски.

Дотогаш не сум бил во Скопје (во Охрид стигнав со возот Белград-Битола и со автобус) и немав претстава за градот. Покрај тоа, уште слабо го владеев македонскиот јазик, а го имав само телефонскиот број на Перо. Отидов до шалтерот за информации и одвај некако објаснував што ми треба. Жената на шалтерот беше многу љубезна, ме смести во нејзината кабина и самата презеде да го бара Перо, иако не го познаваше. Јас бев изненаден, за многу кратко време, пред мене се појави Перо. Во една американска големоградска автобуска станица, некој службеник одвај би постапил вака. Можеби целиот овој настан прозвучува како неважен, но за мене беше значаен. Тоа беше, еве случајно, токму првиот контакт со Вашето Скопје, со луѓето во него.

Еве уште еден настан. За време од моето второ учество на Семинарот, една година подоцна, едно утро околу пет часот, сите учесници на Семинарот бевме разбудени од звуците на една свадба. Свadbарите се враќаа дома со играње и пеење, и свирење. Сите станавме да ги гледаме играорците. Во Колеџот, каде што студирав, се зачленив во една играорна фолклорна група и учев македонски ора и други балкански, особено чочек. Кога ги видов луѓето толку весели, разиграни, се облеков на брзина и истрчав по нив. Сакав и јас така да играм. Помладиот брат на младоженецот, се викаше Али Кадри, ми стана пријател и поминав цел ден со овие луѓе, кои беа Еѓупци, дома зборуваа албански, а со мене македонски. Од тој настан понесов импресивни впечатоци дека во една мала земја човек може да слуша и учи толку јазици и да има контакт со толку многу различни култури.

– *Врз кои карактеристики на Македонија би зајреле?*

– За мене во Македонија е највпечатливо госто-примството на народот и богатството на култури. Македонија е вистинско срце и крстосница на Балканот.

– *Со оглед на Вашето научно искуство и контакти со Македонија, што би подвлекле како важно за сегашната и идна афирмација на Македонија?*

– Јас ќе одговорам од моја гледна точка како лингвист. За афирмацијата на Македонија посебно е важен македонскиот јазик. Сè што е поврзано со афирмацијата на македонскиот јазик, е важно за самата афирмација на Македонија. Особено значајно за афирмацијата на Македонија и македонскиот јазик во странство е Семинарот за македонски јазик, литература и култура, што се одржува секоја година. Моите лични искуства се поврзани токму со овој Семинар, кој одлучи за мојата специјализација на македонскиот јазик. И за мојата студентка тогаш Кристина Крамер, Семинарот беше одлучен да избере македонистичка тема за дисертација. Сега е таа професор на Универзитетот Торонто. Оваа година, нејзината студентка Џејн Хекинг, успешно ја одбрани својата докторска дисертација за условниот начин во рускиот и македонскиот јазик. Темата ја избра благодарение на запознавањето и учеството во Семинарот. Познавам и многу други млади слависти кои се определуваат за македонистиката, благодарение на Семинарот и неговите организатори и учесници. Покрај тоа, списанието „Македонски јазик“ претставува меѓународен извор за знаења на македонската лингвистика. Ова списание претставува вистинска афирмација на македонскиот јазик. Лично сметам дека поддршката за Семинарот, списанието, од страната на надлежните институции во Македонија, ќе дава секогаш плод.

– Сметате ли дека плуралистичкиот и демократскиот односи во Република Македонија, вакви какви што се по 1989 година, се персоници, особено во својствениот напор за меѓународен легитимитет на нашата држава, а во што се вклопуваат и областите од нашиот славистички специјалитет?

– Мислам дека плуралистичките и демократските односи во Македонија, воопшто и во науката, иако има напнатости и проблеми, се нормална појава во секое отворено општество, како и во секое семејство во кое што сите членови живеат во иста куќа. Мислам дека се многу добри, повеќе отколку што би се очекувало, особено ако се земат предвид сегашните мачни состојби.

– Што Вие би посоветувале во вакви услови?

– Пред сè, трпеливост, отвореност, почитување на разлики и одбегнување на себичност во политиката.

– Што би додале Вие самиот кон ова интервју, не само од аспект на науката, туку во контекст на своите Ваши согледувања во однос на Македонија?

– Како лице кое подолго време живеело во Македонија, јас би додал дека сум гледал со свои очи како различни луѓе можат мирно и добро да живеат заедно и плодотворно да соработуваат. Добрите меѓучовечки односи, како и сите други такви односи, зависат од меѓусебната почит, дури и кога има несогласувања.

– *Кои месѝа или градови во Македонија Ве при-
влекле посебно?*

– Можеби затоа што најубаво ги познавам Скопје и Охрид, овие градови ми се многу драги.

– *Какви се Вашиѝе планови за иднаѝа научна
дејносѝ, конѝакѝиѝе со друѝиѝе колеѝи?*

– Како научник го делам своето знаење и моите искуства со повеќе колеги, студенти, пријатели, познати, како и со пошироката јавност. Мојата стручна и научна дејност ме преокупира целосно и уживам во својата работа.

– *Дали имаѝе намера да пресѝојувате некаде?*

– Имам намера да дојдам во Македонија летото 1994 година за Семинарот и потоа ќе учествувам во работата на Втората американско-македонска конференција за македонистика, што треба да се одржи во Македонија истата година. Потоа ќе заминам како учесник на Седмиот меѓународен конгрес на балканистите во Солун, како шеф на Американската делегација, т.е. ако Грците ме пуштат.

– *Кои од Вашиѝе трудови ги сметате позначајни
за македонистиката, или кои се Вашиѝе најнови
или идни преокуации?*

– Јас сметам дека се значајни следниве објави: мојата книга за глаголот во македонскиот јазик, потоа моите статии за македонската социолингвистика, за морфолошките и семантичките изоглоси, за контактите со другите

јазичи на Балканот, и во последно време статијата за македонската лингвистичка конференција во 1944 година и мојот нацрт на Граматиката на македонскиот јазик, кој ќе излезе во Прирачник на словенските јазичи. Исто така имав чест да ја преводам Историјата на македонската фонологија од Блаже Конески (со прилог за македонските дијалекти од Божо Видоевски). Сега работам врз овие теми: прагматика и граматикализација во балканските јазичи со особено внимание врз разликувањето на македонскиот и бугарскиот јазик; балканска социолингвистика; ароманскиот адмиратив и аористот од несвршен вид во македонскиот јазик.

– *Колеѓа Фридман, ние двајцата од 1989 година работиме како координатори за реализирањето на предвидените редовни Американско-македонски конференции за македонистика. Какви се Вашите досегашни искуства и Вашето мислење за нив?*

– Со задоволство ја прифатив Вашата иницијатива за оваа Програма. Резултатите од I Конференција во Ен Арбор во 1991 година се евидентни и заеднички. Оценката е мошне висока и позитивна. Јас ја дадов и својата тема за II Конференција, што ќе се одржи во Македонија. Сигурен сум дека ќе настојувам да се одржи нивниот значаен континуитет.

– *Од разговорот се извлекува заклучокот дека Вие сите висштински соживевани со сити нас и со Македонија. Тоа посебно го покажаа следниве Ваши акции: во 1992 година го поминавте нашието заедничко писмо во Колумбос, Охајо, испратено до претседателот на*

САД – Џорџ Буш, иридружен кон Македонциите од МПЦ „Света Богородица“ за ирзнавањеио на Република Македонија од сиранатиа на САД, а исийаиа година Виe иосебно, како шеф на Славистичкаиа каиедра во Универзииеиои во Чаиел Хил, Северна Каролина, му исиратиивиие и вииоро иисмо на американскиои иресидаиел, со објаснение дека Република Македонија ги исолнува условиe за меѓународно ирзнавање. Виe очевидно живееиe и со нашииe современи ироблеми?

– Очевидно, престоите значат и поинтимно запознавање. Јас сето тоа го правев и ќе го правам доброволно, убеден во вистинитоста на тоа што го пишувам или зборувам. Јас ќе Ви го посочам и последниов сличен пример, мојот напис во американското списание „Национална географија“ (26 декември 1992, објавено во априлскиот број 1993 година), којшто се однесува на исправноста за употребата на името Македонија.

– Ова не е и иоследнаиа вест ишио ни ја сооиишуватиe. Најнова беше информацијаиа ишио ја дадовиие на свеченоио иредавање за светииие Климени и Наум Охридски, ишио го одржав на 8 октиомври 1993 година ири Чикашкиои универзииеи, а се однесуваше на можностиа за оиворање на Лектиорати за македонски јазик ири Вашатиа Славистичка каиедра. Јас бев необично среќна кога ја слушнав оваа вест. Кога му заблагодарував на ирофесорои Збиѓњев за неговиие добронамерни настииојувања за реализирањеио на Лектиоратиои, заиочнаиши уишиe 1989 година, ииој нагласи дека ипреба Вам да Ви се обраиам. Прииоа ирофесорои Збиѓњев со нескриено задоволсиво изјави дека е среќен ишио ио

неговио̄ ѝ пензионирање, на реномиранио̄т Универзитет Чикаго Ве осѝавил Вас како наследник, иио̄ необично го цени. Шѝо мислиѝе Вие?

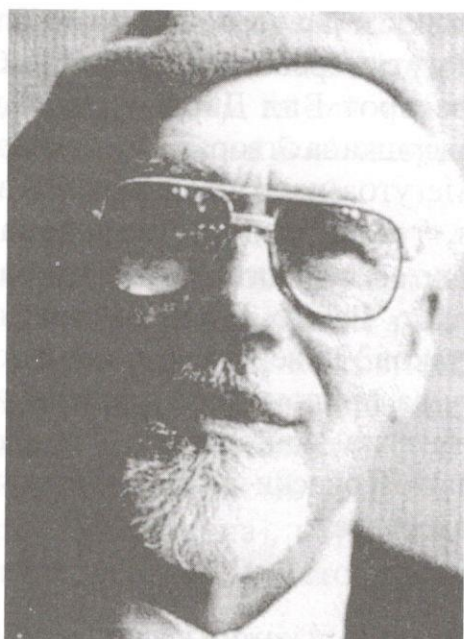
– Ми чини чест што вака ме оценува проф. Збигњев, зошто не помалку и јас го почитувам неговиот научен потенцијал. Многу сум среќен што шефот на Славистичката катедра, професорот Бил Дарден, реши да даде административна поддршка за отворање на македонски лекторат токму кај нас. Меѓутоа, како што е случај со американските универзитети, треба да дојде одредена финансиска поддршка од заинтересираните Македонци за овој лекторат, особено од градот Чикаго. Еден лекторат за македонски јазик, при еден таков Универзитет, каков што е чикашкиот, ќе може многу да придонесе за афирмацијата на македонскиот јазик и на Македонија. Не е случајно што академикот Блаже Конески има добиено почесен докторат од нашиот Универзитет.

– Јас морам да го искажам нескриено̄то задоволсѝво иио̄ сорабоѝувам со Вас особено од 1989 година, заио̄ секое Ваше залагање, одговор, ѝрифакане за одредена дејносѝ, го извршуваѝе сериозно, децидно, со квалиѝетѝи на висока хуманосѝ и ѝрофесионална исѝолниѝелносѝ. Висѝинско задоволсѝво е да се сорабоѝува со Вас. На крајо̄т, со иио̄ да го завршѝме разговор?

– Би сакал да завршам со мислењето дека богатството на Македонија, од научна гледна точка, е нејзината разновидност. Нема ниту една друга земја во Европа каде што различните јазици и култури претставуваат една толку интересна слика.

(Чикаго, 8–16 окѝомври 1993)

АКАДЕМИК Д-Р ЗБИГЊЕВ ГОЛОМБ

ЗБИГЊЕВ ГОЛОМБ, член на МАНУ надвор од работниот состав.

Роден е во Нови Тарг, Полска, во 1923 година. Дипломирал на Вроцлавскиот универзитет во Вроцлав. Докторирал на Јагелонскиот универзитет во Краков во 1958 година. Од 1961 година е редовен професор на Чикашкиот универзитет.

За странски член на МАНУ е избран во 1972 година.

Објавил бројни трудови посветени на различни прашања од областа на славистиката, а одделно за македонскиот јазик со особен оглед на балканскиот контекст.

– ПРОФЕСОРЕ ЗБИГЊЕВ, во нашия средина одамна сѐ присушен и познат славист, колега и човек кој е пријатен за секаков вид разговор. Имам рејка можност да Ве среќавам уште од раните мои асистентски денови, и покрај Вашите широки славистички и македонистички преокупации, Ве запознав и како филозоф и како широка наука заинтересиран за сите видови цивилизатски и егзистенционални минали и современи прашања и проблеми. Поминавте многу денови и месеци во научно-истражувачка работа во Македонија, присуствувате на многу наши и меѓународни славистички и други научни собири, особено бевте секогаш драг гостин на семинарите за македонски јазик, литература и култура, а чест ми е што сѐ член на МАНУ, од надворешниот состав. За сите нас е интересно да слушнеме од Вас, кои биле главните мотиви да се определите за изучувањето на македонистиката?

– Со прашањето за македонскиот јазик од гледиште на јужнословенската дијалектологија првпат се запознав во 1945 година на Семинарот на професорот М. Малецки, кога читавме текстови од Сухо и Висока во Егејска Македонија, и од Бобошница и Дреновјане во Јужна Албанија. Тие говори го привлекоа моето научно внимание, како најјужни дијалекти на словенскиот јазичен свет, од една страна фонетски архаични, од друга-граматички иновациони и изложени на туѓи јазични влијанија (грчки и албански).

– Со кои слависти се среќавате во ите Ваши лични приоди кон македонистиката?

– Вторпат добив поттик, а беше решавачка мојата средба со професорот Блаже Конески, за време на неговата посета во Полска, во 1947 година. Тој ме убеди да се занимавам со македонскиот јазик и како тема за мојата идна докторска дисертација. Од тоа време сè повеќе се концентрирав на македонските студии.

– *Прејшћосћавувам дека Вашиоћ крућ на ћријатћели слависћи се ћроширувал. Кои дрући биле ћише од нашатћ средина?*

– Во Македонија дојдов првпат во 1957 година. Следната година добив македонска стипендија и престојував во Македонија пет месеци. Тоа беше за мене најплодотворниот период, погледнато од повеќе аспекти: не само што го научив македонскиот јазик, туку ги зацврстив пријателските врски со професорите Блаже Конески и Божо Видоески. Многу патував низ цела Македонија, честопати со професорот Борис Марков, така што имав убава можност да ги запознам народните говори и народниот живот. Од тоа време Македонија и Македонците му станаа многу блиски на моето срце.

– *Веројатћно Вашитће ћосетћи во ћоћлед на научно-исћражувачкаћа дејносћ не завршија во ћоре-сћоменатћатћа ћодина?*

– По 1958 година настапија моите чести визити на Македонија: 1960, 1966, 1968, 1970, 1972, 1975, 1978, 1985. Редовно учествував во охридските семинари, објавував многу научни статии, и една книга. Треба да подвлечам дека во Македонија се заинтересирав, исто така за

влашкиот говор на Крушево, бидејќи според мојата хипотеза од сите балкански јазици влашкиот (ароманскиот) најмногу влијаел на македонскиот јазик во граматички поглед.

– Кои сѝрански слависѝи ѝосебно ѝи ценѝе од обласѝа на слависѝикаѝа – македонисѝикаѝа?

– Меѓу странските слависти-македонисти на прво место би го ставил професорот Виктор Фридман, истакнат американски балканист, кого што го воведов во македонистиката како мој студент на Чикашкиот Универзитет, потоа професорката Зузана Тополинска, веќе „натурализирана“ Македонка, и професорот Влоѓимјеж Пјанка, сега работи во Виена. Ова не значи дека листата се исцрпува само со овие лица. Но, сметам дека овие навлегле длабоко во македонските „работи“

– Професоре Голомб, Вие сѝоменавѝе ѝовеќе ѝресѝојувања кај нас. Би било инѝересно да се ѝоѝсеѝиѝе на некои вѝечайѝливи насѝани или доживувања, кои не мора да бидат ѝоврзани исклучѝелно со научнаѝа работа. Јас убаво се сеќавам на вашиѝе раскажувања за одредени средби и насѝани од ѝеренскаѝа работа во Македонија, коѓа како осамен ѝаѝник ѝи ѝосеѝувавѝе нашиѝе ѝланински ѝерени и села?

– Ако се работи за повеќе впечатливи настани или доживувања за време од моите многубројни престои и патувања низ Македонија, тоа веќе бара еден цел есеј, па и многу повеќе. Но сега резимирано би го кажал следново: секогаш и секаде среќавав традиционално

гостопримство, што го уживав во сите македонски села и градови, што сведочи за зачувувањето на старата словенска култура. Во врска со тоа би им советува на младите македонски интелектуалци да не се откажуваат лесно од многу традиционални обичаи, кои што ја претставуваат позитивната специфика на македонската култура. Не сè што доаѓа од „Запад“, посебно од Америка, има вредност. Македонците можат да бидат горди што во нивната земја се родила и цветала првата црковно-словенска литературна култура, иако современиот македонски јазик далеку отишол од старословенскиот, сепак може да се црпи уште од оној стар извор.

– Кои од Вашите трудови ги сметате како позначајни за македонистиката, а што посебно Ве преокуирале и Ви значат повеќе?

– Меѓу моите трудови како позначајни би ги издвоил: книгата „Conditionalis typu balkanskiego wjezykachtudniowostowianskich“ (1964), и есејот: „Етничка позадина и внатрешен лингвистички механизам на така наречената „балканизација“ на македонскиот јазик (1992). Можат да се наведат и неколку други, но овие се теоретски и историски најзначајни.

– Професоре Голомб, Ве учествувате со посебен реферат на I Северноамериканско-македонска славистичка конференција за македонистика, во Ен Арбор 1991 година. Какви се Вашите омили виечашници од одржаните научен собир?

– Јас бев многу задоволен од неговите резултати, од бројното учество на пријавените референти од амери-

ванска страна, кои од повеќе аспекти расветлуваат одредени прашања од пошироката македонистика. Задоволството го исказувам што веќе ја пријавив својата тема за II Северноамериканско-македонска конференција, што ќе се одржи во Македонија во 1994 година. Ваквите организирани научни настани имаат голема смисла, и широк простор за соопштување на научните резултати што се однесуваат на Вашиот јазик и култура.

8. X. 1993 г. Чикаго

Д-Р ВЛОЃИМЈЕЖ ПЈАНКА

На Семинарот за македонски јазик, литература и култура оваа 1993 година допатува и нашиот стар пријател, некогашниот лектор по полски јазик на Филолошкиот факултет во Скопје, доц. Влоѓимјеж Пјанка. Овој пат тој е сам, без симпатичната сопруга, госпоѓата Агњешка Пјанка. Колегата Пјанка стекнал бројни пријатели меѓу нас, зашто подолг период предавал полскиот јазик. Не случајно и двајцата се подготвуваме за едно поопсежно интервју. Меѓутоа, сега колегата ме замоли за можен прием кај претседателот на Република Македонија – господинот Киро Глигоров, кој е во Охрид.

Поводот се сликите од Конференцијата на Обединетите нации за човековите права, во Виена, што ги подготвила неговата сопруга Агњешка, која била акредитиран новинар на самата Конференција, со задача да информира околу сите настани и допирни точки во врска со бившите југословенски републики, како дописник од Виена на „Радио Слободна Европа“ (Минхен). Конференцијата се одржа од 14 до 25 јуни 1993 година.

Госпоѓата Агњешка Пјанка била воодушевена од Македонската делегација, особено од претседателот Глигоров. Го замолила својот сопруг лично да го поздравува господинот Глигоров.

Откако ја пренесовме желбата на колегатата Пјанка, не помина многу време, на 7 август во 13 часот претседателот Глигоров не прими со колегатата Пјанка и претседателот на Собранието Благоја Силјановски, во крајезерска бавча на охридската вила „Билјана“. Во боровите сенки крај Охридското езеро течеше елок-вентниот разговор. Претседателот по втор пат се среќава со колегатата Пјанка, а се сети на неговата симпатична сопруга од Виена, која секој слободен миг сакала да го искористи да им биде прирака на Македонците. Нејзината пресретливост е видлива и на сликите што ги разгледуваме. „Вашата сопруга покажа неверојатна љубезност кон сите нас, самата ни пријде, ми остави пријатни впечатоци“ – му соопшти претседателот Глигоров на проф. Пјанка.

Го информираме претседателот Глигоров дека и Агњешка е славистка, која повеќепати доаѓала на семинарот во Скопје и Охрид. Таа магистрира кај проф. Зузана Тополинска на тема „Глаголите со значење поседување во македонскиот современ јазик“. Колегатата Пјанка искажа спремност и наредната година да присуствува на Семинарот заедно со сопругата.

Во разговорот претседателот нè информира за интересниот тек на Виенската конференција, особено за претседателствувањето на претседателот Алојз Мок, а потоа палката му беше веднаш предадена на потпретседателот на Владата на Република Македонија – господинот Стево Црвенковски, меѓу сите други присутни 13 потпретседатели. Според информациите од печатот, а особено од госпоѓата Пјанка, говорот на претседателот Глигоров одекнал убедливо и бил прифатен со симпатии и разбирање.

Колегата Пјанка ја искажа својата наклоност и љубов кон македонистиката и Македонија.

Од вилата „Билјана“ се враќавме кон Палас долго време, во колоната од безмерните туристички возила, кои оваа година ги преполнија охридските магистралаи и патишта. Колегата Пјанка, облечен во беспрекорно свечена облека за прием, се испотува, но изразува вистинско задоволство што претседателот на Република Македонија, и во овие работни летни денови, меѓу бројни актуелни настани кај нас и во светот, најде време да нè прими и сослуша, и за поздравите од Виена, и за работата на колегата Пјанка во Виена, за доаѓањето на пријатното тричлено семејство Бернс, повторно како и лани со камион лекови за Македонија, за Семинарот, за семинаристите... Не случајно педантниот колега Пјанка додава: „Вашиот претседател ме воодушевува, неговиот неформален говор содржи шарм и внимание, со спремна благородност се вклучува онаму каде што е баран...“.

– *Колеѓа Пјанка, Вие важите за сѐрански слависти кој во Македонија е широко познат и кој овде, може слободно да се рече, се чувствувва како дома. Од кога пошекнува Вашиот прв интерес кон македонистиката:*

– Кога тргнав во гимназија, веќе имав намера да студирам некоја научна дисциплина поврзана со етничко-национални прашања, иако имав тогаш и други идеи. Доста брзо, ненадејно и во чудни – за оние што не го доживеале тоа – околности, моите планови почнаа да се кристализираат. Во 1952 г. во времето на најстрогиот сталинистички режим во Полска, дојде наредба да се отстранат од школските библиотеки книги со идеолошки сомнителна содржина, како и сите книги издадени пред II светска војна, а дури и книги издавани во четириесеттите години, кога постоеше извесна слобода на публикации. Јас тогаш доброволно ѝ помагав на професорката по полски јазик која раководеше со нашата библиотека, и која придржувајќи се точно на инструкцијата, со многу жалење бришеше од инвентарот цели купишта книги кои требало да се пратат за уништување. Во еден куп книги најдов и изданија на славистичка катедра на Јагелонскиот универзитет во Краков, кои и денес многу ги ценам. Скришум ги однесов дома да ги прочитам. Ги прочитав сите во рок од неколку дена и тоа имаше за мене две последици: книгите не ги вратив (може и да се рече: ги украдов), а самиот се определив да студирам некои науки кои се однесуваат на Словените. Ме заинтересираа јазиците, историјата, археологијата и митологијата на Словените. Меѓу прочитаните книшки се најде и една, во која првпат прочитав нешто за Македонија и македонските говори (м. др.: „старословенскиот јазик е реч на македонските Словени...“). Тоа беше мала книшка за „Најстариот литературен јазик на Словените“ (цит. на с. 4) од првиот полски македонист Мјечислав Малецки, издадена посмртно во 1947 г. До крајот на гимназијата се колебав околу изборот на дисциплината (историја, археологија, етнографија или

филологија) и кога се определив веќе за филологија, се двоумев кој јазик да избирам: полски, украински, бугарски или чешки (тие доаѓаа во потесен избор).

На крајот случајно се најдов на Варшавскиот универзитет, каде што студирав западнословенска филологија со главен предмет чешки јазик и каде во 1959 г. се здобив со звањето магистер по словенска филологија. Тоа беа комплексни студии на сите западнословенски јазици и литератури, но со тежиштето врз чешкиот јазик. Но сепак во својата магистарска работа обработував еден ракопис до XVI век од изумрените веќе долнолужичко-косрпски говори. Реков дека случајно се најдов на Варшавскиот универзитет, оддалечен само 20 км од мојот роден град Воломин. Случајно, бидејќи моите документи ги пратив по службен пат во Краков со желба да студирам бугаристика. По грешка или незнаење на некој службеник моите документи се најдоа во Варшава (на корицата бев напишал само: Јагјелонски универзитет, мислејќи дека сите просветни работници знаат дека тој се наоѓа во Краков). Соочен со тој факт еден ден пред приемниот испит, решив да останам во Варшава, каде што немаше тогаш бугаристика.

Во директна врска со македонскиот јазик стапив како студент од III година, кога морав да изработам два реферата од словенската лексика. Собирав материјали од речници, картотеки и дијалектолошки студии, а исто така цртав дијалектолошки карти, на кои ми остануваше една празнина за пополнување, која се наоѓаше меѓу Шар Планина, Пирин и Егејското Море. Македонски книги немаше тогаш (1956 г.) во катедрата, тротомниот речник уште не постоеше. Добро ми беше познато дека по граѓанската војна во Грција, меѓу бегалците кои пристигнале во Полска имало и Македонци. Се сетив дека во читалната на универзитетската библиотека среќавам млади луѓе кои по својот изглед можат да бидат

Македонци. Запрашав еден од нив. Тој беше Грк, но ме поврза со еден Македонец кој во едно издателство бил задолжен за македонски учебници, кои тогаш се издаваа во Варшава за целиот социјалистички блок (за децата од Егејска Македонија). Кај него наоѓав помош, кога ми беа потребни информации за пополнување на празнините во моите општославистички знаења.

Во директен контакт со луѓе од Вардарскиот дел на Македонија стапив малку подоцна, во школската година 1958/59, кога се запознав со двајцата македонски лингвисти: Блаже Конески и Божидар Видоески. Вториот, како млад доцент, беше дојден на подолг студиски престој и во летниот семестар беше поканет да држи предавања по граматика на современ македонски литературен јазик. Тоа беше прв случај во еден полски универзитет да се држи курс од областа на македонистиката. Предавањата беа одржувани на српскохрватски јазик, бидејќи тој јазик, покрај западнословенските и рускиот, го учевме согласно со програмата. Меѓутоа своето последно предавање Божо Видоески го одржа на македонски јазик. Тоа беше за мене прва прилика да го чујам македонскиот литературен јазик.

Пред завршувањето на студиите бев веќе цврсто решил дека ќе работам во областа на словенската лингвистика. Се јавив на еден конкурс за лектор во Чешка, но не го добив местото. Тогаш мојот професор Збислав Штибер му ја предложи мојата кандидатура за лектор по полски јазик на Универзитетот во Скопје на ректорот проф. Блаже Конески, кој по повод јубилејот на Варшавскиот универзитет беше допатувал во Полска. Во Скопје веќе престојувал еден кандидат за лектор од Краков, но тој се откажал. Мојата кандидатура беше прифатена. Почнав забрзано да ја довршувам својата магистарска работа, да ги уредувам службените работи

со Министерството и во почетокот на октомври 1959 г. се најдов на железничката станица во Скопје. Тоа беше моето прво патување во Македонија, каде што останав како лектор до 1967 г. Но тоа беше исто така мојот пат кон македонистиката.

– *Што најмногу Ве привлеке во неа?*

– Секој млад научник во првите години на својата дејност е под влијание и се огледува на своите учители, особено ако тие имаат големи достигнувања во науката, а имајќи неприкосновен авторитет, воспоставуваат со своите ученици партнерски односи, а ако е тоа возможно – и пријателски, секидневни контакти. Јас имав среќа во моите млади години да се најдам под влијание на двајца токму такви учители: еден Полјак и еден Македонец. Зборот „влијание“ го употребив свесно, бидејќи такво влијание сметам дека е неопходно и го оценувам само позитивно, споменувајќи го со благодарност. Го кажувам тоа намерно, бидејќи гледам дека повеќе млади научници во разни земји сакаат премногу рано да се ослободат од секакви ментори, авторитети и – уште недоволно зрели во својата дисциплина – сакаат не само во науката (што би било само за поздравување!), но пред сè во организацијата на научната дејност, да водат перманентна револуција, не ценејќи ги досегашните достигнувања и традицијата.

Мојот прв учител и ментор беше сестраниот полски славист Зѓислав Штибер. Посебен интерес и големи достигнувања имаше тој пред сè во областа на фонологијата, дијалектологијата и ономастиката. Тој лично ме подготви методски за теренска дијалектолошка работа. Веќе како студент се школував на терен, патувајќи со него и со неговите асистенти (З. Тополињска,

Х. Таборска и др.) низ кашупските и другите поморски села во Полска, собирајќи материјали (во почетокот само за себе за да се здобијам со практика, а после самостојно) за лингвистичкиот атлас на кашупските и соседните поморски говори. А освен тоа четири години работев хонорарно во Полската академија на науките технички средувајќи ги теренските материјали.

Мојот втор учител, Божидар Видоески, беше веќе искусен дијалектолог, кој тогаш исто така најмногу се интересираше за фонологијата и кој всушност е прв македонски ономаст со својата необемна, но значајна статија за говорот и топонимијата на кичевските села од тајмишката група. Тргувајќи од Полска имав намера пред сè добро да го научам македонскиот литературен јазик. Тоа го постигнав во првите две години, за колку што беше предвиден мојот престој во Скопје. Но втората задача што си ја бев поставил не стигнав да ја реализирам: да соберам материјали за мојата идна докторска дисертација. Од Министерството побарав продолжување и лесно го добив, бидејќи немало други кандидати за лектор во толку тогаш далечна и непозната за Полјаџи земја — Македонија (како впрочем и во 1963 г., но тогаш веќе од друга причина: страв од живеење во тешките услови по земјотресот). И тогаш запознав да одам на терен во разни делови на Македонија. Тоа беше сондажа. Сакав да се определам за еден терен, кој е доволно голем и образува една географска целост, а истовремено да е населен претежно со македонско население. Се определив за Охридско и Преспа, а што се однесува на јазичниот материјал, тоа беше топонимијата. Тука го следев мојот професор, а исто така бев свесен дека овој дел од македонската лингвистика беше најмалку одработен. Многу си ги ценам и советите што ми ги даваше Божо Видоески, не само на факултет, туку и во нашите приватни средби, често кај него дома, кога занесени во научна дискусија не ѝ даваме мира и на домаќинката, госпоѓа Рада.

— *Вашаа̄а дисерт̄аација, по̄важни ӣрудови? Кои Ви се по̄себно дра̄и?*

— Мојот прв труд од областа на македонистиката беше една статија за квантитетот на самогласките во македонскиот литературен јазик и во говорите. Јас веќе сум го заборавил тој мој јуvenilски труд, кога во последниве години (а особено на Семинарот за македонски јазик во 1993 г.) се покажа колку е битно ова прашање во македонистиката, а неговото поставање (иако од тогашното мое решение само делумно сум задоволен) ми се припишува мене.

Што се однесува на дисертацијата, таа е одбранета на Варшавскиот универзитет во 1966 г., а во скратена форма излезена како книга во Скопје во 1970 г. под наслов „Топонимистиката на Охриско-преспанскиот базен“. Кон монографијата е приклучен речник кој содржи околу седум и половина илјади географски имиња за околу десет илјади теренски објекти, од кои повеќето се наоѓаат во Република Македонија, а дел од нив — во соседните држави: Албанија и Грција (каде што од очигледни политички причини не сум можел тогаш да одам на терен). Сакам да подвлечам дека целиот собран материјал се наоѓа во речникот, додека во монографијата обработени се исклучиво словенски топоними, а од несловенските е избран само еден мал дел за илустрација. Го кажувам тоа, бидејќи се среќавам со забелешки дека сум ја „македонизирал“ целата топонимија од овој крај. Јас сум славист и за други јазици (албански, влашки, грчки, турски), посебно од етимолошка гледна точка, не сум компетентен.

Другата моја книга, исто помала по големина но според мене поважна по својот научен ранг, е мојата хабилитација, изработена врз материјалот од котлината Азот во Велешко (13 богомилски села). Таа ги содржи сите

лични имиња на населението познати до 1967 г., собрани од самото население, од матичните книги и историските извори и образува една антропономастичка целост заедно со опсежната студија за македонските презимиња, објавена во списанието „Onomastica“. Книгата е излезена на полски јазик во Варшава во 1975 г. Новост во неа претставува социоантропономастичкиот метод и фонолошката стилистика на македонските хипокористици. Но тоа што ја надминува македонистиката е теоријата за постанокот и развојот на хипокористизацијата во прасловенскиот и во словенските јазици, за која постојат мислења дека таа (можеби не целосно) ќе има трајно место во славистичката наука. Тоа е мојот најголем досегашен успех, и на прашањето, што ми е посебно драго, ќе одговорам дека најдраго ми е тоа што успеав да ги уочам механизмите со кои располагаат Словените да ги изразат своите чувствителни односи кон лицата и суштествата кои им се најдраги.

Покрај тоа сум автор (или коавтор) на две книги со попрактични функции: учебник на полски јазик за Македонци (граматика со вежби и речник), печатен во Скопје во 1969 г. и Македонско-полски и полско-македонски речник, кој е излеен во заедничко издание на Полското научно издателство и Македонската книга во 1990 г. (заедно со Б. Видоески и З. Тополињска). Можам да речам дека особено драго ми беше дека речникот по повеќе од дваесет години конечно излезе. На промоциите во Скопје и во Варшава (која беше поврзана со големата и прва од овој вид во Полска културна манифестација: деновите на македонската култура), ја изразивме нашата голема радост дека работата на авторите и сите што им помагаа и се залагаа за излегувањето на речникот не беше бесплодна и речникот не останал на век и веков во сефот на издателството.

Што се однесува на други мои достигнувања, можам да ги споменам тука хронолошки: конечното (по мое мислење) решавање на проблемот на потеклото на балканскиот компаратив во југоисточните словенски јазици (објавено како статии во 1968 г., но веќе во 1980 г. реферирано во Бугарската академија на науките), создавањето на теоријата за внатрешната и надворешната обусловеност на јазичната интратерференција (Виена 1991) и на компактната зборообразувачка теорија поврзана со синтаксата и морфологијата (претставена во Охрид во 1993 г.).

– *Со исцрпувањата кои актиравте со колеги, обичен свей. Какви се Вашите вјечайоци за нас? За нашиот народ?*

– Во текот на осумте години од мојот престој во Македонија сум ги обиколил скоро сите краишта на Република Македонија, сум бил во над двесте села. Пеш, бидејќи автобуската мрежа не беше тогаш толку развиена како денес. Секаде сум наоѓал добар однос, гостопримство, заинтересираност. И тоа не само кај учители, лекари, општински службеници, но пред сè кај обични селани. Искрено треба да кажам оти ми се случил неколкупати дека некој се посомневал, дали моите интереси за Македонија биле само научни или, можеби, сум бил пратен од некого да вршам и некоја друга задача. Особено извесна недоверба се појавуваше кај определени луѓе во приграничните региони. Но и тоа, што единствено ми беше непријатно, брзо се разјаснуваше. И едниот и другиот интерес за мојата работа беше основан. Сакам да речам за првиот дека тој многу ми помогнал и без обичните македонски луѓе не би можел да станам

македонист-ономаст. А и тие беа свесни дека пишувањето за македонскиот јазик од страна на некој туѓинец е придонес за тоа и во светот да стане јасно дека тие навистина се посебен народ со посебен јазик, особено што тоа баш оспорувано од некои балкански режими. Вакви изјави, не предизвикувани од мене, сум слушал многупати. Затоа ме зачудува дека некои луѓе од Запад, кои често поминале во Југославија повеќе време отколку јас, настапуваат сега со тези дека македонскиот јазик бил „вештачка, политичка, титоистичка творба“. Помалку им се чудам наоние, навистина сосем ретки, Македонци кои го делат тоа мислење, бидејќи националното чувство кај поединци е секогаш субјективно, додека постоењето на нациите и јазиците е објективен општествен и историски фактор.

– *За некои колеѓи?*

– Ќе почнам со лицето кое ми се обраќаше обично со „колега“ (а во последно време едноставо со „Влодек“ – полски: Владо), а кое никогаш не си го замислувам како – колега“. Блаже Конески. Првпат го видов во 1959 г. во големата аудиторија на Варшавскиот универзитет. Собрани по повод јубилејот на универзитетот неколку десетини ректори од други универзитети, облечени во раскошни ректорски тоги со крзна и златни синцири, се редea на говорницата со поздрави и подароци. Само двајца од нив беа во обични цивилни алишта: ректорите од Пекинг и од Скопје. Блаже Конески во оваа шарена сценарија ми се јави како млад, не многу крупен, црно облечен маж, со спокоен и не толку силен глас, со голема укоричена поздравница в раце. Тогаш си помислив: Влодек, пред тебе е историјата. Ја гледаш живата

историја: еден македонски Вук Караџиќ стои пред нас. Токму тогаш можев така да помислам, бидејќи лично наскоро го запознав, а кога по неколку месеци пристигнав во Скопје, тој беше прв човек што го сретнав на универзитетот, кој неколку години ми беше шеф и со кого секогаш сум имал срдечни односи, какви што може да има еден млад научник со еден професор со голем авторитет. Подоцна дистанцата се намали, односите станаа попријателски, меѓутоа моето восхитување на човекот-научник и поет Блаже Конески остана непроменето. Споредбата со Вука не беше никаков мој изум, сум ја чул од некои полски слависти, но мојата младинска занесеност беше субјективно доживеана.

Иако после подробно разбрав за околностите на кодифицирањето на литературниот јазик и за другите лица кои земаа во него учество, ролјата на Б. Конески не можам да ја потценам. Во формирањето на словенските литературни јазици имаме случаи кога процесот е долг и постепен и затоа скоро анонимен (во Чешка и во Полска) или доаѓа до еден скок во развојот, предизвикан од една млада генерација интелектуалци, соочена на некоја историска пресвртница со главното национално прашање: прашањето на јазикот. Во таква плејада интелектуалци се јавува обично еден со поголемо чувство за јазичниот израз, кому му припаѓа водечка ролја во тие процеси, со тоа што во поновото време на единката брзо ѝ се придружуваат другите, така што немам веќе осамотени борци, туку повеќе се цени колективниот труд. Но покрај целата колективна работа, не може да се оспорува дека првата (и досега единствена!) граматика на академско ниво е индивидуалниот труд на Б. Конески. Раководечката улога и концепцијата на тротомниот речник не е оспорувана.

Повеќепати сум чул дека некој збор или израз, посебно драг на некој Македонец, познат во неговиот

говор, не е влезен во речникот. Сигурно, задачата на речникот не беше целото лексичко богатство да се внесе во него. Јазикот се развива, се создаваат нови зборови, некои стари одат во заборав. И ова правило важи за сите јазици. Годишите покажаа дека изборот на лексиката беше правилен, а до колкава мера правилен, ќе се види, кога ќе се спореди тротомниот речник со подготвуваниот толковен речник.

Во граматичкиот систем на литературниот јазик некои коректури се извршени веќе од самите кодификатори (1950: замена на глаголската наставка -уе со -ува), а некои допрва ќе влегуваат во нормативни учебници (како изговорот на љ). Некои го поставуваат прашањето за темниот вокал во македонскиот јазик. Не се работи тука за менување на вокалниот систем, туку за запишување во литературни текстови зборови со стилски дијалектна или архаична обоеност, особено зборови од турско потекло. такви зборови, според мене, се цитати од еден друг јазичен (македонски-дијалектен) систем и не бараат посебен знак во азбуката. Затоа и начинот на нивното запишување е уште поконвенционален отколку самата азбука. Впрочем има повеќе тешкотии во предавање на дијалектен изговор (како на пр. за „товар“: тоар, тоор и сл. што во многу случаи не е адекватно). Овие дискусии од последното време, како и оние за патиштата на позајмување или создавање на новата терминологија, се природни во секоја јазична средина и добро е што такви има. Но од сите дискусии јасно произлегува дека македонската литературна норма, установена пред половина век, се покажа цврста градба, можеби и поздрава од другите, што ги подигна македонскиот народ за своја потреба. Меѓу сите сидари и мајстори уделот на архитектот Б. Конески може да се мери со улогата на оние „татковци на народот“ што живееле во пархаични и помалку колективистички општества.

– За други личности?

– За Божо Видоески веќе зборував. Б. Конески и Б. Видоески се за мене македонски лингвисти од кои најмногу сум научил, можеби и затоа што со нив, што се однесува на првата генерација, најмногу сум општел. Многу сум научил исто така од покојниот проф. М. Петрушевски, на неговите индоевропеистички семинари за волунтарци. Секогаш многу ги ценам разговорот и дискусиите со академикот М. Хр. Илиевски, секогаш покорен пред неговите импозантни знаења од класична филологија. Некои мои трудови се резултат на размислувања од водените дискусии, како на пр. со акад. О. Јашар-Настева (за обусловеноста на јазичната интерференција). Голема радост ми причинува дека секогаш, кога сум во Охрид, на една клупа на кејот можам да го сретнам професорот Г. Шоптрајанов со сопругата и можам со него да поразговарам. А кога ќе се сетам за луѓето од „стариот“ факултет, не можам да ја заборавам С. М. Мадатова-Полјанец и нејзините прекрасни предавања од руска литература, како и нејзините рецитации. Таа ја знаеше напамет скоро целата руска предреволюционерна поезија. Во самиот почеток на мојата работа во Скопје многу и помагаше да се снаоѓам со туѓата уште тогаш за мене земја – Македонија Т. Т. Гнуни, самата имигрантска од Русија. Рускиот јазик го усовршував преку разговори со неа и го усовршив до толкав степен што можев една деценија подоцна на тој јазик да предавам цел семестар во Хелсинки. Ги споменувам луѓето од „стариот“ факултет, т.е. од времето пред земјотресот. Кога стигнав со Скопје по земјотресот, се запознав во Македонскиот семинар со еден нов човек во оваа средина, тукушто дојден од емиграција во Чехословакија. Тој беше мој врсник, кој со македонистиката допрва почнуваше да се занимава. Зборувам

за Митко Миовски, со кого моите пријателски врски се непрекинати и со кого ина научно поле сме соработувале. Всушност скоро со сите македонисти од оваа генерација сум во контакт и имам добри односи. Многу се радувам, кога можам да се запознам и со некои помлади или сосем млади колеги, да слушнаам нивни реферати, да можам со нив да дискутирам и да имам трајност во моите контакти со Македонија. Особено бев почестен со поканата на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ да дојдам со предаваа во 1991 г. и пак да се најдам меѓу македонските студенти. Посебно се радувам дека некои од моите бивши студенти, кои пред години кај мене слушаа полски јазик, сега се научни работници или лектори, како М. Аргировски, В. Папазисовска-Десподова или Д. Тодорова и В. Тодоровска, или пак преведувачи (П. Наковски), познати општествени работници, гимназиски професори и сл. И пак со спомените се враќам на „стариот“ факултет – во хоризонтот, додека со други имам чести средби, а со некои и приватни научни дискусии, како со М. Сидоровска, Н. Чундева, М. Ѓурчинов, Б. Марков, а и надвор од Катедрата – со акад. А. Спасов (кој двапати има дојдено во Виена), со колегите кои работеа во Институтот за македонски јазик врз тротомниот речник: Т. Димитриовски, Б. Корубин и Т. Стаматовски. Во старата факултетска зграда имавме канцеларии во истиот ходник.

– Посебни виечајници од пресиојој во Македонија?

– Многу брзо поминаа тие осум години во Скопје. Сега ретроспективно помислувам дека сум можел многу повеќе да сработам и да научам, на пр. други јазици употребувани во Македонија, и да станам балканолог. Тоа ми недостасува. Мислам сепак дека балканолози што го познаваат македонскиот јазик има повеќе отколку

слависти специјализирани во македонскиот јазик. Можеби се лажам, но таков имам впечаток.

Одамна се среќавам со пофалби дека зборувам на толку чист македонски литературен јазик. Но тоа е сосема случајно и не е моја заслуга. А во Македонија дојдов знаејќи чешки и руски и со слабо познавање на српско-хрватскиот јазик. Бугарски не знаев тогаш воопшто. Повеќето странски слависти студирале прво бугарски или српскохрватски и потоа учеле македонски, често во повозрасни – отколку јас – години, внесувајќи во својот македонски идиолект други јазични елементи. Друго нешто. Пак повеќето странски слависти паралелно со познавањето на македонскиот литературен јазик изучувале македонски дијалекти. Во нивниот зборуван јазик се чувствуваат влијанија од материјалните обработувани во нивните научни трудови. Јас се зафатив со ономастиката како научна гранка и со учење на јазикот од македонските интелектуалци, како и преку уметничката литература и печатот. И тоа е целата тајна на моето брзо и успешно совладување на македонскиот јазик.

– *Убаво го зајознавие Seminaroi за македонски јазик, лииератури и кулиура?*

Јас во последно време сум почест гостин на Семинарот. Првпат се случи дека бев две години по ред: 1992 и 1993. Кога почна Семинарот во 1967г., јас се враќав по осумгодишниот престој во Скопје за Полска. Првпат дојдов во 1972 г. и потоа неколкупати до 1981 г. Од 1981 до 1987 бев принуден да паузирам. Вкупно бев учесник на Семинарот осумпати. Но кога да сум дошол на Семинарот, сум бил истовремено и учесник на научната дискусија. Без научните дискусии и некои придружувачки средби (тркалезни маси и сл.) не можам да си го замислам

Семинарот. Всушност и лекторските вежби за напредните прераснаа во последните години во дискусии клубови. И таква форма на Семинарот (покрај, се разбира, богатиот ибор на пружената тематика во предавањата на македонските професори) сметам дека е неопходна за македонисти од други земји, а впрочем и за други слависти кои покажуваат интерес за македонскиот јазик. Добро е што се повеќе млади македонисти од Македонија се вклучуваат со реферати во научната дискусија. За мојата оценка на Научната дискусија ќе се послужам со следната споредба. Во текот на трите денови на мојот престој на последниот меѓународен славистички конгрес можев да чујам по број исто толку извонредни, добри и послаби реферати колку што можам да чујам на секоја научна дискусија во Охрид, која исто така трае до три дена. Освен дискусиите и предавањата исто толку се важни личните средби со колегите, запознавање со проблемите на земјата чиј јазик изучуваме, со неговите претставници – политички, општествени и културни работници, како и со обичен народ. А сето тоа во еден прекрасен охридски амбиент, со толку историски споменици. И езерото, чија убавина ја откривам секој пат повторно. Едното со другото ми се преплетува кога тргнувам од хотелот „Палас“ и одам по кејот покрај Света Софија до куќата на мојот пријател Драги, која се наоѓа на самиот брег на езерото.

Вие сѐ омилена личност меѓу славистите, што ќе ни кажете лично за нив?

— Секогаш, кога одам за Охрид, мислам дека ќе ја сретнам целата „стара гарда“ учесници од различни земји, со некои се гледам стално: со Р. Усикова од Москва, со В. Ошлис од Келн и др. Оваа година сите го забележавме

отсуството на В. Фридман кој токму тогаш се преселуваше во Чикаго. Неговите реферати и разговорите со него посебно си ги ценам. Тој го замени на Катедрата проф. З. Голомб, со кого никогаш не сум се сретнал на Семинарот. Пред години сме планинареле долж текот на реката Тополка, која ме однесе неколку стотини метри надолу, ме влечеше и само една гранка наведната над реката ме спаси. А проф. Хендрикс, исто толку заслужен за македонистиката, го сретнав само еднаш и разговорите со него ги имам во свежо сеќавање. Но еден од учесниците, со кого се имам запознато пред дваесетина години во Охрид, ми стана пред неколку години постојан партнер за научни дискусии и пријателски разговори, откако се пресели во својот роден град – Виена. Тоа е проф. Х. Галтон, кој тогаш доаѓаше од Америка. Иако со своите научни погледи се разликуваме и заемно не ги прифаќаме целосно, тоа не фрла никаква сенка врз нашите пријателски односи. Многу мои партнери во дискусии се помалку толерантни и научната критика ја сфаќаат како лично навредување.

– *Ги зайознавйе добро македонскиите славистиин?*

– За многу веќе кажав, и за постарите и за помладите. И тоа позитивно. Сакам сега нешто општо да речам. Ние научници припаѓаме кон различни школи и имаме различни методи на работа. Всушност секој од нас е индивидуалност која нешто прифаќа од други, нешто отфрла, нешто пак создава (и во самата лингвистичка теорија). Со тоа мора да се внесува во секој јазик научна терминологија создадена надвор. Некој структуралистички терен на пр. тешко може да се прифати во семантичката граматика и обратно. Во Македонија се издадени повеќе публикации кои се

поттикнати од правците што сеуште не се општо прифатени во науката (како на пр. трудовите за глаголската именка, именската фраза, фонологијата, интенцијално – синтаксичкиот речник на глаголите и сл.). А не би било ни добро само еден правец да биде општоприфатен. Тоа би бил крај на науката. Околу тоа има дискусии, меѓу другото и на Семинарот. Меѓутоа некои колеги сметаат дека туѓите методи и туѓата терминологија не требало да имаат пристап во македонската наука, заборавајќи дека од сите гранки на човековата дејност науката е најинтернационална. Такви мислења има и во други земји. Но секаде и секогаш тие се најопасни за науката.

Некои пак, сосема се ретки, македонски лингвисти – учесници на Семинарот се на мислење дека тој требало да се занимава со чисто македонска проблематика. Таков карактер, по мое мислење, би го намалил веднаш рангот и престижот на Семинарот. Едно, што од учество би се откажале многу досегашни истакнати научници, за кои македонскиот јазик и неколку други јазици (не секогаш географски или генетички, ами само типолошки, блиски на македонскиот) се материјал за општолингвистички испитувања. Друго, што македонскиот јазик, како и секој друг јазик, целосно и типолошки може да се истражува само на поширок фон, кој за македонскиот јазик претставуваат јужнословенските, словенските, балканските, индоевропските јазици, а за некои одделни особини и многу пооддалечени јазици, како на пр. грузискиот. За чисто македонистички дискусии има и ред други научни собири и конференции организирани од научните центри во Скопје, Битола и др., од Друштвото за македонски јазик и сл. Прифаќање на вакви минимални идеи би го svelo Семинарот на една провинциска културнонаучна манифестација. тој треба, според мене, да се развива во правецот кој доследно е

спроведуван од првиот собир. Мислам дека таква беше и намерата на неговиот проектодавец и првиот организатор – Б. Видоески.

– *За врскиите меѓу Полска и Македонија имавиџе можности да размислуваиџе, зашиџо добро ги познаваиџе?*

– Во 1985 г. се одржа научна конференција по повод 25 години од основањето на полскиот лекторат во Скопје. Всушност тоа беа 25 години на научните контакти меѓу Македонија и Полска, започнати од славистите, а први од македонската страна што тие контакти ги воспоставија беа Б. Конески и Б. Видоески, за што веќе зборував. Пред тоа можеме да ја одбележиме посетата на познатиот славист од Краков, Т. Лер-Сплавински, кој во 1956 г. беше гостин на Скопскиот универзитет. Во 60-те години престојуваа во Полска ред македонски научници, меѓу кои К. Тошев, Кирил Конески, Б. Марков и др. И обратно, во Скопје престојуваа низа полски слависти, од кои едно име, како најзначајно за полската македонистика, тука ќе го споменам. Тоа е Зузана Тополинска, авторка на најголем број трудови од оваа област меѓу полските слависти, дописен член на МАНУ надвор од работниот состав која повеќе од една деценија предава на Скопскиот универзитет. Ме радува исто така што двајцата луѓе од нашата средина, најзаслужени за развивањето на научни контакти со Полска, академиците Б. Конески и Б. Видоески станаа почесни доктори на полски универзитети (Б. Конески-Вроцлав, В. Видоески-Катовице). Постои и институционална, долгорочна соработка, развивана по пат на договори за заедмна соработка меѓу Скопскиот универзитет и универзитетите во Краков и Катовице (а можеби и други?). Сето тоа е можно, бидејќи во Полска, а и во Македонија, има соодветен научен кадар.

Тука ја одиграа својата улога лекторатите по полски јазик во Скопје и по македонски јазик во Варшава, Краков, Соснојец-Катовице, а сега и на други универзитети, како и Семинарот за македонски јазик, литература и култура и соодветните семинари во Полска. А и самите лектори, како од полската страна, така и од македонската, станаа искусени и познати македонисти, односно полонисти. Брзиот развој на македонистиката во Полска бешевозможен, бидејќи Полска беше единствена земја во социјалистичкиот блок во која македонистиката уживаше исти права, како и другите славистички науки. Немаше проблеми со публикации (со мали исклучоци), наставата се одржуваше слободно, без ограничување, посетата на Семинарот во Охрид секогаш беше голема. Во Краков одамна има македонски лекторат воден од страна на лектори од Македонија.

Јас започнав да предам македонски во Варшава (предавања и лекторски вежби) веднаш по враќањето од Скопје во 1967 г. Но веќе во 1972 г. организиравме југославистичка еднопредметна група (со ок. 15–20 студенти секоја втора година), каде македонскиот лекторат (паралелно со словенечкиот) траеше – по избор – четири или две години. Во 1977 г. преминав во Шљонскиот универзитет, а моите македонистички обврски ги презеде К. Броцлавски, најдобриот познавач на македонскиот фолклор во Полска, мојот наследник на лекторатот во Скопје (1969–1970). Надвор од составот на Институтот за славистика на Варшавскиот универзитет, во наставата учествуваа колегите од Славистичкиот институт на Полската академија на науките: З. Тополинска и К. Пелешко.

Како шеф на Славистичкиот семинар (потоа катедра, а сега веќе институт) му предложив слични студиски планови и програми на ректорот на Шљонскиот универзитет, што беше добро прифатено и спроведувано

до крајот на 80-те години. До 1981 г. македонски јазик предавав јас, лекторските вежби ги водеше мојата сопруга А. Хофман-Пјанка, а во некои семестри ни помагаше и К.М. Солецка од друг институт, која во меѓувреме докторира врз основа на дисертација од македонски јазик. Во катедрата беше вработена исто така Ј. Миндак, која заврши југославистика во Варшава, а сега е веќе позната македонистка и славистка. На сите овие три млади асистентки ментор им беше тогаш проф. З.Тополињска.

Во Краков југославистика немаше. Таму македонски јазик слушаа студенти од различни славистички групи. Но во сите овие центри имаше цела низа дипломски работи (магистратура по петгодишни студии) и неколку докторати. По моја лична пресметка, низ македонски лекторати во цела Полска поминале досега околу половина илјада студенти-слависти. Некои од нив станаа научници или преведувачи, но има меѓу нив и голем број културни работници кои секојдневно не се занимаваат со македонска проблематика, но се забележливи пропагатори на македонската култура и вистински пријатели на македонскиот народ.

Сега старите форми на студирање се веќе одживеани. Македонски се предава и на некои други универзитети. Ништо не пречи македонски јазик и литература да се студира како прв главен предмет, сè зависи од кадарот и од организацијата на работата во самиот институт.

— *Какви се Вашиите виечајници од Виена?*

— Во почетокот на декември 1981 г. тргнав преку Виена за Љубљана, поканет на студиски престој. Втора цел на ова службено патување беше, како продекан на Филолошкиот факултет на Шљонскиот универзитет, заедно со проректорот и уште еден продекан да земам

учество во потпишување на договорот за заемна соработка на мојот универзитет со скопскиот. Јас се најдов во Скопје, но моите колеги беа спречени да дојдат поради воведувањето на воената состојба во Полска на 13. XII 1981 г. Договорот беше потпишан допрва по неколку години. Од Скопје се вратив само до Дунав. Мостот на оваа река за понатамошниот пат ми го сруши еден од колегите. Низ него можев да одам само во такви простории, во кои не се оди доброволно. Од тогаш стално живеам во Виена. На Виенскиот универзитет почнав да работам од наредниот семестар. Предавам главно полски јазик, и споредбена граматика на словенските јазици. Од време на време држам и предавања од македонски јазик. Три семестра водев исто така вежби по македонски јазик заменувајќи го д-р Р. Прајнерсторфер кој тогаш предаваше македонски во Австралија.

Навикнав на живеењето во овој голем град со стари традиции, убави згради во центарот, развиен сообраќај, но малку зеленило (освен неколкуте големи и убави паркови) и со загаден воздух. Последното е причина (поради мојата хронична оболеност на грлото) да бегам од тука кога можам, дури и во индустрискиот центар Катовице, каде климата е за мене поблага. А да не го споменувам тука Охрид. Секој народ има особини кои ги привлекуваат странците. Еден познат австриски социопсихолог рече дека во воспитувањето на децата во австриските семејства игра улога пред сè навикнувањето на учтиво обраќање кон други луѓе, одржување ред и штедење. На тоа се навикнати и моите деца. Меѓутоа сакам секогаш во општењето со други луѓе да има отвореност, искреност и непосредност. Да не зборувам за семејни и другарски односи. И досега не можам да свикнам на ситуации, кога тукашните луѓе прашуваат некои од моите сонародници: „Мајка Ви дојде? Морате да преноќевате дома? Да, знам, хотелите се сега скапи“.

Тешко е да Ви кажам што ми е поважно: секојдневното учтиво обраќање и одржувањето на редот или топлите и гостољубиви односи со најблиските.

– *Виена е класичен пример за центар на славистиката?*

– Како што е познато прв професор по словенска литература беше А. Мицкјевич (Париз 1841–44). Но тоа беше само евенемент во историјата на славистиката. Што се однесува на словенските јазици, предност има во XIX век неколкуте универзитети од германското јазично подрачје и од Русија. Меѓу нив Виенскиот универзитет, каде почетоците на славистиката се врзани со името на големиот славист, Словенецот Фрањо Миклошич, чијашто стогодишнина од смртта беше прославувана во нашиот Институт во 1991 г. организирана беше меѓународна научна конференција со учество на слависти од целиот свет. Тука пред самата II светска војна предаваше најголемиот според мене претставител на словенската и општата фонологија, Русинот Н. С. Трубецкој. Јас самиот го затеков во Виена познатиот хрватски славист Ј. Хам (тогаш во пензија, умрен во 1986 г.). А во 1993 г. се пензионира (иако уште води настава) проф. Ф. В. Мареш, член на МАНУ надвор од работниот состав Чех, кој беше редовен професор кај нас цели 25 години. Виена во секој поглед е интернационален центар на славистиката.

– *Имајте контакти со професорот Мареш, и формирајте свое мислење?*

– За мене Ф. В. Мареш е најзначајното име меѓу современите филолози – слависти. Тој е најдобар

познавач на старословенскиот и црковно – словенскиот јазик и на целата црковнословенска писменост. Одушевен сум од неговиот реферат на славистичкиот конгрес во Братислава. Го ценам исто така и како лингвист. Да не зборувам подробно: неговата четворodelна класификација на словенските јазици (североисточни, североападни, југоисточни и југозападни) ја прифатив веднаш, кога разбрав за неа, бидејќи таа е поуниверзална отколку традиционална трodelна класификација, која е пред се географска, а во прашање е дали и етногенетичка (постоеше ли воопшто по расселувањето на словените некоја јужнословенска јазична заедница?). Марешовата класификација е етногенетичка, историска (ја зема предвид надилјадагодинашната историја на јужните словенски јазици и учеството на еден дел од нив во балканскиот јазичен сојуз), а воедно и типолошка.

Со проф. Мареш се знам над дваесет години. Често учествуваме заедно во Научните дискусии во Охрид, а имавме и повеќе приватни научни дискусии. Со нив продолживме во Виена. Во неговиот кабинет, по едночасовен разговор, на 22.XII.1981 г. решив да останам во Виена. По негова иницијатива станав тогаш доцент – гостин на Виенскиот универзитет. „Гостин“ останав две и пол години до мојата втора хабилитација (првата беше во 1974 г. во Варшава).

– Дали доаѓаат и сега со интерес кај нас?

– Јас израснав во Полска, но пораснав во Македонија. За еден научник – хуманист тоа се години на забрзано интелектуално зреење, поголема способност за апстрактно мислење и за научна синтеза. И за овој

мој развој, како за славист, позитивен фактор е тоа што живеам стално во една несловенска земја, но не без значење е тука и постојаниот контакт со словенските земји и јазици, а и со словенската дијаспора во Австрија. Но што се однесува на емоционалниот однос, во моите години останува старата љубов да се усовршува, старите врски и пријателства да се негуваат, особено ако има заемност. Во нови научни и други „авантури“ не се впуштам. Доаѓам кај Вас со задоволство да разменам мислења, да најдам поттик за научна работа, да се сретнам со колегите, да ја видам земјата, а особено Охрид и Скопје, кои ми се најблиски, да го почувствувам Охридското езеро и... да слушам дали во длабочините под гробот бие срцето на Свети Наум.

– *Вие живеете овде во едни други години (1959–67), а денес кај нас, како и во целиот исцрпен блок, настајуваат нови односи. Ги чувствувате ли нив, особено кај нас, во Полска?*

– Јас овие промени сум ги видел пред очи (не само во сон), следејќи ги настаните во Полска во 1956, 1968, 1970, 1976 и 1981 г. За мене неизбежни и бев сигурен дека тие ќе земат замав. Но силата на народот ја почувствував двапати: во 1979 г. за време на една религиозна манифестација во Сосновјец, каде покрај религиозните чувства дојдоа до израз и оние патриотски и слободарски, а по вторпат во Катовице на 11. XI 1981 г. (полски национален празник; првпат дозволени беа тогаш манифестациите), кога буквално и метафорички го почувствував ветарот на историјата, кој чистејќи го воздухот, ги метеше нечистотиите низ улиците. И кога почна вриежот во југо-

словенската федерација, за мене стана јасно дека Македонија, иако во многу сложена ситуација, ќе стане независна држава. Тоа се однесува според мене на цела Европа и свет. Европа може да се соедини само тогаш, кога секој народ, и најмалиот, ќе се здобие со суверено право на независност.

Промените лично ми овозможија по десет години да ја видам Полска. Отидов не само приватно. Отидов по покана на мојот универзитет во Варшава да одржам предавања и да земам учество во промоцијата на „Македонско-полскиот и полско-македонскиот речник“, како и по покана на Полското лингвистичко друштво за неговиот годишен конгрес, каде што бев топло поздравен од страна на присутните во големата аудиториа на универзитетот. Но што за мене е поглавно: промените во блокот и во Полска овозможија дека по 24 години можеше да излезе нашиот речник, во дополнета и проширена верзија, „Блокковската солидарност“ не ги принудуваше веќе полските издавачи и (највисоките) политички власти да ги уважуваат протестите од една странска земја која официјално не го признаваше постоењето на македонскиот јазик. Иако во Полска слободно излегуваа низа македонистички публикации (научни и белетристички), речникот остана во сефот на издателството (едно друго, не тоа што конечно го издаде) над 20 години. Сметам дека овој исклучок е направен поради тоа што обично секој речник има поширока употреба отколку една научна или белетристичка книга. Промоцијата на речникот беше централна манифестација на „Деновите на македонската култура во Полска“ и привлече внимание на повеќе од стотина луѓе, колку што можеше да ги собере салата на Сенатот на Варшавскиот универзитет.

– Штo носит̄е во себе, нешт̄о инт̄имно, од кај нас?

– Посебна личнос̄т, нас̄тан, сос̄тојба лична, размислувања кои рејрог̄радно Ви навираат̄?

– Носам носталгија за старото Скопје, она пред земјотресот. И тоа не за оној ориенталниот амбиент на некои квартали кои сега не постојат. Тоа е носталгија за еден немногу голем град. Јас се соживувам со градот подобро кога сум во Љубљана или во Братислава отколку во Виена или Варшава, иако во овие два града имам поминато повеќе години. Еден помал град за мене е почовечки отколку една метропола. Сакам град во кој луѓето се знаат, кој има свој индивидуален карактер. А и Охрид станува премногу голем град. Скопје по земјотресот, иако живеев во него уште четири години, го изгуби својот македонски карактер, иако е поубаво, поуредно, почисто. Ги нема веќе малите дуќани, меани, не се чувствува во воздухот миризмата на чадот од мрк јаглен. Не се оди пеш. Дури на Водно се оди со кола или со автобус. Новото Скопје се за мене пред сè луѓето што останаа во него. Некои моипознати загинаа во земјотресот. Еден дел од старото Скопје се гробиштата Бутел. Кога доаѓам повторно во Скопје, доаѓам до луѓето, сидовите ми се туѓи, местата сврзани со моите спомени наполнуваат сега други гласови. Во околината на хотелот „Меркез“ ги нема веќе старите чадори и чадорџии. Сличен впечаток имав, кога по 10 години ја видо мојата родна куќа, во која умре татко ми, без да можам да дојдам на неговиот закоп.

А земјотресот остана во мојата потсвест. Повеќе од 20 години сум се будел на секој 26 јули во 5,17 часот наутро. Во свеста ми навираат некои слики: како паѓа соседната зграда, како трчам низ градот да купам леб за себе и за своите пријатели, како цели часови

учествувам во откопувањето од рушевините на моите тешко ранети комшии, како се трудам да ги известам моите роднини дека сум жив (од сите можни врски само Радиото Слободна Европа се покажа на висина), како учествувам во спасувањето на картотеката на Речникот на македонскиот литературен јазик од рушевините на старата факултетска зграда (завршната слика: како последен излегува проф. Б. Конески кој заедно со некои материјали носи шише вино и една чаша, а пред него застанува со микрофон некој репортер од една западна радиостаница), како по враќањето од Полска од патот се вклучувам во еден синџир луѓе пред зградата на педагошката академија кои си ги подаваат книгите истоварени од камиони, а донесени од привременото складиште на Шумарскиот факултет во Автокоманда, како...

– *Имајте ли посебни прашања, а за кои ние не знаеме што одговори ќе донесат?*

– Ќе ви раскажам едно мое чудно доживување во планинските предели кај Преспанското Езеро. Имав тогаш 25 години и бев тргнат на терен да собирам материјали за мојата докторска дисертација. Се смрачуваше, го загубив патот во планината, сакав пред ноќта да стигнам до Претор. Никаде не видов човек да прашам за пат. Излегов на еден преслап и здогледав една стара жена (на изглед околу 90 години) како ги довршуваше своите полски работи. Иако беше далеку, се упатив кон неа за да ја прашам за патот. Жената не се ограничи да ми го каже патот, таа сакаше да направи со мене муабет. Ме праша за семејството, за мојата работа, а најмногу ја заинтересира од каде сум. Точниот одговор на последното прашање сакав да го избегнам.

– Ама ти не си од Скопје, сигурно си од Србија. – Не, бабо, не сум јас од Србија, од многу подалеку сум. – Да не си од Цариград? – Не сум ни од Цариград. За кај дома поминувам низ Србија, ама одам уште понагоре. – Чекај, синко, што има потаму? Унгарија се минува преку уште една земја за да се стигне до мојот роден крај. Жената беше вчудовидена дека од толку далеку доаѓа некој да ти учи „децата“ во Скопје и да прашува за „званите места“ во атарот на нејзиното село. На крајот, сакајќи да се разделам ѝ реков „Сполајти, бабо!“ и си помислив дека не можам да не ѝ ја бакнам раката на толку старата жена. Впрочем како Полјак, во својата земја сум им бакнувал раце на сите жени без оглед на возраста, како што е таму обичај. Но таа не ми дозволи да ѝ ја бакнам раката, таа ми ја бакна мојата и рече: – Не, синко, ти си ефенди, многу си учен, ако си јабанџија, наш си. – Еј бабо, затебе сум бил ефендија, а...

– *Меѓу рејќијите брачни парови што се занимаваат со македонистика се вбројува семејството Пјанка. Колеѓа Пјанка, не само што Вие се занимавате со македонистиката, туку и Вашата сојузга Аѓњешка Пјанка е позната во Македонија како чест учесник на Семинарот за македонски јазик, литература и култура. Под чие влијание, или можеби случајно, и вашата сојузга го совлада македонскиот јазик?*

– Жена ми доаѓаше порано на Семинарот, вкупно четирипати. Последниот пат беше во 1981 г. и тогаш настапи со реферат на Научната дискусија во лингвистичката секција. Има завршено славистика на Варшавскиот универзитет, група за српскохрватска филологија со полска филологија. Како студентка од

трета година се вклучи во научната работа на институтот во областа на лингвистиката. Во рамките на таа работа се занимаваше со српскохрватски, но исто така и со македонски текстови. Нејзиниот интерес за македонскиот јазик се прошири за време на првиот престој во Охрид во 1974 г., кога го позна подобро. Таа беше веќе напредната во своите студии, кога се воведо новата програма за комплексни југославистички студии. Надвор од своите обврски таа се вклучи во програмата и почна да ја посетува наставата по словенечки и македонски јазик. Со учеството во наредните семинари го усоврши познавањето на македонскиот јазик. Тогаш се определи да напише дипломска работа на македонски јазик (за глаголите на движење). Тоа се оствари и таа магистрира кај проф. З. Тополињска, а после положи приемен испит за докторски студии. Нејзината магистерска работа, доколку што знам беше прва во Полска магистратура на македонски јазик. Докторската дисертација (на тема: посесивните глаголи во македонскиот јазик, исто така пишувана под раководството на проф. З. Тополињска која беше доста напредната, мораше да ја остави кога се најде во Виена, поради семејни причини. Таа има објавено неколку научни прилози од областа на македонистиката и славистиката воопшто. Во Шљонскиот универзитет скоро три години ги водеше лекторските вежби по македонски јазик.

Пред пет години жена ми професионално се преориентира, но и понатаму суштински е поврзана со предметот на своите студии. Имено таа стана дописник од Австрија на полската секција на Радиото Слободна Европа, кое ги емитура своите програми не само од Минхен, туку и на брановите на IV програма на Полското радио. Кога започнаа борбите во Словенија, на самата австриска граница, жена ми почна да известува за нив.

Од тогаш скоро секој ден по двапати (а понекогаш и почесто) се јавува со своите актуелни извештаи за ситуацијата на фронтите, а исто така и за политичките, општествените и стопанските настани во државите создадени на територијата на бивша Југославија (а и во Албанија). Значи, таа стана специјалист за балкански прашања во своето радио. Освен актуелни информации, таа има подготвено ред подолги емисии за одделните региони од бивша Југославија, за нивната историја и култура, за етничките и националните односи, за одделните верски заедници, за јазиците итн. Веќе десетина такви емисии ѝ се посветени на Македонија. Жена ми ја користи литературата што ја имаме во Виена и што ја донесувам од Македонија. Во Институтот за славистика добиваме „Нова Македонија“.

– Дали се подготвувате и заедно да дојдете
повторно на Семинарот?

– Господ да даде здравје. Јас секако би сакал да дојдам, пак со некој реферат за Научната дискусија. За жена ми е поважен самиот Семинар, бидејќи во текот на изминатите 12 години таа го има малку подзаборавено активното познавање на македонскиот јазик. Покрај тоа низа предавања од областа на културата, сегашнината на македонскиот јазик и литература, како и ред придружувачки средби со познати личности од општествениот и политичкиот живот на Македонија сигурно ќе ѝ бидат од многу голем интерес. Се надевам дека ќе успееме во својата намера по толку години пак да одиме на Семинарот заедно. Се разбира, ако добиеме покани...

(Виена, 1.XI. 1993)

АКАДЕМИК Д-Р РИНА УСИКОВА

РИНА УСИКОВА е родена во Москва на 11 март 1933 година. Студирала словенска филологија и македонски јазик на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Ломоносов“ во Москва, каде што во 1955 година дипломирала. Докторската дисертација ја одбрала во 1965 година на Институтот за славистика при Академијата на науките, во Москва. Во 1979 година била избрана за член на МАНУ, надвор од работниот состав. Од 1971 година била избрана за шеф на Меѓуфакултетска катедра за словенски јазици, и исто така работи како раководител на групата за македонски јазик при Славистичката катедра, во Москва.

Проф. д-р Рина Усикова на Семинарој во Охрид

– Професор Ускова, нашата јавност Ве познава и додого време. Вие сите присуствувате на нашите семинари за македонски јазик, литература и култура, на Филолошкиот факултет, избрани сите и за член на МАНУ од надворешниот состав, Вие сите и иницијатор и организатор на македонистичката специјализација во Москва, на Универзитетот „Ломоносов“. Контактите со дојде македонски колеги. Ја познавате Македонија сè дојде и дојде. Очевидно имаме многу заеднички теми за разговор. Како зајачна Вашиот интерес за македонистиката?

– Лингвистиката ми стана животен позив, но изборот на специјалноста некогаш може да биде и случаен. Во средното училиште имав среќа да имам многу добри професори по мајчин јазик и литература. Посебно беше добар мојот професор по мајчин јазик, кој многу придонесе и за нашето формирање како личности. Славистиката, словенските јазици, и воопшто животот на словенските земји, нè привлекуваше и тоа како да беше мода. Така, се запишав на Филолошкиот факултет, на Катедрата за словенска филологија. По дипломирањето беше тешко да се најде работа. Се вработив во издавачка куќа за странска литература. Работев и како коректор, и како редактор, донекаде и како преведувач. Тогаш напредна со познавањето на бугарскиот и српско-хрватскиот јазик. По две години Филолошкиот факултет ме покани да предам бугарски јазик, привремено. По три години ми предложија да запишам постдипломски студии, во Институтот за славистика при Академијата на науките, но за специјалноста – македонски јазик. Тогаш во нашата земја немаше специјалисти со добро теоретско и практично знаење на македонскиот јазик, иако имаше слависти од висок

ранг со широки славистички познавања. Мојот професор д-р С.Б. Бернштејн ми стана и ментор за дисертацијата на тема: „Морфологијата на глаголот и именката во современиот литературен македонски јазик“. Тој беше избран меѓу првите академици во МАНУ од надворешниот состав. Се сеќавам, две години чекав одобрение да ме испратат во Македонија за јазичен материјал и истражувања, меѓутоа јас ја одбранив тезата и потоа го добив одобрувањето. Имено во Македонија прозборев македонски. Учев јазик на вежбите кај Александар Џукески. Научен ментор ми беше професорот Блаже Конески. Со своите изворни и моќни интелектуални сугестии и инспирации придонесе многу за моите научни сознанија.

– Би било интересно да ни кажете нешто повеќе за себе, да Ве запознаеме и вон професорската должност, вон научната, можеби за времето пред Вашето доаѓање во Македонија?

– Јас сум московјанка, родена сум во Москва и целиот живот го минав во Москва. За родниот град имам многу да зборувам, и сакам тоа да го правам, но тоа е за друга прилика. Многу го сакам родниот град, тагувам по него кога подолго го напуштам. Се развивав во советска средина, во еден фабричен реон, среде сиромаштија. Се воспитувавме во колективен дух. Така на пример, во третото одделение се откажав од учење пијано, зашто ниту една од моите другарки и другари не учеа да свират, а и немаше пијано. Моите родители беа премногу окупирани со својата работа и немаа сили да настојуваат да го завршам Музичкото училиште. главното сеќавање од детството ми е војната, или како кај нас ја викаме Големата татковинска војна. Одеднаш

ние децата се почувствувавме возрасни, го понесовме целиот товар на одговорност за себе, а и за другите. И гладувавме, и дежуравме на покривите од куќите, за да ги изгаснеме ламбите, при евентуален воздушен напад. Се сеќавам, на ѕидот висеше голема географска карта со нашата земја и јас ги одбележував сите места и реони каде што се одвиваше фронтвската борба. Домашното радио постојано соопштуваше вести за фронтвите. И до денес ми е останата навиката да го слушам радиото, и кога работам. Со него подобро работам. И ги мразам сите видови војни. Мене посебно ми се убави стиховите.

„Умор Россию не понять,
аршином общим не измерить,
У ней особенная статъ
В Росию надо только верить“.

(Афанасиј Афанасиевич Шеншин-Фет).

За жал, мислам дека овие убави поетски изливи премногу се експлоатираат во политички цели, за што не сакам овде да зборувам.

– *Веројатно имајте некои вљечайоци од Македонија, од времето кога ги правевте првите конјакти?*

– Да. Овде мислам е убаво да истакнам дека за доброто совладување на македонскиот јазик му должам на Македонскиот народен театар. Тогашниот раководител на драмата на МНТ – господинот Илија Милчин ми дозволи да присуствувам на сите претстави и проби. Тоа беше извонредно корисно за мене. Слушав добар

театарски говор. Кога некој од глумците ќе погрешеше, лекторите го поправаа. За мене тоа беше прекрасна школа. Затоа, и по овој повод, сакам да им се заблагодарам на Илија Милчин и на МНТ за целото внимание што ми го пружија во 1965/66 година.

– По кој ѝаѝ ѝечеше Вашаѝа научна кариера ѝонаѝаму?

– По десетмесечниот престој се вратив во Москва. Не останав во Институтот на Академијата, туку се вработив постојано на Филолошкиот факултет и предавав македонски јазик, прво за студентите русисти. Тоа е еден курс славистички предавања со посебен осврт кон македонскиот јазик и неговото место меѓу другите словенски јазици и спрема рускиот јазик. Предавав под „Б“ и за студентите – србокroatисти.

– Шѝо ќе ни кажеѝе за Вашиѝе иницијаѝиви за оѝвораеѝо на македонистѝичка сѝецијализација, како и за лекѝорайѝоѝ ѝо македонски јазик?

– Во 1975/76 година отворивме специјализација за македонски јазик и литература. Во првата група имаше осум студенти, од кои дипломираа шест. Првата година јас ја водев целата настава, а веќе во 1976/77 школска година отворивме и лекторат по македонски јазик. Прв лектор во Москва беше Кирил Конески, потоа Лилјана Минова – Ѓуркова, сега редовни професори на Филолошкиот факултет во Скопје. Можам да кажам дека денес има поповолни услови за вработувањето на кадрите со познавања на македонскиот јазик. Дури во Москва немаме доволно специјалисти.

– *Од славистичката проблематика со која сѐ биле обфатени во испражувањата што Ви било најпривлечно, интересно?*

– Уште од студентските денови ме привлекуваше проблематиката на глаголот, неговата морфологија, категоријалниот систем, употребата на глаголските форми и категории. Токму затоа, повеќето мои научни статии му се посветени на глаголот. Како наставник на Факултетот морав да пишувам и учебници. Бидејќи бев речиси единствен специјалист-македонист во Русија, требаше токму јас да пишувам за македонскиот јазик и во енциклопедичните изданија, и во славистичките научни изданија, со преглед на славистичка, балканистичка и конфронтативна граматичка проблематика. Ме привлекуваше и преведувачката дејност. Имам преведено од македонски на руски повеќе раскази, еден роман и драмски дела од македонски автори (Ѓ. Абаџиев, Т. Момировски, С. Дракул, К. Чашуле, Ј. Бошковски, Г. Стефановски), публикувани во Русија.

– *Сигурно носите своевидни вјечайоци и од Семинарот за македонски јазик, литература и култура, чиј учесник сѐ биле доста често?*

– Семинарот постои повеќе години и тој придонесе извонредно многу за афирмацијата на македонистиката како наука, за афирмацијата на Македонија како земја, и за афирмацијата и угледот на македонската култура во целиот свет. Секако, има и некои пропусти во работата на Семинарот, тоа е природно, но општоземено значењето на тој Семинар е огромно. Потоа почнав да ги доведувам ??? за нив Семинарот беше и единствена прилика да се запознаат со Македонија, земјата, чиј што

јазик го избраа за своја специјализација. За мене се интересни и научните дискусии во рамките на Семинарот. За жал, имаше години кога поканите за научните дискусии ни стигнуваа доцна и не спречуваа да присуствуваме на нив. Оваа година никој од руските слависти не доби навреме покана за научната дискусија.

– *Вие сѐе присуствувате со својата дејност и во МАНУ. Што значеше за Вас изборот за член на МАНУ?*

– Разбирливо, во бившиот СССР во одредени периоди се менуваат ставовите кон македонистиката. Се вршеа и врз мене притисоци. Така на пример, кај нас неколку децении беше напразно човек да се занимава со македонистика. Јас не се откажав од мојата специјалност, сметав дека македонистиката е моја судбина. Ако се откажев можеби мојата кариера ќе беше подобра во Русија, но тоа не ме привлеке. Од друга страна, веројатно во МАНУ ги оценија моите научни трудови, како придонес кон македонистиката и бев примена во МАНУ, што за мене значеше и големо признание и голема чест.

– *Како ја оценувате соработката меѓу високообразовните институции во Русија и Македонија? Вие сѐе и претседател на Друштво за руско-македонско пријателство во Москва. Дали и неговата активност ќе придонесе за заедничката соработка?*

– Познато ми е дека имаме соработка во различни сфери, економија, наука, култура. Најчесто соработката во високообразованите институции се врши на ниво на факултетите. Таа треба да е регулирана на меѓудржавно ниво,

заради поголемо обезбедување на финансии. Во Москва формиравме кон крајот на април 1993 година „Друштво на пријателите на Македонија“, чиј претседател сум јас, а во него се вклучени професорите: Самуил Б. Бернштејн, Никита Толстој, Виктор Кумањев и други членови. Кај вас се формира, исто така „Друштво за македонско-руско пријателство“, оваа година. Нашето Друштво има регионални организации во: Москва, Петербург, Перм, а брои над 1000 членови. Ова Друштво си има поставено како главна задача да ја информира и запознава руската јавност со Македонија, со македонската култура, литература, јазик и други постигања. Планираме да отвориме во Москва „Македонски културен центар“, да организираме кружоци за руски и македонски јазици, да разменуваме разновидни аматерски уметнички групи, да организираме изложби, да разменуваме и претставуваме книги.

– Вашата доза на сериозноси, обмисленоси, искреноси, каква ни се препорачавате и во научната област и во сите контакти и присуства кај нас наши кај Вас. Вие сите омилена личност и во нашата поширока јавност и ние сите сме радосни што оваа година ќе бидете со нас?

– Дојдов да предам руски јазик на вашиот Филолошки факултет во Скопје, врз основа на договорот за културна и научна соработка меѓу Скопскиот универзитет „Св. Кирил и Методиј“ и Московскиот универзитет „Ломоносов“. Имаме реципрочна размена на лекторите по македонски јазик за Москва и по руски јазик во Скопје. Порано таа размена се вршеше врз основа на меѓу-државен договор меѓу СССР и СФРЈ, кои веќе не постојат. Ако не успејеме да склучиме договор меѓу нашите универзитети, ќе пропадне македонскиот лекторат во

Москва. Такво нешто не смеевме да дозволиме. Затоа е многу актуелно барањето да се подготви и потпише меѓудржавен договор. Престојот ќе го искористам сигурно убаво. Овде имам многу пријатели и колеги. Пријатно се чувствувам меѓу сите вас.

– *Кои се Вашите најнови преокуќации на професионален план?*

– Веќе неколку години јас и една руска екипа работиме за еден мошне интересен и значаен проект. Тоа е голем македонско-руски речник. Создавањето на еден таков речник е извонредно тешка задача за странец, бидејќи нема толковен речник, кој би ја одразувал најсовремената состојба на македонскиот јазик, што многу интензивно се развива и афирмира. Од друга страна, новиот и голем речник ќе придонесе за доближување на македонскиот јазик до светските јазици, преку рускиот.

– *Во месец мај оваа година се среќнавме во Москва, ние бевме во составот на Македонската културна делегација, на Кириломеџодиевската прослава. Бевме честивојати заедно, со Вас беше и лекторката за македонски јазик Роза Тасевска. Престојот во Москва го искористивме и за две предавања на универзитетот „Ломоносов“. Дали Вие и лекторката Роза чувствувате потреба и од вакви друѓи проширени или специјалистички предавања, во шекот на наставаа?*

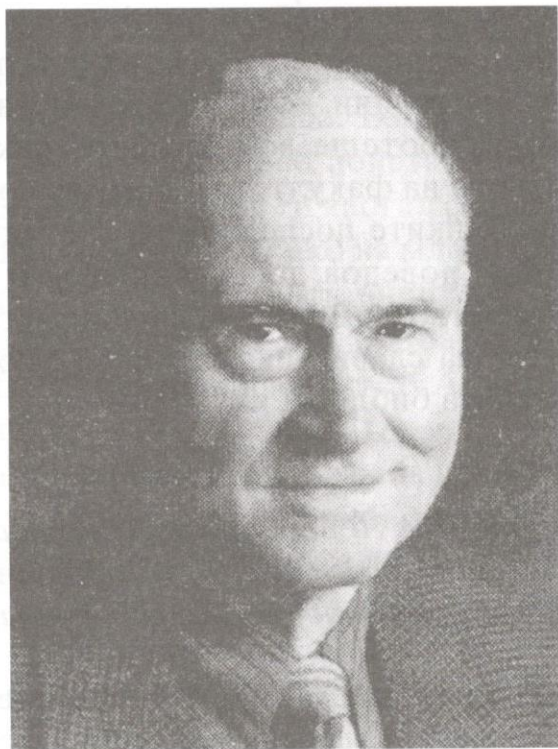
– Сигурно е дека се јавува потреба од специјални предавања и ние секогаш ги користиме можностите за нив, особено кога ќе престојуваат македонисти во Русија.

Таа потреба сигурно се чувствува ??? Роза, таа ме консултира за ред прашања и многу добро соработуваме. И воопшто не сум имала проблеми со вашите лектори.

– *Како ја доживуваш денес Република Македонија, зашто имаш можности да не запознаеш во различни периоди?*

– И двете наши земји се наоѓаат во периодот на транзиција. Се надевам дека ќе го пребродиме тој тежок период и ќе најдеме патишта за подобар живот. Треба да бидеме оптимисти и треба да правиме напори за подобра иднина, едноставно треба да работиме.

(Скопје, 5 ноември 1993)

Д-Р РУДОЛФ ПРАЈНЕРСТОРФЕР

– Колеџа Рудолф, Вие долгогодишно испирајно, континуирано, се занимавате со македонистика. Меѓу нас важите за мошне сериозен, сигнален колеџа, со особено заслуги за афирмацијата на нашиот јазик. Од кога датира Вашиот интерес кон македонистиката?

– Првпат дојдов во Македонија во месец мај 1959 г. кога појнав да работам како лектор по германски јазик на Филозофскиот факултет на универзитетот во Скопје. Тогаш токму бев завршил славистика во Виена.

На новата работа стигнав со извесни знаења од рускиот и од српскохрватскиот јазик, а со желба да го научам македонскиот и да се запознам и со земјата и со животот на луѓето. Германистиката во Скопје беше уште во фазата на изградба и секој чекор напред ми беше посебно задоволство. На оваа работа останав повеќе од четири години. Во Скопје се запознав со жена ми Васка која работеше во тоа време како шеф на сметководството на факултетот. Таму се роди нашата ќерка Нора. Тешките последици од скопскиот земјотрес во 1963 г. доведоа до враќањето во Австрија, заедно со семејството. Во Виена најдов работно место во Институтот за славистика и станав службеник на универзитетската библиотека.

– *Очевидно Вие ги продолживте контактите со Македонија, и службено и приватно? Бевте назначен и за лектор по македонски јазик?*

– Се разбира дека од времето на престојот во Македонија остануваа редовни контакти, не само лични и семејни туку и професионални. Но знаењето на македонскиот јазик во тие години не можев особено да о користам во работата. Благодаретки му на залагањето на проф. Ф. В. Мареш за академската 1978/79 г. бев назначен за лектор по македонски јазик во Институтот за славистика. Оттогаш имам курс со два часа неделно за студенти како од славистика така и од други струки и факултети.

– *Појдоа се среќаваме на Семинарот за македонски јазик, литературна и култура. Секако, имате комисионно мислење за него?*

– Семинарот за македонски јазик, литература и култура се покажа, според мене, како една од нај-успешните традиции во културниот живот на Македонија, и тоа од повеќе причини: Од многу луѓе – учесници на Семинарот сум чул дека тој бил нај-симпатичниот од сите манифестации од таков вид, и тоа во меѓународна споредба. Во текот на годините, веројатно и во соработка со поистакнатите учесници од други земји, Семинарот ги наоѓал соодветните орми за да се привлече интерес како на млади студенти така и на научни работници и наставници кои се носители на натамошната сеуште потребна афирмација на македонскиот културен идентитет. А од такви напори има и видни резултати во светот.

Сметам дека Семинарот треба во своите основни црти да ја сочува својата физиономија, а би можел – како е тоа случај со Научната дискусија – да ставува акцент на една или друга тематика на предавањата варирајќи го содржинскиот карактер. (Предлогот не произлегува од моето сопствено искуство бидејќи не бев на Семинарот секоја година, па не чувствував монотонија).

Имам впечаток дека една од тешкотиите на Семинарот е праќањето, како да доаѓаат како учесници повеќе такви професори, доценти и др. Кои ќе им ги пренесуваат своите сознанија од Македонија на своите домашни слушатели во што поширока мера. Можеби ќе се најде погоден начин, да се поканат, покрај слависти, и личности со углед и влијание во јавниот живот на својата земја, на посебен дел на Семинарот кој се состои од предавања, средби, дискусии, посети од општ интерес и што ќе се водат на странски јазик.

– *За нас е мошне интјересно Вашето мислење за Вашата лектјорска работа за македонски јазик во Сиднеј, Австралија?*

– Да се јавам на конкурс за лектор/тутор (Сениор Тутор) македонски јазик на универзитетот Маквори, Сиднеј, во 1985 г. беше предлог на проф. д-р Питер Хил (Peter Hill), кој тогаш беше почнал со таква настава во споменатиот универзитет. Со помош препораки од професорите/академиците Блаже Конески и Александар Спасов успеав на конкурсот и почнав со работа во Сиднеј. Иако во Австралија живее голем број Македонци, во дадениот момент немало друг кандидат кој ги исполнил поставените услови. Воведувањето на „Македонски“ како предмет на универзитетски студии беше една точка во програмата на австралиската влада во рамките на нејзината мултикултурна политика. Универзитетот Маквор бил избран поради добрите услови за вонредно студирање на студенти од цела Австралија.

Универзитетот го носи името на Леклан Маквори (Lachlan Macquarie), британскиот гувернер на колонијата Нов Јужен Велс што тогаш го опфаќала целиот континент. На таа служба бил од 1810 до 1821 година, а денес е многу почитуван како историска личност заслужена за развитокот на земјата. Модерните згради на универзитетот, основан во 1964 г., се наоѓаат на 18 км од центарот на градот Сиднеј. Во 1986 г. имаше 12 000 студенти. Организиран е во т.н. „Школи“ (Schools), а не во факултети. Македонските студии се вклопени во Школата на современите јазици (School of Modern Languages) заедно со други словенски јазици од кои, во моето време, беа застапени украински, полски, хрватски и српски (последниве одвоени). Од други јазици имаше кинески, француски и германски. И покрај називот на Школата наставата се грижеше и за соодветните литератури.

Учебната година почнува во март и завршува во ноември. Студентите се запишуваат веќе во август/септември на претходната година а во јануари/февруари ги бираат предавањата и вежби во консултации со професори и други наставници од својата струка. Распоредот на часовите на секој студент мора да е потврден од еден наставник од групата, од кефот на Школата и од двајца административни службеници на универзитетот. Тоа се должи на единствениот систем на поени (credit points) според кој може да се студира на повеќе универзитети. Просечно двапати во семестарот имавме семинари преку викенд за да им се дава можност на вонредните студенти да дојдат во непосреден контакт со универзитетот и со наставниците. Но и на тие средби доаѓаа само мал број студенти бидејќи им беше далеку. Имаше студенти од цела Австралија, така да не само наставата туку и испитите беа организирани за екстерно студирање. На студентите им се праќаше материјал за учење со задачи во писмена форма и снимено на касети. Тие ги враќаа задачите за коректура, а им беа повторно праќани со нашите коментари и совети. Испитите се организираат од една централна установа на универзитетот. За испитите писмено се подготвуваат прецизни прашања што студентот ги прима пред самиот испит, му се соопштува местото кадешто треба да ги реши испитните задачи. Самиот испитувач не е присутен. За студенти од подалечни краишта испитите се одржуваа во некои други установи близу до нивното место на живеење. На крајот се одржува голема конференција на Школата на која се дискутираат резултатите а можат да се постават и прашања дури и за поедини оцени и некојпат од испитувачот се бараат објаснувања на неговите одлуки.

Овој начин на работење со студентите имаше и свои особености: Сите предавања и вежби се снимаа во слушалната, некои дури во студио без присутен студент.

Се бараше, по можност, целокупниот писмен материјал веќе на почетокот на семестарот да се предаде за копирање. Меѓу студентите имаше извесен број со потекло од Егејска Македонија кои никогаш не го учеле литературниот јазик, а повеќето беа деца на емигранти од Македонија. Имаше вкупно околу 50 студенти по македонски јазик и литература. За првиот степен (Bachelor of Arts) се предвидени три години студирање и токму тогаш требаше да се заврши нашата „прва генерација“.

Во 1986 година дојде до некои измени во составот на наставниот кадар. Проф. Питер Хил го напушти Сиднеј и се врати на своето поранешно место како професор на славистика во Хамбург, Германија. А како наставничка (Тутор) по македонски е примена Виолета Кикирекова која го има завршено средното образование во Австралија, а група англиски јазик и литература во Скопје. Подоцна, во јули, ни се придружи проф. д-р Тадеуш Гашински кој ги презема општите предавања од славистика и одговорни координаторски функции.

И покрај наставата во должност на лектор спаѓаше и одржување контакт со македонски културни организации со цел да се афирмира македонскиот јазик како јазик на македонската заедница во Австралија. Посетувавме македонски друштва, црквени општини и клубови во Сиднеј и околните центри запознавајќи ги Македонците со можноста да се студира нивниот јазик на универзитетско ниво. Во средните училишта каде што учеа деца од македонски родители дававме информации за македонски студии и учествувавме на семинари на учителите за дополнителна настава по македонски јазик, дававме помош во составување учебни помагала и сл.

На крајот на јануари 1987 г. ми заврши отсуството од мојата служба во Виенскиот универзитет. Ми беше длабоко задоволство што можев да помагам колку што беше можно да се негува предметот македонски јазик и

литература на еден универзитет во земја далечна од Македонија. Задоволен сум дека можеше да се најде по моето враќање одлично квалификуван научник и универзитетски наставник д-р Илија Чашуле, да ја продолжи оваа дејност во полза на македонската дијаспора.

– Во секој случај, за ситиѐ нас Вашиѐ навраќања кон годинитѐ на Вашата дејност, се мошне значајни за нас, а и инѐресни, зашто не ги знаеме ситѐ ѐединостѐ. Се надевам дека имате и други информации за македонскиот лекѐорат на Виенскиот универзитет?

– Лекторатот по македонски јазик и литература во Виена којшто почна да функционира речиси паралелно со мојот курс за македонски јазик на нашата катедра беше успешен и добро прифатен од самиот почеток. Лекторките испратени од Скопје, проф. д-р Александра Папазоглу, г-ѓа Бранислава Драговиќ и Роза Тасевска, ја вршеа наставата не само со ангажираност за својот предмет, туку и со многу добар личен однос спрема студентите. Нивниот контакт со професорите и другите соработници на нашиот институт беше многу пријатен и колегијален.

– Бројот на студентите кои покажуваа интерес кон македонскиот јазик кај нас никогаш не беше многу голем спрема купниот број на студентите на славистика воопшто. А секогаш беше карактеристично и тоа дека највредните студенти и оние со поширока отвореност кон својата струка ги посетуваа и часовите по македонски јазик. Причините за извесно паѓање на бројот на слушателите ги гледам во формални универзитетски прописи и правила. Самиот број на часовите е премал

„македонски“ да стане засебен правец на студирање. Можности за подобрување не лежат во чисто административни измени туку во пошироко прифаќање на курсот по македонски јазик од страна на студенти од други групи и други факултети. Таква тенденција веќе почна да се јавува во овој зимски семестар 1993/94 г. Сметам дека тоа се должи и на државната и економска самостојност на Македонија.

Се разбира дека една од причините поради кои се решив и понатаму да го држам курсот по македонски беше и фактот дека во моментот немам лектор-гостин од Македонија што е искрено за жалење. Но и без тоа, секако ми чини задоволство кога можам да ги запознам нашите студенти со основните знаења од овој јазик. Натамошниот развиток на наставата по македонскиот јазик ќе треба да биде поврзан со доаѓањето на лектор од Македонија. Ќе мораат да се изнајдат можности и услови за проширувањето на дејностана таков лектор, доцент или професор, зависно од тоа на кое ниво ќе може да се пополни местото. Доаѓаат предвид предавања за познавање на земјата како културно-историски преглед или воведување посебен курс за обучување преведувачи (за последново постои посебен институт на виенскиот универзитет).

– *Вашаа̄а дејносӣ во Скопје, Виена, Магвори, се надевам, Ви дава можносӣи да ја согледаа̄ие сосӣојбаа̄а на македонисӣикаа̄а во свеӣоӣ?*

– Сметам дека македонистиката ја доживеала својата афирмација во светската славистика, и тоа повеќе во областа на лингвистиката. Во поголем број прегледи и уводи во словенските јазици македонскиот јазик го најде своето место и се третира како посебен јазик. Се појавиле

посебни студии од дијалектологија, морфологија, синтакса и др. на повеќе светски јазици. Уште поголем е бројот на споредбени трудови кадешто се користи македонски јазичен материјал. Од друга страна, македонската литература сеуште е помалку присутна во меѓународната компаратистика и во енциклопедиски изданија. Веројатно е во прашање јазичната бариера.

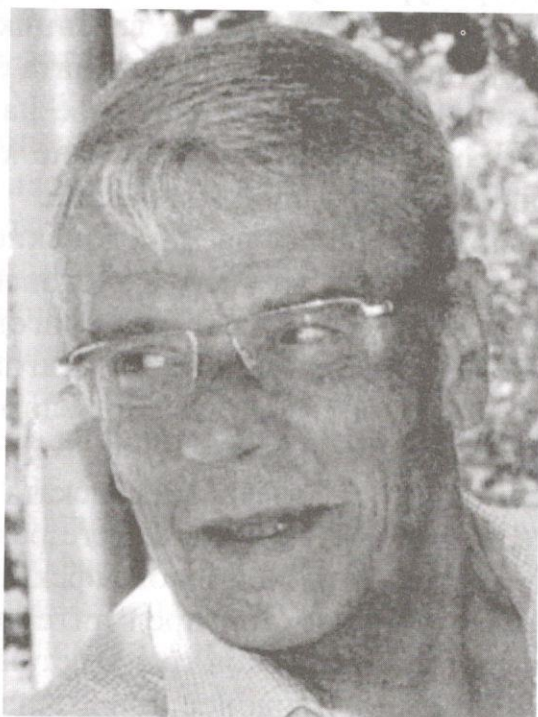
За натамошното распространување на знаења за македонскиот јазик и литература би биле корисни две научни изданија со прирачнички карактер:

1. Етимолошки речник на македонскиот јазик од среден обем, со тежиште на чисто македонска лексика, еден вид компендиумна сигурни етимологии одбегнувајќи спорни хипотези. Такво издание би достигнало, покрај сета научна солидност, извесна популарност и кај поширока публика.

2. Преглед на историјата на македонската литература со својствата на прирачник. Податоците релевантни за литературниот развој и био-библиографските факти би требало да имаат предимство пред интерпретација и индивидуални толкувања. Таков труд би станал извор на информација и крупен придонес кон точна и подобра ориентираност во оваа област.

(Виена, 7.X – 1.XI. 1993)

РАЗГОВОР СО СЛАВИСТОТ ВОЛФ ОШЛИС ОД КЕЛН

- Колеѓа Ошлис, коѓа Ве среќавам, а што се случува најчесто во Охрид, јас се орасиоложувам бидејќи првата мисла што ми наоѓа штога е да зајееме некоја вечер убава македонска народна песна. Да ѝојаснам, Вие ги ѝеете нашиите песни не само со љубов, туку и со големо познавање. Вие нив ѝоубаво ги интеририраите од мене, и интересно е што ме инспирираите за нивно заедничко исполнување. Кои Ви се најдрагите македонски песни?

– Секогаш бев слаб по математика, не можам да ги избројам, но убаво се сеќавам на мојата прва љубов: „Болен ми лежи Миле Поп Јорданов“, некаде во 1975 година. Бидејќи редовно доаѓам на Семинарот секоја година си избирам по една нова, како на пример: „Земјо македонска“, „Го фанале клетки Турци“, „Не се бели Маре мори - не се црви“. Сега имам еден фаворит: „Елено моме, Елено, ти една на мајка“. Во Германија имам пријател од Банат, Сепи, музиколог, кој зборува: „Македонија е многу интересна од музиколошки аспект“. И Кочо Рацин кажа дека песните за Македонија се здив на душата. Мене ме привлекуваат и новокомпонираните македонски народни песни. Не помалку ги сакам изворните. За жал, пред неколку години кај вас имаше една пауза, се појави наплив од американски и европски песни и музика.

– *Колеѓа Ошлис, Вие се јавувате често и во нашиот информативни гласила?*

– Да. Имам и сопствена радио емисија, еднаш неделно, во Охрид. На емисијата „Трета смена“, по полноќ, во придружба со охридската комова, држев говор на тема дали охридците ја загубиле смислата за музика. Потоа се јавуваа многу слушатели и ми честитаа. Но сега, тоа е минато време. Македонците се повторно свртени кон сопствените музички вредности.

– *Сега сите на XXVII меѓународен семинар, 1994 година. Што Ви е најпривлечно?*

– Повторно сум радосен. Во Македонија има нови фестивали, со нови песни. Во Палас ги слушав песните од фестивалот „Охридски трубадури“. Се сеќавам, пред

петнаесетина години постоеше група со исто име, под раководството на мојот добар пријател Стефан Спростран. Знам дека нивните песни, инструменти, интерпретации, беа далеку подобри од новокомпонираните. Тие излегуваа од душата. Некои од нив се звучни сведоштва и студии за Македонија: песната 1762 лето, песните за Гоце, за Крушевската република. Меѓу поновите песни се најдоа „Солунските браќа, славјански сонца“, или „Каде сте Македончиња“. Некои од новите се модернизирани, според старите шаблони. Во новите наоѓам и преродба на старите зборови, можеби честопати потценети како турцизми. Како пример да ја истакнам песната „Тој е еден стар мераклија, стар џумбушлија“. Тоа се прекрасни стари народни зборови. За мене сите овие зборови од македонскиот фолклор се интегрален дел од македонскиот јазик. Овие турцизми му даваат шарм на македонскиот јазик. Во другите словенски јазици нема толку голем избор. Мислам дека преку новите песни многу стари зборови се враќаат во јазичното богатство на македонскиот јазик. Тоа е една од предностите и аргументите за новите песни.

– *Колеѓа Ошлис, и со ова интјервју гледам дека не најравив йројусиј, йосјавувајќи Ви го йрвојто йпрашање. Од него йојече река од Вашијте инјереси кон македонскиој мелос. Не случајно долги години уживав во Вашијте инјерйрејациии на нашејто музичко народно йворешијво. Сејак немав йрејсјшава колку сушијински сје му йришле. Имајте ли избрано една „йесна над йеснијте“?*

– Иако е тешко, но би се определил за песната „Елено моме, Елено“.

– И јас ја избирам најчестіо оваа ѿесна, можеби ѿаралелно со ѿеснаіа „Бисер Балкански“. Дали и Вие имаіе сличен однос?

– Во врска со првата песна сакам да нагласам и едно мое друго видување. „Елено моме, Елено“, ми се чини, беше најомилената македонска народна песна во цела бивша СФРЈ. Ја слушав во „Скадарлија“ во Белград, во Љубљана, на многу други места. Ако луѓето знаеја една македонска песна, мислам дека таа секогаш беше оваа. Но, песните се избираат и според расположението. Ако се налутам на Грците ќе ја нарачам „Среде Скопје Вардар тече“, или „1762 лето“, ако се растажам, ја избирам битолската романса „Нели ти реков моме Донке“, или „Си заљубив едно моме“. Понекогаш сакам и борбени, за ајдутите, комитите, или „Таму долу Криволачко“ итн.

– Дали ѿесниіе Ви ѿомоѓнаа ѿри совладувањеіо на македонскиоі јазик, кој убаво го говориіе?

– Сигурно. Тие ми помогнаа во повеќе насоки. Песните се и еден интегрален дел од семинарските вежби. Тие се средство што ги поврзува семинаристите од разни земји. Штом седнат со македонското вино, пеат македонски песни. За разлика од нас Германците, Македонците го чуваат стариот добар обичај да се веселат при средбите со песни. Во Скопје имам пријатели. Тие се среќаваат во домашните градини и пеат. Тие се добри комуникативни моменти. Кога ќе ја запееме „Проклета да е Австралија“, веднаш зборуваме за положбата на прекуокеанските Македонци, за македонската печалбарска судбина. Кога ги подготвував своите емисии за Германија, правев интервјуа. Го поставував пра-

шањето: „Дали плачете кога ја слушате песната „Каде сте Македончиња?“ Сите одговараа потврдно. Значи, заборава го секој јазик што не е способен за пеење, и фали го јазикот толку распеан како македонскиот. Ова важи и обратно: „Ако сакаш да научиш македонски, тогаш запеј“.

– *Колеѓа Ошлис, кога го поспавив првојто прашање, мислев дека тоа треба да е еден вовед кон другиите традиционално поспавувани прашања. Меѓутоа, согледуваме и двајцата дека е тоа доспаино и за еден поголем труд. Вие имате едно комилеино видување за македонскиот јазик, македонскиот фолклор, литература, култура. Вие не познавате нас, нашата Република Македонија. Како не восприемате сите нас, Ваши пријатели?*

– Јас не знам дали имам толку пријатели, но колегите знаат дека јас сум стручњак за Македонија, јас сум љубител на оваа земја. Пред три-четири години нашите луѓе не знаеја многу за Македонија. Тие мислеа дека Македонија е Грција, а Филип, Александар – беа едно бело платно. Меѓутоа, во меѓувреме луѓето во Германија, Европа, знаат дека на едната рака ја имаме лудницата Балкан, а на другата рака – оазата на мирот Македонија. Сите сме заинтересирани да ја откриеме суштината што е Македонија, како успеа да биде ваква каква што е, што можеме да направиме таа и понатаму да остане мирна. Живеам во Келн, со четири големи радио станици, и бидејќи сум новинар професионалец, ме бараат, а и самиот предлагам теми поврзани со Македонија. Оваа 1994 година имам можности секој ден да правам по некоја емисија: попис, односите со Грција, МПЦ, нејзините односи со СПЦ. И не само јас, туку и другите мас-медиуми

дејствуваат на свој начин. Се сеќавам на многу добри и добронамерни написи во нашиот печат, во последните три години.

– Очевидно е дека Вас Ве радуваат овие појави?

– Да. Тука дури се чувствувам оправдан, бидејќи мојот интерес за Македонија не е коњуктурен, туку се радувам дека другите луѓе тоа го сфаќаат, и сè она што јас го работев од поодамна, пред петнаесетина години. Мислам дека во Македонија на сè и сешто може да му се откријат две страни. Сè е овде истовремено и старо и младо. Јазикот е најстариот словенски јазик, иако дури на 2 август 1944 година е нормиран. Државата Македонија е млада, иако од нашето место, сега и тука, ја гледаме тврдината на Самоил. Тука е сè ново, со стари корени, низ 1000 и повеќе години историја. Таа историја во многу случаи не беше погодна за Македонија. Овде луѓето низ вековите акумулираа искуства и искуството ги учеше инстинктивно, правилно да реагираат во новите случаи, несреќи, барања. Да не забораваме дека само Македонија, од сите земји на поранешната СФРЈ, успеа да ја добие својата еманципација без ниеден истрелан куршум. Бидејќи тоа ретко, или само во Македонија се случуваше, Европа полека, полека, сфати дека Македонија не е само една мала земја, туку извесна антиципација на идните односи на Балканот. Географијата не се менува. Денешните непријатели, тие утре ќе бидат комшии, и само Македонците знаат дека е најдобро комшиите да не се претворот во непријатели. Со други зборови, во Македонија, покрај Македонците живеат уште 23 народности и етнички групи, како што ми рече Александар Стојмилов, професор по географија на Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје. Во други

земји една ваква разнородност, и биле и била повод за етнички чистења, и фала богу, „етничко чистење“ не е македонски збор. Кај нас во Германија Општеството за германски јазик, секоја година избира збор на годината. Од пред три години, мојот колега од Франкфуртскиот универзитет – Хорст Дитер Шлосер, со помош на жирито, избира и „незбор на годината“. Беше избран за незбор на годината „етничко чистење“. За тоа пишував цела експертиза.

– *Имајте ѝ подолго искуство со нашиите семинари?*

– Првпат дојдов во 1975 година, потоа во 1978, оттогаш доаѓам редовно. Но има една разлика. Порано бев гостин на Југословенската Република Македонија, а сега сум гостин на суверена држава – Република Македонија. Во месец март годинава, Вашиот претседател на Република Македонија, господинот Киро Глигоров, беше во Бон. Јас му поставив едно прашање: „Господине претседателе Глигоров, не мислите ли Вие дека Охридскиот семинар е најдобрата инвестиција што Македонија ја направила?“ Тој ми одговори: „Да, Вие сте нашите амбасадори!“ Тогаш во Бон се насмеавме, но навистина се чувствував како незваничен амбасадор на Македонија во Германија. И бидејќи „не сум свикнат да работам за фиока“ – се трудам да ја проширувам вистината за Македонија.

– *Во случајов, да ѝ поставам и последното прашање. Последниот поглед кон нас?*

– Имаме една македонска поговорка: „Штом си мост, секој ќе те тури“. Ми се чини дека оваа поговорка има

извесно пејоративно значење. Но јас ја сфаќам како најголем комплимент за Македонија. Што има на светот поубаво и покорисно од мостовите, кои ги поврзуваат луѓето од различните подрачја, сега, кога еден од најстарите и најславните мостови во Европа – мостот во Мостар, е урнат. Јас сум убеден дека во блиска иднина Македонија ќе биде оној потребен мост, кој повторно ќе ги поврзе чедата на јужнословенската фамилија.

19. VIII 1994

Охрид

РАЗГОВОР СО СОПРУЖНИЦИТЕ СЛАВИСТИ КАВКА ОД ПОЛСКА

На XXVII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид, во 1994 година, имаа доминантно место меѓу славистите сопружниците Кавка од Полска, поточно од Краков. И двајцата на Семинарот ги донесоа значајните изданија кои се однесуваат на Македонија. Ирена Ставови – Кавка во Краков, во 1993 година, ја објави книгата „Македонија во политиката на балканските држави во XX век“, а Маќеј Кавка

„Конфронтативни и текстолошки полско-македонски студии“, Краков 1994 година. На 15 август книгите беа промовирани во рамките на Семинарот во Охрид. Со оглед на нивното значење за македонската наука и култура, се определив да им ги поставам истите прашања и на двајцата наши драги слависти.

– *Се надевам дека ја сѝоделувајте вашата радост со сѝе нас ирисујте македонски слависти на овој Семинар, во врска со вашиите научни изданија. Би било убаво да слушнеме лично од вас за суштината на вашите објави?*

– Ирена Кавка: За мене мојата книга беше важна преку целта да го запознам полскиот читател со македоското национално прашање. Ова прашање е едно од најважните балкански прашања. Тоа е актуелно и до денес. Се обидов да ја претставам генезата и анализата на македонското национално прашање, како и надворешната политика на Грција, Бугарија, поранешна СФРЈ. Важно е што до појавата на оваа книга немаше нешто слично во полската историографија. Оваа состојба кај нас ме натера да ја напишам книгата. Главните извори ми беа во Архивот на Македонија, во Архивот на Варшава. Застапени се и дипломатските информативни документи. Исто така, се служев со американски извори, потоа со англиски, како и со голема литература: македонска, грчка, бугарска, српска и други.

Макеј Кавка: Некои од објавените статии се читани и објавувани во зборници, особено од научните дискусии. Тие се групирани во две групи: полско-македонска конфронтативна граматика (глагол, префиксација на глаголот), потоа – теорија на текстот, структурата на приказните од Цепенков, местото на негацијата кај С. Јаневски, Ж. Чинго, за постмодернизмот.

– *Која е Вашата професионална специјалност?*

– Ирена Кавка: Работам на Јагелонскиот универзитет во Краков. Предавам и изучувам современа општа историја. Посебна специјалност ми е подрачјето на Балканот. Објавена е и мојата докторска теза: „Германската експанзија на Балканот меѓу двете светски војни“.

Макеј Кавка: Јас предавам полски современ јазик во Високата педагошка школа во Краков. Овде работам веќе десет години, а пред тоа бев вработен во Институтот за полски јазик. И сега соработувам со тој Институт.

– *Какви беа првичните и најинтересни контакти со Македонија?*

– Ирена Кавка: Првпат стигнав во Македонија во 1977 година. Тогаш малку знаев за Македонија. Почнав да соработувам со колеги од Институтот за национална историја во Скопје. Почнав да истражувам документи за македонската национална историја, но пред тоа морав добро да го совладам македонскиот јазик. Оваа година доаѓам по третпат на Семинарот. Инаку, соработката со Институтот ја започнав со тогашниот директор д-р Александар Христовски. Ми овозможи услови за работа, ми помагаше околу литературата. И младите колеги ми помагаа многу, иако не бев таму службено присутна. Посебно ми беше добредојдена помошта од колегите Вера Весковиќ–Вангели и Стојан Киселиновски. До денес останав со нив во добри колегијални и пријателски односи.

Макеј Кавка: Првпат допатував во Македонија на 1 октомври 1977 година. Бев назначен за лектор по македонски јазик во Скопје. Имавме едногодишно дете.

Катедрата за славистика ме прифати убаво. Тогаш започна моето фактичко интересирање за македонскиот јазик, литература и култура.

– *Какви се вашиите впечатливи од контактите со Македонија?*

– Ирена Кавка: Мислам дека моите контакти со Македонија беа впечатливи, привлечни, убави. Ја сакам вашата народна музика. Еве, денес, се вративме од охридската чаршија со најновата видео касета со македонски ора. Повеќе контакти ме поврзуваат со Скопје, во однос на работата. А Охрид е прекрасен за престој. За мене е посебно доживување Охридското лето. Уживам во концертите што се одржуваат во посебниот свечен амбиент на „Света Софија“.

Макеј Кафка: Ако еднаш се дојде во Македонија, потоа нема напуштање. Не може да се избројат другарувањата, песните... Во Скопје работев во Институтот за македонски јазик со: Благица Петковска, Снежана Веновска-Антевска, Васил Дрвошанов, Максим Каранфиловски. Ме поврзуваат со Македонија сите врски. Јадранка Владова е мојот добар лектор. Пријателувањето оди паралелно со науката. Така се совладува и структурата на јазикот. Има и други патишта на запознавање. Кога дојдов во Скопје имав само еден студент – Јовица Трајановски. Започна да зборува полски и потоа ми помагаше и мене во совладувањето на македонскиот јазик. Истовремено ги учев студентите полски јазик, и од нив јас учев македонски.

– *Какви се вашиите преокуќации со македонистиката понајаму?*

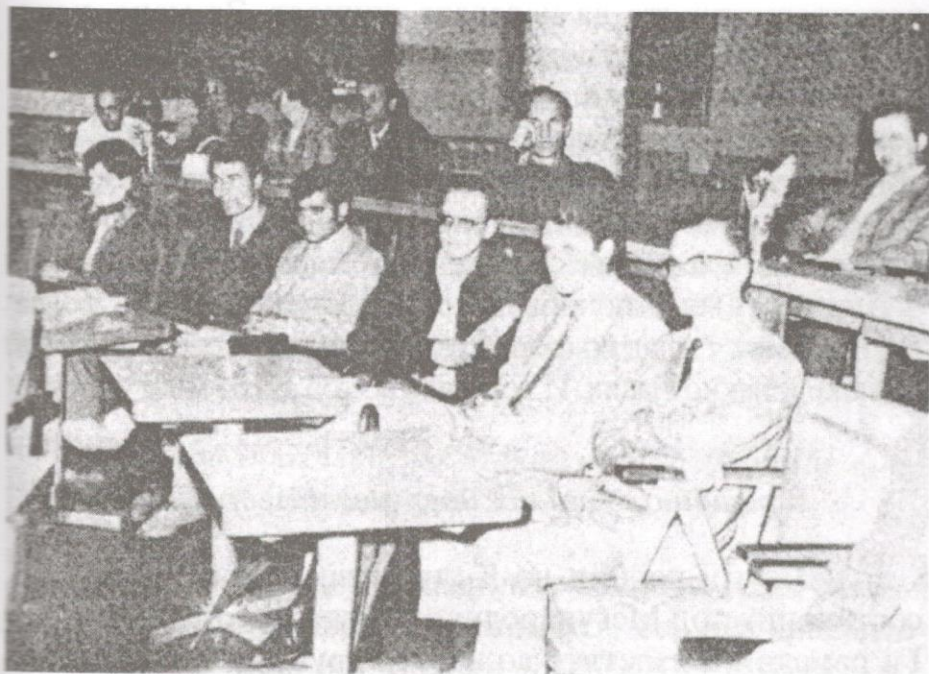
– Ирена Кавка: На ова поле најмногу работам во Полската академија на науките. Постои една Комисија за средна и јужна Европа. Имам одржано неколку предавања за македонската историја: „За создавањето на македонската држава“, „Од историјата на ВНРО“, а секако, и понатаму ќе работам на посебни теми. Во Германската академија на науките во Оценхаузен говорев на тема: „Македонското прашање и неговиот развој од 1903 до 1914 година.“ Во оваа Академија, оваа година во ноември, ќе говорам на тема „Времето меѓу двете светски војни“.

Маќеј Кавка: во Катовице учествував на Научната дискусија, полско-македонска. Говорев за Живко Чинго и неговото вклопување во светската литература, во светските модерни литературни струења. Сега ме интересира компаративната фолклористика. Правам споредба меѓу фолклорните текстови на Оскар Колберг и Марко Цепенков. Имав реферат и на Научната дискусија на Семинарот, оваа година.

16. VIII 1994

Охрид

ПРОФЕСОР РОБЕРТ ЦЕТ – СЛАВИСТ ОД ЦИРИХ

Славистиот Роберт Цет на Семинарот во Охрид

- Колега Цет, годинава, на XX научна дискусија при XXVII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, се пријавивте меѓу првите, со рефератот на темата: „Блаже Конески и лингвистиката“. Познато ни е дека, покрај научните контакти, меѓу вас двајцата постоеше и блиско пријателство. Првпат сие присуствени меѓу нас по неговата смрт. Од оваа дистанца, веројатно, размислувате и за него?

– Како личност професорот Конески за мене беше ретко фин човек, прекрасен. Остана во моите сеќавања како воздржан и скроман човек. Очевидно не го искажуваше веднаш и видливо она што го носеше во себе. Во почетокот ми изгледаше многу интровертен човек, но кога се запознавме тоа чувство исчезна во мене. Го запознав во друга светлина. И неговата поезија почнав да ја прифаќам со карактеристиките на неговата личност. За мене, како лингвист, човеки, неговите стихови се возвишени, строги и големи. Се запознавме во 1959 година. Добивав од него покани за средби, и службени, и приватни. Така, јас бев сè присутен во Македонија. Ни помагаше на сите. Секогаш сметавме на неговата поддршка, на неговите услуги. Се дружевме на научните собири, на Семинарот. Беше голем човек, многу ми импонираше пријателството со Него. Тој се впушти многу млад во формирањето на книжевните норми на македонскиот јазик. И тој успеа во тоа, и тоа многу добро.

– *Веројатно со неѓо Ве ѝоврзуваат и други сѝомени?*

– Да, тој дојде и во Келн, и во Цирих. Бевме на состаноците од Меѓународниот комитет за славистика. Ги паметам и излетите во негово друштво. Се сеќавам, на бродот со излетниците, меѓу кои беше и професорот Иво Франгеш. Конески ни раскажуваше хумористични анегдоти. Потоа преминавме во долг меѓусебен разговор во десетерци, подолг од три часови.

– *Колеѓа Цей, ѝрвѝат Ве заѝознав на Семинарот ѝа македонски јазик во Охрид. Тоѓаш доаѓавѝе како славист ѝод Келн?*

– Да, првите години доаѓав во Македонија како славист од Западна Германија, поточно од Келн. Доаѓав

како студент, потоа како асистент, на крајот како професор. Дипломирав на славистика и докторирав во 1963 година во Келн, кај професорот Р. Олеш.

– *Веројатно се сеќавате на првиот контакт со Македонија?*

– Првиот мој контакт со македонскиот јазик започна во Берлин во 1955 година. Немав никаков учебник за македонски јазик и започнав да слушам ленти. Подоцна веќе ги имав трудовите на Конески и Лант. Дојдов во Македонија како студент и веднаш се почувствував пријатно. Некако се чувствував како дома. И тој прв личен допир ми остана до денес. Впечатоките не ги променив. Бев присутен и на I семинар во Охрид.

– *Појдоа дојавите во Македонија и Вашите виечатиоци се прошируваа?*

– Се сеќавам на пет подолги екскурзии низ Македонија. Снимавме јазични материјали. Тоа беа краевите околу Тетово, Лешок, Дојран и други. Од 1968 година до 1974, собирав дијалектолошки и ономастички материјал. Мислам дека имам богат материјал и литература за македонскиот јазик. Сето тоа љубоморно го чувам. Земав учество на многу семинари, од кои носам убави впечатоци. Учествував и на научните дискусии.

– *Дали имате намера материјалот сесирано да го обработите и издадете?*

– Последниве осум години од здравствени причини отсутствував од Македонија. Но, материјалот го под-

готвував и ќе го издадам во посебна книга. Едниот дел ќе бидат дијалектолошките говори од цела Македонија, а другиот дел ќе бидат ономастичките имиња од Македонија.

– *На кој јазик ќе ја издадејте книгата?*

– На германски јазик.

– *Дали и времето на појавувањето Ви е прецизирано?*

– Мислам за една година може да се појави. Сега сум пензионер и мислам ќе имам можност поинтензивно да работам.

– *Ова е многу убава вест за сите нас. Македонистиката ќе се збогати?*

– Јас предавав македонски и бугарски јазик десет години во Цирих, на Филозофскиот факултет. Исто така, предавав старословенски јазик во Келн и Цирих.

– *Дали сите се двоумеле околу терминот „старословенски“?*

– Да. Припремив цела студија за овој термин. Оваа година ќе се појави овој труд.

– *За што се определите?*

– За мене тоа не е научно прашање. Навистина и терминологијата е важна, но до денес старословенскиот

јазик го нарекуваа само словенски. Во научната терминологија има разновидни називи кои настанаа во XIX и XX век: црковнословенски, староцрковнословенски, старобугарски. Полјаците и Немците го нарекоа староцрковнословенски, како научна традиција. Што се однесува до јазикот – тој е словенскиот. Терминолошки јас сум за староцрковнословенски. Сепак, нагласувам, несогласувањата се терминолошки, а за самиот јазик сите знаат точно за кој јазик станува збор, проучуван од сите нас и нив, заеднички. Еден јазик всушност проучуваме сите. Ако предавам во разни земји, би се приклучил кон соодветната традиција. Слична е традицијата во Германија, Полска, САД; во Франција е старословенски, како во Србија, Хрватска, Русија, Чешка и Словачка.

– *Од кои славистички учевие?*

– Студирав кај професорот Олеш во Келн. Учев кај Макс Фаснер и Валентин Кипарски.

– *Кој Ви го откри македонскиот јазик?*

– Професорот Рајтер Норберт напиша голема книга за велешкиот дијалект. Јас ги слушав неговите ленти снимени во Велешко. Јас бев и единствен негов студент по македонски јазик. Практично ислушав сè што тој снимил. Тој работеше неколку години во Велес и Македонија. Сега го издава „Списанието за балканска филологија“ и е директор на „Балканолошкиот институт“ во Берлин.

– *Во овие Ваши контакти со Македонија се зайо-навиваат и со другите македонски слависти?*

– Мојот професор Олеш ги покани професорите: Б. Конески, Б. Видоески, Т. Саздов, А. Спасов, Д. Томовски. И јас дојдов со сите нив во контакт. Во Цирих имаше голема размена со македонска литература преку МАНУ, потоа со Институтот за национална историја.

– *Познајте ми е дека имате бојата и голема библиотеќа?*

– Јас сум горд што можам да изјавам дека мојата библиотека е побогата со македонистички изданија и од институтската. Јас ја создавам и негувам мојата библиотека повеќе од 35 години. Се гордеам со неа. Книгите и часописите се од областите на: филологијата, етнографијата, ономастиката, историјата и археологијата.

– *Оваа година учествувајте во работилницата на XXVII семинар. Осигурајте до крајот?*

– На Семинарот ќе бидам само една недела, а ќе учествувам и во Научната дискусија.

– *На што уште се сеќавате од деновите минати во Македонија?*

– Имам убави спомени во дружењето со: Аритон Поповски, Коста Пеев, Харалампие Поленаковиќ, и други македонски колеги. Така на пример, се сеќавам на една убава свадба на изворите на реката Дрим, во Свети Наум. Со мене беше и Харалампие Поленаковиќ. Таа свадба ја паметам, беше убаво, пеев, играл, пиев, а сето тоа беше непланирано и случајно. Таа беше весела вистинска македонска свадба, во 1977 година.

– Очевидно учествуваат во работата на повеќе наши семинари. Какво е Вашето мислење за нив?

– Мислам дека Семинарите се многу добри за совладувањето на Вашиот јазик, литература и култура. Исто така, убаво е што во рамките на Семинарот се одржува Научната дискусија. Покрај моето учество во нив, јас испраќав и свои студенти да го учат македонскиот јазик. Го препорачував насекаде. Македонистиката е многу важна за словенските култури. Овде мислам посебно на Охрид. За мене целата Македонија е рај. Ја засакав. Охрид ми е поубав и од Медитеранот.

– Мислијте ли дека германскиите слависти имале секогаш добар увид во македонистиката?

– Овде би го споменал Макс Фаснер, кој ја издаде книгата „Словените во Грција“. Исто така, современиот славист Петар Редер, компетентно и селовито ја претставува македонистиката. И многу други. Еве, сега го слушнавте младиот славист, учесник на овој Семинар од Швајцарија – Ризер А. Хуберт. Тој го учи македонскиот јазик, покрај чешкиот, рускиот, српскиот и хрватскиот. Мислам дека е многу талентиран и перспективен. Норберт Рајтер подготви добар кадар. Мошне активен е и германскиот славист Волф Ошлис, и се разбира, многу други.

– Кои биле Вашите научни преокупации во одредени епохи?

– Кога хабилитирав во Келн, го одржав своето прво официјално предавање на тема: „Македонија како

балканско јазично подрачје“. И потоа долго не ја напуштав оваа тема. Посебно работев на грчко-македонските јазични врски. На самите грчко-словенски односи работам од почетоците до денес.

– Колеѓа Цей, сигурно ѓи слушатиџе џолемикиџе шџо насџанаа во врска со имџо на Рџублика Македонија. Имаџе ли Вие свој сџав/

– „Македонија“ за мене е историско име, кое постои, се одржува природно. Се разбира, силно ме иритира барањето тоа да се промени. Ако името се признае меѓународно, а за тоа одлучат ОН и другите држави, тогаш не се поставува прашањето за менувањето на името. Ако Македонците се чувствуваат така – тоа чувствување не може никој да им го промени.

12.VIII 1994

Охрид

**ПРОФЕСОР ГРЕЈС ФИЛДЕР ОД
УНИВЕРЗИТЕТОТ АРИЗОНА (ТУСОН)**

Проф д-р Грејс Филдер

- *Колекте Филдер, Ве зајознав првпат на 9-та биенална балканска конференција во Блумингтон и тогаш, во април 1994 година, забележав дека имате солидни познавања за македонскиот јазик. Сега сите учесници на II македонско-северноамериканска конференција за славистика во Охрид. Како дојде до првите контакти со македонистиката?*

– Кога ја завршив својата дисертација во 1983 година, со наслов „Видот на инфинитивот во рускиот јазик“. Првпат контактирав со професорите Виктор Фридман и Кристина Крамер на Балканската американска конференција, во 1984 година. Тогаш работев на изучувањето на бугарскиот јазик. Ги слушав излагањата и дискусиите на споменатите професори. Тие ми препорачаа да го научам и македонскиот јазик. И оттогаш навистина се заинтересирав за вашиот јазик. Како професор го предавав бугарскиот јазик. Кога станав редовен професор во 1989 година се прошири и мојата специјалност и ги проширив своите знаења со македонскиот јазик. Во Блумингтон говорев за „Л“ партиципот во бугарскиот јазик, а на тркалезната маса во Хонолулу имав излагање за „Л“ партиципот во јужнословенските јазици, заедно со професорот Виктор Фридман.

– *Што посебно Ве привлекува од лингвистиката?*

– Најинтересни ми се: проблемите на дискурсот, прагматичноста, глаголските времиња и видови. Глаголските системи се толку различни и слични.

– *Што Ви е карактеристично во македонскиот јазик?*

– Мошне привлечен ми е перфектот.

– *Дали имате намера да истражувате врз ова прашање?*

– Да, и тоа пошироко. Мислам дека во оваа насока македонскиот јазик е клучот за решавањето на проблемот.

– Учес̄т̄вував̄ӣе на II конференција македонско-американска, со какви в̄ӣечай̄оци ќе си замине̄ӣе?

– Конференцијата за мене беше корисна и многу интересна. Посебно ме интересираа рефератите на лингвистите. Може кругот на темите да биде и потесен, да се работи и неформално по секции. Мислам дека ваквата работа е попрактична од пленарната и ќе има поголем ефект.

– Во Македонија ӣресӣојувач̄ӣе ӣрв̄ӣа̄ӣ и на кра̄ӣко. Далӣӣнесува̄ӣе некакви в̄ӣечай̄оци од нашӣа̄ земја?

– Искрено да ви кажам, кога патував со автобусот од Скопје до Охрид, преку Кичево, се воодушевив. Го гледав срцето на Балканите. Природата ме воодушеви, црквите, џамиите, луѓето крај патиштата, козите... Ја видов вистинската Македонија.

– А Охрид?

– Слушав дека е рај на земјата, а сега се уверив. Го запомнив охридскиот специјалитет: охридската пастрмка со кромид и пиперки.

– Значи ли сево ова дека Македонија ќе Ве види ӣов̄ӣорно?

– Сигурна сум. Би сакала да учествувам на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура. Македонскиот јазик го совладав пасивно, сега сакам суштински да го научам.

– *Нашиот Универзитет има соработка со Темпл универзитетот во Аризона. Дали Вие сѐ родени во Аризона?*

– Не, родена сум во Калифорнија, во градот Лос Анџелес. Но детството го минав во Сан Франциско. Студирав славистика на факултетот за словенски јазици во Санта Барбара. Постдипломските студии ги завршив во Лос Анџелес, УКЛА. Работев потоа девет години во Вирџинија. Од 1992 година работам во Аризона.

– *Очевидно се движевте во повеќе американски средини. Кое место Ви е пшаму најдраго?*

– Калифорнија, каде што се родив. Го обожувам Сан Франциско. Таму ми се и денес сите роднини и таму сакам да одам најчесто. Таму се наоѓаат највкусните ракчиња. И етничкиот состав во Сан Франциско ме привлекува: Кинези, Филипинци, Италијанци, Шпанци, сѐ е таму. Сето тоа го сакам силно. Со сите нив се чувствувам како дома, пријатно.

– *Би се нарекле интернационалистка?*

– Со задоволство. И јас како да сум создадена од сите тие народи што ме опколувале од детството и понатаму. Дури како да правам споредба со кучето „монгрел“. Во гимназијата го научив латинскиот јазик и дакав да бидам класичар. Но кога го научив рускиот јазик ги засакав словенските јазици. Со професорот Хенрик Бирнбаум учев старословенски на постдипломските студии во УКЛА. Уште таму осознаив дека современите јазици ми се попривлечни. Слушав еден краток курс за македонски

јазик кај професорот Александар Албианич, пред петнаесет години, УКЛА, исто. И сега, по контактите со колегите балканисти, можам да кажам дека македонскиот јазик ми станува привлечен и интересен, дури повеќе од некои други балкански јазици. Годинава престојуваше како постдипломка на Универзитетот Темпи Македонката Лилјана Митковска. Јас ѝ помагав околу темата, но и таа мене ми помогна за одредени прашања од македонскиот јазик. Помошта очевидно беше заемна.

19.VIII 1994

Охрид

ПРОФЕСОР ПЕТЕР ХЕНДРИКС ОД ХОЛАНДИЈА

Славистиот Петер Хендрикс на Семинарот во Охрид

- Колеџа Петер хендрикс, се познаваме одамна. Се сеќавам како постојано бевме во џирка со времето. Слушавме лекторски вежби, предавања на Семинарот, а постоа некаде пајувавме со ранецот, и се враќавме. Присто постојано бевме расположени и луѓето на Семинарот Ве сакаа. Ве запознаа и многу Македонци. Се вбројуваме во нашите најчестии гостии. Интересно е да се појсетиме на Вашите џрв конџакџи со Македонија.

– Во учебната 1964–1965 година студирав славистика во Белград. На крајот од 1965 година заедно со еден

американски колега решивме да го прокрестариме Балканот. И двајцата ги совладувавме српскиот и хрватскиот јазик. Посетував неколку курсеви и многу учев. Покрај српски и хрватски ги учев и овие предмети: старословенски, русистика, општа лингвистика. Кога решивме да патуваме низ Балканот располагавме само со веспи. Се сеќавам тогаш престојувавме во Македонија само 2–3 дена. Интересно е дека Македонија ја доживеав само две години по катастрофалниот земјотрес, за што дотогаш само читав во весниците. Впечатоците ми беа стравотни иако поминаа веќе две години. Читањето е едно, а доживувањето друго. Од овој престој впечатлив ми е еден интересен настан. Во Македонија преминав од Грција. Возев со веспата некаде кон Велес. Убаво се сеќавам јас бев сам на патот, меѓу ридовите и планините. Сликите беа интересни и мирни. Гледајќи го пејзажот забележав дека сум ја одминал бензинската пумпа. Бидејќи патот беше пуст, немаше трага од живот и сообраќај, јас се вратив со веспата од сред пат. И тогаш слушнав некој викна по мене, а од пустиот рид забележав милиционер како трча кон мене. Јас помислив дека ќе бара помош од мене и го дочекав. Но тој веднаш ми рече: „Плати 20 долари!“ Јас запрашав; „Зошто?“ „Не смееше овде да свртиш!“ – рече тој. Јас одговорив „Јас сум само еден сиромашен студент, немам долари, и зошто во Македонија да плаќам долари?“ „Тогаш дај ми 10.000 динари!“ – одговори тој. Набргу запраша: „Кога дојдовте во Македонија?“ „Пред два три дена“ – одговорив. „Ако сте само два три дена како научивте вака да зборувате македонски?“ Јас продолжив: „На граница купив еден разговорник, англиско-македонски, и неколку дена постојано учев и еве, не знам добро но се разбираме.“ Очевидно милиционерот се зачуди, се замисли и додаде: „Штом си толку голем љубител на македонскиот јазик, ти си наш пријател, дај ми само 1.000 динари.“ Јас

навистина немав, не предвидов казна. По моето признание, тој се насмеа, и нè пушти без наплата. Така, таа година ги прокрстаривме: Србија, Бугарија, Грција, Турција, Македонија.

Вистинскиот контакт со Македонија го доживеав во 1970 година. Веќе на Лајденскиот универзитет во Холандија бев примен како научен соработник во славистичкиот оддел. Покрај русистика предавав и јужнословенски јазици. Решив поубаво да го научам македонскиот јазик, и така пристигнав на Семинарот во Охрид.

– *Кога сѝанува збор за Семинарој, Вие чесѝо го ѝосејшувате. Шѝо би ни кажале за неговата дејносѝ?*

– Морам едноставно да кажам. Тогаш се заљубив во Семинарот, во Охрид, во Македонија. Тоа се случи така спонтано, така интимно, толку брзо. Се сеќавам, ги следев специјалните предавања за македонска дијалектологија кај професорот Божидар Видоески, кои беа многу интересни за мене. Тогаш решив да го запознам македонскиот јазик преку одличното совладување на еден негов дијалект. Јас го замолив Видоески да ми дозволи да останам уште 2–3 недели по Семинарот. Стапив во контакт со тогашниот претседател на Комисијата за културни врски со странство – Слободан мицковиќ. го замолив за мала материјална помош. Тој не само што се согласи, туку ми даде и гарантно писмо, бидејќи со професорот Видоески се договоривме да работам на теренот Вевчани-Радожда. навистина со возбуда се сеќавам на тие денови. Еден ден стигнав во селото Вевчани. Се сетив дека е најдобро да започнам разговор со учителот. Тој мора да знае сè за селото и во селото. Учителот Размовски ме сослуша, разбра што сакам и веднаш непосредно ми рече: „Сè е во ред. Сега ќе одиме дома кај

мене. Жената моја сигурно нешто зготвила за јадење. Тргуваме, па таму ќе разговараме повеќе“. Тој ден останав кај него. На другиот ден двајцата шетаваме низ селото. Ме одведе кај еден домаќин. Учителот го праша дали можам да останам кај нив на стан, зашто треба да работам. Човекот веднаш одговори: Зошто да не? нека остане! Останав три недели кај моите нови домаќини Григор и Серафимка Ангеличини. И со такви луѓе сè повеќе се заљубував во Македонија. Кај го научив убаво вевчанскиот говор. И двајцата многу ми помагаа. Другата година повторно ме примија. И не сакаа ништо да им платам. За да комуницирам полесно и со Радожда, домаќините ми пронајдоа вевчанци во Струга. Почнав и со нив да работам, од Струга полесно се префрлував во Радожда. И така, неколку лета работев на овој терен. Со задоволство. Материјалот растеше.

– *Колку џајџи сѝе ѝресѝојувале во Македонија?*

– Точно петнаесет доаѓања. Петнаесет пријатни контакти, работа, среќавања.

– *Веројатно овие ѝресѝојувања вродија ѝлод, или некое крунско дело?*

– Да. Од теренската работа израсна мојата докторска теза: „Дијалектот Радожда-Вевчани во Македонија“, што ја одбранив на 17 февруари 1976 година во Амстердам. Таа и ја отпечатив во посебна книга.

– *Колеѓа Хендрикс, дали можеѝе да најравниѝе сѝоредба, Вашиѝе ѝрви конѝаќѝи со Македонија, денешниѝе Ваши оформени сознанија?*

– Во почетокот размислував како најдобро можам да го запознам македонскиот јазик, бидејќи литературниот јазик не беше насекаде низ Македонија распространет подеднакво и широко. Кај нас во Холандија ситуацијата беше поинаква, но за тоа е потребно подолго време. Самиот решив да започнам со дијалектот. Сега веќе се занимавам со литературниот македонски јазик. Пишувам Граматика на македонскиот литературен јазик, комплетна. Сега и ситуацијата со македонскиот литературен јазик е подруга, не е на она ниво како пред повеќе години. Мислам со неа ќе бидам дефинитивно готов по две години. Исто така, сега не размислувам дали сум згрешил што прво тргнав од дијалектот. Тоа беше еден мој успешен опит.

– *Што би одвоиле посебно од Вашите богајни конјакти и вичајоци од Македонија?*

– Гостопримството. Тоа силно ме привлече, по првичната вчудовиденост. Се воодушевив од моите домаќини, од информаторите, од нивната едноставност, природна љубезност, со односот кон еден странец, кој не им е ниту далечен род. Каков однос кон непознатиот човек?! Но, не беа такви само луѓето од селата. Не помалу љубезни беа и тие од Комисијата за културни врски со странство. Имаа разбирање, сè би ми дале.

– *Со кои наши луѓе посебно комунициравте?*

– Прво учев од професорот Видовески, од Благоја Корубин. Благоја ми беше и лектор по македонски јазик. Се дружев со Александар Спасов, со Лилјана Минова Ѓуракова, со Људмил Спасов, со многу македонски колеги. И што е најнеобично, јас во Македонија се

запознав со многу познати светски слависти: Ерик Хемп, Збигњев Голомб, Виктор Фридман, Волф Ошлис, Кристина Крамер и други.

– Колеѓа Хендрикс, овој месец се среќнавме на два наврати во Скопје, крајко. Одвај успеавме да се видиме, заради Вашата ангажираност во дејноста на КЕБС?

– Да. Во врска со моето познавање на македонскиот јазик, како и на други балкански јазици, во врска со моето искуство стекнато овде меѓу вас. Министерството за надворешни работи на Холандија ми предложи да заминам во Македонија како претставник на КЕБС, во улога на посматрач на двата изборни круга. Ми беше дадена можност да избирам и други соработници, кои ќе работат со мене. Јас го предложив холандскиот македонист Бен Хун. Учествував во работата на посматрачите на КЕБС и во првиот и во вториот круг на изборите. Имав можност добро да го искористам знаењето на јазиците, како и запознаеноста со менталитетот на луѓето во Македонија. За мене беше чест што тоа го правев и работата ја чувствував како личен долг кон Македонија.

– Вашата сојуѓа е исто така славистика и ни била гостин и учесник на Семинарот. Веројатно семејството Ве очекува. Имајте ли за нив доволно време?

– Мојата сопруга Еселиен Харт е посебно преокупирана со полскиот јазик и преведува литература од полски на холандски јазик. Мојот син Максим е на

четиринаесетта годишна возраст. Му одат добро јазиците, но и математиката и физиката. Неодамна и самиот почна да учи руски јазик. Но најмногу време поминува со компјутерот, и веќе го програмира. Ним им посветувам со задоволство време и внимание, но мислам не толку колку што треба и колку што тие двајцата заслужуваат.

– *Имајте ли планови и за најамошни истражувања и истражувања во Македонија?*

– Сигурно. Еве, неколку години не доаѓав, и ова лето имам намера да дојдам, и на Семинарот и на Научната дискусија во неговите рамки. Мислам дека секогаш ќе ги барам врските со Македонија.

– *Дали нешто посебно ќе издвоите од и за Македонија? Од Вашите истражувања во неа?*

– Сите мои престојувања во Македонија се успешни, богати, содржајни, полни. Ниту едно доаѓање не поминало без содржина, без љубов и однос. Ако се определам за едно лето, би го засегнал другото лето, исто толку убаво, како и претходното. Ме разбирате, сè, или, сите беа прекрасни.

Ноември 1994

Скопје

ПРОФ. Д-Р КШИШТОФ ВРОЦЛАВСКИ

– Колеѓа Вроцлавски, Вие сѐе поповторно кај нас. Сме се среќавале многу често во нашата средина, ѝа и кај Вас, се разбира можеби помалку, но ѝоа се случувало, во Варшава, во Краков. Како дојде до ѝоа Вие да сѐе наш чест и драг гостин?

– Прво, јас завршив славистика во подоцните години, имај веќе 28 години. Тоа беше заради фактот што пред тоа јас студирав и завршив геологија, па потоа почнав славистика. Значи, завршив славистика по геологија, како човек прилично зрел, кој знае што бара од животот.

– Не знаев досеѓа дека сѐе завршиле прво геологија?

– Да, во 1960 година завршив геологија, потоа веднаш почнав да студирам славистика.

– Како дојде интересот од геологија на славистика? Што беше пресудно за ваквата преориентација?

– Можеби се тоа лични причини. Еве еден фрагмент од мојата биографија. Еден ден се најдов во Бугарија како студент по геологија. Организиравме двонеделен студентски одмор. Тогаш бев многу заинтересиран за Јужните Словени, за нивниот јазик. И оттука произлезе мојата одлука да студирам и славистика. Запишав посебна група – српско-хрватски јазик и дипломирав во 1965 година. Магистрирав на една фолклорна тема за Његош. Потоа почнав да работам во еден наш институт во Варшава кој се вика „Полоникум“. Тој организира семинари, слични на Вашиот Охридски семинар, но през целата година. Магистрирав на Институтот за словенска филологија во Варшава а ментор ми беше професорот Јузеф Магнушески. По негово упатство почнав да работам со странци, не можев веднаш да се вработам во Институтот за славистика. По две години најдов можност да одам во странство, како лектор по македонски јазик, по упатствата на проф. Магнушески, на проф. Тополинска. Решив да одам во Македонија. Станав втор лектор по полски јазик на Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје, на Филолошкиот факултет, на Катедрата по славистика. Станав наследник на првиот лектор по полски јазик Влоѓимјеж Пјанка. Јас дојдов тука со две намери, прво да ги вршам моите дидактички обврски, да им ја приближам на македонските студенти полската култура.

– Која година започнавте?

– Тоа беше 1967 година. Втората намера ми беше да го запознам македонскиот фолклор, поточно народната поезија и пошироко. Имав намера да напишам една монографија за еден македонски раскажувач. Но, во почетокот уште не бев приготвен за една таква

работа. Јас знаев српско-хрватски јазик, не знаев воопшто македонски. Немав можност ниту да слушам ниту да учам македонски. Во 1967 година стигнав на железничката станица во Скопје, потоа се сместив во Инвалидскиот дом. По мене дојде колегата Ташко Белчев. Тој ме однесе дома со колата. Кога ја вклучи колата јас слушав фудбалски натпревар, го слушав македонскиот јазик од пренос на натпреварот. и се преплашив, зашто освен топка, ни еден друг збор не разбрав. Помислив тогаш дека македонскиот јазик е еден многу тежок јазик. Потоа се покажа дека не беше толку тежок. Имаше уште еден спореден, но важен впечаток. Јас мислев дека Македонија е прилично далеку од Полска, од Варшава. Но, имав чести, неочекувани средби со Македонци од Егејот, кои знаеја полски јазик, бидејќи дел од нивната биографија се однесуваше на Полска. Тие средби ми беа драги. Уште едно пријатно сеќавање. Стигнав во Инвалидски дом и го предадов пасошот. Жената на шалтерот го отвори пасошот и започна со мене да зборува полски. Тоа ме окуражи дека нема да се изгубам во Македонија. Сфатив дека ќе имам пријатели, можности за контактирања. Потоа се вклучив во наставната работа на факултетот. Имав почетни тешкотии. Во собата имав повеќе од скромен мебел, една столица, еден кауч, една крива маса, како наследство од лекторот Пјанка. Потоа ситуацијата се измени и сè беше подобро. По неколку месеци веќе почнав да зборувам македонски. Студентите беа навикнале со Пјанка, кој го имаше совладано одличномакедонскиот јазик, верувам со мене прво им беше тешко. Почнав да го заборавам српско-хрватскиот и сè повеќе го совладував македонскиот. Важна е ситуацијата на која наидов во моите први контакти со новиот јазик. Тогаш беше шеф на Славистичката катедра проф. Милан Ѓурчинов, со кого останав добар пријател до

денешните денови. Проф. Марков наоѓаше време секогаш да разговара со мене и да ми помага. Контактирав и со проф. Цветанка Органџиева. Тогаш факултативно се изучуваа чешкиот и полскиот јазик. Студентите бираа полски или чешки. Се потсетувам на една ситуација малку тешка за мене, заради политичките состојби. 1968 година беше една посебна година. Тоа беше година на „Чешката пролет“. Со другите војски, во Чешка навлегоа и полски војници. Јас бев на линијата на југословенската политика. Постоеше една голема критика на ситуацијата. И таа година ниту еден студент не сакаше да се запише на полскиот јазичен курс. Јас почнав да се чувствувам како окупатор. Еве каков момент може да доживее еден лектор. Чешката група таа година беше бројна, а јас добив мал број студенти. Но, тие мои студенти беа многу вредни. Јас бев задоволен. Сега тие имаат одговорни места, направиле доста за македонската наука. Еден од нив е и Максим Каранфиловски, денес директор на Охридскиот семинар, потоа Красимира Илиевска, која докторира, Јордан Јордановски, кој работи на еден Институт за глувонеми деца. Ете, таа мала група студенти дадоа плод. Се сеќавам на моите први контакти со Македонија. Тогаш се случуваа важни превирања и во културниот живот овде. Тогаш се формира МАНУ. тогаш јасне го оценив значењето на оваа институција. Постепено ги согледав сите важни мотивации за нејзиното основање и работа.

– *Какви други интереси имавте тогаш?*

– Јас сакав да го истражувам македонскиот фолклор. Затоа морав прво да го совладам добро македонскиот јазик. Морав да контактирам со луѓето во селата. Се интересирав за македонската наука.

Се интересирав за јазик, литература, фолклор, историја. Јас се вклучував широко во културниот живот. така на пример, јас го слушав доброволно целиот курс на Блаже Конески за историјата на македонскиот јазик. Многу бев задоволен од курсот и сега дури сум многу среќен што тогаш така одлучив. Ги прашував студентите кои предавања им се попривлечни. Тие ми рекоа: „Кај професорот Димитар Митрев“ И го слушав и него. Со професорот Поленаковиќ е поврзан и еден дел од мојата биографија. Се договориме една година, јас со мојата сопруга и детето, да се сретнеме во Далмација, на годишен одмор. Јас тргнав самиот од Скопје, но веќе болен и со проблеми. И стигнав во Херцег Нови. Седнав во една кафеана и побарав топол чај. И в час добив болови и тоа беше страшен бубрежен напад. Не знаев каде се наоѓам од болови. А следниот ден требаше да бидам на аеродром во Сплит. Требаше да ја чекам сопругата. Таа не носеше пари. Сфатив дека ќе се најдам набргу во болница. И во тоа секирање пред мене се појави професорот Харалампие Поленаковиќ. И тој ја сфати мојата ситуација. Доведе еден доктор, ме прегледа, ме одведеа во хотел, се грижеа околу мене. Уредија дури, во случај на засилен напад, некој да ја воспостави врската со мојата сопруга утре. За среќа, нападот се смири. И денес го гледам ликот на Поленаковиќ кој се створи тогаш пред мене, кога ми беше најтешко. Тоа беше една случајна средба, но драга.

Исто така, се сеќавам кога Ве сретнав Вас, како млада асистентка и Ве замолив да разговараме за Тиквешкиот зборник, што беше Ваша теза. Се интересирав за текстот на ѓаволот Еладие.

Убаво се сеќавам и на професорот Пенушлиски, но немав можност да го слушам, тогаш тој беше ректор, беше многу ангажиран. Томе Саздов му беше асистент, и работеше врз тезата на Цепенков.

– Колеѓа Вроцлавски, штио денес ќе ни кажејте за Вашата шеза, како се одвиваше работната врска неа?

– Тоа е една долга историја. Се одлучив за една монографија на еден народен раскажувач. Барав пат за теренско истражување. Се поврзав со Институтот за фолклор. Директор беше Блаже Ристовски. тоа беше многу добар период за Институтот. Блаже се покажа како многу активен директор. Во Институтот се запознав со интересни личности, на пример, со Живко Чинго. Се запознав со Луан Старова. Еден ден Живко ми предложи да одам со него на теренско истражување. Заминавме во неговиот роден Охрид, каде што му бев гостин. Тој човек го отвори пред мене македонското село. Ме приближи и до своето семејство, до една патријархална фамилија. Ова познанство за мене беше многу значајно. го запознав македонскиот писател во неговиот природен амбиент. Го запознав приватно. Се сеќавам на нашите полноќни и пополноќни прошетки во Охрид, во селата. И кога размислувам за неговите раскази, и кога читам што пишува критиката за него, мислам дека во тоа време, кога тој ги пишуваше расказите, учеше и читаше од својот народ и од животот околу него, а не од други автори. Подоцна, кога се согледаа сличности со други светски автори, тој можеше и нив да ги чита, и да ги споредува. Во времето кога пишуваше тој имаше една друга, своја специфична подготвеност. За него би можел многу повеќе да зборувам, бескрајно. Кога одевме на терен, тој беше многу вешт во слушањето на раскажувачите. Ги слушаше со големо внимание. Реагираше и ги поттикнуваше кон раскажување. Еднаш бевме во селото Мешеишта. Снимивме еден раскажувач, а Живко повеќе сакаше да слуша мемоарски искажувања, а не приказни. Тие му служеа како основа за расказите. Еден седум-

десетгодишен старец раскажувше за една од војните. Раскажуваше многу реално и остро. Дење седеле во окопите, а ноќе оделе и колеле Турци. Раскажуваше без никаква емоција. Живко го тераше да н го менува раскажувањето, да го држи текот.

– Во неовишѝе раскази се видливи Вашишѝе забележувања. Заишоа ишѝе се и ишолку живи и ипривлечни. Таква е целаша негова Пасквелија. Добро сѝе го заиознале.

– Да, тој ја сфати длабоката народна мудрост и ја преточи на Чинговски начин. Тој ми помогна и мене многу. Ми предложи да го обработам неговиот татко. Татко му беше исклучително надарен раскажувач и знаеше многу песни. Но, јас го одбив тоа. Татко му имаше за мене тешка дикција. Немаше чист збор. За мене, како странец, тоа беше тешко. Татко му беше варѝија, еден многу добар занает за раскажувачи. Многу долго се чека, и се исполнува со нешто она празно чекање. Со Живко отидоме и во селото Пештани. Тогаш го запознав раскажувачот Димитар Стенковски. Живко снимил од него петнаесетина приказни. Јас почувствував дека е многу надарен раскажувач. Се договори со тој човек повторно да се видиме. Навраќав повеќе пати во ова село. За време од три години снимив многу творби од него. Се спријателив со семејството Стенковски. го запознав животот на тоа македонско село. Во 1970 година заврши и мојот лекторски престој во Скопје. Во Полска го обработував материјалот. Работата беше тешка. Немав друг речник освен тритомниот. Некои приказни ги слушав и по дваесет пати, за да ги дешифрирам правилно. Монографијата се отпечати 1979 година, во Институтот за фолклор во Скопје. Во 1984–85 година се појави и вториот

дел со приказни и мои коментари. Врз основа на овие трудови, јас докторирав и хабилитирав, и добив професорска титула на Варшавскиот универзитет.

– *Како ѝ рече Вашата работа понајаму?*

– Во 1978 година се префрлив во Институтот за славистичка филологија. Бев три години директор. Потоа почнав да предавам и македонска литература за полските слависти, а и за странците. Пред мене тоа го правеше Пјанка. И денес јас предавам македонска литература, заедно со професорката Јоланда Миндак. Се предава и македонска литература и македонски фолклор. Во Варшава имате двајца професори, на кои македонистиката им е многу блиска.

– *Колеѓа, ние сега се наоѓаме поокму на Семинарот во Охрид. Овде и најчесто сме се среќавале. Можностите на Охрид се далеку пошироки и за вакви средби. Посебно за пријателување. Што би ни рекле за нашиот Семинар, зашто го познавате од почетоците до денес? Какви биле Вашите овремени вечајци, а и сегашните? Каков е Вашиот однос кон него воопшто?*

– Јас сум многу сигурен дека Семинарот игра една многу важна улога за сите македонисти и за сите слависти. Ми се чини дека прв пат го посетив во 1972 година. Директор беше Божидар Видоевски. И она што ми правеше впечаток, беше присутноста на истакнатите слависти од целиот свет. Мислам дека тоа е една важна работа за Македонија. Се врши една позитивна научна пропаганда за Македонија и нејзината култура. Се гледа

токму напредокот на македонската наука. Се разви интерес за македонистика. Се запознавме со квалитетни професори – предавачи. Имавте и добри истакнати учесници. Сега почнаа да преовладуваат млади луѓе и студенти, што е многу добро. Јас се сеќавам на многу семинари, на многу директори. Сега имате некои новитети. Има повеќе курсеви и секој може да се определи за онаа област, што повеќе му лежи. Можам да кажам дека секогаш сум бил задоволен со семинарите... Секогаш имало подновувања и новитети. Ги среќавам професорите и на Семинарот се информирам за сè што е важно за македонистиката.

– *А шито мислиете за контактите шито се остваруваат овде?*

– Навистина овде има можности за трајни и други контакти. Пред сè, нè спојува македонистиката. Но има и други контакти. Јас овде се среќавам со полонисти, како и со други слависти.

– *Контактите со полскиот славистици ни се доста богати. Дали сметате дека Семинарот придонесол за оваа наша убава традиција?*

– Семинарот е многу значаен за засилување на врските. Особено тој е важен за остварување на првите средби. Потоа славистите наоѓаат начин да се во контакт. Семинарот е еден општ мотив за врски. Но, има и еден друг услов за соработка, а тоа се личните врски. Тие се многу важни за научните контакти. Дури и меѓууниверзитетските врски течат поубаво, ако се знае дека од другата страна имате еден сериозен

партнер, кој ги знае соодветните прилики, и обратно. Така на пример, како убава и корисна соработка можам да ја споменам онаа, врз основа на проектот меѓу Варшавскиот универзитет и Скопскиот, со Институтот за фолклор, кога издадовме и монографија со обработка на едно македонско село – Јабланица, и едно полско село. Во една таква екипна соработка многу се учи. За мене тоа беше многу корисно. Компаративно ги согледаваме двете селски култури. Компаративниот метод е многу значаен.

– *Покрај Вашата дисертација, што беше важна за нашата фолклористика, познати ни се и многу други Ваши фолклористички трудови објавени во Полска и Македонија. Но, исто така, познато ни е дека имате придонес и за средновековната македонска литература. Учествувавте на една научна дискусија по повод јубилејот на светиите Кирил и Методиј, на Семинарот, објавивте и во „Прилози“ на МАНУ, еден мошне интересен текст. Каков е Вашиот интерес за оваа проблематика?*

– Јас навистина имав широк интерес за македонската култура и литература. Вие најдобро знаете како некогаш и случајни интереси можат да бидат забележани. Некогаш откријата те наведуваат да се зафатиш со некоја тема. Така се случи и со темата за апокрифот за Писмото што паднало од небото. Ми дадоа еден текст да го преведам на полски јазик, и тогаш забележав дека изворниот текст е македонски. Ме привлече средновековната историја на текстот и дојдов некако до изворите од VI век, до апокрифот најверојатно преведен на словенски јазик од грчката литература.

– *Вие имавте и дружи теми од оваа обласи?*

– Да, тоа беа полските интереси за Македонија. Имаше еден текст од XVI век, од нашиот писател и историчар Стрикоски. Учествовал во една пратеничка мисија во Стамбол. Во неговите белешки се споменуваат Македонци-Словени. Јас, мислам ако од мојата библиографија се отстранат македонистичките студии, ќе остане голема празнина.

– *Какви се Вашите планови за најмошните истражувања?*

– Прво, сакам да подготвам една научно-популарна книга за Македонија. Таа би била многу потребна за вашата почва. Состојбата на Македонија денес е интересна, предизвикува интерес, и би требало ситуацијата да се презентира реално. Недостасува и Историја на македонската литература за Полјаци. Се подготвувам и за една ваква тема. Под трето, сакам да ги дополнам моите македонистички студии и да ги објавам во една или можеби две книги. Од една страна тоа ќе бидат студии за македонскиот фолклор, а од друга, за македонската култура.

– *Вие сите истражувале во многу места во Македонија, бевте подолго време кај нас, сигурно ионесовите и некои посебни виечаноци?*

– Веднаш можам да одговорам, а можеби Вам ќе Ви биде смешен одговорот. Ме воодушеви мирисот на Македонија, мирисот на македонскиот пазар, мирисот на македонската кујна, мирисот на печените пиперки. Ми беше многу пријатно во цела Македонија. Овде би требало да ги споменам пријатните друштва.

– Дали можејте да одвоијте некои друштва?

– Прво ми доаѓа на ум друштвото на Блаже Конески. Се чувствував горд, што и после, кога за кратко време ја посетував Македонија, секогаш наоѓаше време некаде да излеземе, да се дружиме, да разговараме. Најчесто ме водеше навечер во Клубот на пратениците. Со него беше сè убаво, и разговорот, и друштвото и јадењето, и она негово слатко смеење и расположба со чашката вино. Ми беа многу важни и драги тие дружења. Таа атмосфера ми беше многу пријатна. Таа атмосфера ја создаваше Конески. Затоа, кога ги читав неговите разговори со Цане Андреевски, книгата ми беше блиска и со задоволство ја примив. Таа книга е голем успех на Андреевски. Ми изгледаше како да не е ревидирана, поправана, туку спонтана и драга. Како пример на неговата добро-намерност и смисленост би го посочил и овој. Кога дојде во Полска веднаш ме замоли да купиме голема кукла за мојата мала ќерка. Таа кукла нејзе ѝ значеше долго време многу. Но, и мене, и на мојата сопруга.

– Точно е дека преку оваа книга се согледува една социјална и реална широка атмосфера во Македонија, постоа се дадени одговори за многу прашања, од интересни сфери, што се засегаат во неа.

– Таа книга е важна и за Полјаците, и за други заинтересирани за состојбите во Македонија, особено во културата. Јас имав една идеја што ми се зароди уште пред три години. 1992 година ми се чинеше многу важна и пресвртна за Македонија. Ја читав редовно „Нова Македонија“ и си вадев белешки, за да оформам една претстава за Македонија извлечена од печатот. Тоа беше

нешто слично како книгата на Блаже Конески „Моето читање на песните на Константин Миладинов“. Мојата цел би се формулирала како наслов „Моето читање на „Нова Македонија“ и на ситуацијата на Македонија преку страниците на весникот“. Јас како културолог и заинтересиран за Македонија, за нејзиниот научен и духовен живот, нормално се заинтересирав за оваа тема. На крајот се оформи еден пообремен труд, машинопис од 100 страници. Го испратив текстот во Македонија, но изгледа не добив поддршка. Но, добив одговор дека е добро да работам на темата. И сега кога ги читам овие страници, пак ми се интересни. Сега слушнав дека има интерес барем фрагментарно да се објават. Насловот на таа евентуална публикација вака би го формулирал; „Среќна Нова 1992 година“. Асоцијацијата е од гледаниот филм „Среќна Нова 1949 година“.

– Дали имаше некои друѓи сиомени од Македонија?
Очевидно е дека сѐе полни со сеќавања?

– Се сеќавам на една ситуација од Семинарот, кога беше директор Томе Саздов. Сите семинаристи јадевме, ручавме, во една ливада. Беше испечено јагне, и тоа се печеше полека пред нашите очи. Тоа беше македонски ритуал. За нас Полјаците тоа беше непознат обичај, зашто кај нас го нема. Јас седев до директорот и келнерот се приближи со чинија, во која беше главата од печеното јагне. Томе рече: „Си ја знае работата, на главата му ја дава главата“. Зошто ова го раскажувам? Тоа беше уште еден начин на навлегување во суштините на обичаите, на културата. Тогаш се сетив дека нешто слично останало во нашите народни анегдоти. Се сеќавам за екипната соработка во Македонија. Ние ги учевме Македонците да јадат печурки. Собиравме печурки. Еднаш одевме од

Ливадиште за Јабланица, запревме во шумата, и откривме многу печурки. А кај нас тие се скриени, треба да ги бараш. А кај вас како на дланка – се гледаат. За еден час го наполниме багажникот од колата. Навечерта им приредивме ние на Македонците една голема гозба. Македонците малку се плашеа од гозбата.

– *Значи, ние немаме традиција за уживање во печурки, а Вие немате – очевидно за јагњиња*

– Нашите Полјачки ги зготвија прекрасно, а Вашите се плашеа да не се отрујат. Вториот ден пак собравме печурки. Со нас беше и Лепосава Спировска. Ги заинтригиравме македонските колеги за печурки. Ние доро ги распознававме.

– *Кога бев кај Вас во Варшава, ми најрави вичајок едно искажување на нашиот колега Фелешко, кој неколку пати го повторуваше, дека целото време кога контактирал и се дружел со Блаже Конески, му изгледал професорски како типичен енциклопедист. Го афирмира како жив енциклопедист, додека за другите само читал и слушал. Имам вичајок дека Конески беше особено омилен среде полскиот славист. Дали и Вие го делите овој вичајок?*

– Сигурно. Беше многу скромен и едноставен човек во однесувањето со другите. Беше симпатичен, отворен, можеби не до крај, но отворен. Се согласувам со мислењето на Фелешко. Блаже Конески со својата работа, со ликот, насмебот, ми изгледаше како универзален тип, со широк научен интерес, одличен

лингвист, одличен познавач на историјата на литературата, писател, ономаст, во времето на нашите тесни специјализации. Беше реткост, како човек од ренесансата. Многу ни помагаше да навлеземе во суштините на македонската нација. Ги познаваше научните потреби, воопшто македонските потреби. Секогаш го прифаќав како исклучителна и ретко привлечна појава и лик.

– *И јас кога размислувам, очевидно е дека имаше рејќа и исклучителна култура на однос кон луѓето, кон соработниците, во домашната средина.*

– Да, но најзначајно беше што дејствуваше природно, обично, знаеше да се смее, да биде озбилен, но и да се радува. Ги сакаше шегите.

– *Колеѓа Вроцлавски, зборувавме за значењето на странскиот славистици, меѓу кои Вие имате посебно место. Дали има и некоја друга значајна врска или придонес за развивањето на македонско-полскиот влијанија и соработки? На Семинарот Полјациите се секогаш бројни, присутни, присутни, во нашата Универзитет, иста така.*

– Да, сметам дека се важни одредени личности, сериозно заинтересирани за врските, а и кои многу дале во тие згледувања. Директорството на Божидар Видоевски беше многу значајно. Тој направи многу за остварувањето на нашите заеднички врски. Престојуваше еднаш во Полска, беше убаво прифатен, а потоа тој ги

засили врските. Започна една плодородна соработка и размена на ученици. Беше еден од промоторите на научната соработка.

– *Кога сѐ станува збор за ѓолско-македонскиѓе врски незаобиколна е ѓрофесоркаѓа Зузана Тоѓолинска. Таа Ве убеди и да дојдеѓе ѓрвѓаѓ во Македониѓа и мислам дека неѓзиниотѓ избор на Вашаѓа личносѓ е извонреден. Ние сме вистѓински среќни шѓѓо Ве имаме ѓолку ѓодини Вас меѓу нас.*

– Да, таа вистински ме насочуваше кон Вашата средина. За тоа ѓ сум многу благодарен. Моите врски со Македониѓа не може да се замислат без помошта и добронамерноста на Тополинска. Таа е Полјачка, но во случајов јас навистина не знам каде да ја вбројам, меѓу Македонките или меѓу Полјачките: неѓзиниот придонес за македонско-полските врски е огромен и многу значаен. Неѓзината улога во збогатувањето на лингвистиката е премногу видлива. Мислам не случајно неа многу ја ценеа Блаже Конески, Божидар Видоевски, и многу други слависти. Гледам и во контактите со младите луѓе колку е таа овде ценета. Сите македонски лингвисти имаат со неа поголем или помал контакт.

– *Шѓѓо мислиѓе, зошѓѓо на нашиотѓ Семинар ѓолскаѓа делеѓациѓа е секоѓаш најбројна?*

– Тоа се должи на доказот дека нашите врски се добро ориентирани, дека се здрави и добри. Традицијата меѓу нас е култивирана и создадена. Затоа, улогата на одредени научници во случајов е премногу видлива. Да ги споменам: Божидар Видоевски, Блаже Конески, Збигњев Голомб,

Казимиер Фелешко, Влоѓимјеж Пјанка, Јоланда Миндак, и тука треба да набројувам уште многу луѓе. Од помладите на македонистика во Полска работа колегата Мјодински.

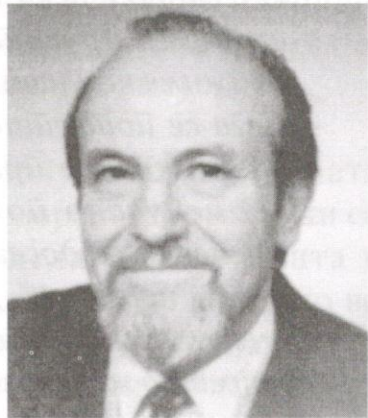
- Да, сѐмоенавѝе значајни имиња од ѝолскаѝа наука, кои имааѝ ѓолеми заслугѝи за македонисѝикаѝа. Очевидно е дека ѝтреба да се ѝрудиме и друѓиѝе врски со друѓиѝе словенски земји, да ѓи ѝриближиме кон нашиѝе ѝримери.
- Сеѓа се ѝоѝсеѝив уѝиѝе на едно искажување од Фелешко. Ме ѝраша дали знам кое е најчесѝо сѝоменувано ѝолско женско име. Јас мислев, мислев, и се досеѝив дека ѝтреба да е ова некоја шеѓа, и реков: „Зузана“. Тој се насмевна, ѓо очекуваше ѝокму овој одѓвор и рече: „Тоа е најреѝко женско име во Полска“. Долѓо се смеевме ѝо усѝешноѝо добронамерно шеѓување.
- Шѝо друѓо имаѝе да ни кажеѝе во врска со ѝворешѝивоѝо?
- Мислам дека е значајно што во Полска се подготвува Прирачник за македонски јазик, а во Македонија – Прирачник за полски јазик.

Во тој полски Прирачник нема да биде посочено името Зузана како типично полско име.

16 авѓустѝ 1995 ѓодина.
Охридски семинар

РАЗГОВОР СО АКАД. Д-Р ИВАН ДОРОВСКИ*

- Колеѓа Доровски, еве не ѝако во Охрид, и на овој Семинар водиме бес-крајни разговори, иако којзнае по кој ѝако се среќаваме. А Вие доаѓаѝе секоѓаш со нови изненадувања. Секоѓаш сѝе акѝуелен, меѓу сѝе нас, меѓу семинаристѝиѝе. Овој е нашиот 28 семинар. Како се чувсѝивуваѝе Вие на сѝе овие среќавања?

– Секој престој ми е важен овде кај Вас, а особено и овој. Иако многу години се занимавам со македонистиката, како составен дел од мојата професионална ориентација, би сакал да подвлечам една работа. Овде во Охрид, во еден убав амбиент, во еден круг од колеги, пријатели, познати, од луѓе со исти или слични мислења за литературата, културата, политиката, и други прашања, тоа е еден ценет момент, или еден временски период, што ми помага да го усовршам македонскиот јазик, бидејќи живеам надвор од македонската средина.

* Објавено во: „Време и пат“ од Вера Стојчевска – Антиќ, „Менора“, Скопје 1996 г.

Овде добивам нови импулси, во разговорите со своите колеги, со своите пријатели. Доаѓам на Семинарот со сознанието дека и јас како славист, балканолог, сакам да придонесам за неговиот развиток, да партиципирам во неговата содржина, во програмската содржина. Учествувам честопати во научните дискусии со свои реферати и усни искажувања. Преку нив можат македонските учесници да се запознаат и со моите погледи, со моите мислења, бидејќи моите студии се пишувани на чешки, или на некои други странски јазици. Некои од нив се преведувани и на македонски јазик.

– Ушре, на 10 авгуси, во рамките на Семинарот, ќе бидат промовирани неколку Ваши книги. Би сакале нешто лично да ни кажете за новиите издања?

– Минатата година дојдов на Семинарот и донесов неколку примероци од Чешко-македонскиот и Македонско-чешкиот речник. И немав намера тука да ги промовирам, но организаторите мислеа дека тоа треба да се изврши, за да ѝ се претстават на македонската јавност. Годинава понесов со мене четири нови книги. Ја донесов Антологијата на современата словенечка поезија, што значи славистичко-балканистичко дело. Втората книга носи наслов „Македонија“. Третата е „Драмската уметност на Јужните Словени“, и опфаќа еден период од 1915 до 1944 година, значи времето меѓу двете војни. Оваа книга има и втор дел, кој е веќе спремен и би требало да излезе во наредните години. Четвртата книга е пообемна од другите. Таа е прва антологија на македонската современа поезија на чешки јазик. Јас ѝ дадов наслов „Синото небо над

Охрид“, бидејќи тоа е една метафора – штом ќе биде сино и чисто небото над Охрид, ќе биде и над целата Македонија.

А знаете дека во Централна Европа, а можеби и на други места, Охрид е Македонија, Македонија е Охрид. Тие се толку тесно поврзани, мислам овие две имиња, така што, ако е чисто и поетско небото над Охрид, ќе биде ведро и чисто и над сета Македонија.

– *Какви се сегашниите Ваши научни преокупации колеѓа Доровски?*

– Имам многу планови на научното поле, но дали сите ќе ги реализирам не можам да знам. Пред сè, многу би сакал да го финализирам вториот том од „Драмската уметност на Јужните Словени“, особено нејзината рецепција во чешката и словачката средина. Пишувам еден пообеман труд за т.н. „Балканска и медитеранска меѓулитературна заедница“. Потоа основавме во рамките на Здружението на пријателите на Јужните Словени, во Чешката република, една едиција од поезија и проза. Досега излегоа книгите за словенечката и за македонската поезија, а во наредните години би требало да излезат и изданијата на современата српска, бугарска, хрватска, црногорска поезија. Исто така, би требало да излезат посебни зборници со прозни текстови, раскази, од сите национални словенски литератури на Балканот. Но, тоа зависи од фактот дали ќе најдеме финансиско покритие.

– *Кога ипрѓнуваат за Македонија на шито мислитие?*

– Кога тргнувам за Македонија мислам на целата Македонија, на нејзините убавини, особено на средбите

со моите, пријатели, колеги, познати од Семинарот. Посебно мислам, иако е тоа деформација, да соберам нови материјали, нови сознанија за мојата научна и преведувачка дејност.

Охрид

16 август 1995

– *Како го доживеавте првпат Охрид?*

– Тогаш не знаев ништо, ниту да зборувам, ниту разбирав што ми зборуваат. Беше зима, многу студено. Не можев да се вратам во Белград. Тогаш слушав како се зборува македонскиот јазик. Од Белград добивав литература, бидејќи се занимавав со есеистика, но од Македонија немав добиено ништо.

– *Со кого дојдовте во контакти при запознавањето со македонистиката?*

– Мислам дека првпат го сретнав професорот Блаже Конески, кога дојде за предавања во Берлин. Со Конески станавме блиски пријатели. Јас имам и добра кореспонденција со Блаже Конески. Подоцна го препев Конески на германски јазик. На Конески работев 1986–1987. Во тоа време кај нас дојде и професор Поленаковиќ, и професор Спасов. И така зачестија моите контакти со македонските колеги. При изучувањето на славистиката во почетокот имав повеќе хрватски контакти, потоа словенечки. Мои пријатели станаа Братко Крефт и Патерну. Се спријателив со српските колеги Слободан Марковиќ, Милијан Мујашевиќ, Томислав Пекиќ. Потоа пристигна кај нас и професорот Томе Саздов и започнав добро да ја проучувам и македонистиката.

– *Кога дојдовте првпат на Семинарот во Охрид?*

– Мислам дека тоа беше 1974 година. Тогаш бев декан на Факултетот, имав многу обврски. Токму тогаш, во Југославија тоа не можевте да го почувствувате, се вршеше т.н. „чешка нормализација“. Сакав да се чувствувам

опуштен, слободен. Јас дојдов на Вашиот Семинар, се запознав со професорот Видоевски. Тогаш почувствував потреба да работам над македонистиката.

– *Колку ѝајѝи сѝе биле на нашиоѝ Семинар?*

– Мислам петпати. Веќе започнав во сите збирки и антологии да ги вметнувам македонските примери. Во современите германски антологии влегуваа Вашите познати писатели. Почнав да пишувам есеи за македонските автори, започнав да учествувам на научни македонистички собири. Вие на отворањето на овој Семинар ја споменавте првата Научна дискусија на Семинарот. Јас учествував во неа. Во моите компаративни студии секогаш го наоѓа своето место македонистиката. Во „Матица Српска“ ми излезе посебно издание, компаративно дело, во кое ја има и македонистиката. Таму е Прличев, потоа Конески, кој ми е мене најблизок.

– *Како е насловен Вашиоѝ ѝѝруд?*

– Насловот е „Синтези и анализи“, избор од моите компаративни студии. Таа едиција ја подготви Томислав Пекиќ. Се појави во Нови Сад 1991 година. Се најдов во една глупа ситуација, токму тогаш беше бомбардирањето на Вуковар. Кога се случуваше промоцијата, се слушаше звукот на бомбите од Вуковар.

– *Кои македонски научници Ви сѝанале блиски и научно и ѝривајѝно?*

– Случајно прв беше професорот Поленковиќ, кој беше и на мојата одбрана на хабилитацијата. Тој ми стана

еден вид татко. Подоцна го запознав повеќе и поблиску Блаже Конески и мислам дека имавме иста бранова должина. Тоа многу ме зближи кон него. Многу ми помагаше во совладувањето на македонистиката, знаеше добро и германски. Имавме добра кореспонденција. За целата таа дејност, помаган од Конески, реферираф на симпозиумот посветен на Блаже Конески. За мене Конески беше фантастична личност, генијален човек, а толку скромен. **Запознав во светот многу значајни личности, научници, професори, уметници, но никогаш не најдов еден човек кој би бил толку генијален а толку скромен, како Конески.** Неговата поезија ги допира егзистенцијалните прашања. Неговата поетика толку многу ми е блиска и возвишена. И честопати кога сум во криза, јас имам болен син, се допирам до неговата поезија и размислувам кога поетот Конески пее за мигот кога човекот го губи правото да се смее. Или кога ќе се сетам на тоа "Пасјо брдце"?! Кога го правев изборот на неговата поезија на германски јазик, јас уживав во тоа дело. Ја издадовме таа прекрасна поезија и таа проструи меѓу луѓето во Германија. Го издадовме и Завада, и Десанка Максимовиќ. Сега Германија е обединета, но порано, со вејзината поделба, во Источна Германија беа срушени повеќе издавачки куќи, немавме многу можности за печатење. И нашата Телевизија беше срушена, исто така и Радиото, каде што работев. Јас почнав да работам на издавањето во една мала издавачка куќа. Почнаа да излегуваат две едичии: словенски автори и поети и европски автори. Ги завршив чешката и хрватската антологији, а се надевам наредна ќе биде македонската. Мислам дека современата македонска поезија е извонредна, не само за Македонија, туку и за Европа. Се плашам и за Вашата ситуација. Кон вас има аспирации од сите страни. Вие не сте економски силни, но затоа имате силна култура. Културата Ве држи.

– Не мислијте ли дека ѿокму Вашата ѿоследна реченица има ѿресудно значење и за нашиот севкујен развој и ѿросјерииет?

– Сигурно мислам така. Има и други држави како вас, развој и културен контекст. Јас, исто така, се заложувам за Словачка. Многу е проблематично што посилни соседи имаат аспирации кон културите на помалите народи. И тоа е еден посебен проблем. Културниот континуитет е гаранција за опстанокот и развојот. Го издадов големиот словачки автор Милан Руфус, еден мој голем пријател. Сега ми е готов Славко Мијалиќ. Наредната моја задача е да издадам еден македонски поет. Можеби ќе биде Анте Поповски, кој ме фасцинира со архетипската поетика, или можеби Радован Павловски, кој е многу оригинален и автентичен. Што значи таа „Железна река“, таа голема метафора за човековата егзистенција? Мене ми е интересно што вие опстојувате меѓу Византија и Рим. Тие традиции оставија траги и во вашиот развој. Многу ме зачудува што мои пријатели пишуваат за оваа традиција од бугарски или српски аспект, а треба да се има предвид македонскиот аспект.

– Очевидно е дека ја засакавте македонската лијература, што е видно низ сите наши среќавања и семинари. Што ѿособно Ве фасцинира од ѿаа целокујноста на македонската лијература?

– Пред се поезијата. Ме фасцинира Блаже Конески, кој дава една голема парабла за целата македонска егзистенција и бит. Тој е човек во дилемите не само на нашето време, туку и во дилемите на општата егзистенција. На овој план ме фасцинира и „небиднината“ на Ацо Шопов. Тоа е пак голема метафора за егзистенцијата на Маке-

донците. Покрај сите напори државотворноста доцнела, како и кај Словаците, кај Белорусите, итн. Анте Поповски има една визија, како општа синтеза на сите случувања. Го препеав и Мирослав Валек, голем словачки поет. Кај Валек и кај Радован Павловски има автентичен поетски тон. Кај нив метафората достигнува кулминација. Тие на нов начин изразуваат мисла, на пример, што е човекот. Ме фасцинираат и вашите млади поети, отец Давид, Зоран Анчевски. Ме фасцинира ироничниот тон на постмодерната ситуација, кои тие ја негуваат. Таква е и Вашата колешка Катица Ќулавкова. Нивните текстови се европски текстови. За жал Вашиот јазик малку се знае, инаку Вашата поезија би постигнала и пошироки размери.

– *Очевидно е дека нам ни ѝ треба ваква афирмација. Дали сме ѝ илде дека и семинариѝ ја развиваат оваа дејносѝ?*

– Јас сметам дека се што се случува на вашиот Семинар е нешто фантастично. Тоа, можеби, не го забележувам во Скопје, но кога ќе дојдам овде во Охрид јас се воодушевувам. И ова не го зборувам само од лично искуство, туку ова го кажуваат и другите колеги. Јас имав млади асистенти, кои денес се веќе едуцирани. на пример Ангела Рихт, која сега е директор во Хале, на славистика. Вие имавте добар лекторат таму. На вашиот Семинар има можности да се научи македонскиот јазик. Потоа, преку него се вршат и запознавања меѓу интересни и големи луѓе. Исто така, само човек кој не бил на Свети Наум не знае што е убавина, старина, не знае што значи Охридската школа. Овде кај вас убаво се работи, паралелно на повеќе области. Овој Семинар ме потсетува на Берлинскиот, кој трае три недели. На вашиот Семинар имате концепција за културален развој на учесниците, не само јазично. Се запознаваме со повеќе

области од вашиот живот и култура. Има и добри реферати, и добри луѓе, и добри лектори. Јас ги знам вашите можности, според нив, вие сте фантастично организирани.

– *Мислам и кога се менуваат формите на програмите, и штоа разнообразие внесува позитивен однос. Мислам дека штоа им конвенира на учесниците?*

– Посебно ви е добра комбинацијата семинар и научна дискусија. Јас се угледувам на вас и на загребската школа. Убаво е што кај вас учествуваат и стари и млади. Многу е важно да се насети осетот на младите учесници, или, на пример, јас се сеќавам кога професорот Мареш доаѓаше на вашите семинари, познат научник, а секоја година знаеше да повтори овде на Семинарот: „Секогаш овде нешто добивам!“

– *Каков е Вашиот поглед на Македонија, со Вашите честии контакти со нашата наука и култура?*

– Мене ми е интересна цела Македонија, на пример, ме воодушевувале вашите сценски изведби, во Скопје, во Охрид, на Охридско лето. Сега имам повеќе можности и редовно ги посетувам вашите концерти и претстави. Мене Блаже Конески ме водеше и во Прилеп, и таму беше се убаво.

– *Што мислите воопшто за нашиот човек, за нашите луѓе?*

– Во првите контакти имав различни впечатоци, ми се чинеше дека еден ден сум поблизок со некој, а веќе наредниот

– како да се оддалечував. Размислував дали тоа се должи на вашата променлива историска судбина? Дали не се појавуваше онаа вековна претпазливост? Но, колку повеќе ги запознавав вашите луѓе, сретнував се повеќе и повеќе фантастични пријатели. Останав близок со нив. И кога ќе поминеше цела година од последната средба, ми се чинеше како да изминал само еден ден. Јас усм славист од источните краеве на Германија, каде што човек може десетина пати да се сретне со друг човек, и да остане постојана дистанца. Кај вас исчезнува дистанцата многу побргу.

– *Како се чувствуваше сега, кога Германија е обединета?*

– Во почетокот беше многу тешко. Имаше тенденција малку да му се дава на нашата интелегенција од Источна Германија. Секој професор мораше да измине многу макотрпен пат за својата професура, да измине многу процедури. Мислеа дека ние напредувавме политички, а тоа не е вистина, ние и поштено работевме. За мене лично сега се нивелираат критериумите. И денес се пишува дека меѓу нас има разлика. Мојот син е тешко болен и беше на операција во Бон, лежеше девет недели во специјалната клиника за неурохирургија, двапати ја изведуваа операцијата. Сега е на рехабилитација, бидејќи го изгуби говорот. Сакам со ова да кажам дека на Клиниката работеа фантастично. Јас не ги гледам големите разлики во достигнуањата. Западниот Германец не ја гледа нашата смисла за солидарност. Сите добро работат, поштено. Ние немавме континуитет во повеќе правци, а тие имаа. Сега сум многу задоволен за стекнатата слобода на размислување, никој не ти диктира што да правиш и како да правош. Порано ја немавме таа нужна слобода, особено во творештвото. Кај вас тоа не беше така силно изразено.

Постоеше тежок догматизам. Сега имаме лична одговорност. Имам отворено општество. За интелектуалецот тоа е предуслов. За мене тоа е големо достигнување. Јас сакам многу да патувам, но немавме можности, не не пуштаа на Запад. Кога доаѓав во Југославија јас постојано се изненадував од достигнувањата.

– *Дали имате нешто лично да ни порачате?*

– Сакам да оставам зад себе една Гетеовска порака: „Да биде човекот поштен и добар секогаш“. Ние оваа година го славиме Гете, 250 години од раѓањето. Тој е голем и сличен како Шекспир. Сè што сме рекле, кај него е веќе кажано. И Блаже Конески го сакаше Гете и се залагаше за неговиот опус и мисла.

– *Вие, исто така, го обожавате Гете?*

– Да. Често реферирам за него. Во Германија се пишува многу за Гете, секој ден. Во Минхен подготвивме еден собир "Гете и источниот свет".

– *Да резимираме на крајот. Кога човек со љубов работи во својата професија ќе има бојати резултати. Со Вас случајот е иденитичен. Би сакале и во иднина со Вас да се дружиме, разговараме и учиме. Тогаш и ќе го продолжиме ова интервју.*

– Ви благодарам за интересот и сметам дека пронајдовме многу заеднички и заемни согледувања.

9 август 1999 година

Охрид

М-Р АСИСТЕНТ ДАНИЕЛ ХАМФРИС*

– Колеѓа Даниел, Вие ипресиојувате во нашата земја веќе шест месеци. Дали се разликуваат Вашите импресии од оние што ги сиекнавте за времето од првиот ипресиој, некаде во 1992 година?

– Сметам дека македонската економија е многу подобрена во споредба со 1992 година, иако знам дека вистината е спротивна. Во продавниците сега има многупоголем избор, повеќе предмети, има поголема селекција на потрошувачка. Мислам дека има и многу поголем број продавници. Моите македонски пријатели ми кажуваат дека економската ситуација се влошила. Исто така сметам дека Владата ја има подобро контролата на стапката на инфлацијата.

Кога јас бев овде во 1992 година, ситуацијата беше ужасна. Покрај ова, не сум забележал големи промени, главно поради фактот што првиот пат бев овде само две недели и цело време бев во Охрид.

– Кога и како зайочна Вашој интерес за македонскиот јазик?

* Објавено во: „Време и пат“ од Вера Стојчевска – Антиќ; „Менора“, Скопје 1996 г.

– Кога се запишав во Школата при универзитетот на Северна Каролина во Чапел хил, во есента 1990 година, мојот главен предмет беше изучувањето на рускиот јазик и мојата првобитна намера беше да специјализирам во фамилијата од источните словенски јазици (руски, украински и белоруски). Таа намера се промени прилично бргу, зашто шефот на Одделот за словенски јазици и литература беше токму професорот Виктор А. Фридман, неспорно најголемиот поддржувач на македонистиката во Северна Америка. Во втората година од моите студии јас го зедов курсот за структурата на македонскиот јазик, чиј предавач беше доц. Љупчо Стефановски, Фултбрајтовец од Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ од Скопје. Тоа се случи токму тогаш кога дознав колку е иновативен македонскиот јазик во споредба со рускиот јазик. Ова беше еден позитивен ефект врз мене, како на млад студент по словенска лингвистика. Подоцна проф. Фридман ми овозможи да присуствувам на 25 меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, што се одржува секое лето во Охрид. Тогаш јас открив колку е прекрасна Вашата земја, културно богата, со безгранично гостољубивилуѓе. Тогаш јас ја загризав јадицата и решив да го специјализирам македонскиот јазик. Веќе во пролетта 1993 година јас ја одбранив магистерската теза „Несвршена деривација во македонскиот и украинскиот јазик“. Магистрирав во степен словенска лингвистика. Следната година професорот Фридман замина на новата должност при Универзитетот Чикаго, еден од најдобрите универзитети во САД, со долга историја на активност по македонистика, особено со работата на професорите Збигњев Голомб и Ерик Хамп. Јас имав среќа, заминав со него и таму ја продолжив својата работа за докторски степен за словенски јазици и општа лингвистика. Во двете години, кога

професорот Фридман предаваше на Универзитетот Чикаго, бројот на студентите што специјализираа македонски јазик се зголеми, барем четирипати, и продолжува да расте.

– *Какви беа Вашите импресиод Семинарој за македонски јазик?*

– Веднаш можам да кажам дека импресиите ми беа фантастични. Имав можност доволно да научам за јазикот, за да можам да ја пишувам магистерската теза, која се однесуваше на структуралната споредба меѓу македонскиот и украинскиот јазик. Имав можност да читам литература на македонски јазик, за да можам да подготвам за доктор по филозофија, за историја и структура на македонскиот јазик на Чикашкиот универзитет. Ги читав книгите и статиите од научниците од рангот на: Конески, Видоески, Тополинска, итн. На Семинарот во 1992 година ја сретнав професорката Тополинска, која оттогаш се покажа како најдобар советник што сум го сретнал во целата моја академска кариера. Македонија е сигурно многу среќна што ја има неа, зашто секој славист со кого јас сум зборувал во САД смета дека е таа една од најдобрите научници на тоа поле.

– *По Вашето искуство на семинарите во 1992 и 1995 година во Охрид, како продолжува Вашата работа сега?*

– Поради моето учество на семинарите во Охрид, мојата работа овде се одвива крајно добро. Мојот лектор за јазик во 1995 година беше м-р Елена Петровска, крајно талентиран наставник и научник.

нејзините чудесно квалитетни инструкции ми овозможува да научам доволно македонски јазик и веќе можев да праваминтервјуа со домашни говорници, а тоа покажува мноштво собрани податоци од моја страна. Таа постојано и континуирано ми помагаше уште од моето пристигнување во Македонија, особено на планот од толкувањето на податоците што ги прибирав. Исто така, ги запознав Вашите млади научни кадри Маријан Марковиќ и Сташа Тофовска, талентирани млади лингвисти, кои несебично ми помагаат во мојата работа овде.

– *По Вашата прва посетба на Македонија во 1992 година Ве срејнав во Чикаго есента 1993 година. Дали смејате дека македонистиката е досега успешно воведена на Чикашкиот универзитет?*

– Да. Вие можевте да забележите дека Вашето предавање за Свети Климент Охридски беше богато посетено. Вие и проф. Фридман направивте контакти и меѓу Универзитетот Чикаго и МПЦ „Св. Кирил и Методиј“ во Чикаго. Притоа, шефот на Славистичкиот оддел проф. Бил Дарден соопшти дека се создадени услови и за проширување на македонистиката со постојан лекторат. Битолчанката Весна Пламер, дипломец на универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, ги држеше почетните курсеви и курсевите на посредничко ниво по македонски јазик. Овие курсеви можат да ги посетуваат заинтересираните и да добијат сведоштво по полагањето на испитите. Се прават напори да се воспостави нужна врска меѓу американската академска заедница и македонската заедница што живее во Чикаго, а и пошироко. Покрај тоа, ова се однесува на поновата ситуација, со која сум запознат, но познато ми е

дека врските меѓу американските и македонските слависти постоеле одамна. Така, познатиот професор од универзитетот Чикаго, Збигњев Голомб, имаше богати врски и богато искуство со македонскиот јазик и со Македонија. На овој Универзитет Вашиот познат славист Блаже Конески ги доби највисоките научни почести. Познатиот индоевропеист Ерик Хамп на овој Универзитет држел предавања за македонскиот јазик. Академик Зузана Тополинска таму држела предавања. Меѓутоа, денес во САД е познато дека академикот Виктор Фридман важи како најголем и најдостоинствен познавач на македонскиот јазик. Може да се каже дека тој е меѓу најзначајните светски експерти за македонски јазик. Врската на споменатите проучувачи на македонскиот јазик со професорот Божидар Видоески е одамна заведочена, како и со многу други македонски слависти, кои придонесле за контактите меѓу нас.

– *Како ја оценувате сегашната Ваша работа во однос на Вашите идни истражувања?*

– Без сомнение ќе ми биде од голема корист. Собрав, а и ќе собирам уште податоци, за да ја завршам мојата дисертација, со Божја волја, при крајот на следната академска година. Информациите што ги собрав се важни, добив голема пријателска и колегијална помош. Македонците, забележав, имаат волја да помагаат, особено на странските колеги. Тие поседуваат голема толеранција при откривањето и елиминирањето на грешките. Јас правев многу грешки, на кои ми беше стрпливо укажувано. Моите главни советници се академиците Божидар Видоески и Зузана Тополинска. Тие направија многу, за да биде моето истражување корисно и пријатно, на секој можен начин.

– *Што Ви прави посебен впечаток во нашата средина?*

– Мене и на мојата сопруга, која престојува овде со мене, ни прави впечаток големата гостољубивост на македонскиот народ. Ние ги наоѓаме причините на оваа појава во зачуваната структура на фамилијата, која овде *опстојува. Забележавме со сопругата здрава основа на таа фамилија.* Јас мислам дека сме сведоци на една можна иронија на 20-от век. На Запад (Западна Европа и Северна Америка) направен е огромен индустриски напредок, наспроти комунистичките земји од Источниот блок. Во западната економска слобода се случи ерозијата на традиционалната семејна структура. Ниеден од нас не сретнал во целиот наш живот погостоприемлива култура.

И македонската кујна е нешто што не може да се превиди. Таа е апсолутно чудесна. Јас лично сакам лута храна. Македонската кујна го задоволува мојот вкус. Ги сакам лутите пиперки, лутеницата, питата со праз, тавче гравче, и многу други јадења, чии имиња не ги знам. Исто така, и Скопското пиво е најубаво пиво што некогаш сум го пробал. Многу мои пријатели мислат дека јас се шегувам, но тоа е вистината. Не знам како ќе го завршам мојот степен во Чикаго без мојот неделен дел од Скопското пиво.

– *На кои делови од сојувната биографија би се задржале?*

– Роден сум на 29 ноември 1962 година во Гринвил, Јужна Каролина, во шестчлена фамилија од ниска средна класа. Гринвил е типичен град од Југот на Америка, лоциран на ридовите од апалачките Планини. Мојот татко, тогашен менаџер на еден локален ресторан ја беше оженил

мојата мајка вдовица со три деца. Подоцна тој се вработи во „Бургер Кинг“ корпорацијата и така ние се селеме овде-онде и јас одев во јавниот школски систем. Бев натпросечен ученик и студент. Бев многу мотивиран во студиите. Имав и привлечен хоби: модели на згради и диорами од историски настани и читање. Моите родители завршија само гимназии и никој од мојата фамилија не тргнал во колеџ. Јас растев со претпоставката дека по завршувањето на средното училиште или ќе одам да најдам работа надвор, или ќе одам во војска. Мојот татко бил борбен пешадиец и во Втората светска војна и во Кореанската војна и чувствував дека еден ден и мене ќе ми се случи истото. По матурирањето работев повеќе несоодветни работи и одвреме-навреме се обидував да одам во колеџ. Денес сфаќам дека тогаш само анализирав дали ќе успеам да одам на Универзитет. Во 1983 година мојот татко умре, само два месеци откако го изгради сопствениот ресторан со свој пријател. И така малата финансиска помош што ја добивав пресуши. Мојата мајка немаше можности да го одржува бизнисот. Имаше долгови и отплати. Тогаш се пријавив во Морнаричкиот корпус на САД, со надеж дека ќе ми помогнат да ја платам школарината. Во 1985 година се префрлив во Апалачкиот државен универзитет во Бун, Северна Каролина (АСУ), за да го совладам степенот антропологија. Таму сметав дека сум како дома, зашто целата фамилија на татко ми беше од планините. ова е една од причините што ја сакам Македонија, бидејќи има сличности меѓу Апалачките Планини и планините во Македонија. Во АСУ конечно се определив за моите студии. Кога бев студент на трета година се запишам во клас по руски јазик. Со овој јазикја пополнив потребата од совладување на еден странски јазик. Професорот по руски јазик беше извонреден. Покрај запознавањето со рускиот јазик, граматика, не воведе во руската литература, како и во историскиот развој на рускиот јазик. Ако АСУ

беше имал самостојна програма по руски јазик, веднаш ќе го сменев мојот главен тек на студиите. Додека го завршував степенот на Апалачкиот државен универзитет, се обидов да навлезам во програмата за словенските јазици на ниво на дипломец, но ми беше речено дека немам доволно свидетелства од курсот. За да ја пополнам оваа празнина земав курсеви по руски јазик во „Руската школа“ на Мидлбери колеџот, за време летото (во Нова Англија). По дипломирањето се оженив со Венди Симпсон, со која живеам во среќен брак веќе седум години. Таа ме поддржува и покажува огромен интерес за моите студии. Таа совладува курсеви по руски јазик, а сега учи македонски јазик, за да ми помага во прибирањето на податоците.

Мојот интерес за словенските јазици расте и се пријавив на неколку дипломски програми за словенска лингвистика. И универзитетот во Северна Каролина – Чапел Хил, и универзитетот во Индијана, ме прифатија и јас одлучив да останам во двете Каролини; за да го завршам напредниот степен за словенски јазици на Универзитетот во Северна Каролина (УСК, во Чапел Хил). Додека бев во УСК работев доста добро и подучував основни и средни курсеви по руски јазик. Во 1992 година ја добив наградата за подучување на недипломирани студенти. Јас освоив многу важна награда во Одделот за словенски јазици. За време од три години завршив опширна програма, двегодишна курсна работа, опширни испити и една теза. Додека бев зафатен со пишувањето на тезата, мојот ментор, проф. Виктор Фридман доби место при Чикашкиот универзитет и ме замоли да го следам. Тоа за мене беше многу пријатно изненадување, бидејќи мислев дека никогаш нема да одам на еден таков висок Универзитет. Ја примив поканата со голема чест. Веќе есента 1993 година ја започнав програмата за доктор по филозофија на Чикашкиот универзитет и на крајот од годината го поминав мојот прв круг од испити од општа лингвистика за доктор по филозофија, исто како и

мојот испит по читање француски јазик. Минатата година ги совладав моите преостанати испити по компаративна словенска лингвистика, историја и структура на македонскиот јазик, исто така и мојот испит по читање на германскиот јазик. Професорите во одделот за словенски јазици Бил Дарден и Хауард Аронсон, ми даваат голема поддршка за мојот наслов на дисертацијата и јас сум среќен што имам такви лингвисти во Комитетот за мојата теза.

– Дали има некаква разлика меѓу Семинаројџи од 1992 и 1995 година?

– Двата семинара беа крајно корисни. На Семинарот од 1995 година имаше поголема разновидност, понудени курсеви и семинари. Имаше курсеви по историја на македонскиот јазик, народно играње, за црковно-словенскиот јазик, итн. Повеќе ми се допадна вториот од 1995 година, бидејќи траеше подолго. На вториот Семинар уживавме и во природните убавини на Охрид.

– Што мисли госпоѓајќа Венди за Македонија?

– Македонија е фасцинантно место со интересна историја и култура. Многу е интересно да се гледа во очите на луѓето кои доживеале неверојатни судбини, настани, случувани во овој дел од светот. Да се гледа во очите на луѓето кои наследиле големо наследство – чувството на постојаната традиција, на гостприемливоста. Домаќинот создава пријатна атмосфера за гостите. Толку е пријатно во македонската средина, природна, простосрдечна. Овде може да се добие вкусен свеж топол леб, една традиција што исчезнува на Запад. Децата добиваат безгранична љубов од родителите, поддршка. Во бројните кафулиња се

минуваат убави мигови, граѓаните уживаат во нив. Стапката на криминалот е многу ниска, во споредба со Запад. Се чуваат старите народни традиции, од народниносии, облекувања, до игри, обичаи, но се градат и модерни односи со талент за декорации и креативност според современите светски мерила. Многу продавници, дуќани, куќи, домови, се вкусно подредени. Во нив има и љубов и топлина. Такви се и парковите. Храната се подготвува, исто така, вешто и со љубов, со уживање. Тоа не може да се опише. Луѓето се дружат, се канат на гости, се дискутира. Македонија е место со бескрајни интереси и можности, за негување на обичаите, наследството што се пренесува низ вековите и денес. Во неа се однегувале квалитетите и способностите на само-зажувување, веселоста волицето и во несреќата, љубезноста и свртеноста на луѓето кон другите, кон странците. Љубовта на луѓето е видлива и постојана, и изобилна. Ако ја запознаеш Македонија, значи да стекнеш и самиот љубезност и љубов кон една вистинска голема култура и кон нејзиниот народ.

Скопје 1995

Д-Р ЦОН БЕРНС*

– Господине Цон, Вие сѐ историчар, доктор по класична археологија и славист кој посебно се занимава со македонистика, а живее и работи во Лондон. Од 1989 година Вие сѐ секретар и главен извршител на Британското јужнословенско друштво, постоа член на Издавачкиот совет на „Евроиска ревија“, советник специјалист во Институтот за економски прашања, сѐ работеле на теми за британскиот пазарен интерес во Југоисточна Европа, бевте и член на Британската делегација во НАТО, на конференцијата „Партнерство за мир“ во Скопје 1997 година. Сѐ престојувале честоти на Македонија, Ве познавам од дејските години, кога доаѓавте со Вашата мајка – госпоѓа Ивона Бернс. Вашата мајка е познат славист, пријател на многу наши колеги македонисти. Вашето целокувно семејство учествува честоти на нашиот Семинар за македонски јазик, литература и култура. Тоа е познато и пошироко во Македонија, не само на Семинарот. Денес, на 26 декември 1996

* Објавено во: „Контакти“ од Вера Стојчевска – Антиќ, „Менора“, Скопје 1998 г.

година, преспојувајте во Македонија. Дали ќе ни кажејте која е целта на овој Ваш преспој кај нас, во средината на зимава?

– Јас одамна учествував на Вашиот Семинар за македонски јазик во Македонија. Во нив почнав да го учам македонскиот јазик и на тој начин единствено можев да го запознавам постепено и Вашето културно наследство. Едноставно тој мој интерес се прошируваше за целокупната состојба на Македонија, и тоа не одеше ниту брзо, ниту веднаш.

– Колку години имавте кога првпат дојдовте во Македонија?

– Првпат дојдов на Семинарот со мајка ми во 1970 година, кога имав тринаесет години. Оттогаш доаѓав секогаш со задоволство кај Вас. Не секоја година, но сепак доста често. Сега, кога пораснав, дипломирав, ние академските граѓани, што имавме можност да ја запознаеме поубаво Македонија, го гледаме Балканот, балканските земји денес. Минаа овде многу немири, настанаа нервозни времиња и навлеговме во одредени политички полиња. Сите оние кои ги запознале балканските земји, денес имаат можност тие видувања да ги прикажат во соодветните земји, на пример, пред нашата Влада. Ние имаме долг да ја запознаеме нашата јавност со вистината, со состојбите на овие земји. Јас лично, започнав да ја пишувам Историјата на Македонија, од најраниот период, до денес, за да му покажам на светот кој зборува англиски, каков бил Вашиот развој, Вашата култура. Мислам дека до денес нема многу познавања за сè она што се случувало низ

вековите кај Вас. Она што е многу битно за мене, е следново: сега, кога Македонија е за првпат во својата историја наполно самостојна, независна, имам поставено две цели: прво – важно е да се покаже како се дојде до денешнава состојба, да се претстави историјата на Македонија. До сега историјата на Македонија беше вклучена во старогрчката, грчката, во историите на соседните држави.

Треба да се види каков е односот и состојбата со доаѓањето на Словените. Нужно е да се проследи континуитетот од најстарите времиња, до денес, итн, итн. Вториот дел од моето размислување би бил следниов. Да поставиме едно прашање. Вие бевте во минатото во состав на неколку држави, потоа во федерација. Сега излеговте од една мала федерација, СФРЈ, и сега сте самостојни во овие пет години. Сега размислувате за вклучување во една друга федерација, во големата Европска федерација. како странец не можам да одговорам на ова важно прашање. Јас како Британец (што нè мислат другите дека сме посебични од другите народи во Европа) се прашувам дали не е подобро да одите прво во една мала федерација, на пример, јужнословенска, или да влезете во една друга федерација, која е голема, на многу разни народи, кои не се Словени?!...

– *Со многу различни развојни патишта?*

– Да, и со многу различни интереси. Не зборувам за идално ниво, туку мислам за идните десет години, кога човечките чувства и мисли не можат да се сменат за толку кратко време. Јас зборувам за едно многу реално ниво. Зборувам и за тешкотиите што би биле

во Европската Унија, како што е впрочем ситуацијата и сега. Овие проблеми ми се актуелни. Мислам која би била подобра варијанта за безбедноста на Македонија во иднината? Дали Европската Унија е најдоброто решение, или треба да се земат предвидоние мислења кои биле истакнувани во минатото?

– Балкански сојуз или федерација?

– Да. Сега немам одговор.

– Не сакајте да ги прејудиицирате одговориите?

– Не сакам, зашто не знам. Имам претпоставки...

– Работиите на тшоа. Госйодине Цон, Вие завршивиите истйорија и класична филологија, и Ве инйтересираатй современийте истйориси сийуации. Дали сйе на-йреднаийи со тшексийоий на Истйоријата на Македонија?

– Не, мислам се наоѓам на почетокот. А сакам да го проследам целиот континуитет, и етничкиот и географскиот развој, заедно.

– Како најредуваатй истйражувањата? Дали сйе задоволни со овој йресийој?

– Апсолутно, сè тече многу добро. Имам многу добар прием кај колегите во Институтот за национална историја, во Македонската академија на науките и уметностите.

- Госјодине Џон, дали знаејте колку пати сите биле во Македонија?
- Мислам околу десет пати.
- Првпат дојдовите на иринаесет години, и имате едно богато искуство, и практично, и образовно, и теоретско, и научно. Вие сите и свидетел на одредени развојни фази кај нас. Ова искуство и пресиој сигурно ќе Ви помогнат во градбата на Историјата, мислам и во формирањето на гледанијата?
- Да. Сакам да кажам дека имав многу среќа, зашто преку мојата мајка Ивона Бернс, стапив во контакт со сите вас, кога бев уште многу млад. Имав можност да ги сретнам вашите најистакнати луѓе, да се дружам со историски личности, што е многу важно.
- На пример, на кои луѓе мислите?
- Најпрво мислам на Блаже Конески. Го познавав Живко Фирфов, првиот фолклорист, музиколог, неговата сопруга, првак на Македонската опера. Ги запознав сите македонски слависти. Ваквиот развој интензивно се одвиваше во изминатите педесет години, време на две генерации, кога сме присутни во тие настани. Мислам на конституирањето на македонската држава и нација. Моите средби со современите Ваши актуелни личности за мене беше важно.
- Да се надеваме дека ќе добиеме уште едно убаво историско дело, кое ќе расветли повеќе аспекти и развојни линии на Македонија. ја споменавте Вашата

мајка, гостиница Ивона Бернс. Таа е наша сестра пријателка и колешка, со која одамна контактираме. Таа е постојано присутна на нашите научни и други собири од областа на славистиката и македонистиката. Вие се развивавте под нејзина грижа и едукација. Што би ни кажале за неа денес?

– Мислам дека беше добро што јас имав слични интереси како неа, не бев вљубеник во егзактните науки, на пример, во физиката, ме привлекоа јазиците, уметноста, литературата. Сличните интереси не привлекуваа. Последниве неколку години мајка ми пасионирано се занимава со преводи и препеви. Преведува добри македонски писатели и поети. Мајка ми беше пријателка со Блаже Конески. За неа неговата поезија беше многу добра и ја ценеше. Затоа и ја преведе неговата поезија.

– Вашата мајка е добра пријателка и со професорката Радмила Угринова – Скаловска?

– Да. Таа беше нејзината прва учителка. Ја почитува многу и беше израдувана кога прочита како угринова го бранеше од одредени напади Блаже Конески.

– Ова говори дека проф. Ивона Бернс била од сестраната на сè она што во науката дал Блаже Конески?

– Да.

– И Вашиот татко – господинот Чарлс Бернс е најчесто присутен со Вас на Семинарите. Целошто

семејство е добродојдено во Македонија, и е досега познато. Каков е неговиот однос кон Македонија?

– Тој ја засака Македонија многу. Тој е научник во областа на физиката. Но неговата прва љубов била историјата. Иако е физичар историјата му е постојана преокупација, и многу добро ја знае. Добро ја знае и македонската историја. Исто така, тој е и поет. Треба да Ви кажам дека ние сме потомци на познатиот поет Роберт Бернс. Спаѓа во редот на познатите шкотски поети. Оваа 1996 година ја прославивме 200 годишнината од неговата смрт. Интересно беше за нас, што годинава, на Струшките вечери на поезијата, имавме чест, јас и мојот татко, да рецитираме стихови од Роберт Бернс.

– Каде е роден иоеиот Бернс?

– Роден е во Ер, Шкотска, на Западниот брег. Имаме негово наследство, куќа на островот Ар'н. Тоа е еден доста голем остров до Ер. Таму е нашата фамилијарна куќа.

– Твореиштвоио на Вашиот пра-пра дедо Роберт го познаваије добро. На кој праец иоа му припаѓало?

– Беше истакнат поет со своевидна љубовна поезија. Доминираше кај него човекот. Пишуваше за правата на човекот, како неприкосновени. Посебно е популарна неговата песна за извинувањето на полскиот шетач упатено до глвчицата, зашто ѝ го вознемирил домот, полето на живеењето, мирот околу куќата. Поетот ја истакнува мислата дека секое создание има право на свој делокруг и мир. Човекот е во опсегот на поетовата интенција и глас за ненарушливата слобода.

Оваа ѝесна ме навраќа кон Давидовиоѝ ѝсалм, во кој се исѝакнува слична слободарска божја големина и желба: „Секое дишење да го фали Госѝода“.

– Да, и мене! Мојот пра-пра дедо Роберт напиша, исто така, една многу кратка, но популарна песна, во смисла дека треба да му се пее химна во слава на кралот Џорџ, но, притоа, кога се пее химната и се слави кралот, да не се заборава обичниот човек. Овие стихови предизвикаа популарност и се доста познати.

– *Дали и Вие ѝишуваѝе ѝесни?*

– Одвреме-навреме го правам тоа.

– *Дали сѝе објавувале сѝихови?*

– Да, и тоа го правев. Објавив кратки стихови.

– *Овој дел од Вашеѝо ѝвореѝѝво ни е неѝознаѝ. На некој Семинар во идниѝе години, можеме да го слушнеме и Џон-ѝоеѝоѝ.*

– Сакам да Ви кажам за одредени манифестации на татко ми, кога рецитира песни. Тој тогаш повеќе пее. Знаете, како Вашите гуслари. тој на тој начин ја пренесува наследената шкотска традиција во интерпретацијата на поезијата. Јас тоа не го знаев, но сега и јас учам како да се изведува тоа, зашто е важно за идната генерација. Ние сме Шкоти и мислам дека Шкотите се блиски до Македонците, до Словените. Нашите чувства се слични, на пример, во однос на семејството, децата, земјата, слободата. Ние Шкотите моравме многу да се

бориме за нашата слобода. Во минатото водевме борби со Англезите. Во нашата потсвест има сличности, во Вашата и нашата. Се разбираме. Тоа е важно. Така, кога оваа 1996 година почина Сер Фитзрој Маклејн, јас напишав за него еден посмртен текст. Тој беше бригадир во НОБ, во 1944, 1945 година. Тој напиша посебен Извештај од настаните во кои учествувал, за Владата и претседателот Черчил. И тој беше од шкотско потекло. Ги знаеше добро настаните од НОБ, ги знаеше и Македонците.

– Госјодине Џон, оваа година на Семинарој̄ Вашој̄ поздравен говор до сийе славистӣ ги одржав̄те на македонски јазик, а во шкој̄ска национална носија. Го привлеков̄те вниманието на сийе ирисуй̄ни. Каков е односој̄ денес во Шкој̄ска кон народној̄о ивореш̄иво, кон народнај̄а ирадиција. Има̄те ирилика да видӣте каков е нашиој̄ однос кон нашај̄а народна ирадиција, особено на фес̄ивалиӣе. Каква би била с̄оредбај̄а со Шкој̄ска?

– Мислам дека ние Шкотите, кои живееме надвор од земјата, повеќе го негуваме односот кон нашата традиција, отколку што тоа се прави во самата Шкотска. Јас посебно ја сакам нашата носија и со гордост ја носам. Мислам дека народната традиција се губи, и во Шкотска и во Англија. Мислам дека кај Вас многу повеќе се негува фолклорната традиција, отколку кај нас. Може и кај Вас да се смени односот, ако примате многу влијание од Запад. Начинот на живеење го прави сето тоа, се менува размислувањето и сфаќањето за современиот живот. Лично мислам дека е нужна негата на сопствениот фолклор и убаво е тој да се чува.

– Госјодине Џон, Вашето семејство е познато во Македонија со честите хуманитарни акции и донесување помош во Македонија, во годините на транзицијата. Сејко што зборува за Вашиот однос кон хуманитарните акции. Но, кој е главниот иницијатор на овие Ваши заеднички дејности?

– Иницијатори се и двајцата мои родители, а јас работам само како техничка помош, ги возам, разнесувам, прибирам, според нивните напатствија и потреби. Беше среќна околност што контактираме со познати луѓе кои не разбираа и сакаа да помогнат. Најдовме опрема, машини. Кога ја сфативме ситуацијата кај Вас, сакавме навистина да поаѓаме. Некогаш академските задолженија се помалку важни од практичните, секојдневните, како тие што се случуваа кај Вас. За нас беше тогаш многу важно да поаѓаме колку што можеме и тоа го правевме искрено. Таа работа е уште потребна.

– Не случајно популарноста на Вашите родители е голема меѓу нашиот народ, не само заради присувањето на Семинарите за македонски јазик, јуку и поради Вашиот хуман однос кон сите нас. Познати се вашите донајорства, помош, љубов. Еве, како еден нормален, иако наречен службен однос и комуникација, се прејворува во пријателство, хуманост, љубов. Нашата благодарност оди паралелно со радоста што имаме пријатели со кои толку убаво се разбираме и соработуваме. Дали ќе се видиме и ова лето во Охрид или Скопје?

– Ние планираме две патувања за Македонија. Се надеваме дека ќе ги реализираме. Овој пат останав

десет дена овде, но тоа е малку за сè она што ми треба за Историјата.

– *Сейак, ќе се срейнеме на Семинаројѝ.*

– Да. Ние сме малку чудни луѓе. Патуваме до Македонија долго, обично со камион, а не со авион. Патувањето ни трае една недела. Се задржуваме на царина, се занимаваме со појавите на бирократијата, за да стигнеме на крајот среќно во Македонија.

– *Нашајѝа благодарносѝ за сејѝо ѝѝоа ѝѝѝо го ѝравевѝѝе, и сѝ уѝѝѝе го ѝравѝѝѝе, е голема. Вие ѝѝоа го знаеѝѝе и без да го нагласувам. Се радуваме иѝѝѝо нашајѝа сесѝѝрана сорабојѝка ѝѝрае. Верувам дека и во иднинајѝа ќе бидеме блиски. Да дознаеме уѝѝѝе некоја друѓа сѝѝрана од Вашиојѝ живојѝ. Шѝѝѝо ѝредизвикало некаков зајѝамејѝен инѝѝѝерес кај Вас?*

– Морам да Ви кажам дека доживеав вистинска возбуда кога првпат настапив со своја поезија на мостот во Струга. Настапот беше предвиден во 1994 година на Струшките вечери на поезијата. Тогаш беше добитник на „Златниот венец на поезијата“ англискиот поет Тед Хјуз. Акцентот во песната се однесуваше на мојата возбуда и почувствувана убавина од женскиот род во македонскиот јазик. Во англискиот јазик нема таква појава. Кога го слушам и чувствувам женскиот род во македонскиот јазик, јас чувствувам некаква убавина. Ова сознание предизвикува во мене некаква чудна убавина. Многу е убаво кога го слушам вокалот А на крајот од зборот, кој означува женски род. Ми беше чест да земам учество на тие Струшки вечери на поезијата.

– Вторпат почувствував некаква убавина кога бев на археолошки раскопки на островот Хиос, грчки остров, близу до Турција. Таму бев сам како стручњак. Добив должност да бидам надзорник на археолошките зафати во наоѓалиштата. Тогаш пронајдов многу интересни стари предмети. Толку многу е убаво кога копате полека, полека, и на крајот наоѓате накит, бронза, предмети, садови. Тоа е нешто магично, привлечно за мене.

– *Кога ги изведувавте илте испражувања?*

– Тоа се случуваше во 1983 до 1986.

– *Господине Цон, пред Вас престојат идни години на испражувања. Се надеваме дека ќе имате можности да ги запознаеме резултатите до кои ќе доаѓате. Интересниот разговор ќе го продолжиме во Охрид, 1997 година. Ви благодарам.*

26 декември 1996

Скопје

ПРОФЕСОР Д-Р КРИСТИНА КРАМЕР (Универзитет Торонто)

– Американската славистика Кристина Крамер дојаткува првпат во Македонија во подалечната 1978 година како дипломатан славист и посетител. Сега е професор на Универзитетот Торонто и предава македонски јазик. Нејзините дојри со македонскиот јазик, со Македонија, со колегите од Македонија, зачестува од првото доаѓање до денес. Неодамна, во месец јуни 1997 година проф. Крамер беше и организатор и домаќин на Третата северноамериканско-македонска славистичка конференција за македонистика, во универзитетот Торонто. Про-

*фесор Крисџина, Ве молам дозволејте нашата
поширока јавност да дознае уште други додатоци
дејали кои се однесуваат на Вашата работа и
личност. Зашто, што ќе ни кажејте ако се
осврнете кон дејството?*

– Јас сум родена во еден крај на северно-американските држави, во североисточниот дел наречен Нова Англија. Потекнувам како шесто дете од една голема фамилија. Имам четири браќа и две сестри. Сакам уште во почетокот да кажам дека јас станав ваков човек каков што сум, поради фактот што имам многу интересни браќа и сестри. Уште од раното детство сите ние свиревме на разни инструменти. Имавме музичари дома, учители, учителки. Еден од моите браќа работеше во едно модно списание, се вика VOGUE, во Њујорк. Секоја, или секој, од моите сестри и браќа беше посебна индивидуа, и кога сега размислувам сфаќам дека животот со нив ми бил многу занимлив и убав. Целата средина беше високо интелектуална.

*– И најверојатно сите деца го наоѓале својот пат
во живојот?*

– Да. Јас живеам во такво семејство до седумнаесеттата година. Потоа патував илјада милји до еден мал американски колеџ – Белојд колеџ. Колеџот е наречен според името на гратчето каде што се наоѓа, а тоа е во јужниот дел на државата Висконсет. Таму почнав да студирам споредбена книжевност, и руски јазик. Тоа беше 1971 година. Во колеџот имаше фолклорна група. Во 70-те години овие фолклорни групи беа многу популарни. Јас почнав да играм во таа група и уживав да ги слушам песните на балканските јазици. Знаев дека

имаат сличности со рускиот јазик. Знаев мал фонд зборови, но не разбирав многу. Покрај тоа, свирев и на кларинет. Таму ја засакав балканската музика. Во колеџот, во кој немаше постдипломски студии, имаше еден професор кој говореше околу дваесет јазици. Ако некој сакаше да научи еден јазик, тој велеше: „Дајте ми го само летното време, и јас на есен ќе го предавам тој јазик.“ Со него почнав да студирам бугарски јазик и грчки. Потоа, јас отпатував во Ленинград во Русија, во 1974 година. И кога дипломирав продолжив со учење во „Северна Каролина“ – Чапел Хил. Започнав да работам на постдипломските студии за руска литература од XIX век. Таму запознав еден нов и млад професор, кој веќе втора година предаваше на тој Универзитет, а тоа беше проф. Виктор Фридман. Тој забележа дека студирав бугарски јазик. Тој ме запраша: „Зошто учиш руска литература, кога веќе толку знаеш за Балканот? Ја знаеш и балканската музика, а има стипендии за Бугарија?“ Дури во 1977 година добив шанса да учествувам на летниот семинар во Софија, за бугарски јазик и литература. Кога се вратив, тој ми рече: „Добро е што знаеш бугарски, но штом сакаш докторат кај мене, треба да научиш и македонски јазик.“ Јас не знаев што да правам, тогаш немаше часови по македонски јазик. Јас се префрлив од секцијата за руска литература на лингвистика. Побарав да работам на тема за турцизмите и дијалектизмите во македонската народна поезија. Ми помагаше проф. Виктор Фридман, кој ме упати до Семинарот за македонски јазик, литература и култура. Во 1978 година првпат дојдов на тој Семинар. Се чувствував многу среќна заради шансата да бидам во Охрид и кога се вратив знаев дека ќе продолжам да се занимавам со македонистика. Во 1980 година се вратив на Семинарот во Македонија. А веќе во 1981 година добив многу добра едногодишна специјализација за Македонија. Живеев во студентскиот дом

„Гоце Делчев“. Јас се плашев како ќе работам постдипломски студии со студенти, кои сакаат многу да шетаат, а морам да Ви кажам дека и јас тоа го правев кога бев студент. Но, сепак, мојот престој беше супер. И дури како постдипломец играв пинг-понг и зборував со студентите македонски јазик.

– *Колешке Крисџина, како ѝ продолжи Вашата сѐцијализација ѝо македонистџика?*

– Кога се вратив во Америка јас ја завршив дисертацијата во 1983 година. Насловот на мојата одбранета теза беше: „Синтаксичната модалност во македонскиот литературен јазик.“ Посебно пишував за употребата на: ако, ли, ќе, нека, да, дури да, дури не, итн. Во 1983 година јас добив работно место во еден помал американски универзитет во државата Кентаки. Дотогаш никогаш не сум била во таа држава. Таму предавав руски јазик, потоа шпански, како и општа лингвистика. Во истата година јас го сретнав мојот сегашен маж и во 1984 година склопивме брак. Во таа иста година јас бев на Семинарот во Охрид и по враќањето се омажив. Веќе во 1986 година ми се роди првото дете, мојот син. Разбирливо тогаш не можев да отпатувам за Македонија.

– *Да, но една година јас се сеќавам многу убаво на еден Семинар, на кој д-р Крисџина беше ѝрисуџина со две мали дечиња, а виџорџио деџе, Вашата ќерка, имаше само една година. И додека д-р Крисџина џи следеше сџе ѝредавања на Семинароџи, нејзиниоџи соџруџ ѝо цели денови џи неџуваше и шеџаше децаџи. Сакам да кажам дека*

за развојот на македонистиката кај д-р Кристијана Крамер придонесе, и секако, има големи заслуги, и сојузот. Целошто четиричлено семејство бевте гости и во нашиот дом во Скопје, а мојот сојуз, кој имал исто така големо разбирање за моето напредување, зайознавајќи Ве ситте вас, особено малиите деца, призна дека има и „поголеми“ сојузи од него. Која година се случи ова?

– Тогаш беше 1989 година. Се сеќавам на еден многу интересен момент. Токму таа година Македонската телевизија снимаше една емисија со мене, но јас бев принудена да ја поведам мојата постара ќерка, за да може сопругот да го успие синот. А таа беше многу немирна, и јас место да мислам на прашањата и одговорите, само гледав во неа што ќе направи следниот момент. Минатата 1996 година јас бев во Македонија, но оваа година планираме повторно да дојдеме целокупно, како во 1989 година.

– *Сиѓурно Кристијана има веќе предвид некој проект?*

– Паденеској ги нема? Работам на една универзитетска Граматика на македонскиот јазик. Сега предам на Универзитетот во Торонто, каде што сум од 1986 година.

– *Можеби ја прекинавме малку хронологијата на Вашата биографија. Да се вратиме на периодот како Кристијана дојде до Торонто?*

– Јас се преселив на овој Универзитет во Торонто, бидејќи добив работно место во секторот за славистика. Предавав лингвистика, славистика и руски јазик. Кога се

преселив во Торонто не знаев дека има толку многу Македонци овде. И на Катедрата не знаеја. Јас дојдов да предам други предмети. Во 1987 година шефот на Катедрата имаше состанок со македонскиот новинар и уредник на списанието „Македонија“ во Торонто – Атанас Јовановски, како и со Џон Битов. По овој разговор беше формиран лекторатот по македонски јазик на Универзитетот Торонто. И јас дефинитивно добив шанса да предам македонски јазик. За мене беше тоа неочекувана среќа. Мислев дека нема да имам шанса да предам македонски јазик. Мојата прва и вистинска љубов не ми беше рускиот јазик, што го избрав самата за студии, туку – македонскиот. И еве имам шанса на овој Универзитет да ја развивам и негувам македонистиката.

– *И ѝака осѝана сѐ до денес?*

– Да, така е до денес. Оваа година јас имав 22 студенти. Сите слушаа часови по македонски јазик. Две третини се македонци, т.е. студенти со македонско потекло, од македонските иселеници во Америка. Една третина се од други националности. Имав четири постдипломци по славистика, а имав двајца кои се во непосредни врски со Македонци. Имав и една жена Индијанка од Северна Америка. Таа е венчана за Македонец. Таа ми беше студентка и добро го научи македонскиот јазик.

– *Како сѝе задоволни со сѝудииѝе ѝо македонски јазик?*

– Во почетокот беше доста тешко. Тие што зборуваа англиски, немаа доволно материјали за изучувањето на македонскиот јазик. Посебно немаше универзитетски

помагала. Професорот Чашуле почна да пишува Граматика во Австралија, но поради презафатеност не ја завршил. Мислам дека не е завршена. Има некои помагала од Семинарот, но тие не се за луѓе кои не можат воопшто да читаат кирилица.

– *Значи, за сосем почешни групи студенти нема помагала? Дали е тоа проблем и во другите лекторати во светот, мислам за изучувањето на македонскиот јазик?*

– Мислам, да.

– *И Вие, без илте помагала се илрудевиле да изведеиле студентиле?*

– Да. Се трудев многу. Користев сè што ми беше на располагање од македонистиката, и еве, сега решив да ја напишам универзитетската Македонска граматика. Дојдена сум до петнаесеттата лекција, а мислам дека ќе има осумнаесет лекции. Но она што е најинтересно и најново, во учебникот ќе има и еден „сивиром“, значи ќе има дискета – компакт-диск. Во неа нема да има само усни вежби, туку ќе има и музика, ќе има слики, инсерти од културата на Македонија. Затоа, ова лето доаѓаме во Македонија фамилијарно, а мажот ми ќе ми помага при фотографирањето и снимањето на сè она што ќе ми биде потребно за учебникот. Целиот тој собран материјал ќе го селектирам и ќе го ставиме во компакт-дискот. На овој начин ќе има корист и за другите јазици, а не само за англискиот. Македонскиот јазик ќе биде еден од првите јазици прикажан за изучување на оваа нова технологија. Всушност тоа ќе биде учебник со компакт-диск.

– Сиѓурно е дека учебникот ќе биде интересен, привлечен. Покрај тоа, ее уште еднаш се потврдува заслугата и на Вашето сојуз за оформувањето на учебникот. Не треба да нагласувам дека проф. д-р Кристина Крамер многу, многу, направила за афирмацијата и изучувањето на македонскиот јазик во повеќе места во Америка, сега и во Торонто. Искрено вој месец, од 12 до 15 јуни 1997 година, во Универзитетот Торонто, д-р Крамер ја организира Третата северноамериканско-македонска славистичка конференција за македонистика. Во заклучоците на сесијата, во финалето, ги истакнав вечајоците за сесијата, од името на Македонската научна делегација. Да го слушнеме сега и организаторот, којшто се прикажа во улога на сериозен и загрижен професор за областа којшто ја предава и изучува?

– Уште пред три години, на Втората конференција, што се одржа во Охрид, се договоривме дека Третата конференција ќе биде во Торонто. Мислевме дека е местото погодно за еден научен состанок и тоа македонистички. Јас се заангажирав со подготовките. За жал и во Канада има стабилизација и на универзитетот нема многу средства. Дури, исто како и кај Вас, за хуманитарните науки е потешко. Секој месец се прашував што и како ќе биде со Конференцијата. Меѓутоа, Универзитетот најде разбирање за Конференцијата, како и Македонската заедница во Торонто. Некогаш сфаќав дека товарот треба сама да го поднесам, главно. Но, кога ги видовме резултатите, можам да бидам среќна што издржав со организацијата.

– Што мислите за научниот дел?

– Во почетокот размислував дали сите оние американски научници, што се занимаваат и со македонистика, ќе можат да дојдат. Но, сега е јасно дека сите дојдоа, и тоа без никаков исклучок. Дојдоа и сите пријавени од Македонија. Околу дваесеттина беа од Северна Америка и осум од Македонија. Имаше од: Харвард, Аризона, Чикаго, Северна Каролина, Торонто, Калифорнија, Корнел во Њујорк. Имаше три генерации американски слависти.

– Да, беше забележливо дека покрај претставници од постарата генерација, имаше силен подмладок на американски слависти, кои се ориентираа кон македонистиката. Очевидни заслуги за ваквата состојба имаат повеќе американски професори, особено од сегашните учесници на оваа Трета конференција: Хорас Ланг, Виктор Фридман, Кристина Крамер. Кристина, кои професори посебно Ви помогнаа при совладувањето на македонскиот јазик?

– Од нашите професори посебно ми помогна Виктор Фридман, мојот ментор. Кога бев на специјализација, изгледа јас бев од последната генерација специјализанти, кои имаа можност да контактираат со тогаш живиот професор Блаже Конески. Го запомнив како срдечен човек, кој веднаш ме прифати како стар познатик. И најмалите синтици околу македонскиот јазик ми ги објаснуваше. Многу бев среќна што имав шанса да бидам со него и да учам од него. Така ја совладував постепено и

мојата зададена теза. Професор Лилјана Минова-Ѓуркова беше мојот ментор во Македонија. Многу ми помагаше при мојата специјализација. Исто така, и Благоја Корубин ми помагаше. Посебно контактирав и со академикот Божидар Видоевски. Сите тие беа толку симпатични, љубезни со мене, особено околу мојата специјализација. Со постепеното совладување на материјата јас достигнав и до групата на најнапредните слушатели на Семинарот за македонски јазик, литература и култура. Имав голема среќа честопати да работам со професорката Зузана Тополињска.

– *Ушће нешто за Семинарот?*

– Оваа година жалам, нема да учествувам во неговата работа. Тој ми помогна многу во совладувањето на македонистиката. Но, летово ќе прибирам материјал за Граматиката. Но, тој ќе им помогне, секако, на многу други млади македонисти, како што некогаш ми помагаше и мене.

– *Како ќе гласи насловот на книгата?*

– Не сум уште сигурна, но мислам: „Граматика на македонскиот јазик“. Повторно сакам да нагласам дека беше среќна околност што постојано имав постдипломци, кои сакаа да работат на македонскиот јазик. Една моја постдипломка Џејн Хакин дипломира и сега предава македонски јазик на Универзитетот во Канзас. Оваа година присуствуваше на Конференцијата „Млади македонисти“, во Скопје. Оваа година имам друга студентка, Елизабет Елиот, и таа ќе учествува на Семинарот.

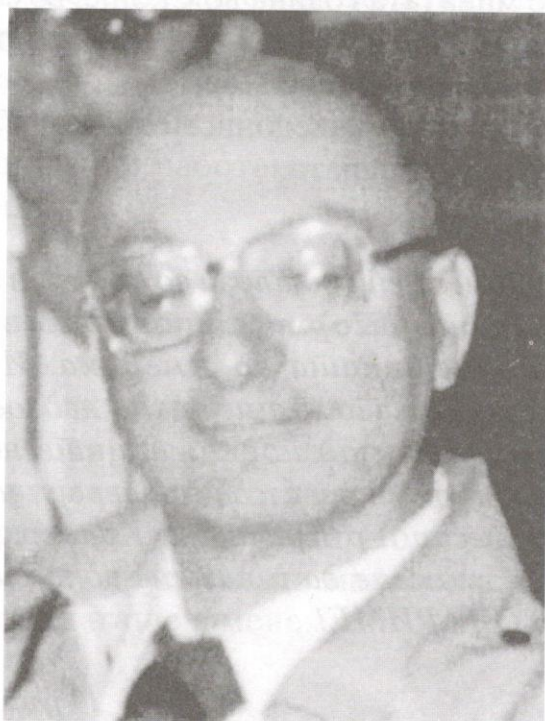
– Веќе констатиравме дека во Америка нараснува подмладокош на стиручни и научни лица кои се занимаваат со македонистика?

– Да, ги има сè повеќе. Јас имам и еден друг студент којшто беше минатата година во Скопје, во септември и октомври месец, и тој веќе ја пишува својата дисертација. Тоа е Брајан Кок. А Даниел Хемфрис веќе ја одбрани својата дисертација со македонистичка тема. Токму пред три недели беше одбраната.

– Сите поместени дијалози во случајов говорат за позитивни нагорни линии по кои се движи македонистиката во Америка. И Трејтата конференција што го истакна недвосмислено и сигурно. Еден од подвижниците на ваквата состојба го открива и ова интервју, во личносата на професор д-р Кристина Крамер, на која, на крајот, можеме да ѝ кажеме едно висшинско – **БЛАГОДАРИМЕ!**

19 јуни 1997 година
Торонто – Канада

РАЗГОВОР СО АКАДЕМИК НУЛО МИНСИ

– Професор Миниси, Вие сѐе многу ѓознаѓ во македонистѓикаѓа, одличен ѓриѓаѓел со многу македонски колеѓи, и на Македониѓа. Во 1992 ѓодина Вие заедно со колеѓаѓа Наум Киѓановски напишавѓе Фонетѓика на македонскиот ѓиѓературен јазик. Поминаа шестѓ ѓодини, како ѓледатѓе на ѓаа фонетѓика од оваа денешна дисѓанѓа?

– Фонетиката на македонскиот ѓитературен јазик шѓто тогаш беше напишана е првиот труд од една генерална ревизиѓа на типологиѓата на македонскиот јазик.

Сега јас приготвувам една типологија на македонскиот јазик каде што предлагам една нова интерпретација на функционалната структура на морфофонемите на македонскиот јазик и една различна организација за интерпретација на синтаксата. Овој труд, се надевам, ќе го дискутирам со македонските колеги, особено со тие што се посветуваат кон посебните студии за јазикот и се надевам да најдам кај нив, да речеме, едно согласување и еден консензус кон овој нов преглед.

Станува збор за една важна поставка, бидејќи сметам дека на овој начин се изнесува на видело оригиналноста на структурата на македонскиот јазик со оглед, на пример, на другите блиски лингвистички словенски структури, како, на пример, големата разлика што постои во синтактичното или структуралното македонско поставување во сооднос со бугарскиот јазик.

Уште една важна работа е да се покаже, како балканската конвергенција, придонесе до една еволуција

Во чесѝ на Св. Кирил – Неајол

на сите индоевропски јазици на балканските простори, тоа значи дека и словенските јазици на Балканот, таа ги поттикна овие јазици кон структури многу подалеку од примитивната индоевропската структура.

Јас сето тоа го имам веќе спомнато во некои мои статии кои беа објавени, една во Харвард, друга во Хелсинки, уште една во Берлин и така натаму, и се надевам, овие статии да ги соберам во еден том преведен на македонски и да им го претставам на македонските научници со цел да се направи дискусија од оваа гледна точка.

– *Оваа година во Македонија треба да се јојави Вашата најнова книга, во издание на МАНУ и Еуроклиенџ, со одбрани научни трудови. Што преваѓнува, или што е важно во нив? Колку што ми е познато, пошироката јавност уште не знае, тие се лингвистички?*

– Сметам дека лингвистичките трудови вредат повеќе. Јас во лингвистиката придонесов за една нова концепција што целосно се отргнува од стремежите, против кои јас се борев цели 30 години, но не само против структуралистичките толку и американските стремежи на Чомски. Покажав дека тие беа дегенерација на лингвистиката и се вратив на еден историски концепт за интерпретацијата на лингвистика, но не историски како на Шлајзер, историски-позитивист, туку се вратив на еден концепт во кој се спојуваат внатрешниот еволутивен поглед со надворешниот структуралниот поглед, кои произлегуваат од културен проток, со еден збор, со совпаѓање на лингвистичката традиција на Шлајзер и иновацијата на Де Сосир, со други зборови, со совпаѓање на целото големо дело на студии и метод што беше извршен за да се реинтерпретира материјалната еволуција на јазикот, со поглед на обновување на структурите, и тоа не според случај туку според

историската конкретност, значи според културата, според културната промена на народи.

Народите се во контакт со други народи, и овие контакти се мирољубиви и воински, и од овие контакти произлегуваат длабоки еволуции на психологијата, овие културални психолошки еволуции се одбиваат во една различна употреба на истите морфофонетски инструменти кои претходно беа употребени според, да речеме, античната индоевропска структура. Во оваа еволуција што варира од регион до регион и варира од јазик до јазик, т.е според историските настани на секоја нација, ново-историската лингвистика се труди да ги разбере причините на историската точност, тоа е всушност лингвистичката еволуција.

Јазикот не е повеќе сметан како апстрактност во себе, јазикот е сметан во конкретната социјална еволуција. По кој мотив, на пример, македонскиот јазик во словенското наследство бира некои теми место други, или им дава на некои зборови едно целосно различно значење, бира едно различно значење од тоа што го имаат, на пример, на бугарски, на хрватски или на српски.

Проблемот не се решава како што правеа старите лингвисти: ова значи тоа, произлегува од тоа – не значи ништо, треба да се каже зошто овој термин се претвори, од кои историско-културни причини, историско-социјални причини, беше одбран овој термин, да се покаже зашто се промени значењето. Јас за тоа дадов еден пример во мојот говор за докторатот *ad honoris causa* во Шлезија, за зборот, за темата –товар товарис –, во кој имам поставен еден нов критериум за етимолошката еволуција давајќи решение на еден етимолошки проблем, за кој за една половина век немаше никакво решение од Миклошич, значи за еден век, бидејќи делата на Миклошич се од 1870.

Значи, би сакал овој ист метод да го внесам во една историја на македонскиот лексикон, што сè уште треба да се направи, значи треба да се сфати дека јазикот не е

некаков апстрактен феномен, јазикот живее во општество, се развива со општество, ги претрпува сите проблеми во кои се вплетува општеството, а од сето тоа произлегува како последица дека некои функционални елементи, иако остануваат формално исти, на пример, некои предлози, некои наставки, преминуваат во различна употреба, се менува значењето, вредноста на падежите, порано се говореше дека падежите се споија, аблатив и инструментален се споија, или се намалија.

Ова е еден апстрактен говор, не може да се зборува на овој начин, во вакви термини, овој е механички разговор. Треба да се види зошто, што детерминира во еден момент, некој падеж заменува две или три празнини, зашто, што е променето во генералниот систем на јазикот.

Овие се новите проблеми кои се трудам да ги внесам во една лингвистика, што повторно станува историска, бидејќи лингвистика во последните 30 години е полудена, тоа е лингвистика – една чудна математика со формули што ништо не значат.

Тоа е една лингвистика што ја изгуби мислата на конкретноста, на историјата, на социјалноста на јазикот. Треба да се вратиме на сериозна работа, премногу си играа, беше една лесна игра, игра во која секој импровизатор можеше со 4 мали формули да направи била каква работа, треба да се вратиме на работа со одговорност, компетентност и со сериозност.

Светот се промени, не е повеќе свет на авантури, на идеологии, туку е свет на одговорноста, исто така, и во лингвистика треба да се вратиме на одговорноста.

– Професор Миниси, Вие конџакџираџе со многу џознаџи македонски линџвистиџи и леџераџи, дали ќе ни џосочџе со кои најмногу сџе сорабоџувале?

– Тешко е да се одговори на такво прашање, јас би рекол дека сите се многу важни, но се разбира моето срце им припаѓа на пријателите. Вие треба да ме извинете, но јас се разбира треба пред сè да им дадам предност на пријателите – на незаборавениот Конески, кое сеќавање е навистина сè уште едно богатство, чие дело до ден денес е се уште присутно и битно, и од кој сите ние се уште ја чувствуваме важноста, виталноста, генијалноста. Јас никогаш нема да не го истакнам овој факт, дека Конески бил еден голем македонски лингвист, бидејќи бил еден голем македонски поет. **И тоа лингвиститите требаат да научат, дека јазикот треба да се сфати со интуиција која не е онаа на лингвист туку на поет, на уметник, на вреден човек, бидејќи Конески бил поет, но и многу вреден. Да ја напишал македонската граматика некој друг место тој ќе немавме една македонската граматика, ќе имавме една сосема спротивна граматика, според некои теории од генералната и деформираната реторика, според шеми од латинската или француската граматика, но Конески со интуиција на уметник и интелигенција на лингвист знаел да му го даде на македонскиот јазик неговиот вистински изглед, ова е нешто што никој не треба да го заборава.**

Потоа размислувам за сите оние што работела безмерно на целиот дијалектен материјал. Видоески е за тоа една примерна фигура. Но не сакам да споменувам други имиња, бидејќи би требал да набројам многу. Сакам само да се ограничам на двајца кои мене ми се драги. Беше еден сентиментален избор, базиран врз нивната голема вредност, врз нивната голема заслуга, но повеќе сентиментален избор и затоа јас им се извинувам на сите оние што не ги споменав, но тоа не значи дека не ги ценам длабоко и дека не ја почитувам високо целата нивна работа што ја извршуваат

– Професор Миниси, Вие со Вашето научно занимавање со македонистиката, често паати сите биле присутни во Македонија и сите омилена личности во нашата земја. Што ќе ни кажете надвор од Вашето научен интерес, што мислите за Македонија? Кои се Вашите приоритетни сеќавања на места, градови, или симболизи, кои Ви останале во подлабоко сеќавање? Семинарот, Охрид Скопје, Македонија, или Ману?

– Јас сметам дека Македонија имала голема идеја кога сфатила дека требаше да се запознае не само нејзиниот јазик, туку и државата преку една серија културни организации, и би додал, дека би требало да се прошируваат и туристичките организации. Всушност семинарите многу придонесоа кон запознавање на Македонија, меѓу тие кои ја посетија, исто така и средбите на поети, многу придонесеа, сметам дека денес би требало да се направи многу повеќе, т.е. имам впечаток дека поради очевидни причини за билансот, семинарите полека полека се стеснуваат.

Ова е една лоша економија бидејќи кога станува збор за економија, не треба да се пресметува тоа што се инвестира, треба да се пресметува колку донесува тоа што се вложува, а кога се пресметува колку донесува тоа што се вложува не треба да се пресметува како што праваат сметководителите кои велат – трошам една количина пари заработувам една количина пари – треба да се пресметува како што прави политичкиот, културниот и историскиот човек – треба да се кажува – вложувам толку пари, заработувам (добивам) многу култура, знаење, распространување, меѓународни односи, културни односи.

Сето ова вреди многу повеќе од парите. Денес стана една идеологија. Секаде, во сите држави, постои една напредната идеологија од меѓународен монетарен фонд, една идеологија што доаѓа од Америка: Ова чини толку, треба да врати толку во пари.

Министерството за надворешни работи на Италија – културниот оддел- неодамна даде еден предлог. Јас тој ден бев поканат да го слушнам овој „прекрасен“ предлог. А што беше речено, беше речено дека при институции од италијанската култура треба само да се држат часови, дека не треба повеќе да примаат средства. Јасно е дека денес постои една голема збунетост – кога се смета дека парите, вложувањето на парите во социјалните, културните дела се, исто така, плодни како и приходите од парите.

Но, тоа треба да биде приход од култура, треба да биде општествен приход, треба да биде приход од меѓународни односи. Јас затоа сметам дека кога се запознаваме со градови, со луѓе, преку патувања, преку семинари, преку односи од секаков вид, преку самиот театар, сите овие елементи се основни, бидејќи денес ситуацијата на Македонија е многу деликатна. Токму на границата со Македонија постои една голема експлозивна точка, и оваа голема експлозивна точка, за жал, полека полека ќе вовлече еден дел од Македонија. Да се случи нешто во таа голема експлозивна точка, и во неколку точки во Македонија ќе дојде до експлозија.

Тогаш би било трагедија, не само за Македонија, толку за целиот Запад, бидејќи Македонија е чепот на вулканот, ако се извади чепот, целиот Запад, и не само сите Балканските земји, но целиот Запад ќе биде вовлечен

Оваа работа за жал не ја сфаќа Европската Унија, одбива да ја разбере, бидејќи исто така постојат „елементи“ што имаат голем интерес за да не ѝ даде на Европската Унија да сфати. Има реакционерни елементи, кои за жал доаѓаат од Западна Европа, а јас морам да кажам дека видов, како на пример, во последните изданија на еден голем француски весник, дека постои една цела, би рекол малку сокриена анти – македонска поза – додека

на пример пред неколку години напротив во некои други големи француски весници, навистина важни, имаше една многу јасно-отворена анти-македонска поза.

Овие нешта за жал произлегуваат од разни притисоци и за жал против овие притисоци може да се води борба само запознавајќи го светот со Македонија, бидејќи Македонија е единствена држава – сакам да кажам јасно – Македонија е единствена држава од јужно-источна Европа што знаеше да има во структурата на правото, во социјален поглед една современа европската концепција.

Можеби тоа е она што смета, тоа е она против која други сакаат да водат борба во јужно-источна Европа, бидејќи ова спречува многу нешта, тоа е против едно одвивање, едно одвивање што е водено од сето тоа што е поврзано со пазарот на оружја, поврзано со пазарот на дрога, со оној што е меѓународен престап под разни форми и дека на разни начини Запад го поддржува според принципот дека на крај, било која активност секогаш е економска и сè е во ред. Бидејќи ова е денешната економија: чиста економија. Оваа нова идеологија, исто така наречена; политичко мислење или е увоз од нај-ретрограден идеологизам од Америка, е она што полека полека ја труе и ја става во криза самата Европската Унија.

Европската Унија кога го потпиша Договорот во Мастрихт, се наоѓаше во еден период кога овој менталитет, оваа идеологија беше на врв. Денес полека полека тие забележуваат, се сеќаваат дека Договорот е премногу ретрограден, дека овој Договор не може повеќе да одговори на кризата, на невработеноста што не е повеќе еден маргинален феномен туку еден феномен кој може да ја проголтне западната демократија. За ова денес полека полека сфаќаат дека според некои критериуми целата европска култура е задушена од една комер-

цијална култура што доаѓа од Америка, како на пример филмовите кои содржат насилство, кои влијаат врз младите кои речиси секаде убиваат деца и други. Од Јапонија до Франција нема повеќе никаква граница на ова деградација на совеста.

А зошто? Затоа што има филмови кои водат кон егзалтација, кон насилство, кон перверзија, филмови кои едноставно се снимаат, лесно се шират како лоши производи, овде, бидејќи Америка ја има можноста комерцијално да ги наметне.

Борбата што Франција ја води за така наречен културен исклучок во меѓународниот комерцијален договор, е една борба што се базира токму за една заштита на една културна одговорност, исто така е култура на масите. Македонија умееше да ги избегне најлошите опасности на овој Запад.

Македонија навистина претставува една многу современа концепција.

На пример, самиот факт дека неодамна само Македонија се спротивстави на еден балкански сојуз со што ќе им ја спречеше на сите држави што би учествувале, можноста да влезат во Европската Унија, значи можност да влезат во еден погенерален круг, беше еден фундаментален политички настан.

Никој не ја призна оваа многу голема заслуга на Македонија. Само „Медитеранската Лабораторија“ беше способна да ја сфати оваа голема функција на Македонија, во личноста на нејзиниот претседател, да напомени дека ова е признание. Токму затоа „Медитеранската Лабораторија“ се обврза да ја запознае Европската Унија за важноста на оваа држава која е многу различна од другите јужно-источни европски држави. Значи многу е важно да се зголеми ова сознание преку семинари, преку туристички форми. Не станува збор за некоја инвестициона форма

вложена во некој елегантен вид културна амбиција, напротив станува збор да се инвестира за да се даде до знаење важноста на некои вредности за кои Македонија умееше да ги чува и да ја сфати функцијата што таа ја има во една многу деликатна ситуација како што е таа денес присутна во југо- источна Европа.

– Професор Миниси, Вие имате светски рејтинг во лингвистиката воопшто, а наоѓајќи го досега јано време да се занимавате продлабочено со македонистиката. Сигурно доаѓаме во Неапол почнуваме од Вас со разни прашања од областа на славистиката, особено од македонистиката, и еве, сега кога доаѓаме со по неј шест интервенции кон Вас, ние дознаваме уште една новина, тоа е Вашето ново счисание кое веќе излегува со еден број, и за кое веќе ни афирмираме дека можат да се вклучат во него и македонски колеги, особено во научната средба што ја планираме заедно со Полјаците. Што ќе ни кажете за ова ново счисание?

– Не станува збор за едно мое ново списание. Станува збор за едно списание направено, без јас да знам, од најголемите италијански романисти, италијанисти филолози. Кога излезе првиот број, мене ми го испратија, и во првиот број ја имаше и програмата. Потоа јас одговорив со едно пригодно писмо за програмата. Ова писмо беше прифатено со голем интерес од уредникот на списанието Џусепе Сансоне, еден голем романист филолог, којшто рече: – <<Веднаш ќе го објавам, но би сакал да се отвори еден голем дијалог.>> Јас реков : << Тогаш ти да почнеш. Веднаш>>. Значи, во овој втор број

кој веќе е отпечатен, ќе се објават два писма, моето со приговори кон програмата, и она на директорот кое одговори на приговорите, а потоа ќе бидат објавени писмата на другите филолози кои ќе интервенираат во дискусијата.

Во што беше проблемот? Требаше да се дефинира функцијата на текстот и филолошката интерпретација на текстот, директорот се повикува како мото на еден стих на Валери Немистил што вели „La parole est guffe“ – меѓу другото јас не верувам дека е од Валери, директорот инсистира велејќи дека е од Валери, јас мислам дека е од Жакелине, но ова не е толку важно. Значи јас дадов приговор зошто тоа значеше да се прифати едно отвореност кон оној критички авантуризам, што значеше пропаст на книжевната критика во последните 40 години. Ги објаснив моите причини, како треба да биде интерпретиран еден книжевен текст, тоа ест на кој начин зборот ги има сопствените граници на интерпретација во рамките на текстот, историските граници, контекстуалните граници.

Тој ми одговори со неговото прво писмо, многу убаво писмо, што ми го прочита по телефон, потоа дојде во Неапол и разговараме за тоа, и за тоа други филолози ќе интервенираат бидејќи проблемот е многу важен. Всушност станува збор одново да се формираат критериумите на филолошката интерпретација, границите на книжевната критика. Јас повеќе години објавував многу статии во спротивност на некои методи од современата критика и најважната статија беше една критика посветена на еден мој многу драг пријател – Роман Јакобсон – големиот лингвист, но исто така книжевен критичар, а почнувајќи од еден негов коментар за еден сонет на Бодлер. Статијата носеше наслов „Незгоди на мачките,“ бидејќи беше еден коментар за еден сонет за

мачките, каде јас технички го покажав целиот процес, зашто онаа критика беше своеволена. Зошто ја разгледав онаа на Јакобсон, а не онаа на многу авантуристи, како на пример, сите тие Французи што учествуваа во она лудо списание што се викаше „*Quelquelle*“, тие што денес иако се покајаа (кога е веќе доцна), сепак не ја измениле главата. Затоа што Јакобсон е сериозен човек, јас не сакам да дискутирам со луѓе што не ги ценам. Јакобсон не беше само еден драг пријател, тој беше и еден човек со многу голема вредност, одигра една голема важност во еволуцијата на лингвистиката, беше еден од основачите на Прашката школа, имаше голема важност во еволуцијата на книжевната критика, само јас не се согласувам со таа линија. Тогаш, во статијата што ја објавив во списанието кое е против моите идеи, а за неговите, списание кое е водено од еден голем италијански филозоф Чесаре Сегре, со ваков однос на воспитаност поради што секој ги искажува спротивните сопствени идеи, во дом на тој му се спротиставува, ваквиот однос е исто така еден начин за да се врати назад една книжевна цивилизација што се изгубила, бидејќи опозициите беа зловни, антипатични, вулгарни. Ние се трудеме да ја вратиме назад духовноста на цивилизацијата, духовитоста на соработка и покрај идејните разлики, колку повеќе идеите се различни толку повеќе е важен дијалогот. Враќањето кон дијалогот е една новост бидејќи за целиот книжевен период кога постоеа политички идеологии, постоеа исто така книжевни идеологии и немаше дијалог со книжевната идеологија, како што немаше дијалог со политичката идеологија.

За една половина век проживеавме една војна која беше исто така книжевна и нормално сите тие што беа поглупави беа поагресивни и понасилни против другите. Токму овие писма што ќе ги објавиме во, мислам, „Ла

парола дел тесто“ ќе бидат исто така едно враќање кон таа што беше големата цивилизација на дијалогот од ’700, со еден дух што не е од ’700, но е еден целосен нов дух. Тоа ест, еден дух на совеста дека идеите треба подлабоко да се дискутираат во суштинското почитување на мислења на другите, на своите објаснувања, но секако треба да бидат дискутирани меѓу луѓе кои овие мислења ги базираат врз докажани мотивации, меѓу луѓе кои имаат една сериозна културна основа. Бидејќи денес постои еден голем културен авантуризам, во сите држави, за жал кај сите универзитети. Една од причините поради кои решивме да создавеме една пост-универзитерска школа е токму затоа што филозофските факултети во Европа не се повеќе како порано, нема повеќе поттик. Девеесет посто од професорите не би требало да се професори, го немаат културното знаење, ја немаат потребната ментална отвореност за да бидат професори. Ние сакаме повторно да отвориме преку семинарскиот систем, а не преку часовите бидејќи тие малку служат, да отвориме повторно еден критички универзитет, која ќе земе еден целосен културен заплет, со студенти коишто ќе доаѓаат со мотивирани културни интереси а не само да земаат дипломи – денес луѓето земаат било каква диплома, бидејќи без диплома (не е важно како си стигнал до неа) ти си државјанин од трета класа. Значи деградација на дипломата, како да е една обична возачка дозвола за да се добие едно работно место, тоа е една од причините. Но фундаментална причина е дека се промениле историско-културни состојби, поради кои филозофските факултети имаа значење.

Денес филолошките факултети такви како што се, немаат повеќе едно вистинско значење. Потребно е да се реконструира длабоко. Кризата не започна сега, кризата започне веднаш по Унболдт кога го создаде современиот

универзитет во Берлин, тогаш сме кон крајот на првата половина од минатиот век. Унболдт креираше една шема, шема на големите универзитети кои што се уште преживуваат.

Кога беше водена борба против целата германска филологија, и против германската лингвистика, се формирале живи и важни противнички идеи: Французите останаа поврзени за старата реторика и за старата култура од 700, а Германците се трудеа да внесат во филологијата конкретна смисла на една да речеме научна градба на текстот. Расправите, на пример, меѓу Вила Волендофт, најголемата личност на класична германска филологија и француските класицисти се многу интересни. Денес би требало да постои една антологија на тие расправи. Денес е излезена и една многу убава книга на Jean Paul Ax „L'agreste de personne“ каде што во првите две статии (станува збор за еден есеј што собира многу статии) на интелегентен начин одново се земаат основите на ова полемика.

Тоа што јас го започнав со моето писмо во „Parola del testo“ е токму еден разговор за тоа како треба да се поправи филолошкиот разговор. Тоа што ние сакаме да направиме е повторно да основаме една филологија повеќе ригорозна но во исто време историски повеќе отворена. Бидејќи кога јас на пример читам „I presocratici“ од Дилс, јас сфаќам дека читам повеќе Дилс отколку „I presocratici“, а исто така, можам да кажам за „Lucrezio“ на Лакман што е повеќе Лакман, итн.

Потребно е да се избега од онаа тесна текстуална традиција за да се врати во големиот тек на историја на културата. Во Италија текстуалната традиција имала една голема личност: Пасквуали. Пасквуали е една личност која сите што имаат едно филолошко-современо знаење не можаат да ја забораваат. Но Пасквуали ги признаваше

своите граници. Отворената традиција ја претставуваше неговата традиција на текстот. Јас ја развивав отворената традиција во некои есеи во хрониката на „Ресто“ во „Повиест“ на Флерт, покажувајќи како преку една текстуална анализа на првите пет реда, на првите два периоди на текстот се градеше една сосема друга визија на овој голем историски документ, на овој голем оснивач на руската хронографија. Јас сметам дека овој разговор би требало да се отвори со една поширока визија, и ова беше целта на моето писмо. Јас се надевам дека не само филолозите кон кои е упатено списанието, т.е. романистите, но исто така и другите, ќе сакаат да интервенираат во овој разговор, и се надевам дека македонските филолози ќе сакаат да бидат присутни во овој разговор. Ќе бидат добродојдени, дури ќе ни биде драго да го слушнеме нивниот глас.

– Професор Миниси, ние може да сме ѝоносни шїџо 28 ѓодини во Неаїол рабџїи Лекїџорайїџџ за македонски јазик. Познаїџо ни е и на ѝоширокаїџа, особено, на научнаїџа јавносїџ, дека сїџе наши лекїџори имааїџ мноџу срџчен конїџакїџ со Вас и Вие сїџе нашаїџа драџоцена ѝомош и за одржување на ѝџџ Лекїџорайїџ. Шїџо ќе ни кажеїџе ѝџ 28 ѓодини рабџа на ѝџџ Лекїџорайїџ?

– Тоа беше едно многу важно отворање, бидејќи славистиката кај нас го немаше овој македонистички хоризонт. Имавме двајца многу добри лектори, еден од нив беше Наум Китановски, кој остана кај нас, се врати во Македонија. Неколку години го имавме како лектор проф. Алекса Поповски, кој исто така беше многу добар.

Кога зборуваме за лектори навистина можеме да кажеме дека бевме многу среќни. Имавме и еден одличен

професор по македонски јазик, професорката Оливера Јашар-Настева. Потоа се промени италијанскиот закон. Синдикатите се договорија со владината служба да им се даде место на оние што веќе беа внатре во универзитетот, поради што еден професор бидејќи веќе работеше на факултет ја земаше службата во една дисциплина за која ништо не знаеше. Ова аберација, како на пример и аберацијата во врска со укинувањето на странските лектори, освен тие што се со размена, произлегува од една цел, анти-културно и корпоративинско (масовно) движење, од еден вулгарен синдикализам, кој доминираше во италијанскиот универзитет. За жал, бидејќи демократската партија станува моќна продавајќи им така многу сила на синдикатите, и со тоа што и едните и другите правејќи погрешни чекори ја доведоа Италија во една социјална и културна понижувачка состојба, а државата во еден краен дефицит, носејќи ги канцелариските и бирократски структури до максимално изразување, што не постоеа дури ниту во Русија, која беше држава со најголема бирократија во светот.

Состојбата на Италија беше полоша. Јас често велев: Италија е единствена држава без политичка полиција, но е комунистичка како другите држави. Денес ние ги живееме последиците, со разлика дека културата, за која во Италија никој не се заинтересира, за жал се уште им припаѓа на ретрогадните сили, поради што сите закони за универзитетот се еден полош од другиот и сите водат кон ретрограден правец.

Затоа италијанската ситуација е многу сериозна, но се надеваме дека работите ќе се изменат и во Италија. Но јас гледам дека и во Франција универзитетските реформи одат во погрешен правец, луѓето почнуваат да кажуваат: „сироти студенти, колку ги тераат да учат, нека работат помалку, зашто толку нешта во глава“ – како

главата да е една кофа. Мислат дека мозокот е една кофа каде што се ставаат работи а потоа, во еден момент нема повеќе место. Не разбираат дека мозокот е нешто друго, не работи како една канта за ѓубре. Тие не разбираат дека станува збор за култура. За жал кај нас, најголем дел на пратениците се полуписмени, и јасно е дека постои ваква состојба. За жал во Франција констатирав дека вакви проекти за реформа во последниве 4 години се доставени од страна на разните влади, водат кон лош правец. Во Германија одамна универзитетот многу се промени. Јас имав навика да одам во западен Берлин, каде што имав паметни пријатели. Одев таму не само за да ги држам моите конференции, туку ми беше многу драго да разговарам со интелегентни луѓе. Потоа престанав да одам таму, бидејќи амбиентот не беше повеќе ист, постоеја луѓе со кои не можев повеќе да разговарам. Тие луѓе ја немаа повеќе универзитетската култура. А зошто да одам таму и да зборам со луѓе со кои немав повеќе ништо заедничко? Истото е во другите држави, на пример, во Скандинавските држави, на Универзитет во Осло постоеше еден прекрасен оддел за иранистика, но сега е уништен. Универзитет во Хелсинки беше еден универзитет со голема традиција за повеќе од една половина век, но сега таму има луѓе кои претпочитам да не ги посетувам. Значи станува збор за еден сериозен социјален проблем. Затоа ние преку оваа предложена пост-универзитетска школа се трудеме да посочиме една причина (мотивација) за таквите наречени книжевни (филозофски) студии. Каква смисла има денес филозофијата кога сите проблеми што таа ги поставуваше, на пример развојот на ртелигиите, сега се решени од Науките: проблемот на времето, на просторот, на светот. Дури проблемот на моралот денес се трудат да го решаваат со неврологија. Напротив, филозофијата може да има една голема функција, како генерална епи-

стимологија, односно како критика на убавината, на истражувањето, но во генерален процес на знаење, не може повеќе да биде една филозофија што основа системи.

Но кога ги гледаме, на пример, филозофите се разочаруваме. Јас, на пример, кога ги читам делата на авторот Хаидегер мислам дека неговата продукција е апсолутно непродуктивна. Зошто, на пример, во своите говори за некои термини од грчката култура, врз кои ја елаборира својата замисла, се говорат на погрешен филолошки начин? Станува збор за една теологија без Господ, таа е само теологија. Ние денес треба да се ослободиме од овие работи, треба одново да создадеме една функција на филозофијата, како критика на познатиот процес, без да се создаваат системи, методи и шеми.

Треба повторно да создаваме една функција на книжевните студии. Книжевноста не може повеќе да се студира во тесните рамки на така наречените деформирани национални книжевности, не само во врска и однос со странските книжевности туку и во однос со внатрешните регионални книжевности. Француската книжевност која беше организирана од страна на познат прирачник од Лансом, да речеме, типичен прирачник на француското книжевно поучување за години и години, таа е една книжевност што не одговара на оние критериуми според новата компаративна лингвистика што се роди во источна Европа, во Прага, во Варшава, а потоа пред сè, благодарение на големата личност на Клоницаи, еден голем научник кој умре на млади години во Будимпешта. Со ова голема концепција, која еден наследник на чешката школа ја внесе во Америка, иако вгради темели во националното општество во компаративната книжевност, треба да се продолжи, треба да се обновува, треба да се гледа кон други погледи, тие се

поставувања што датираат повеќе од еден и половина век. И тука треба да направиме едно ново размислување – за сè што високото образование, универзитерското образование, радикално го има обновено.

Малкумина сме што се трудиме да го направиме и, бидејќи за жал малкумина се тие што ја имаат менталната расположеност, ова е факт што мора да се признае. Сето тоа беше вградено во главите, поради што сите глави се, да речеме, уредени според шеми. Додека културата ги прекинува сите шеми, таа исто така е едно константно обновување на сопствените шеми, тие шеми што таа сама привремено ги разработува и што мора постојано да ги уништува.

Тоа значи, се трудиме да го направиме, претставува и е навистина еден важен процес за да се обнови не само европската култура туку и европското општество. Не постоиме само ние, за среќа постои Опта при Универзитетот во Варшава, една независна фондација, но поврзена со Класистиката на Универзитет во Варшава, која што функционира многу добро во оваа смисла. Постојат и други. Во светската клима, значи, почнува да се чувствува потребата за едно враќање на културата. Да не забораваме дека Револуцијата велеше: „Долу културата, да ја уништиме културата.“ Постоеше еден филм, мислам од Труфо, каде се гледаше како некои момчиња секој ден, со еден пиштол, ми се чини од тие со топчиња, со стрелчиња, пукаа кон портретот што претставуваше еден историски лик од културата – против Картезио, против Паскал. На ѕидот се гледаа овие портрети, и тие момчиња кои пукаа кон нив. Овој вкупен анти-културен процес што започна со футуризам, вели „да стреламе против музеите“ е еден цел процес што заврши и кој не донесе ништо, освен варварство. Мораме да кажеме „да се вратиме кон културата“. Мораме да кажеме дека културата е една сериозна работа, тешка, дека да бидеш

студент значи да се направи една огромна работа. Студентот треба да работи дури 10, 12 часа на ден, но треба да имаме во предвид дека периодот кога си е студент на факултет ќе пројде, културата што се добива ќе трае целиот живот.

Да бидеш студент значи да си обземен на многу сериозен начин, не како денес кога студентот оди на испит со една мала книга што ќе ја прочита во возот, набрзина. Постојат многу професори кои не се професори, кои не претставуваат повеќе ништо и нормално студентот не може да сфати што значи културата. Ние имаме при сите универзитети „мали острови“ и погледни тие острови даваат плодови. Имавме, кај нас, во мојот оддел имаме само една катедра која работи добро, и поради учтивост кон другите катедри нема да кажам која е, но можам да кажам дека се случија чудни феномени, односно, анимирани деца кои беа речиси необразовани, кои учеа не само добро туку учеа со задоволство, и таа е единствена катедра при која дипломираните студенти веднаш добиваа една професија, и тоа токму во странство.

Изгледа малку чудно дека ние сме во можност да ги испратиме нашите дипломирани студенти, да ги сместиме во странство. А зошто не во Италија? Зошто во Италија се уште постои еден систем на личните односи, еден систем што е типичен во неразвиените земји, а тоа се гледа исто така во политиката, и тоа за жал се гледа и во многу други работи во нашето општество. Ние се трудиме колку што можеме да го обновиме италијанското општество, но тоа треба да биде задача на целата земја, ако сака да биде обновена. Се трудиме да го манифестираме овој принцип, оваа визија на функцијата на културата и на ова истражување, значењето на книжевните студии. Кога книжевните студии би го изгубиле нивното значење, би завршиле така, обраќајќи се кон самата нивна историја. Јас имам еден многу драг пријател

кој е еден многу голем филозоф, но тој прави само историја на филозофијата. Тоа е нормално, но кога културата прави сама за себе своја историја, тогаш станува само култура за во музеј.

Ние треба да направиме една креативна култура. Не можеме да правиме култура што се повторува, што го открва минатото, се усовршува на филолошки начин. Што се добива од тоа? Едно подобро знаење, но мора да имаме, исто така, една култура што создава, како што беше во периодот на ренасансата. Да имаме повторно една култура што создава, но за да имаме една култура што создава треба да имаме еден друг вид книжевни студии, еден друг вид факултет: Тоа е она што се трудиме да го направиме сега.

17 април 1998 Неапол

Превод од италијански

Лучиана Гуидо Шремџ

РАЗГОВОР СО ИТАЛИЈАНСКИОТ СЛАВИСТ ЛОРЕНЦО ТРАМОНТАНО

– Во Италија, појточно во Неапол, слушнав убава весѝ: италијански славистѝ предал во процедура докѝторкса теза, со тема од македонската литература и јазик од просветношелско -преродбенскиот период. Всушностѝ, тоа е тезата на младиот италијански славист Лоренцо Трамонтано, кој бил учесник и на Семинарот за македонски јазик, литература и култура во Охрид. Сега се наоѓаме во Неапол, тој е со нас, да го запрашаме за новината во Неапол. Колега Лоренцо, кој е насловот на Вашата докѝторска теза?

– Тоа е едно истражување за македонската литература „на простејшиј јазик“. Се однесува на објавени дела од Јоаким Крчовски и Кирил Пејчиновиќ, како и на типографската дејност на Теодосиј Синаитски.

– Тоа е значаен сегмент од македонската литература од почетокој на 19. век. Како дојдовше до интересот за македонистиката?

– Јас го научив македонскиот јазик во Неапол, кој е единствениот центар на македонистиката во Италија. Затоа сметам дека овој дел од славистиката не е многу

познат низ Италија. Јас и моите колеги се интересиравме за јазиците на помалите народи, кои се заведени во Неапол.

– Во Вашиот Ориентален универзитетски институт се слушаат 82 јазици?

– Да. Кога почнав да студирам се интересирав за други теми...

– На пример, за кои?

– Јас се интересирав прво за рускиот јазик, за романскиот јазик, и за сите балкански јазици. Потоа се заинтересирав за македонскиот јазик, за македонската литература и зедов дипломска работа, сакав да пишувам за македонската литература.

– Значи се определити за дипломска работа од областа на македонистиката. Каков е насловот на таа работа, и кога дипломиравте?

– Дипломирав во 1992 година. Насловот на мојата дипломска работа гласеше: „Драмското творештво на Војдан Чернодрински“, како прилог кон раѓањето на македонската народна самосвест.

– На која група дипломиравте во Ориенталниот институт?

– Дипломирав на групата – славистика. Мој ментор беше професорката Лилјана Мисони, но мој „духовен татко“

беше професорот Алекса Поповски. Тој тогаш беше лектор по македонски јазик во Институтот во Неапол.

– *Каква беше соработката со професорот Алекса Поповски?*

– Јас одев кај него во Скопје, и тоа неколку пати. Ми помогна да ги најдам сите нужни наслови од книгите и статиите што ми беа неопходни. Работев во Архивот, во „Нова Македонија“, се сретнав со македонскиот автор и познавач на македонското драмско и друго творештво, Александар Алексиев. Му дадов примерок од мојата дипломска работа. Тоа беа 320 страници. Мислам дека тоа беше првата македонистичка дипломска работа во Италија. Сега вршам истражувања на Универзитетот во Рим. Во првата година има само општи лекции по славистика, по старословенистика. Потоа ја започнав својата докторска теза, под менторството на професорот по славистика во Пиза, кој се интересира многу за балканските литератури, и за македонската. Тоа е професорот Ѓузепе дел Агата, многу познат и истакнат славист во Италија. Во месец февруари 1998 година ја завршив докторската теза.

– *При кој Универзитет се води Вашата дисертација?*

– Прво почесто одев во Пиза, потоа во Рим, во Неапол, во Падова, во Скопје. Во Скопје работев во Народната и универзитетска библиотека. Таму сите ми помагаа многу и беа љубезни со мене, можев да фотокопирам материјали, речиси се, и сега имам доста копии од оригиналите. Му благодарам и на професорот Ванчо Тушевски, кој се интересира за овие теми.

– *Го сѝоменавѝе ѝрофесороѝ дел Аѝаѝа. Со неѝо се ѝознаваме одамна. Тој имаше блиски врски и со ѝрофесороѝ Блаже Конески. Каде ѝо заѝознавѝе Вие?*

– Нашето познанство се случи во Италија. Кај нас се распишува конкурс за докторски тези. Јас добив право на конкурсот да работам на дисертација. Тогаш во разговор со професорот дел Агата се одлучивме за насловот на дисертацијата и јас одев кај него доста често на консултации и истражувања, во Рим и Пиза. Тој има голема и богата библиотека и стари книги, Посебно се интересира за книги печатени од крајот на 18. и почетокот на 19. век. . Се интересира за сите балкански литератури.

– *Шѝо би ни кажале резимирано за Вашата докторска теза, или ѝоубаво кажано, кои се новините во неа за македонските дејѝи шѝо ѝонаѝред ѝи сѝоменавме?*

– Мислам дека треба да се каже дека речиси сите постари есеи за овие погоре споменати писатели се исти како близнаци. Ги проучив длабоко нивните дела. Забележав битни разлики. Многу е важно дека во сите учебници и книги тие се обработуваат заедно. Меѓу нив има разлики. Затоа јас ги истакнав битните разлики меѓу нив. Потоа обратив големо внимание во истражувањата на изворите. Се интересирав за изворите на делата, што е моја школа. Посебно внимание посветив на изворите на делото „Чудеса пресвјатија Богородици“ од Крчовски, и тогаш ги открив италијанските извори.

– *Како дошол Крчовски до ѝреводоѝ?*

– Во литературата за нив не се цитирани сите извори. Харалампие Поленаковиќ го откри српскиот текст на преводот, а порано се мислело дека преводот е од грчкиот јазик. Поленаковиќ го откри текстот на Викентие Ракиќ. Во книгата на Ракиќ се цитирани изворите. Јас се интересирав и за другите извори, на Агапос Ландос, кој само трипати ги цитира изворите. Цитирани се италијански книги. Јас ги најдов во Италија сите книги и во нив цитираните негови извори. Тогаш видов дека е тоа едно патување, чекор по чекор.

– *Значи, Вие го откривте дрвото на развојот на преводот на Крчовски и Пејчиновиќ?*

– Да. Има еден познат професор во Италија, Марио Капалдо, кој успеа да докаже многу сложени работи само со слики и шеми. На тој начин се објаснуваат појавите прегледно. И јас успеав да направам шема за врските на споменатите книги. Така, проследив врски на повеќе извори за книгите на Крчовски и Пејчиновиќ. Меѓутоа, јас добро го проучив рускиот славист А.М. Селишчев, кој добро ја запознал Македонија, ги проучил сите овие книги што и мене ме интересираат. Така, јас преку неговите трудови се запознав со книги кои веќе ги нема, по бројните борби и други настани што следеа во Македонија по Првата световна војна. Многу книги и ракописи беа однесени во други држави. Најбогатите фондови од Македонија се најдоа во други земји.

– *Очевидно, Вашата дисертација носи нови информации, како последица на Вашите истражни истражувања. Дали се сеќавате кога дојдовте првпат во Македонија?*

– Кога дојдов првпат во Македонија, бев многу млад, имав 21 година. Бев учесник на Семинарот. Тоа беше 1989 година. Моја професорка на последниот Семинар беше Емилија Црвенковска.

– *Колешиката Црвенковска беше Ваш лектор. Каков виечајок остава кај Вас нејзините лекторски часови?*

– Таа беше одличен лектор. Знаеше повеќе странски јазици. Тоа е многу корисно за еден лектор. А и за слушателите. Ние бевме од разни земји, од целиот свет. Во мојата класа беше и професорот Ј. Весели од Рим, потоа професорот Федер од Холандија, и многи слушатели од Полска, Русија, од Турција. Емилија владееше повеќе јазици и комуникацијата беше одлична.

– *Првиот дојдовие 1989 година, а појгоа?*

– Потоа дојдов кај Вас во 1991, 1995, 1996 година.

– *Значи доаѓавие четирипати на Семинарот. Сега сфаќам зошто денес сред Неапол Вие зборувате одлично македонски. Какви се Вашите виечајоци воопшто за Семинарот?*

– Семинарот е одлично место, каде што секој заинтересиран може да го учи македонскиот јазик. Граматиката може да се научи во странство, но не и јазикот. Затоа престојот во земјата, чиј јазик се учи, е многу важен. За сите странци што сакаат да го совладаат македонскиот јазик постои во Охрид Школа. Таму може

да се учи. Таму ги имаме сите одговори на нашите прашања. Јас би сакал таму да бидам секоја година, но не постојат секогаш услови. Јас бев преокупиран со работа последниве години и не можев да дојдам. Јас сум бил во Македонија и во разни годишни времиња. Убава е Вашата земја, а стекнав и многу пријатели и пријателки во неа.

– *Дали сакајте да ни ги откриете нив?*

– Јас го запознав многу добро професорот Наум Китановски, кој беше лектор и во Неапол. Мои пријатели станаа професорите Алекса Поповски и Ванчо Тушевски, Максим Каранфиловски, Емилија Црвенковска, секретарот на Семинарот Толе Белчев. Многу е важно што сите тие секогаш имаа волја да ми помагаат. На други места не ја забележував оваа љубов и пријателство. Ми помагаа дури и во техничките проблеми. Ми овозможуваа фотокопирања, располагаа со трпение, и имаа љубов кон својата струка.

– *Лоренцо, покрај Вашите научни истражувања, секако, формирајте еден однос и поглед кон нашата земја?*

– Во Вашата земја засакав неколку градови. Мислам дека Скопје го запознав подобро од Неапол. Така на пример, кога шетаваме со Алекса Поповски во Скопје, јас го одведов право во еден дуќан, каде што се продаваа географски карти. А пред тоа Алекса ми рече дека не постои таков магазин. Кога дојдов првпат во Скопје, пристигнав пред почетокот на Семинарот. Четири до пет дена јас шетав низ Скопје слободно, без обврска. Го запознавав градот. Во Македонија ја засакав и македонската кујна. Го засакав многу Охридското Езеро.

Мислам дека Охрид е прекрасно место и многу Италијанци не го знаат. Мислам дека Охрид не е откриен во светскиот туризам, а може да стане и многу поважен туристички центар. Може да биде многу интересен за Италијанците, во него има историја, споменици, има сонце, има плажи, има се. Јас ја сакам Вашата природа. Бев и на Мечкин Камен, никаде не сум видел толку зелена боја, како таму. Го разгледав Крушево. Вашата земја е мала земја, но во неа има се, има снег, има сонце, има езера, плажи, Јас им раскажувам на моите пријатели во Италија за Македонија, и им давам идеи дека во неа најубаво може да се летува. Вашата земја е убава, а за нас е и евтино. Јас многу ги засакав Македонците. Потекнувам од еден град каде што луѓето се многу гостоприемливи. Имав повеќе разговори со Македонци. Многу од нив ми рекоа дека во Втората световна војна Италијанците биле најљубезните окупатори во Македонија. Потоа гледав во Македонија многу италијански стари плакати, на пример во Струга. Мислам дека нема многу разлики меѓу Италијанците и Македонците. Кога сум кај вас, како да сум дома.

– *Каде сѐе Вие родени Лоренцо?*

– Јас сум роден во Салерно, недалеку од Неапол. Имам брат близнак, но јас сум поубав од него (се смее). Инаку живеам во Њочера Инфериоре (Долна Ночера), 18 км. од Салерно. Местото се наоѓа на планина. Не е многу убав град. Има 50.000 жители. Има само еден попознат фудбалски тим. Друго нема ништо. Гимназијата ја завршив во Њочера, а по гимназијата одев во Неапол, секој ден. И до ден денес јас патувам постојано. Морав да бидам редовен во нашите курсеви. Јазиците мора да се вежбаат секојдневно.

– *Вие и работиште во Италија?*

– Јас преведувам од словенски јазици. Исто така, јас сум и судски преведувач. Сега сакам да бидам истражувач на словенска филологија.

– *Дали знаете каде би се одвивала иаа Ваша дејност? Или до Вашето докјорирање не можеите да знаете?*

– Во Италија е многу тешко. Во неа не можете да работите без конкурс. Во Неапол сега има конкурс за истражувач за јужнословенски јазици. Јас би сакал да бидам тој истражувач. И професорот Борис Петковски ми рече дека би можел да бидам таква личност во Италија. Тој беше тука неколку пати, зборува италијански, и се запознавме. Јас бев гостин и кај него дома, се запознав со неговата сопруга. Јас доживеав и еден ваков случај. Пред четири години предавав во Италија македонски јазик. Еден од моите ученици ме запраша: „Има ли уште живи Македонци сега?“ Тие мислеа дека учат јазик на еден народ кој нема живи потомци. И еден ден дојде на час професорот Алекса Поповски со синовите, и јас веднаш „Еве ви ги Македонците. Тие зборуваат македонски.“

– *Дали ише ги помешаа сјариите антички Македонци со современиите Македонци?*

– Не, тие немале контакт со Македонци дотогаш. Мислеа дека е мртов јазик како латинскиот. Тогаш им објаснив кои се Македонците, каде живеат, колку се, во

Републиката и во странство, и дека зборуваат на жив македонски јазик. Само една девојка се јави и го потврди моето излагање. А кога пристигна професорот Китановски, им реков, сега имате усна граматика. Додека не дојде Китановски јас зборував македонски, но сфаќав дека не сум сигурен.

– *Разбирливо е штоа. Без преседување во одредена земја, нејзиниот јазик не може да биде добро совладан. Дали планираше да дојдете во Македонија?*

– Јас би сакал да дојдам оваа година. Јас ја завршив мојата дисертација.

– *Кога имаше намера да ја браниш?*

– Уште не се знае. Се знаат членовите на Комисијата, на пример, професорот Павиа од Венеција – Ѓенова, но не се знае кога ќе биде одбраната.

– *Дали може да заврши во месец август, за да дојдете на Семинарот?*

– Можеби да.

– *Значи, постои можност да се видиме ова лето во Охрид, а Вие да бидете и званично доктор на науки.*

– Јас би сакал да дојдам кај Вас, но тоа може да биде и подоцна. Одбраната на дисертацијата е само првиот

чекор кон натамошните истражувања. Сега се интересирам за нови теми кај вас, а и за други теми од македонската литература. Ме интересира прашањето за признавањето на Вашиот литературен јазик. Посебно ме интересира материјалот од Втората световна војна. Би сакал да ги консултирам сите весници на партизанските одреди. Познато ми е дека во Куманово се јавија повеќе весници, од кои некои не беа на македонски литературен јазик. Имаше повеќе центри. Многу е важна 1944 година. Тогаш беше заседанието во Прохор Пчински. Важно е дека речиси сите партизански одреди имаа свои весници, напишани на разни дијалекти. За Италијанците би било чудно да се јават весници во една година со различни правила.

– *Да, но кај нас до 1944 година не бил кодифициран литературниот јазик.*

– За оваа тема беше заинтересиран и професорот Пирјавец од Трст. За Италија е тоа чудно, ако не се знаат процесите.

– *Да, на пример во 19 век нашиите писатели и автори кога пишувале на македонски јазик, го земаат својот говор или дијалект како како основа, на пример, Миладиновци, Григор Ѓрличев, Паршение Зографски, итн.*

– Јас се интересирав и за Вашата литература во 19 век. Жинзифов, на пример, преведувал од украински јазик. Го преведе Шевченко. Од старорускиот јазик го преведе „Словото за полкот Игорев“. Интересни се и вашите учебници од минатиот век.

– Мислијте на нашите преродбеници кои во размислувањата за литературниот македонски јазик доаѓале до идејата за еден ојшлословенски јазик, како на пример, Жинзифов, Прличев?

– Да, и во другите словенски јазици се јавија исти настојувања. Во Словенија се јави Бохорич, во Хрватска – Крижаниќ. Сите овие појави кај вас и кај другите словенски народи, ме интересираат. Сега во Италија постои голем интерес за стилистика. Во врска со ова сакам да пишувам за преводот на Жинзифов од украинскиот јазик. Затоа ми требаат материјали од Скопје. Потоа сакам да одам и во Русија и Украина.

– Очевидно е дека македонскиот 19. век сèанал
Ваша преокуација.

– Ќе Ви откријам дека имам желба да напишам македонска литературна историја на 19. век. За овој век нема доволно материјал, учебници. Ако сакате да читате за Македонија, на пример во Неапол, ќе одите во двете библиотеки, Народната и Универзитетската. И таму ќе најдете само бугарски и грчки книги, а не македонски. Повеќето од нив се преведени на грчки јазик, но нема преводи од македонски. Преведените избилуваат со необјективности. Наидов на еден италијански превод од грчка книга, полн со неточности, лаги, секоја страница избилуваше со бројни грешки, лажни укажувања. За жал нема преводи од македонската литература, и тоа објективни. Има само неколку примери на преводи од Марко Дого во Трст, потоа од Вјекослав Кучар. Во сите книги што ќе ги најдете на италијански не се зборува за Македонија. За Македонија се знае само нешто по

спортот, кога доаѓаат клубовите за натпревар. Дури кога се споменува Македонија, најчесто Италијанците ја мешаат со Грција.

– *Очевидно е дека и онаа литература која ја имаме на сирански јазици не е соодветно дистрибуирана до севрски библиотеки.*

– Од белетристиката има некои преводи, романи, раскази, поезија, малку историја. Јас мислам дека Неапол може да биде центарот на италијанската македонистика. Кога јас студирав имаше малку студенти заинтересирани за македонистика, но ако Неапол стане центар, каде што ќе се добиваат знаења за македонистиката, тој ќе привлече интересенти од сите делови на Италија. Има во Италија мали универзитети, но кои се центри за одредена област. Неапол ги има можностите за развој на македонистиката.

– *Навршина можеме да бидеме среќни што еден млад италијански научник се интересира толку многу за македонистиката. Вие се интересирате за историјата на Македонија, за јазиците, за литературата, за културата. Се надевам дека овие врски ќе негуваме заеднички. Тие ќе бидат поодредени, појасни и посилни. Ви благодарам за разговорот, мошне корисен за секој читател во Македонија.*

Мај 1998 г. Неапол

АМЕРИКАНСКАТА СЛАВИСТКА КИМ ГАРЕЈС

– На Семинарој за македонски јазик, литература и култура во Охрид и оваа година учествувавте најактивно во сите форми од неговата програма. Покрај тоа бевте прогласени и за најсимпатичен учесник, а добивте и повеќе дипломи како признание за вашиот сепран интерес. Значи, во Чикаго имаме вреден македонист. Покрај тоа, дознавме дека оваа година ќе предавате македонски јазик на Универзитетот Чикаго. Да започнеме со Вашиот актуелен интерес, со Вашата дисертација.

– Веќе ги завршив сите курсеви и испити. Работам на факторите што имаат влијание на конгруенцијата – ред на зборови, кратки заменки, оддалеченост на формата од оној збор што го управува, специфичност – во која припаѓаат определеноста, видот, времето, итн. Се интересирам за отпаѓањето на конгруенцијата, и за тоа како овие фактори дејствуваат истовремено на отпаѓањето на конгруенцијата.

– Ким, да се вратиме на Вашите години поминајќи во родниот град. Како се развиваше Ким Гарејс?

– Јас сум родена во јужноисточниот дел на САД, во Флорида. Но, јас го сметам Чикаго за мој роден град. Татко ми беше пилот во воздухопловството, заради што живеевме во различни места, во различни воздухопловни бази. И како

возрасна имам живеено и многу патувано во различни места. Така, во еден воздушен напад во Виетнам умре и мојот татко. Со семејството се преселивме во Чикаго, во родниот град на мајка ми и татко ми. Мојата мајка правеше извонредни напори со грижа да го однегува мојот брат и мене. Мојата мајка е многу нежна, пријатна, блага, мила, искрена, чесна. Брат ми е интелегентен, слободоумен, многу интересен и многу внимателен во околината. И двајцата сакаме многу да полемизираме. Се сеќавам на детството, кога одев во основното училиште сакав многу да учам. Но, средното школо не можев да го поднесам заради монотоноста. Сепак, добив стипендија за колеџ. Чувствував обврска дека треба да тргнам. Во семејството живеам до својата седумнаесетта година. Потоа отпатував во малиот колеџ во државата Њу Мексико. Честопати бев незадоволна. Се прашував која сум? Сакав да знам што можам? По една година ги напуштив студиите, бидејќи посакав да се занимавам со нешто ново, од што би можела да добијам реални, допирливи резултати. Едноставно сакав да го почувствувам во себе животот. Работев неколку години во ресторан како келнерка. Потоа се занимавав со градинарство. Едноличноста на работата, повторливоста на дејствијата ме доведоа до лудило. Едно време се занимавав со шиене, чување деца. Сакав да ја почувствувам вистинската работа, не апстрактната, имагинарната. Решив да се вратам на Универзитетот, но немав пари. Тогаш стапив во воена служба, во Флотата. Таму го научив рускиот јазик и добив диплома за руски јазик, литература, култура, историја.

– *Да се вратиме на Вашиот научен интерес?*

– Потоа се запишав на постдипломски студии. Сега го припремам докторатот во Чикаго, на Катедрата за

словенски јазици и литература. Планирам да добијам двоен докторат за славистика и за општа лингвистика. Ги имам завршено курсевите за општа лингвистика: синтакса, морфологија, фонологија, фонетика, и други. Од славистиката обратив внимание на структурата на стандардниот македонски јазик, структурата на стандардниот руски јазик, историјата на рускиот јазик, историјата на македонскиот јазик, компаративната историја на словенските јазици, компаративната синхронија на јужнословенските јазици, социолингвистиката, балканистиката. Кога почнав со работата на постдипломските студии за славистика и општа лингвистика на Универзитетот Чикаго, еден многу мудар професор – Бил Дарден, ми препорача да земам курс за македонски јазик. Тој ме информира дека на неговата Катедра има дојдено нов професор, многу разумен, и кој многу истражувал на полето на македонистиката. Тоа беше професорот Виктор Фридман. Јас прифатив и ги слушав курсевите по македонски јазик, цели две години, кај асистентот Весна Палмер. Весна потекнува од Битола, работеша на Универзитетот во Чикаго, а сега оваа година живее со семејството во Охрид, каде што ги одгледува новородените близнаци. Таа е многу талентиран лектор. Одлично го разбира индивидуалното учење. Така на пример, јас треба неколку пати да го напишам новиот, или непознатиот збор, за да го научам. Некој друг можеби треба да го изговара повеќепати. На часовите кај Весна читавме поезија, приказни, научни статии, делови од романи, весници, списанија. Беше многу интересно да се работи со неа. Потоа продолжив самата да учам. За мене како лингвист македонскиот јазик ми стана крајно интересен.

– *Ким, дали сѐ се обиделе да објавиѝе некоја сѝаиѝија за македонскиот јазик?*

– Веќе две статии се готови. Едната набргу треба да се појави во Зборникот од Третата северноамериканско-македонска славистичка конференција, што се одржа во Торонто во 1997 година. Другата ќе се појави во Зборникот од Првата американска конференција за компаративна морфосинтакса.

– *Кога ѝредвидуваѝе да ја завршиѝе дисерѝацијаѝа?*

– По се изгледа дека дефинитивно ќе се определам за темата Отпаѓањето и опаѓањето на конгруенцијата во македонскиот јазик. Ме интересира како разновидните фактори истовремено дејствуваат на ова отпаање. Редот на зборовите, дистанцата на определен збор од зборот што го управува, видот, определеноста, – мислам дека сите овие фактори се сврзани и имаат влијание на отпаѓањето на конгруенцијата. Исто така сакам да го истражувам паралелизмот меѓу синхронијата и дијахронијата во оваа област.

– *Како ја доживеавѝе Македонија со ѝрвоѝо ѝаѝуање?*

– Првпат допатував во Македонија во 1994 година и учествував на Меѓународниот семнар за македонски јазик, литература и култура. За жал, впечатоците ми беа непотполни, бидејќи се разболев. Меѓутоа, подоцна ја сфатив суштината на Семинарот, неговата богата

програма. Претпладне се занимавме со лекторските вежби. Имав прекрасна и добра лекторка – Анета Дуческа. И групата ми беше многу интересна. И учевме, а и многу другарски се однесувавме. Вежбите беа многу корисни. По вежбите имавме предавања за јазик и литература. По кратка пауза повторно имавме курсеви по избор. Имаше и курс за народни македонски ора. Имаше прекрасни екскурзии, посети на музеи, знаменитости, Музејот на словенската писменост, Струга, црквите: Свети Наум, Света Софија, Свети Климент. Имавме циклуси предавања. Целата атмосфера е и работна и другарска. Со други зборови, ја засакав Македонија. Планирам да дојдам повторно, идната година, и да работам на терен.

– *Очевидно Ве импресионира нашата култура?*

– Македонската култура е богата, ја сакам. Во САД тешко можеме да кажеме дека имаме богата култура. Ми се чини дека таа исчезнува со асимилацијата на разните народи.

– *Што друго Ве импресионира кај нас?*

– Природата. Таа кај вас е толку силна, моќна. Оваа природа мислам предизвикува напрегнатост, го исцедува човекот. Покрај тоа, ми се бендисува што девојките кај вас шетаат слободно низ градот, и ноќе. За мене е тоа крајно необично. Јас сум изненадена од оваа појава. Македоците се многу толерантни кон луѓето чиј јазик не е нивниот мајчин. Вие имате другарски однос кон сите. Се обидуваат да не разберете. За мене најсликовито место

е Самоиловата тврдина. Исто така ме импресионира Крушевскиот манифест, со слободоумни и смели идеи. Ме импресионираа и Македонците што ги среќавав во Торонто, и во Чикаго. Имам контакти и со Американци, кои работат на македонистиката: Кристина Крамер, Грејс Филдер, Виктор Фридман, и многу други. И тие се сериозни и прекрасни партнери.

– Какви се Вашите планови понатаму?

– Оваа година имам намера да предавам Почетен курс по македонски јазик на Универзитетот Чикаго. Затоа прибирам материјали, а контактирам и со Кристина Крамер.

– Дали имате досега книѓи во Вашата библиотека на Универзитетот?

– Ги имаме најважните македонистички списанија. Ги имаме делата на : Блаже Конески, Ѓорѓи Сталев, Стале Попов, Петре Андреевски, Живко Чинго, и многу други. Но многу често се случува да ни недостигаат важни статии, дела, книги од Институтот за македонски јазик, од Универзитетот во Скопје.

– Каков е интересот за македонистички подмладок во САД?

–Имаме неколку млади слависти кои се интересираат за македонистиката. Еден студент е веќе на студии за словенски литератури, а друг е на постдипломски студии. Неколку студенти се наоѓаат и на Катедрата за општа лингвистика.

– *Вие се интересирате за еден вид нов учебник по македонски јазик?*

– Јас конкурирав за еден вид американска стипендија за нови учебници и ја добив. Всушност треба да напишам учебник со усни вежби. Проектот има два дела. Првиот дел ќе биде книга со вежби, затемелени врз филмот Пред дождот. Вториот дел ќе биде изработката на компакт-диск со усни вежби и слики, можеби од филмот. Покрај тоа правам и интервјуа со камера, кој материјал ќе го користам. Овие вежби ше им помагаат на моите студенти за совладувањето на македонскиот јазик, особено на разговорниот. Тие ќе го закрепнуваат знаењето од граматиката и вокабуларот на студентите. Овој учебник, врз кој засилено работам, ше биде рецензиран и тестиран од: Кристина Крамер, Грејс и Џорџ.

10 август 1998

Охрид

РОМАНСКИОТ АКАДЕМИК, ПИСАТЕЛИ СЛАВИСТ ЈОН ДУМИТРУ

- Писател, јубилант, академик на МАНУ надвор од работниот состав, јубилант, славист, македонист Јон Думитру е осведочен пријател и познавач на Македонија, на македонскиот народ, пред сè на колегиите и пријателите, кои ги придобил во Македонија. Тој е чест гостин и учесник на Сирушкиите вечери на поезија, на Семинарот за македонски јазик, литература и култура, на многу други значајни културни и ис-

и́ражувачки дејно́сти во Македонија. И неговата соју́рга, го́споѓа́та Каролина Илика е по́знај романски по́еи, македонски, ди́пломат во Романска́та амбасада во Македонија. Нивниот живо́ен па́т е по́врзан со Македонија. Во случајов да ги по́полниме сознанија́та за овој и́рисуи́ен Романец во Македонија, кој, испи́о и́ака, со го́дини ја и́рави и́рисуи́на македонска́та книжевност и култу́ра во Романија.

– Господине Думи́ру, за да Ве заи́ознаеме по́длабоко, би сакале да слу́шваме по́веќе за Вашето деи́ство. Тоа е значајно за секо́го, особено за уме́ничкиите ави́ори?

– Секако, има многу други моменти од детството, за кои можам да раскажувам. Произлегувам од едно семејство на интелектуалци. Роден сум во 1947 година во старата престолнина на Романија – Куртеа де Арџеш. Во тие денови од детството кај нас беше присутен комунизмот. Сите фамилии кои се бореа против комунизмот беа фрлени во зандани. Затоа моето детство од тоа време, како и за многу други деца од Романија, не беа за раскази. Татко ми помина многу години во зандани, останав без него, останав само со мајка ми. Но, детството ми беше не многу убаво, но како во секое детство, и во моето можат да се издвојат убави мигови. Јас се родив во еден чудесен град Куртеа де Арџеш, кој, за мене е една мала Фиренца, можеби како што е за Вас Охрид. Во таа стара романска престолнина се формираше романскиот литературен јазик. Тоа е едно место полно со цркви, преубави стари монументи од културата и религијата, од ортодоксната православна религија. Се родив во една куќа полна со книги, во град со неверојатно големи и богати библиотеки, со едно издигнато културно ниво. Како младо момче

почнав да пишувам, формирав кружок, со стотина млади автори, од кои мнозина и денес се значајни автори во Романија. Се сеќавам на моите професори кои беа совршени педагози, образовани личности. Моето детство се потпре на една цврста романска култура, на незаборавната атмосфера на градот што го сакав. Во него се погребени старите владетели, првите кралеви на Романија.

– *Во штој град, сигурно, првпат почувствувавте дека првпат Ви станува орудие, љубов кон зборот. Кога штоа најсилно го почувствувавте?*

– Јас литературата ја засакав уште пред да тргнам на училиште, на неполни четири години јас знаев да читам. Меѓу првите книги ми попадна Библијата и до ден денес го усовршувам нејзиното читање. Тоа е мојата најомилена книга. Веќе на дванаесетгодишна, четиринаесетгодишна возраст, добивав високи награди, па ја добив и националната награда за поезија.

– *Вие сите чест го спонсорирате на Семинарот за македонски јазик, литература и култура во Охрид. Гостувајте и на Струшкиите вечери на поезијата. Што би испакнале за Семинарот, особено оваа 2001 година, која е необична година за Македонија, за прореченоста на Семинарот од редовните учесници, со оглед на специфичната воена состојба кај нас?*

– Сите земји кои имаат една стара културна стратегија, во која ја сметам и Вашата земја, со старата традиција на Струшките вечери, со Семинарот, со другите мани-

фестации, во случајов е многу важно што тие успеваат некако нормално да опстојуваат. Вие поседувате моќ да покажете стабилност, издржливост и дека имате сили да ги решите сите проблеми. Вашите проблеми, не се само ваши, туку се и балкански, па и европски. Можеби нè чекаат и други искушенија, само Бог знае, но мораме да ги совладаме сите премрежија. Мораме да ја изразиме нашата памет, нашето искуство, нашата решителност.

– *Какво е Вашето мислење посебно за Семинарот, за луѓето што учествуваат во него, за програмата?*

– Јас сум оваа година на Семинарот со мојата сопруга Каролина Илика и со нашата ќерка. Сите тројца сме фамилија писатели. За жал не можам да доаѓам секоја година, но сепак, забележувам еден цврст скелет на програмата. Таа е доста богата и е добро креирана. Има многу аспекти и приоди за проучување на вашиот јазик, литература, култура, историја. Учесниците го запознаваат Охрид и делумно Македонија, со богатите споменици, со богатата македонска култура.

– *Дали има нешто во Охрид што Ви е посебно интересно, вон Семинарот?*

– Во Охрид ми е сè интересно. Јас само се збогатувам во него. Интересно, во Охрид се чувствувам како во моето родно место. Само еднаш ми се случи да дојдам три дена во Скопје, во МАНУ, а да не го видам Охрид. Повеќе тоа не ми се случи. Навистина го сакам овој ваш град. Некогаш ми се случувало да допатувам во Охрид и да бидам во него половина или еден час. Да одам до Канео и

ништо повеќе. Знаете што, сите убави градови личат еден на друг. И сите центри на старата култура наликуваат еден на друг. Стариот град посебно ме импресионира. Секој сокак, секој дел од него, секој балкон, ме привлекува. Секој дел ми зборува за едно старо искуство, за старите луѓе што живееле овде, за старите зографи, мајстори, за една напишана или ненапишана поезија.

– *Колкуйайи сиѐ биле йрисујйни на Сйрушкийѐ вече-ри на йоезијайѐ?*

– Струшките вечери на поезијата за мене се многу значајни. Сум бил присутен на 25 Вечери. Јас и сопругата Илика последниве пет години организиравме Меѓународен фестивал за поезија во Романија. Имавме собрано големо искуство од вашиот Фестивал. Еден меѓународен фестивал се прави со големи потешкотии. Само оној што го нема тоа искуство не знае што значи една таква организација. Веќе петта година како се реализира и нашиот Фестивал. Се одржува во Куртадарца. Меѓународен фестивал на поезија се одржува и во Меделин, има и во Канада, потоа во Багдад, на Канарските острови. Има и други помали, понередовни. Во поголемите се смета Струшкиот фестивал. Долги години беше и најрепрезентативен во светот, но морам да признам, во последниве години, некако, опаѓа. Сега посебно се издигнува со професионалноста Фестивалот во Меделин. Постои веќе единаесет години. Ако се говори за слабостите, тешко е да се откријат причините за нив, најверојатно тие зависат од организаторите, но и од учесниците. За мене, на пример, Струшките вечери претставуваа големо богатство, се запознав со стотици поети, автори од целиот свет. Со голем број од нив

денес сме добри пријатели. Тоа е едно поле каде што луѓето комуцираат според своите афинитети и желби. Си овозможуваат разновидни комуникации. Се случува размена и проширување на културите, разбирливо, посебно на поезијата.

– *Вие ја ја сѝоменавиѝе Вашиѝа сѝируѝа Каролина Илика, која е наш драѝ ѝосѝин, ѝоеѝ, извонредно ѝрибрана и сѝецифична најѝура. Ја ѝознаваме колку и Вас. Како доѝде до Вашиѝо ѝознансѝиво?*

– Тоа се случи во 1974 година. На Фестивалот на Еминеску. Овој автор го сметам како гениј на романската литература. Таа тогаш беше млада студентка и ја доби високата награда на Еминеску. И така, на овој наш национален Фестивал се запознавме. Натамошните настани доведоа до нашиот поблизок контакт.

– *Вашиѝа сѝируѝа е мноѝу мила и драѝа личносѝ. Таа е извонреден ѝоеѝ, кулѝуролоѝ, ѝолиѝичар. Коѝа работѝеше во Романскаѝа амбасада во Скоѝје осѝварувавме убави конѝакѝи и ѝреку женскиѝе орѝанизациѝ, на кои ѝаа ѝвореше за романскаѝа жена и нивниѝе орѝанизациѝ и сѝаѝуси. Ми осѝанувааѝ во најѝриѝаѝни сеѝавања и нашиѝе ѝриваѝни конѝакѝи и разѝовори. Вие дваѝаѝа имаѝе дадено ѝолем ѝридонес во заѝврсѝувањеѝо и зближувањеѝо на романско-македонскиѝе врски. Шѝо мислиѝе Вие за ова ѝрашање?*

– Сѝе започна со ѝубов. Ги засакавме вашите писатели и поети. Во времето на комунизмот Македониѝа за нас

двајцата претставуваше оаза за слободно комуницирање и култура. Јас како стипендијант на вашиот Универзитет живеам во Скопје. Јас и Каролина преведовме околу сто книги од македонски на романски, романи, раскази, поезија. Преведувавме и од романски на македонски, околу 20 автори. И тоа ни носеше радост, а морам да признам оваа работа како да носеше и некаква омраза кон нас, ако можам така слободно да се изразам! Но, имаше и богати признанија. Но, последниве години, како да се случи нешто, како да исчезнуваат тие убави контакти, па и врски. Веројатно и условите нешто изменуваат, гледам околу себе незадоволни луѓе, а нам ни е јасно што сево ова значи.

– *Не смејат ли дека тоа се должи и на променети услови во раѓањето на Берлинскиот суд?*

– Би рекол дека нешто повеќе се промени во нашите глави, нешто е подобро, нешто е полошо. Ние сме тие што можеме да правиме добро или лишо. И кај вас и кај нас постои некакво незадоволство, но не правиме ништо тоа да го промениме.

– *Што Ве преокупираше посебно во живоото?*

– Водам две издавачки куќи, една фондација, една нова Академија, два фестивала (еден меѓународен, еден национален). Во работата наоѓам спас од случајностите, од негрижата на луѓето. Немам време да бидам незадоволен.

– *Кои награди, титули, Ви се најдраги?*

– Јас на тоа не обраќам големо внимание. Една година, кога мојата песна беше наградена на Струшките вече-

ри на поезијата, јас бев некаде во Охрид. И тоа ми се случи. Не размислувам дали наградите се правилно поделени, зашто тоа прашање е дискутабилно. Постојат толку многу добри автори, како да ги валоризираш? Сепак, сметам дека наградата стимулира. Потоа, ние се валоризираме во сегашноста, а од некоја дистанца тоа вреднување би можело да биде поинаку.

– *Рековѝе дека ѝочийѝуваѝе мноѝу романски авѝори. Коѝо од нив би ѝо ранѝирале највисоко?*

– Не можам да одделам еден, зашто во романската литература постојат педесетина врвни поети и автори. Но, еве, да издвојам еден, одамна починат, Никита Станеску. Бевме големи пријатели и се разбиравме. Беше лавроносец на Струшките вечери на поезијата. Имам уште педесет светли имиња во главата.

– *Дали вакво слично искажување би важело и за македонската лиѝераѝура?*

– Вие имате неверојатна поезија, која сум ја афир-мирал и сум се искажувал за неа, и во Романија, и во Македонија, и во целиот свет. Имате една плејада неверојатно добри автори. Мислам дека во последниве педесетина години се случија вакви убави појави и на други места, особено во Јужна Америка.

– *Дали имаѝе ѝосебен афиниѝеѝ кон ѝреводиѝе на одредени македонски авѝори?*

– Јас мнозина од нив сакав да ги сфатам и да ги преведам. Во целокупниот нивни превод ја сфаќав големината на

поезијата и изборот во Македонија, како целина. Мнозина од вашите поети имаат свое искуство, свој пат и показ.

– *Вие бевте голем пријател со поетот Блаже Конески. Сигурно имате свои впечатливи за неговото творештво и за него како творец?*

– Јас бев многу млад кога го запознав Блаже Конески. Првпат го издадов на романски во 1974 година, во една едиција каде што се издаваа само славни имиња од светот на поезијата. Блаже Конески беше редок писател, човек од култура, тој беше една цела институција. Такви појави, ретки, можеби, еднаш или двапати се случуваат во сто години. Беше човек од калибар, формат – цивилизаторски, зашто со него и преку него како институција, се формираат други институции, во кои работат стотици луѓе, можеби илјади. Тој беше пророк на една култура, малечок како што знаете, но ја имаше таа магија, моќ, да дојде до израз, или да ги совлада сите жанрови, да се вмеша во лингвистиката, да дава насоки во сите домени на вашата култура. Ете, денес, вие ја гледате таа култура како постои, стои на нозе, никој не може да ја сруши, не може да ја преправи од постојната каква што е. Оваа култура е сведок на една цивилизација.

– *Што најмногу сакавте од неговата септирана поезија?*

– Да се изделува најубавото од поезијата на Блаже Конески е многу тешко. Но еве, да објаснам една појава. Мене посебен впечаток ми оставија неговите „Записи“. Интересно е дека дел од оваа книга излезе прво на романски, потоа на македонски. Со читањето на неговите први записи,

мислам излегоа во „Стремеж“, почувствував дека се случува нешто значајно во македонската поезија, еден пресврт во поетскиот пат. Вакви изблици имаше и кај Матеја Матовски, Србо Ивановски, Ацо Шопов, Анте Поповски, итн, итн. За мене е многу важен и поетот Србо Ивановски.

– *Што би рекле за Блаже Конески како човек?*

– Како човек во мене предизвикуваше милина. Сретнав еден тивок човек, наклонет кон тивка иронија, кон тих збор, кон способност за тихо уживање, склон кон кратки животни раскази, кон избрани спомени и паме-тење на настани кои друг ги заборавил. На прв поглед многу обичен човек, а кога ќе го запознаеш – преполн со толкаво искуство, со умешност да знае и познава сè. Со умерен збор да каже сè. Кога правев една ретроспекција, кога навлегував подлабоко во него, откривав неверојатна смелост во тивкоста на реченото, една посебна филозофија на живот, една умереност која не му е подарена секому.

– *Се секавам, еден ден професорот Блаже Конески ми зборуваше дека посебно ја цени поезијата на Вашата сојузга Илика. Дали Вам ова Ви е познато?*

– Во 1984 година се појави во Македонија избор од нејзината поезија, во препев од Михаил Ренџов, а Блаже Конески напиша убав предговор за нејзината поезија. Потоа следеа блиски конверзации со него, на разни поетски теми, за сонот, за тиранијата на сонот, во врска со сонот и јавето. Разговорите беа многу пријатни, сите разговори со Блаже Конески.

– *Како Ви изгледа Македонија, ѝнокму денес, на 10 август 2001 година?*

– Сè што гледам ми изгледа нормално, луѓе кои се борат за сопствениот опстанок и напредок. Македонецот е денес загрижен, што е нормално. И не само Македонецот, и мене како Романец ме загрижува, иако илјади километри некаде сме оддалечени. Нарушувањата на одредени принципи ќе се одразат утре и кај нас. И насекаде. Не можам да навлезам во политичките проблеми, дури и не сакам, зашто сметам за овие политички проблеми треба да одговараат политичарите. Тие треба да одговорат пред своите народи, а не обичниот човек. Уште помалку писателот. Сигурно е дека писателот треба да биде потпора во некои тешки времиња, и за политиката, и за грижата за земјата и народот, но исто така, треба да се знае кој е должен за одговорот.

– *Каде и како го научивте убаво македонскиот јазик?*

– Преведувајќи многу години, зборувајќи со вас, живеел јас со вас, така го учев вашиот јазик. И уште треба да учам. Успевам да мислам на македонски начин, како и на романски. Со оглед на тоа што во последниве години не доаѓав кај вас редовно, веќе чувствувам пауза меѓу зборовите.

– *И Вашата ќерка пишува поезија?*

– Да. Таа се вика Лана Думитру. Уште кога одеше во градинка во Скопје измислуваше стихови. Првите песни ги испеа на македонски јазик. Веќе отпечати две книги поезија, а има добиено и награди.

– *Најновата весѝ е дека и Вашата сојузга добила висока ѝоеѝска награда?*

– Да. Тоа е националната награда „Лучијан Блага“, национален поет, драматург, филозоф, есеист.

– *Дали би сакале да кажеѝе ушѝе нешѝо?*

– Со оглед на тоа што ние двајцата сме стари и интимни пријатели, можам да Ви кажам, сигурно Ве интересира дека од повеќето ваши добри автори, јас посебно се спријателив со: Блаже Конески, Михаил Ренцов, Ташко Георгиевски, Божин Павловски, Санде Стојчевски, Гане Тодоровски, Анте Поповски, Матеја Матевски. Со нив ме поврзуваат убави сеќавања. Да се вратам пак на Блаже Конески. Кога се сретнавме јас бев младо момче, а тој професор, академик, едно славно име. Ме покани да одиме во Дојран. Беше доцна есен. Отидовме во неговата куќа во Дојран. Таму Конески посадил млад кедер, за кој пее во една песна. Се качивме на планина, и денес неznam што баравме таму, но знам дека беревме многу калинки. Купивме калинки собравме и се насладувавме јадејќи ги. Потоа се спутивме на брегот од Дојранското Езеро и таму правевме кастели, замоци, од камен и песок. Ги гледавме риболовците со мрежите и уживавме бескрајно во прекрасната природа. Ги заборавивме другите преокупации. Се чувствував едноставно, секојдневно, просто. Сметам дека големите луѓе се едноставни. Тие не ја експонираат својата високоученост и каде што треба и каде што не треба. И кога ја покажуваат, ја изнесуваат со благост, срдечност, како допир, лесен допир, кој одвај се чувствува, а ако си паметен ќе го прифатиш, ќе го примениш и ќе го доживуваш и натаму...“

*Снимено во
Охрид 10 август 2001.*

РАЗГОВОР СО РОМАНСКИОТ СЛАВИСТ МИЛЕ ТОМИЌ

– *Професор Томиќ, Вие сѐ редовен професор на Универзитетот и научен советник на Институтот за лингвистика на Романската академија на науките во Букурешт. Имате објавено 23 посебни книги. Вие сѐ истовремено, еден од најчесните учесници на нашиот Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, во Охрид и во Скопје. Ќе сакаете ли да не запознаете со Вашите рани години?*

– Јас сум роден 1938 година во српското село Радимња, жупанија Карапч-Северин. Ова село се спомнува со ова име од 1276 година. Основното образование го завршив во моето родно село, а гимназија во Темишвар. Во Букурешт дипломирав на Филолошкиот факултет во 1963 година. Веднаш бев вработен во Институтот за лингвистика и ги минав сите научни степени до научен советник. Докторирав во 1970 година на Универзитетот во Букурешт.

– *Дали имавте и други специјализации во Романија?*

Годината 1969 ја минав во Скопје на пост-дипломски студии и учев македонски. Мој ментор ми беше академикот Блаже Конески. Во 1972 година бев на пост-дипломски студии и во Љубљана, каде што ми беше ментор академикот Франце Безлај.

– *Кои научни области го преокуираа Вашето внимание?*

– Делокругот на моите научни истражувања ги опфаќа овие области: дијалектологија, топонимија, антропонимија, правопис, фразеологија, лексикографија, лексикологија, палеографија; јазици – романски, српски, хрватски, македонски, словенечки, бугарски, старословенски, романската редакција на старословенскиот, општа лингвистика, како и општата проблематика на балканските словенски и несловенски јазици. Вклучен сум во изработката на повеќе лексикони.

– *Од кога, или како зајочнавте да се занимавате со македонскиот јазик?*

– Со македонскиот јазик започнав да се занимавам од 1965 година, учејќи сам. Во 1969 година престојував во Скопје. Од 1970 до 1978 година ги пишував моите два речника: Македонско-романски и Романско-македонски. Речниците се објавени во 1984 година во Букурешт. За нив Романската академија ми го додели највисокото научно признание во Романија.

Додека боравев во Скопје ја напишав книгата „Јазикот на литературните дела на Блаже Конески“, која се појави во Скопје во 1977 година. На предлог на Архивот на Македонија, заедно со еден мој колега, преведовме 1100 чукани страници со 100 слики, на тема „Илинденското

востание во романскиот печат“ (1902–1904). Ракописот до денес не е објавен, а една кратка верзија со наслов „Романскиот периодеичен печат за Македонија 1902–1904“ е објавен во Софија 2001 година. Во месец септември 2000 година бев гостин на Македонската академија на науките и уметностите во Скопје. Се договоривме за плодотворна соработка меѓу Романската и Македонската академија, но повеќе дадени предлози не се реализираа.

Порано соработував многу добро со Блаже Конески. Од него имам зачувани дваесет писма, кои сакам да ги поклонам во Спомен-куќата во Небрегово. Оваа година ја посетив таа куќа во организација на Семинарот. И што видовме таму? Неред, негрижа, коров, околу родната куќа на оној Македонец, кого ние како странци, најмногу го почитуваме и обожаваме. Мислам дека оваа Спомен куќа заслужува поголемо внимание.

– *Покрај Вашите афинитети кон повеќе јазици, Вашиот интерес кон македонистиката е иприсушен иосијано, а еве, и оваа година сие меѓу нас?*

– Мислам дека на македонистиката ѝ имам посветено доста внимание, дела, предавања, околу дваесет години. И постојано инсистирам за нашите почести и посуштински контакти и врски.

– *Кој месиа од Вашето иколување Ви осиавиле иосебни иираѓи?*

– Посебни спомени носам од моето родно село Радимња, жупанија Караш – Северин. Во Букурешт живеам од 1958 година, но физички, духовно јас сум

секогаш во моето село. Таму беше најубаво. Таму е детството, природата. Кога одам таму, просто не знам што да правам од радост. Многу ми е жал што не сум во него почесто. Одам секоја година. И сега по Семинарот ќе одам таму. Мајка ми е уште таму.

– *Така, ситије нè влече роднојто месито, а сигурно за ваквиот однос одиграле важна улога и Вашите родителите и пријателите. Дали многу од нив осигурале иднината?*

– Мислам дека повеќето се во светот. Селото е мало, околу 300 куќи, 1.000 жители. Немаше работа, мнозина си заминаа за Америка. Во август се враќаат дома. Тогаш сакам да сум таму.

– *Таква е судбината и на многу македонски печалбарски семејства. И кај нас селата се илустративни, но во месец август оваа година, се најолнија, особено за празникот Илinden. Во нив постојат животи. Кога го почувствувавте висинскиот афинитет кон науката?*

– Тоа се случи на факултетот. Имав неколку професори многу добри, како на пример, Панделе Олтеану, Александар Граур, Росети, и други. Тие разбудија во мене љубов кон науката. Тогаш имаше и потреба од млад кадар. Многу кадри што дипломираме околу 1963 година работиме или во Академијата или на Универзитетот.

– *Ја гледам Вашата биографија и библиографија. Тие се многу богати. Која е Вашата најголема љубов во лингвистиката?*

– Мислам дека најмногу ја сакав дијалектологијата и ономастиката. Но, најмногу страници напишав за лексикографијата. Сега работам еден ономастички Лексикон, со мојата студентка Андромаки Персида, која е овде и на Семинарот. Тоа се презимиња од Добруца, работиме повеќе години. Имаме 50.000 презимиња. Тоа е провинција на Романија, има околу 3.000.000 жители и има седумнаесет народности. Јас објавив во САНУ и еден труд „Говорот на Радиманците“ и го сметам како најдобра моја објава.

– *Вашаа сѐ студентка од Букурешт е многу редовна на сите вежби и предавања, веројатно, и таа ќе биде идна македонистка?*

– Таа студира кај мене. Јас ја водам Катедрата за балканска филологија, таа учи српски јазик и новогрчки, со англиски и романски, веќе добила двомесечна стипендија за Србија, а веќе бараме и за Македонија. Потоа ќе докторира на романска ономастика и мислам ќе има свое место во Институтот на Академијата.

– *Кој од македонските слависти Ви најправилно посебен впечаток, или со кого најмногу се зближивте?*

– Ве молам да ме извинете ако кажам нешто што е мој личен став. Кога првпат дојдов во Македонија го видов професорот Видоевски, потоа менторот Конески, професорот Поленаковиќ, но најубавиот македонски јазик го слушав кај професорката Вера Антиќ.

– *Јас сум изненадена, не го очекував овој одговор?!*

– Затоа јас однапред Ви се извинив, зашто јас го зборувам тоа што го мислам. Јас и на моите студенти им го кажав ова. И на сите им кажувам: „Ако сакате да чуete најдобар македонски јазик, слушајте ја професорката Вера Стојчевска-Антиќ.“ А од каде бевте Вие професорке?

– *Од Биџола. Вакво слично мислење како Вашето ми изрази академик Зузана Тојолинска пред Вас. Пред извесно време и неколку македонски глумци искажаа ваков сѐнав, особено Љујка Цундева. Но, какво е Вашето мислење за научната и издавачката дејност кај Вас?*

– Денес е многу тешко да се живее од наука. Ако некој добро знае странски јазик, подобро ќе го пласира во трговска установа, отколку во науката. За да се издаде книга треба да се бараат спонзори, и секој треба да се снаоѓа како умее или не умее. Тоа не е добро. Од наука не може пристојно да се живее.

– *Што мислите за добрите или лошите сѐрани на Семинарот?*

– За странците зборот семинар може да има значење во неколку домени. Прво, многу е значајно да се видиме со колегите од Македонија. Да видиме што тие напишале. Да ги добиеме новите книги. Вториот контакт е да се видиме со нашите колеги од странство. Да ги видиме што тие направиле и какви интереси имаат. Трето – што можеме ние да направиме македонскиот јазик да биде застапен во нашата земја, и научно и педагошки. Еве ние имаме во Романија приватен „Универзитет Шагона“, кој сака да отвори студии англиски со македонски, ако дојде

до збратимување со Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Се водат преговори и може да се заврши многу добра работа. Тој би бил модерен современ Универзитет.

– *Што не Ви се бендисува на Семинарој?*

– Не ми се бендисува што немам уште многу години да доаѓам! Јас овде запознав многу добри колеги. Денес „се налутив“ на себе многу. Кога видов како се промовира „Граматаката на македонскиот јазик“, на руски јазик од академик Рина Усикова, „се налутив“, зашто Македонската граматака на романски јазик уште не ја завршив.

– *Значи, на еден наш нареден Семинар ќе ја промовираме и Македонската граматака на романски јазик?*

– Рина Усикова ќе ми биде психолошки стимуланс да побрзам. Ме „налути“ и Трајко Стаматовски со Речникот на презимиња. Вие сте единствена земја што имате Речник на презимиња. Сега јас ќе бидам втор. Но Стаматовски е и мој професор, од него научив многу работи. Тој ќе биде добар професор ако ученикот му биде подобар.

– *Јас одамна контактирам со Вас, го знам Вашиот однос кон Македонија и кон нас. Што најмногу Ви се бендисува од Македонија?*

– Тоа е многу тешко да се одговори. Македонија на секој чекор е историја и уметност. Еден живот е малку за да ја запознаеш Македонија. Често сум доаѓал овде. Секогаш има нешто ново. Јас комуницирам со многу луѓе,

со многу добри луѓе. Кај вас се чувствувам многу убаво, како дома. И во трговијата, и на улиците, и на пазарот, и во книжарниците. Го сакам вашето грозје, вашите книги.

– *А Охридскојо Езеро?*

– Работам осум години во Констанца, имам Катедра за балканска филологија, а таму е Црно Море. Но тоа Море никогаш не го видов.

– *Сакајте да кажете дека и Охридскојо Езеро не сите го виделе?*

– Никогаш не бев во него!

– *Значи еден од семинаристите кој не ирчал јо илажи, иуку само јо наука?*

– Да, за Езерото немав време.

– *Кое е Вашето прашање и одговор што не е засегајно во ова интервју?*

– Кога ќе се опаметат факторите кои ја диригираат науката во Македонија да сфатат дека македонистиката пред сè треба да биде застапена во соседните држави. Ова е многу важно! Ние имаме интерес од ваков однос кон Македонија. Јас мислам дека македонско-романските врски и проучувања се многу важни, како и тие со соседните народи. Ние немаме во Романија ниту весници, ниту вести на македонски, или од Македонија. Не се слуша ниту Радио Скопје. Немаме контакт со вас, како да сме во Австралија.

– *Ова прашање и одговор е многу важно.*

– Јас немам можности да комуницирам кај нас со вашиот жив јазик. Сега мојата ќерка добро ја обучив, таа зборува македонски и работи во вашата амбасада во Букурешт. Македонскиот јазик стана наш заеднички таен јазик. Мојата ќерка е Анка Томиќ. Нејзе ѝ пришол господинот Киро Глигоров, откако слушнал како зборува македонски, и ја прашал од каде е. Таа се насмеала и одговорила: „Од Прилеп“. Инаку мојата сопруга е Романка, дома не зборуваме српски, а со ќерката зборувам македонски.

– *Нависина добро прашање и добар одговор за Македонија.*

Снимено на ден
11 август 2003 г.,
на Семинарот,
хотел „Палас“ Охрид.

ШВАЈЦАРСКИОТ СЛАВИСТ ЖЕРАЛД КУРТ

- *Меѓу младите слависти на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид, се наоѓа и швајцарскиот научник Жералд Курт, коѓо ќе го зајознаеме преку овој разговор. Ве молам накусо да ги чуеме Вашите генералии?*
- Јас сум Жералд Курт. Потекнувам од Швајцарија.
- *Јас Ве молам да се задржите на одредени информации, кои се поважни во еѓајните од Вашите животи?*

– Ова е потешко брзо да се направи, можеби е потребно подолго, но еве, јас ќе се ограничам на кратката биографија. Јас сум роден во еден мал град во Швајцарија по име Солотурн, кој се наоѓа на северната страна од Швајцарија. Овој град е познат во државата по својот литературен и филмски фестивал. Се употребува германскиот стандарден јазик. Овде завршив основно школо и гимназија.

– *Што би одвоиле како ѝокарактеристично од ѝој ѝериод?*

– Јас би можел да кажам дека во тоа време бев тотален фанатик за фудбалот. По цели денови играв фудбал, или читав. Тоа беа мои две и единствени активности.

– *Го оставивте фудбалот во интерес на науката?*

– Не би го дефинирал тоа така, бидејќи на 18–19 години човек не знае уште во кој правец ќе оди. Се јавија други активности и го оставив фудбалот. Но, и денеска се занимавам со спорт.

– *А вашите родители, браќа или сестри?*

– Имам една сестра, таа е медицинска сестра. Татко ми е механичар, а мајка ми домаќинка.

– *Кога се јави Вашето интерес посебно кон науката?*

– Мислам дека интересот ми се јави кога започнав да го посетувам Филозофскиот факултет во Берн, во

главниот град на Швајцарија. Во почетокот студирав историја на уметноста, историја на архитектурата, а славистика слушав како трет предмет. Подоцна се префрлив на славистика, која ме привлече. Во рамките на славистиката јас ги изучив овие јазици: рускиот, српско-хрватскиот и чешкиот.

– *Кога се појави кај Вас интересот за македонскиот јазик?*

– Интересот кон Вашиот јазик ми се појави кога допатував во Чикаго со една швајцарска стипендија, на Универзитетот Чикаго, и каде што работев под менторството на професорот Виктор Фридман. Во почетокот имав тема за ромската литература во Бугарија, Македонија и Србија. Но, потоа, заедно со мојот ментор одлучивме темата да ја ограничине на подрачјето Македонија. Сега работам само на ромската литература во Македонија.

– *Дали сѐ првпат во Македонија?*

– Оваа година допатував првпат. Пред да дојдам на Семинарот јас направив интервјуа со ромските автори во Скопје, а потоа дојдов во Охрид. Интервјуата со ромските автори не се дел од научната тема, но ќе влезат во неа како еден вид анекс.

– *Значи, во Чикаго почнавте да го учите македонскиот јазик?*

– За жал јас немав државен статус на слушател на Универзитетот Чикаго, немав право да ги слушам

предавањата на мојот ментор. Јас приватно се заангажирав да учам. Македонскиот јазик ми беше потребен за да работам на темата. Затоа сум денес тука.

– *Кога го научивте ромскиот јазик?*

– Истовремено со македонскиот. Сега можам да го читам добро. И македонскиот, и ромскиот јазик, започнав да ги учам во Чикаго.

– *Колеѓа Жералд, Вие ѓреќрасно зборуваите македонски, го научивте во крајнок временски интервал, како да сите ѓприсусивувале на ѓовеќе наши семинари. Едносивавно сум изненадена од Вашиот ѓговор. Ова ме ѓоитиикна и да го зайочнам ова интервју. Како го совладавите ѓолку брзо јазикот?*

– Мислам дека голема предност имав што го знаев добро српско-хрватскиот јазик. Значи, имав добра јужнословенска подлога за совладувањето на македонскиот јазик. Сега знам дека македонскиот јазик покажува многу, многу, различни структури во споредба со стандардниот српско-хрватски јазик. Меѓу нив има голема разлика, на која треба да се работи.

– *Очиљледно е дека одлично го совладуваите македонскиот јазик. Денес е ѓоследниот ден од Семинарот. Дали Ви беше добродојден овој наш Семинар?*

– Во секој случај, за мене беше многу корисен. Првпат имав можност подолго да живеам во чиста

македонска средина. По цели денови бев во средиштето на македонскиот говор, или говори.

– *Што мислите воопшто за Семанрој, дали тој би можел да им даде нешто повеќе на слушателите?*

– Јас би рекол дека не треба да даде повеќе, туку би требало да даде поселективно, можеби помала програма, но со подруги тежишта. Јас бр го споменал излетот во минатата недела во Крушево, Прилеп, Небрегово. Ако човек цел ден патува, изморен, нема многу да види, бидејќи многуте впечатоци ќе останат површни. Подобра е една концентрација на едно место.

– *Се надевам овде зајознавте повеќе Македонци, ја зајознавте Македонија, какви се Вашите впечатоци?*

– Сè уште немам размислено за моите впечатоци, бидејќи тие се уште свежи. Можеби ги немам прибрано. Во Швајцарија ќе ги средам сликите и впечатоците. Генерално можам да кажам дека моите впечатоци се многу позитивни, многу е допадлив природниот амбиент, атмосферата во градовите, едноставно уживам во еден балкански амбиент, со сите позитивни и негативни страни.

– *Да, Вие како Швајцарец сите навикнасти на вашите високи планини, чисти, прекрасни во зеленилото. Кај нас амбиентот е различен, но ни една земја не е многу слична на друга.*

– Да, овде сликите се убави, иако поразлични од другите.

– Колеѓа Жералд, Вие сѐ меѓу младата генерација слависти ирисувани на нашиот XXXVI Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид, и тоа првпат. Покрај тоа, напишавте и со посебен реферат на XXX јубилејна Меѓународна научна дискусија при Семинарот. Вашата тема беше од областа на македонистиката, компаративна. Кој е насловот на Вашиот реферат?

– Мојот наслов гласи: „Привилегираноста на македонската наспрема швајцарската литература“.

– Мошне интересна тема, актуелна и во Ваша средина, и кај нас. Какви се Вашите заклучоци за швајцарската литература, како и за македонската?

– Многу е тешко да се објасни тоа во две-три реченици, но основната појдовна точка беше дека македонската литература постои сега веќе шеесет години, од 1944 година, врз основа на сопствен кодифициран јазик. За швајцарската литература можам да кажам дека не постои. Постои една литература во Швајцарија, која се пишува на четири јазици. Поголемиот дел на швајцарското население се служи со швајцарско-германските дијалекти, германскиот стандарден јазик е во употреба во школите, администрацијата и медиумите. Овој јазик не се кодифицирал. Елитните, водечки групи, на пример, не сметале за потребно да се направи еден стандарден алемански јазик. Во целата Швајцарија се говорат разните алемански дијалекти. Покрај овој јазик се пишува на францускиот, италијанскиот и реторманскиот. Сите се стандардизирани, дури и рето-

романскиот јазик, без оглед на тоа што само 50.000 говорници од рето-романскиот јазик таму живеат. Тие имаат свој стандарден јазик.

– *Ако Вие имате можност нешто да направите, што би направиле?*

– Јас лично мислам дека некои дефицити на швајцарската литература произлегуваат од фактот дека алеманскиот стандарден јазик во Швајцарија не постои. Мојот пристап не е нормативен. Не сум во позиција да го нормирам нашиот јазик.

– *Ако можеите да влијаеите кон која желба би се приклучиле?*

– Да се разбереме, јас принципиелно не сум против германскиот јазик, како литературен јазик, како јазик кој се употребува во литературата, но има еден друг фактор, тоа е факторот – односот меѓу поголемата држава и помалата држава. Тие односи се најчесто патерналистички. Културните напори на Швајцарија воопшто не се вреднуваат во Германија. Швајцарија во германските медиуми просто не постои, освен во стереотипи, банки, природни убавини, земја како за одмор.

– *Дали е така во Франција, во врска со француското јазично подрачје?*

– Таму се случува истата појава, со една мала разлика, Франција не ги одбива швајцарските писатели кои пишуваат француски, но ги присвојува. Еве на пример Блес Онтрар се смета за француски писател, а тој е од

Швајцарија, но едноставно влегува во корпусот на француската литература. Тоа не е случај ниту со најдобрите швајцарски писатели, како на пример, Макс Фреш, кои пишуваат на германски јазик. Просто швајцарските писатели, може да се каже, не влегуваат во еден општ канон на германската литература, пишувана на германски јазик. Швајцарските писатели како да се отфрлени на некое второ ниво.

– *Вие веќе можејте да читате на македонски јазик?*

– Да, можам.

– *Можејте да прочитате едно цело книжевно дело, роман, на пример?*

– Да, целосно. Секако, морам сконцентрирано да читам. Ми требаат и речници.

– *Дали сте слушнале за некој наш популарен современ млад автор, кој својата репутација ја стекнува ридно?*

– Го слушам името на Венко Андоновски, слушав многу пофалби за него, но јас до денес не успеав да го прочитам.

– *Мислам дека ќе го запознаете и него на следниот Семинар, но и побрзо преку делата. Тој енергира брзо, не само во нашата средина, туку и надвор. Има добиено значајни и престижни награди. Венко е млад и во нагорен подем и предвидувам дека и*

поширока ја јавност во својата ќе го открие и зајознае нашиот млад талентиран автор. И Вие вчера рековте: „Ако пишувам книжевна творба, сакам посебно да ја составам. Размислувам многу на овој план.“ На нашиот Семинар доаѓаат главно лингвисти, литератури е на втор план, но ваков талент како што сие Вие е редок. Вие доаѓате првпат и многу научивте. Јас сум изненадена од Вашето познавање на македонскиот јазик. Каков ли ќе бидете на идните наши семинари?

– Јас со задоволство би сакал да доаѓам овде често, но не знам што ќе донесе иднината. Што и да се случува, ако зависи од мене, ќе доаѓам со задоволство.

– Дали Вие имате некое прашање или одговор на прашање, што не го кажавме?

– Јас само би сакал да се заблагодарам за сите напори на Управата на Семинарот што ни овозможи да бидеме задоволни и пријатно да се чувствуваме во Охрид.

– На семинарот е и Вашиот американски ментор, професорот Виктор Фридман од „Универзитетот Чикаго“. Верувам дека на нашиот Семинар продолжуваат вашите заеднички контакти и консултации?

– Да, имавме средби и муабети. Јас уште имам потреба од него, сега ќе му ги дадам мите најнови остварувања и резултати, што ги направив меѓувремено,

по моето враќање од Чикаго. Таму имав многу работа и продолжувам да ги исполнувам задачите. Убаво е што на овој Семинар имам можности повторно да контактирам со него.

*Снимено во Охрид, хоџел „Палас“,
на 12 август 2003 година,
говори Жералд Курџи, роден
на 11 октомври 1968 година
во Швајцарија.*

АКАДЕМИК АЛА ШЕШКЕН – ПРОФЕСОР НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО МОСКВА

– Колешке Ала, Вие сѐе ѓознаѓ слависѓ, со одлично ѓознавање на јужнословенскиѓе и друѓи јазици. Последниве ѓодини Вие сѓе наши ѓосѓин на Семинароѓ за македонски јазик, лиѓераѓура и кулѓура. Би сакале да дознаеме ѓовеќе за Вас, особено за Вашиоѓ развој во младосѓа?

– Родена сум во малото гратче Љепелѓ во Белорусија, во семејство на учител, на 30 март 1952 година. Кога имав токму дванаесет години татко ми доби служба во големиот

град Полоцк, каде што се преселивме целата фамилија. Овој град има богата и славна историја, тој е културен центар на Стара Белорусија. Прочуен е по просветната дејност на Св. Јефросинија Полоцка од 12. век, Франциск Скорина од 15. век, Симеон Полоцки од 17. век. Ова место има голема традиција на словенска култура и не случајно се заинтересирав за историјата и современата состојба на словенството. Матурирав во 1969 година и се запишав на Катедрата за славистика на Филолошкиот факултет во Ленинград. За основен јазик го избрав српскиот. Во рамките на меѓународната размена во 1970 година пристигнав во СФР Југославија. Во Белград ги продолжив студиите, на групата – српски јазик и југословенски книжевности. Таму првпат почнав да учам македонски јазик. Овој предмет го слушав кај строгиот, но многу добар, славист Воислав Илиќ. Книжевност слушав кај истакнатиот специјалист и истовремено голем човек – професор Слободан Марковиќ. На испитот по македонски јазик ја изрецитирав песната „Т’га за југ“ од Константин Миладинсв, која ја имав напишано уште во Москва. Професорот Илиќ беше трогнат од моето познавање на песната, како еден студент од Москва ја научил оваа песна, и добив оценка осум. Тој ден оваа оценка беше најголема во групата студенти кои го полагаа испитот. По завршените студии во Белград се вратив во Русија. Во 1975 година запишав постдипломски студии кај истакнатиот славист Николај Кравцов. Посебно се занимавав со руско-југословенските книжевни врски. Како теза ми беше определен насловот „Творештвото на Михаил Шолохов во Југославија.“

– Каков е Вашиот денешен сѐаТус и биланс?

Денес работам на Филолошкиот факултет во Москва. Од 1994 година ги предавам сите курсеви по

македонска литература, од средниот век до денес. Предавам и историја на критиката, како и македонска култура. Порано систематско проучување на македонската литература не постоеше. Јас составив програма на концептуелно проучување на македонската литература.

– *Дали соработувате со други слични институции?*

Соработувам со Руската академија на науките. Автор сум на повеќе студии за македонската литература во репрезентативни изданија на Руската академија на науките, како на пример, во „Историја на литературата на западните и јужните Словени (во три тома), потоа во „Литературата на Источна Европа по втората световна војна“ (во два тома). До денес објавив преку 100 научни трудови, меѓу нив две монографии. Ја објавив и книгата „Студии за македонската литература“, издадена во „Дијалог“, во Скопје 2005 година.

– *Вие сте присуствени на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид. Какви се Вашите впечатливи од него?*

– Јас сум редовен посетител на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура. Благодареејќи на тој Семинар имам можност да го слушам живиот македонски збор, да слушам стручни предавања, да се запознам со колегите од Македонија, со македонските писатели, со што ја запознавам подобро Вашата литература. Еден од најдобрите впечатоци ми беше поасетата на куќата на Лилјана Минова-Ѓуркова во

Охрид, куќа која до дене денес го задржала духот на Григор Прличев. Тогаш почувствував нешто многу карактеристично за Македонците, почит и љубов кон својата историја, желба да се придржуваат кон родната поичва. Од голема полза ми беше контактот со Милан Ѓурчинов, Блаже Роистоски, Гане Тодоровски, Георги Сталев, Томислав Тодоровски, Вера Стојчевска-Антиќ, Веле Смилевски, Ката Ќулавкова. Покрај тоа, на Семинарот се запознав со колеги од други земји: Иван Доровски, Влодимјеж Пјанка, Волф Ошлис. Мошне драги се контактите со славистите Максим Каранфиловски, Димитрија Ристески. Навистина нивниот број е голем, не можам да ги спомнам сите, но имав ногу драгоцени контакти со мнозина од нив. Исполнета сум со нив и професионално, но и приватно. Ме импресионира и човечката страна. Стегнав добри колеги пријатели, Роза Тасевска, Емилија Црвенковска, Толе Белчев, Весна Мојсова. Ги има уште многу, добри по душа и широки со срце. Македонците се природно добри, отворени, интелегентни, народ кој си ја сака својата земја. Ова убедливо го демонстрира и македонската литература.

25 октомври 2006

Охрид

Македонија се чувствувам како дома. И самиот неznam колку пати сум дошол овде. Немам словенска крв, а би сакал да сум тоа, многу ја сакам словенската средина. Во целото мое искуство ми останува впечатокот дека Македонија за мене е место каде што душата ми се одмора и добивам големо искуство и елан за работа. Мојата сопруга Орна Вајнрот е сликар и овде вистински твори. Имавме и една убава изложба во Охрид. Имам два сина и во 2001 година сите ние живеевме овде осум месеци. Јас се вратив, а тие останаа уште една година. Двата мои сина една и половина година кај вас учеа основно школо на македонски јазик. Сега сме во Конектикат- Њу Хејвен. Продекан сум на Универзитетот во Њу Хејвен и професор на Универзитетот во Јејл. Во последниов Универзитет докторирав во 1991 година.

*Од Шестта македонско-северноамериканска
конференција во Охрид*

– *Која е Вашата појасна специјалност?*

– Мојата потесна определеност е насочена кон јужнословенските јазици: словенечки, српски, хрватски, македонски, бугарски. Учев во Јејл кај проф. Едвард Станкиевиќ. Мојот докторат се однесува на морфосинтаксата на балканските словенски јазици.

– *А што се однесува на Вашите студии, каде се одвиваа?*

– Јас своите студии ги започнав во колеџот „Сара Лоренс“ во Бронксвил, на север од Њујорк каде што студирав руски јазик и книжевност. Но, понатаму дојдов до сознанијата за мојот интерес кон јужнословенските јазици.

– *Не го споменавте Вашето родно место?*

– Роден сум во Њујорк, каде што фамилијата живеела четири години, а потоа се пресели во Калифорнија, каде што останавме шест години. Наредните седум години се одвиваа во Израел, а потоа се вратив во Колеџот во Њујорк, каде што студирав.

– *Ако можете да изберете каде би живееле?*

– Тогаш би избрал шест месеци во Охрид и шест месеци во Европа.

– *Студиравте руски јазик и литература. Што би избрале како најдобро од богајството и големината на руската литература?*

– Многу е тешко да се даде единствен одговор. Тоа би биле: Толстој, „Ана Карењина“, Пушкин, „Евгениј Онегигин“.

– *Кога дојдовте првпат во Македонија?*

– Во Македонија пристигнав првпат во 1989 година и останав десет дена во Охрид. Таа година бев Фултбрајтов стипендијант во Белград, Загреб, Скопје. На патот во Загреб една пријателка од овој град имаше тетка омажена во Охрид и таа не покани да одиме во Охрид. До оваа посета ништо не знаев за Охрид. И убаво се сеќавам на сите детали. Стигнавме со ЈАТ рано изутрина во Охрид, ние бевме 5–6 души. Се воодушевив од Канео, од целиот Охрид кој ме исполни. Потоа во 1990 година дојдов во Скопје како гостин на Универзитетот, каде што ги запознав колегите Зузана Тополинска и Маријан Марковиќ. Маријан ми беше читач. Тогаш се интересирав посебно за императивните, апелативните и вокативните форми во македонскиот јазик. Сето тоа ми беше потребно за мојата дисертација. А пред тоа, во 1988 година ги слушав во Сараево предавањата на колегата Лудмил Спасов, со кого уште тогаш се запознав. Ни покажа и слајдови од Охрид.

– *Вас ве воодушеви Охрид, како и мнозина слависти ишто доаѓаат на нашиот Меѓународен семинар за македонски јазик?*

– Јас многу ја сакав словенската култура, што ми е наследство од професорот Харви Голдблат, уште од Јејл 1984 година. Знаев за Охридската школа, за Кирил и Методиј. Имав некаква основа, но кога дојдов во Охрид

Охрид 2006 година

се почувствував како да сум на седмото небо. И до денес го има тоа чувство. Кога тргнувам за Охрид се чувствувам како човек кој оди на ацилак. И тоа ми трае и ме држи долго. Во 1989–1990 година присуствував без прекин тринаесет месеци во Југославија. На патот Белград – Загреб, со турски автобус, имавме сообраќајна незгода и мојата сопруга имаше повреда и трбаше подолго време да лежи. За таа рехабилитација го избравме Охрид. И сè беше успешно. Потоа се вратив во САД, докторирав. Се вратив во 1991 година, кога и првпат учествував на Семинарот за македонски јазик. Јас запишав прва група за учење на македонскиот јазик, но ме префрлоија во најнапредната. Имавме долги дискусии во дворот на хотелкот „Палас“ за разновидни лингвистички прашања.

– *Кога смејаше дека убаво го совладавше македонскиот јазик?*

– Многу ги посакував контактите и разговорите со лекторите, со луѓето од Македонија, брзо учев. Од 1991 до 1997 година не дојдов во Македонија, а тоа беше

можеби најтешкиот период. Тогаш немав работно место, бев доцент, но без перментност. потоа добив работно место на Универзитетот во Чапел Хил и предавав бугарски јазик. Во 1996 година одлучив да предавам и македонски јазик. Веќе тогаш го имавме во таа средина и професорот Виктор Фридман. Во 1997 година, покрај бугарски јазик, предавав и македонски јазик, и тоа две години бугарски јазик и две години македонски јазик.

– *На кои македонсистиички теми посебно работевте?*

– Посебно внимание обртив на дијалектологијата, на социо-лингвистичките теми, а работев и на српскиот и хрватскиот јазик.

– *Дали некоја тема и настап во Македонија Ви оставиле посебен впечаток?*

– Да. Во 2001 година како Фултбрајтов претставник одржав предавање во МАНУ, кое беше и објавено во списанието на Академијата „Прилози“, со наслов: „Јазикот и националната идеја“.

– *Ви сѐ присушен и на Американско-македонските македонсистиички конференции. Учествувавте на Третиата конференција во Торонто, како и на Шестата во Охрид. Какви се Вашите согледувања?*

– Мојот однос кон овие конференции е многу позитивен и ќе бидам и натаму присутен во нивната работа. Уште сега се радувам за предвидената Седма

конференција што ќе се оджи во државата Јута вои САД. Загрижен сум што во САД немаме пошироки можности за вработувања на помлади научни рработници, кои се заинтригирани со вакви и слични научни истражиувања. Со тоа ги губиме младите колеги. Намалени се средствата за словенските јазици, а имаме кадри кои сакаат да учат и македонски јазик.

*Снимено на 11 августѝ 2006 година
во хойел „Десареѝ“ с. Пешиѝани.
Шесѝа македонско-северноамериканска
конференција за македонисѝика.*

РАЗГОВОР СО ПРОФЕСОР Д-Р ВАСИЛИКИ НЕОФОТИСТОС

– Професор Василики Неофотистос, Вие првпат учествувате на Шестата македонско-северно-американска научна конференција за македонистика во Охрид. Вие говорите елоквентно македонски јазик. Сакаме да добиеме пошироки сознанија за Вашите научни интереси, каде и кога го научивте македонскиот јазик?

– За да дадам едно сопствено резиме, должна сум да ги дадам следниве информации. Родена сум во Чикаго, САД. Моето потекло е грчко, родителите ми се од Грција.

Во САД живеел пет години, но животот во САД не им конвенираше на моите родители. Тие се вратија со мене во Атина, каде што го завршив и средното и универзитетското образование, на Одделението за масовна комуникација. Потоа се вработив во невладината организација „Greek Helsinki Monitor-Minority Rights Group, Греесе.“ Уште во првата година од таа работа имав можности да патувам во Северна Грција и на Балканот. Сфатив колку е богат овој регион, со различни култури, со различни јазици, со различни религии. Заради целата таа ситуација одлучив повеќе да научам за нив и да студирам социјална антропологија. Магистерскиот испит го завршив во Оксфорд. Потоа аплицирав за докторски студии во Харвард и во 2003 година таму докторирав. За моја теренска работа самата се определив за Македонија. Затоа прво ми требаше доброто изучување на македонскиот јазик.

– *Како го совладавте?*

– Прво следев часови кај еден македонски студент – Зоран Здравковски на Универзитетот Масачусетс-Институт за технологија. Тој е еден од најпознатите универзитети и тоа траеше три години. Потоа во 1998 година го посетив вашиот Меѓународен семинар за македонски јазик, како и во 1999 и 2000 година. Значи, подолг период го учев вашиот јазик. Од 2000 до 2002 година живеел во Скопје и оиде на терен. Ја изработив докторската дисертација на тема: „Меѓуетничките односи меѓу Македонците и Албанците во Скопје.“ Покрај македонскиот јазик морав да го со владам и албанскиот. За тие две години го совладував и тој јазик преку приватни часови. По одбраната на докторатот работев на Харвадр како лектор за социјални науки,

како визитинг асистент-професор. Сега работам како асистент професор во Бафало.

– *Како се вклучивтие во работата на Шестата македонско-американска конференција овде во Охрид?*

– За оваа Конференција ме извести професорот Виктор Фридман и тој ме препорача кај Организаторот. Јас го испратив веднаш моето резиме и бев вклучена во Програмата.

– *Дали ќе земете учество и на Седмата конференција во Јуџа, САД?*

– Сигурно ќе учествувам со големо задоволство. Со моето искуство и контактите со Македонија имам избор на повеќе теми. Сега Македонија се наоѓа во еден многу интересен историски процес на транзиција. Многу настани предизвикуваат прашања и дискусии. Мислам сега се врши една интересна трансформација.

– *Дали со Вашиот престој во Македонија стекнавте пријатели?*

– Да. Имам многу пријатели. И тоа е причина што сакам да се вратам во Македонија и да ја продолжам работата.

– *Од сите Ваши илустрации што носите посебно интересно и интимно?*

– Мислам дека секаде има добри луѓе, кои сакаат да помогнат, да комуницираат. Така на пример, во 2001 година на Конференцијата во Лондон го запознав професорот Виктор Фридман. Продолжија контактите со него и еве ме денес во Македонија. Но мислам дека и контактите со обичните луѓе ми прават посебно задоволство. Тие луѓе се многу мудри и сакам од нив да учам.

– Дали сакајте нешто посебно да истакнете?

– Би сакала да кажам нешто за сегашна Македонија. Постојат интенции меѓу различни групи луѓе. Во Македонија луѓето размислуваат на ниво на колективитет, но и на индивидуално ниво. Мислам дека е поважно да се цени индивидуалната мисла, а мислам дека тоа кај вас не е типично. Преовладува колективното мислење. Сакам да истакнам, познато ми е дека минатото на Македонија е многу богато. Во неа живееле заедно повеќе народи со векови. Со векови заеднички се живеело и ситуациите тоа го барале. Минатото може да игра позитивна улога и во современите размисли. Старите генерации треба посебно да ја истакнуваат заедничката агзистенција.

– Вашиот реферат „Размислувања за Зајад – посебно Македонците и Албанците“ предизвика интересна дискусија. Какви се Вашите размисли во овој повод?

– Мислам дека вниманието треба да се сврти од етничкиот и националниот идентитет кон граѓанската припадност. Со тоа мислам не значи дека се губи националната припадност. На тој начин енергијата на

луѓето ќе се насочи кон позитивните ориентации. Дискусијата ми наметнува потреба од нови истражувања во Македонија. Сакам да се вратам во неа, да видам што се променило по 2001 година. За мене беше интересна дебатата во однос на тоа дали тоа што се случи во Македонија ќе се нарече војна или конфликт? Што значат овие термини и за кои луѓе се однесуваат овие термини? Мислам дека ова е битно да се реши.

*Снимено на 12 август 2006 година,
во хоџел „Десареј“ с. Пешијани.*

КОН МАКЕДОНСКО-АМЕРИКАНСКИТЕ ВРСКИ

Во самиот почеток сакам да појаснам одредени мои настојувања со цел да ги објаснам моите вклучувања во суштините на насловната цел. Познато е дека американските слависти-македонисти лингвисти нормално е да се во поголем процент во споредба со литературите, историчарите и другите научни претставници. Нормално е дека прво треба да се совлада јазикот на еден народ, а потоа да се прошират и останатите научни и културни сознанија за него. Јас, како историчар на литературата, во еден период се најдов во ситуација да се вклучам во повеќе правци во врска со погоре нагласените врски. И разбирливо, иако не сум чист лингвист во одредената ситуација се вклучив во можните потреби за засилување на врските.

Во 1989 година во својство на проректор за меѓународна соработка на Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје бев поканета од страната на Владата на САД да им бидам гостин два месеци, според предвидена Програма. Можностите што таа Програма ги нудеше беа извонредни, а ми дозволија и јас да внесам мои видувања и потреби, како нејзино дополнување.

Денес, по толку години, откако целосно се реализира извонредната Програма можам да му искажам посебна благодарност на тогашниот директор на Американскиот културен центар во Скопје, господинот Филип Рајт, од кого потекна идејата и процедурата за мојата покана во САД, што не смее да биде никогаш заборавено и во Р. Македонија.

Имено, Програмата предвиде мои повеќедневни посети на најголемите универзитети во САД, кои имаат славистички катедри, во кои ми се даде можност да ги констатирам македонистичките состојби во нив.

Ги посетив најголемите универзитети во: Вашингтон, Сан Франциско, Лос Анџелес, Толедо, Северна Каролина-Чапел Хил, Ен Арбор, Детроит, Чикаго, Њујорк, Мајами, Торонто. Во овие универзитети ми беше дадена можност и покана да одржам предавања за македонската книжевна историја, додека на „Универзитетот Чикаго“ беше организиран и посебен Колквиум за македонската средовековна книжевност, предводен од проф. Збигњев Голомб.

Интересно е што токму на половината од мојот престој во САД се случи неочекуваното рушење на Берлинскиот ѕид. Настанаа ситуации и необични промени во источна Европа, разбирливо и во мојата земја. И токму тогаш кога Фулбрајт ги прекина речиси целосните односи со југословенските републики, јас се осмелив да ги изнесам стекнатите имперсии од престојот, дури и да најдам сили да се избирам за ред успешни соработки и договори.

По извршените посети и анализи во Вашингтон сватив одредени ситуации, кои се одвиваа во бивша Југославија, како на пример, од бројните одржани американско-српски, американско-хрватски, американско-словенечки научни конференции и симпозиуми, не се

одржала ниту една американско-македонска. Покрај тоа, од сите одобрени лекторати од југословенските републики, ниту еден не и бил доделен на Р. Македонија. Имено, од четирите српски лекторати, Р. Србија и отстапувала еден на Р. Македонија. Исто така, процентот на македонистичка литература во конгресната библиотека во Вашингтон беше најмал во споредба со која било друга од Југославија. Во бројната Американска славистичка асоцијација, со примени членови од сите словенски и несловенски држави, немаше ниту еден Македонец. Разбирливо веднаш ме зачленија како нивни гостин. Во случајов немам простор да се задржам на другите сознанија. Сепак сите мои реални согледувања детално ги опишав во Извештајот, што го предадов на крајот од престојот.

Да не оддолжувам, бев изненадена од готовноста на компетентните претставници од САД да излезат во пресрет на укажувањата. Ме информираа дека јас можам да бидам координатор за сите поставени прашања. На прашањето кој да биде координатор од страната на САД без никакво размислување веднаш го посочив веќе нам познатиот и афирмиран американски македонист – проф. д-р Виктор Фридман. Но, кога го запрашаа за дозвола Професорот, за разлика од мене, подолго време размислуваше и на крајот рече: „Оваа година сум преоптоварен со задачи, но не можам да ја одбијам колешката Вера“. Јас претчувствував дека многу од активностите ќе бидат реализирани. Веднаш сакам да нагласам дека проф. Фридман беше мојата сигурна гаранција дека ќе успееме. Веќе подолго време го познавав и во него ја почувствував силата на неговиот збор. Дури како пример да дадам: кога еден новинар во интервјуото го запрашал за неговите иницијативи за конференциите, тој, којшто беше рамноправен американ-

ски координатор со мене и истовремено ги започнавме дејностите, им одговорил: „Не, јас не сум иницијаторот, иницијатор беше Вера Стојчевска Антиќ“. Ретко се соработува со вакви примери на колеги. Но, овде накусо ќе ги истакнам неговите иницијативи и заложби да привлече и да оспособи македонистички кадар во САД, а и пошироко. Во Споменицата за 40-годишниот јубилеј на Семинарот, Фридман пишува за македонистиката во САД и за сопствените преокупации со неа. Како студент во Чикаго на професорите Хауард Аронсон, Едвард Станкиевич и Збигњев Голомб, добил директен предлог од Збигњев Голомб да замине на Семинарот во Македонија, и тоа на Четвртиот летен семинар што беше одлучувачки за љубовта кон македонскиот јазик и Македонија. Во Универзитетот Северна Каролина, влијаел преку македонските народни песни студентката Кристина Крамер да се определи за македонистиката. Во 1975 година Фридман докторирал за македонскиот индикатив, а Крамер за модалните глаголски категории. Треба внимателно да се проучи статијата на Фридман која открива низа млади американски студенти ориентирани со посебен однос кон македонскиот јазик. Само на летните семинари чествувале редовно бројни американски слависти, распоредени во сите години од одржувањето на семинарите. Најчести учесници биле од Универзитетите во Чикаго, Канзас, Северна Каролина, Њујорк, Беркли – Калифорнија, и други. Одредени имиња од нив биле, а и денес се, еминентни светски имиња. Да ги споменеме: Хорас Лант, Едвард Станкиевич, Збигњев Голомб, Хауард Аронсон, Виктор Фридман, Галтон Херберт, Ерик Хемп, Кристина Крамер, Гриберг Роберт, Денфот Лорин, Филдер Грејс, и други.

Од страна на САД веднаш беше прифатен пред-

логот за започнување со Северноамериканско-македонските конференции за македонистика. Предложија Првата конференција да започне во САД. Да не должам. Првата се одржа во 1991 година во Ен Арбор, во Универзитетот Мичиген, еден од најпознатите приватни универзитети во САД. Денес во Охрид се одржува осмата конференција, по одржаните редовно планирани средби, во 1994 година во Охрид, 1997 година во Торонто, 2000 година во Охрид, 2003 во Колумбос – Охајо, 2006 во Охрид, 2009 во Јута.

Мошне важно е дека започна планирана и резултатна дејност, а што е многу важно од сите подвлечени конференции се објавија зборниците со рефератите, кои пристигнаа во сите славистички центри во светот. Во нив зедаа учество американски и македонски слависти-македонисти, особено и оние кои почесто го посетуваа Семинарот за македонски јазик, литература и култура во Скопје и Охрид. Така, покрај лингвистите коишто се и најбројни се врши размена на искуства и резултати од областа на литературата, историјата, културата итн.

Ако се земат предвид промовираните зборници, разменетите искуства, може да се согледаат актуелните интереси и проучувања на споментите научни области.

Меѓу важните постигања со американските претставници беше званичното одобрение и започнување со работа на Македонскиот лекторат во Ен Арбор, кој званично ја започна својата дејност во 1991 година, со првиот лектор – Македонката Стефановска. Заслугите за брзото реагирање и влучување во наставата на македонски и на американски студенти му припаѓа на шефот на Славистичката катедра на „Мичиген универзитетот“ – професорот Бенџамин Столц.

Но, со моето зачленување во Американската сла-
вистичка асоцијација добив право да организирам или
да учествувам во тркалезните маси, кои околу 200 на
број се одржуваат еднаш годишно, речиси секогаш во
друга држава на САД. Веќе во 2001 година успеав да ја
организирам Првата македонска тркалезна маса во
Мајами, предовдена од Виктор Фридман, со наслов
„Македонија денес“. Од Македонија зедоа учество
професорот по меѓународно право Васил Тупурковски
и Вера С.Антиќ, а од американските научници проф.
Виктор Фридман, проф. Кристина Крамер и проф. Сти-
вен Баталден. Масата беше преполна со слушатели,
присуствуваа и конгресмени, а токму таа година се
изгласа новиот устав на самостојна Р.Македонија.

Покрај научници и сенатори на тркалезна маса
присуствуваа масовно македонските иселеници од
Мајами – Флорида. Токму тогаш првпат дојдовме со
Виктор Фридман во жив контакт со Џорџ Атанасоски.
Ме изненади неговата готовност да ги заврсти маке-
донистичките настани во САД, иако по професија не е
лингвист, туку инженер. Ме убеди дека и наредната
тркалезна маса одредена за Феникс-Аризона ќе ја фи-
нансира, доколку искрснат кај нас финансиски проб-
леми.

Наредната македонска тркалезна маса се одржа
во Феникс-Аризона. Неверојатен интерес се пројави
на Собирот на масата во Филадельфија, а четвртата ја
организирав во Вашингтон, во хотелот Шератон. Успе-
ав да зачленам во Американската асоцијација маке-
донски слависти, речиси сите ја добија таа можност да
учествуваат како членови на делегациите што ги пред-
водев во споменатите американски универзитети и
градови.

Во случајов сакав само резимирано да ги прет-

ставам пред вас моите првични започнати дејности за успешноста на заемните врски, до кои јас можев да допрам, по случај на мојата реализирана Прорама во САД. Секој позитивен, а може да се каже почетнички но смел чекор, може да даде плод.

Како заклучок за успешноста на Северноамериканско-македонските конференции приматот и ореолот му припаѓаат на професорот Виктор Фридман. Сметав, а сега подвлекувам, ако е тој претседател или организатор на која и да било научна средба, успешноста нема да затаи. Неговиот Збор е силен и ни го асоцира нашиот Конески. За сите конференции во САД, Тој, покрај својата педантна координаторска активност, вклучен целосно во неа, секогаш умееше да избере домаќин, славист од висок ранг, како на пример, во Ѓн Арбор професорот Бенџамин Столц, во Торонто професорката Кристина Крамер, во Колумбос професорот Жозеф Брајан, во Ајова професорката Џен Хакин. Овие американски слависти ги отворија широките врати на македонистиката.

Разбирливо, иако започнавме не многу одамна со редовни научни средби, треба да се нагласи дека овие врски започнаа и многу порано, на линија на соработка на наши еминентни научници со американските. Овие датираат уште по самата победа на НОБ, а посебен дострел постигнуваат цврстите контакти и врски на проф. Блаже Конески во самиот почеток на 50-тите години, особено со Едвард Станкиевич и Хорас Лант. Блаже Конески беше познат и афирмиран научник во големите американски универзитети во Харвард, Чикаго, Јејл. Во последниот универзитет во 1971 година се пресели од Чикаго во Јејл Едвард Станкиевич, кој раководеше со македонистичките теми, во кои доминираше Блаже Конески.

Конески и Лант првпат се сретнаа на Славистичкиот летен семинар на Блед во 1950 година. Конески го организира престојот на Професор Емеритус Хорас Лант во Скопје во 1951 година, за да може да работи врз македонската граматика. Конески имаше смелост да ја постави науката над политиката, зашто во тој период ретко кој западен научник правел ваков потег. Хорас Лант беше избран за член на МАНУ а се појави во 1952 година со првата целосна научна граматика на македонскиот литературен јазик, на англиски јазик, со прв македонско-англиски речник. Ова значајно дело се појави истата година кога првиот дел од Граматиката на Конески излезе од печат. Хорас Лант во својата Граматика пишува: „Оваа книга никогаш не би постоела без непрекинатата помош на Блаже Конески. Не само што тој ги обезбеди печатените материјали и помогна во контролата на македонските текстови и примери, туку тој секогаш се согласуваше да троши цели саати, објаснувајќи граматички проблеми, толкувајќи зборови и давајќи соодветни примери за разни точки. Благодаревјќи на неговата иницијатива, книгата беше печатена во зачудувачки краток период, по завршувањето на ракописот. МОЖАМ САМО ДА СЕ НАДЕВАМ ДЕКА НЕЈЗИНОТО ИЗЛЕГУВАЊЕ ЌЕ ПОСЛУЖИ НА НЕКОЈ НАЧИН КАКО ИЗРАЗ НА МОЈАТА БЛАГОДАРНОСТ КОН НЕГО.

Овде ги подвлекувам моите средби со проф. Хорас Лант, и тоа, првата во 1991 година во Ен Арбор, втората во 1997 година во Торонто и третата во Колумбос-Охајо во 2003 година. Еднаш се создаде пријателска клима меѓу нас, зашто средбите и моите бројни љубопитни прашања ги продолжуваше со видлива љубезност, што ми даваше за право да ги продолжувам. Професорот Хорас Лант беше постојано присутен на

сите излагања од Првата Конференција во Ен Арбор во 1991 година, како и на Универзитетот Торонто и во Колумбос. Во нив учествуваше со долги реферати, особено за развојот на македонскиот јазик, кои траеја околу еден час и предизвикаа голем интерес кај бројните учесници и слушатели. Во споменицата за 40-годишниот Јубилеј проф. Кристина Крамер со задоволство истакнува дека Зборникот со рефератите од Торонто му беше посветен на Професор Емеритус Хорас Лант, излезен во серијата *Indiana Slavic Studies*, подготвен од неа и Брајан Кук. Таа година на домаќините Професорот Лант им подари околу 300 македонски книги, меѓу кои: речникот на Горѓи Пулевски, посебно издание од Пејчиновиќ, и двете од 19-от век. Тогаш Професорот беше присуен и на свечената вечера што ја приредија македонските иселеници од Торонто, во црквата на МПЦ „Св.Климент Охридски“, за американските и македонските македонсители. Со нескриена љубов ја држеа во рацете Граматиката на македонскиот јазик. Напишана првпат на англиски јазик од ценетиот гостин од Харвард, кој ги удостои со лично запознавање.

Не е случајно што во 1968 година Блаже Конески го доби почесниот докторат на „Универзитетот Чикаго“. Тогаш шеф на катедрата во Чикаго бил проф. Едвард Станкиевич, кои и го дал предлогот. Сите мислења, документи, рецензии за Конески ги прибрал и открил во науката проф. Виктор Фридман. Во нив се истакнати големите заслуги на научникот Конески, но и некои пројавени реакции од грчки претставници. Последниве негации резултантно ги побди големиот американски балканист проф. Ерик Хемп. Фридман цитира дел од документ, во кој пишува: „Господинот Хемп убедливо утврди дека и македонскиот јазик и

придонесите на Конески во изучувањето и афирмацијата на тој јазик се вистинити“.

Натамошните врски на Конески со американските слависти продолжиле интензивно со: Збигњев Голомб, Кенет Нејлор, Ронел Александер, Џозеф Шалерт, Роберт Гриберг, Кристина Крамер, разбирливо преднички со својата македонистичка дејност и со избраниот американски кадар за македонистика – Виктор Фридман, кој ги обелодени важните документи за почесниот чикашки докторат на Конески.

По долгогодишната македонистичка дејност на проф. Виктор Фридман, кој се појави како млад студент на македонската научна сцена во 1971 година, заслужи големи признанија, доби и високи научни и општествени награди во Р.Македонија, а слободно можам да изјавам дека нешто задоцнето во МАНУ се промовира книгата „Делото на Виктор Фридман“, иницирано и уредено од Вера Стојчевска Антиќ, во постојан контакт со авторот, издадено во Скопје 2009 година. Во него е објавен неговиот дисертационен труд. Во истата книга дадени се биографските и библиографските информации за авторот, како и искажувања за неговата научна и колегијална дејност од неговите рецензенти и почитувачи. Во неа фигурира и загриженоста на Виктор Фридман за општествената и културната ситуација во Македонија попаѓањето на Берлинскиот сид, на пример, преку личното обраќање до претседателот на САД Џорџ Буш за признавањето на Р.Македонија со нејзиното вистинско име. Исто така, директорката на Заводот за статистика на Р.Македонија, госпоѓата Светлана Антоновска, во 1994 година истакна дека Виктор одиграл значајна улога во политичката стабилизација на државата, кога бил испратен од UNPROFOR да биде набљудувач на пописот, и секогаш се застапувал за

правна процедура, итн., итн. Да се потсетиме на храбриот професор Фридман кога во Атина беше нападна од група Грци заради промоцијата на Македонско-грчкиот речник, а тој место да се брани најде сили и присебност да ги фотографира напаѓачите.

Во научниот процес, покрај интересот и резултатите свртени кон глаголскиот систем на словенско-балканските јазици со познавање на: македонскиот, бугарскиот, албанскиот, ромскиот и турскиот (како и кавкаските) јазици, навлегува во процесите на стандардизација на балканските јазици, со центар – македонскиот јазик. Со достигнувањата ги надминал границите на САД и Р. Македонија, во Канада, Германија, Австрија, Полска, Велика Британија, како и во други земји.

Во 2003 година МАНУ го издаде насловот „Две македонски граматики на македонскиот стандарден јазик од Хорас Г. Лант и Виктор А. Фридман“, во редакција на проф. Људмил Спасов, како нужност по првите одамна купени изданија.

Во 2011 година се појави книгата „македонистички студии“ од Виктор Фридман во издание на МАНУ во која се објавени, под редакција на академик Зузана Топољинска и проф. д-р Марјан Марковиќ, најударните студии и излагања на авторот поврзани со македонскиот јазик, во три поглавја:

- Структура на македонскиот јазик;
- Македонскиот јазик и другите балкански јазици
- Јазик и идентитет.

Слободно можам на крајот да заклучам дека целта на моето излагање е да укажам на убедливата потреба да се обединат македонско-американските македонистички врски во достоинствен аналитички потфат

заокружен во нужен заеднички проект, кој понатаму, сигурна сум, полесно ќе се надоградува. Разбирливо, овде, во еден можен резимиран начин, не се споменати многу важни научни средби, дискусии, гостувања, научни студии на американските слависти, како и на македонските, зашто САД го посетиле македонски слависти со слични програми како мојата, и многу дрги македонистички пројави, особено поврзани со летните семинари во Охрид, на кои 45 години сум присутна, секогаш со посебен интерес. Разбирливо овде недостапуваат заокружените целини во однос на македонистиката од значајни имиња, како на пример, Збигњев Голомб, Кристина Крамер, Жозеф Шалерт и многу други. Во еден заокружен проект би излегле на последователен начин хронолошките развојни линии на македонско-американските научни врски.

* * *